

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN PSİKOLOJİSİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORTAOKUL VE LİSE ÖĞRENCİLERİNİN BAZI DİNİ
KAVRAMLARA İLİŞKİN METAFORİK ALGILARI
(Bartın İli Örneği)

Esra METİN

Danışman Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem GÜLMEZ

Jüri Üyesi Doç. Dr. Behlül TOKUR

Jüri Üyesi Doç. Dr. İbrahim YENEN

KASTAMONU/2020

TAAHHÜTNAME

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildirir ve taahhüt ederim.

Esra METİN

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

ORTAOKUL VE LİSE ÖĞRENCİLERİNİN BAZI DİNİ KAVRAMLARA İLİŞKİN METAFORİK ALGILARI (Bartın İli Örneği)

Esra METİN

Kastamonu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem GÜLMEZ

Bu araştırma ortaokul ve lise öğrencilerinin günlük yaşam ve eğitim-öğretim hayatları içerisinde karşılarına çıkan dini kavramlara ilişkin metaforik algılarını incelemeyi amaçlamakta olup, olgubilim deseninde nitel bir araştırmadır. 2018-2019 eğitim öğretim yılında gerçekleştirilen araştırmanın evrenini ortaokul ve lise öğrencileri oluşturmakta olup, örneklemi tipik durum örnekleme ile belirlenen Bartın ili 1. eğitim bölgesinde yer alan, Bartın İMKB Ortaokulu 5., 6.,7, ve 8. sınıf öğrencileri ile Davut Fırıncı Anadolu Lisesi 9., 10., 11., ve 12. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış anket formu oluşturulmuş, öğrencilerin hedef dini kavramlar olan; din, ahiret, cennet, cehennem, dua, kurban, namaz, oruç, zekat, adalet, merhamet, şükür, vicdan, yalan, peygamber ve Kuran-ı Kerim kavramlarına yönelik metafor geliştirmeleri ve geliştirdikleri metaforların gerekçelerini belirtmeleri istenmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Analizden daha sağlıklı sonuçlar alabilmek için katılımcılar zihinsel gelişim dönemleri göz önüne alınarak, 4 katılımcı grubuna ayrılmıştır. Öğrencilerin ilişkilendirdikleri kavramlar ile kategoriler oluşturulmadan önce metafor olarak değerlendirilemeyecek olan soyut kavramlardan oluşan veriler ayrılmış, metaforlara dair oluşturulan kategorilerin sonrasında bu verilere yer verilmiştir. Her bir kavram için çok sayıda kategori oluşturulmuştur. Araştırmada en fazla metafor geliştirilen kavramların sırasıyla;

cehennem, cennet ve Kuran-ı Kerim, en az metafor geliştirilen kavramların ise vicdan, merhamet ve şükür gibi hem dini hem de toplumsal ahlaki değerler açısından önemli olan kavramlar olduğu görülmüştür. Sonuç bölümünde elde edilen metaforlara dair bilgiler yorumlar ile beraber verilmiştir. Araştırmanın sonucunda katılımcıların bazı kavramlara ilişkin metafor geliştirmekte zorlandıkları görülmüştür. Öğrencilerin kavramlara ilişkin metafor geliştirememesinin nedeni kavrama dair yanlış bilgiye sahip olmaları veya kavramlara ilişkin bilgilerinin ezbere dayalı olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Metafor, Din, Ahiret, Cennet, Cehennem, Dua, Kurban, Namaz, Oruç, Zekat, Adalet, Merhamet, Şükür, Vicdan, Yalan, Peygamber, Kuran-ı Kerim

2020, 348 sayfa

ABSTRACT

MSc Thesis

THE METAPHORICAL PERCEPTIONS of SECONDARY and HIGH SCHOOL STUDENTS ABOUT RELIGIOUS CONCEPTS (The Example of Bartın Province)

Esra METİN

Kastamonu University

Institute of Social Sciences

Department of Philosophy and Science of Religion

Supervisor: Asst. Prof. Çiğdem GÜLMEZ

This research aims to examine the metaphorical perceptions of secondary and high school students about the religious concepts that they encounter in their daily and education life, and is a qualitative research in the scientific pattern. The universe of our research constitutes by middle and high school students, which took place in the academic year 2018-2019. The sampling was determined by a typical case sampling method and Bartın İMKB Secondary School 5th, 6th, 7th and 8th- grade students and Davut Firinci Anatolian High School 9th, 10th, 11th and 12th- grade students which they located in the 1st education region of Bartın, constituted the sample of the research. As a data collecting tool, a semi-structured questionnaire has been developed. In the questionnaire, students were asked to develop metaphors about religion, hereafter, heaven, hell, prayer, fasting, zakat, justice, mercy, gratitude, conscience, lying, prophets and Quran which are religious concepts and they were asked to state reasons for the metaphors they developed. The data is analyzed with content analysis. Participants divided into 4 groups according to their mental development periods to get healthier results from the analysis. Data that cannot be evaluated as a metaphor and consisted of abstract concepts removed before creating categories with concepts that students associated. After the categories created about metaphors, these data are also included. Numerous categories have been created for each concept. As a result of the study, it was determined that the participants had difficulties in developing metaphors related to some concepts. It is understood that the reason for this is that some students have missing or wrong knowledge about the concept, and some of them cannot activate their imagination because of learning by memorizing not comprehendingly. In the research, it's been observed that the most metaphor developed concepts are respectively; hell, heaven and Quran. The least metaphor developed concepts are important concepts in terms of both religious and social moral values such as

conscience, mercy and gratitude. In the result part, information and evaluations about acquired metaphors are given together. Following these, suggestions are given.

Key words: Metaphor, Religion, Hereafter, Heaven, Hell, Prayer, Sacrifice, Salaah, Fasting, Zakat, Justice, Mercy, Gratitude, Conscience, Lying, Prophet, Quran

2020, 348 sayfa

ÖNSÖZ

İnsan dünyada din ile hayatın anlamını arayan, dil ile ulaştığı anlamları aktaran bir varlık olarak yaşar. Yegane gayesi olan anlam kovalamacasında, dilin tüm imkanları kullanmak ister. Ucu bucağı olmayan anlam dünyasının içine dalar, zihninde canlandırır, anlamlandırır, kelimelere döker. Kalbinde yeşeren anlam ve inancı zihninde kelimeler ile birleştirerek bu dünyaya ait olması için uğraşır. Benzerlikten doğan çağrışımlar, semboller bunun için bir araçtır. Çoğu zaman farkında olmadan metaforlar devreye girer, ancak benzerliğiyle o kadar geniş yer bulur ki, insan bunun metafor olduğunun farkına bile varamaz. Bu dünyaya ait olmayanı olanla, göremediğini gördüğüyle eşleştirir, sorularının cevabını ona zihni verir. İşte bu, metaforik anlamın insanda etkisidir.

Metaforun araç olmasına hayatın tam orta yerinden bir örnek verildiğine, popüler kültürün sinema dünyasında bize sunduklarından söz edilebilir. Bilinenin sıradan görülmesi ve farklılığa olan ilgi, insanları dünyaya ait olmayanlardan bahsetmeye itmiş, dizilerde filmlerde karşımıza daha önceden kimsenin tecrübe etmediği melekler, şeytanlar hatta ölüm meleği Azrail'i çıkarmıştır. Görsellik kazanan bu duruma, insan zihni kayıtsız kalmamış, bir kenarına görüntüleri kopyalamıştır. Aradığımız her türlü bilgiye eriştiğimiz internet arama motoruna melek yazıldığında, kanatları ve başının üzerinde parlak bir tacı olan sevimli bir bebek ya da güzel bir kadını çıkarmaktadır. Şeytan yazıldığında, kulakları ve dili uzun, boynuzları olan korkutucu kırmızı renkli bir erkek, Azrail yazıldığında ise büyükçe kafasındaki şapkadan yüzü görünmeyen elinde hançer olan bir iskeletini karşımıza çıkarmaktadır. Kurulan bir ilişkinin anlamı kapsadığı hatta hapsettiğine, bunlar sadece birkaç önemli örnektir. Bu anlamlar o kadar kalıplaşmış bir hale gelmiştir ki, görsel anlamda zihindeki görüntüyle benzerlik kurulan insanlara; örneğin güzel bir kadına melek, görsel anlamda gözüne hoş görünmeyen birine şeytan, korkutucu bir görüntüsü olan insanlara Azrail gibi yakıştırmaların yapıldığı görülmektedir. Bu şekilde, farkında olunmadan soyuttan somuta, somuttan tekrar soyuta bir anlam döngüsü devam etmektedir. Hatta her yaş grubundan insana, bu kavramlara dair zihinlerinde canlanan görsel sorulduğunda benzer cevaplar alınmaktadır. Samimi bir itiraf yapmak gerekirse bu kavramlara dair bilgilere sahip olduğum halde benim zihnimde de zaman zaman benzer çağrışımların

oluşturduğunu söyleyebilirim. Peki siz hiç düşündünüz mü? Bildiğimizi anladığımızı düşündüğümüz kavramları neler ile ilişkilendiriyorsunuz? O halde kalıcılığı bu kadar kuvvetli bir araç eğitim de, özellikle de hayatımızın en somut vazgeçilmezi olan dini kavramları anlamlandırmamızda neden kullanılmasın.

Araştırdıkça anlamı ifade etmede en etkili yollardan biri olduğuna dair kanaatimi kuvvetlendirip, dini gelişim için önemli evrelerde olan çocuklarımız ve gençlerimizin, dini kavramlara dair zihinlerindeki belirsizliği ortaya koymakla beraber belirsizliklerin giderilmesinde araç olarak kullanılabilecek bu metaforik çalışmayı, çocuklarda ve gençlerde biliş ve anlamlandırmaya dair yeni bakış açıları kazandırmasına yardımcıasını olmasını umarak tamamlamış bulunmaktayım. Çalışmamın her safhasında desteklerini benden esirgemeyen, güveni ile beni gayretlendiren değerli tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem GÜLMEZ 'e teşekkürü borç bilirim. Ayrıca eğitim hayatımın tüm süreçlerinde bana güvenip, maddi ve manevi tüm imkanları sağlayan sevgili babam Osman Metin, annem Gülşen METİN ve desteklerini benden esirgemeyen kardeşlerim Kübra AYDIN ve B. Betül METİN'e çok teşekkür ederim.

Esra METİN

Bartın-2020

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ ONAYI	ii
TAAHHÜTNAME	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	viii
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar	xxiv
GRAFİKLER	xxxii

1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Cümlesi	2
1.1.1. Araştırmanın Alt Problemleri	2
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Araştırmanın Sayıtları	4
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
1.6. Tanımlar	4
1.7. Metafora Dair Kaynak Araştırmaları	4
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1. Metafor Kavramı	8
2.1.1. Metaforun Tanımı	8
2.1.2. Metafor Kavramına Yüklenen Anlamlar	11
2.1.2.1. Türkçe’de metafor kavramına yüklenen anlamlar	11
2.1.2.2. Batı’da metafor kavramına yüklenen anlamlar	14
2.1.3. Metaforun Sınıflandırılması	17

2.1.4. Metaforun İşlevi	19
2.1.5. Metafor-Kültür İlişkisi	21
2.1.6. Metafor-Din İlişkisi	22
2.2. Araştırma ile İlgili Kavramlar.....	23
2.2.1. Din Kavramı	24
2.2.2. Ahiret Kavramı	25
2.2.3. Cennet Kavramı	26
2.2.4. Cehennem Kavramı	27
2.2.5. Dua Kavramı	29
2.2.6. Namaz Kavramı	30
2.2.7. Oruç Kavramı	32
2.2.8. Zekat Kavramı	34
2.2.9. Kurban Kavramı	35
2.2.10. Adalet Kavramı	36
2.2.11. Merhamet Kavramı	38
2.2.12. Şükür Kavramı	40
2.2.13. Vicdan Kavramı	41
2.2.14. Yalan Kavramı	42
2.2.15. Peygamber Kavramı	43
2.2.16. Kuran-ı Kerim Kavramı	44
2.3. Erinlik ve Ergenlik Dönemi Gelişim Özellikleri....	45
2.3.1. Erinlik ve Ergenlik Döneminde Bilişsel Gelişim.....	46
2.3.2. Erinlik ve Ergenlik Döneminde Dini Gelişim.....	48
3. YÖNTEM.....	53
3.1. Araştırmanın Deseni.....	53
3.2. Çalışma Grubu	53
3.3. Verilerin Toplanması	54
3.4. Verilerin Analizi ve Yorumlanması.....	56
4. BULGULAR	58

4.1. Metafora Dair Bulgular	58
4.1.1. Din Kavramı	63
4.1.1.1. 1. Grup Kavramsal Kategoriler	63
4.1.1.1.1. Temsil Kategorisi	64
4.1.1.1.2. İçerik Kategorisi.....	64
4.1.1.1.3. Kapsam –Süreç Kategorisi.....	65
4.1.1.1.4. Fayda Sağlama Kategorisi.....	66
4.1.1.1.5. Güç Unsuru Kategorisi	66
4.1.1.1.6. Farklı Kavramlar Kategorisi	67
4.1.1.2. 2. Grup Kavramsal Kategoriler.....	67
4.1.1.2.1. Yol Gösterici Kategorisi	68
4.1.1.2.2. Gereklilik Kategorisi.....	69
4.1.1.2.3. Fayda Sağlama Kategorisi.....	69
4.1.1.2.4. Güç Unsuru Kategorisi.....	70
4.1.1.2.5. Kapsam Kategorisi	71
4.1.1.2.6. Kural Kategorisi	71
4.1.1.2.7. Temsil Kategorisi	71
4.1.1.2.8. Farklı Kavramlar Kategorisi.....	72
4.1.1.3. 3. Grup Kavramsal Kategoriler	73
4.1.1.3.1. Fayda Sağlama Kategorisi.....	73
4.1.1.3.2. Gereklilik Kategorisi.....	74
4.1.1.3.3. Temsil Kategorisi	74
4.1.1.3.4. Farklı Kavramlar Kategorisi	75
4.1.1.4. 4. Grup Kavramsal Kategoriler.....	76
4.1.1.4.1. Gereklilik Kategorisi	76
4.1.1.4.2. Fayda Sağlama Kategorisi	77
4.1.1.4.3. Mekân Kategorisi	78
4.1.1.4.4. Farklı Kavramlar Kategorisi	78
4.1.2. Ahiret Kavramı	79
4.1.2.1. 1. Grup Kavramsal Kategoriler.....	79
4.1.2.1.1. Mekân Kategorisi	80
4.1.2.1.2. Zorluk Kategorisi	80
4.1.2.1.3. Araç Kategorisi	81

4.1.2.2. 2. Grup Kavramsal Kategoriler	81
4.1.2.2.1. Mekân-Araç Kategorisi	82
4.1.2.2.2. Açıklayıcı Kategorisi	83
4.1.2.2.3. Beklenti Kategorisi	83
4.1.2.2.4. Zorluk Kategorisi	84
4.1.2.2.5. Ayrım Noktası Kategorisi	84
4.1.2.3. 3. Grup Kavramsal Kategoriler.....	85
4.1.2.3.1. Otorite Kategorisi	85
4.1.2.3.2. Mekân Kategorisi	86
4.1.2.3.3. Ortaya Çıkarma Kategorisi	87
4.1.2.3.4. Süreç Kategorisi	87
4.1.2.4. 4. Grup Kavramsal Kategoriler.....	88
4.1.2.4.1. Mekân Kategorisi	88
4.1.2.4.2. Otorite Kategorisi	89
4.1.2.4.3. Araç Kategorisi	90
4.1.2.4.4. Farklı Kavramlar Kategorisi	90
4.1.3. Cennet Kavramı	91
4.1.3.1. 1. Grup Kavramsal Kategoriler.....	91
4.1.3.1.1. Mekân Kategorisi	92
4.1.3.1.2. Temsil Kategorisi	92
4.1.3.1.3. Duygu Kategorisi	93
4.1.3.2. 2. Grup Kavramsal Kategoriler.....	94
4.1.3.2.1. Mekân Kategorisi	94
4.1.3.2.2. Mükâfat Kategorisi	95
4.1.3.2.3. Duygu Kategorisi	95
4.1.3.2.4. Temsil Kategorisi	96
4.1.3.3. 3. Grup Kavramsal Kategoriler.....	97
4.1.3.3.1. Mekân Kategorisi	97
4.1.3.3.2. Duygu Kategorisi	98
4.1.3.3.3. Temsil Kategorisi	99
4.1.3.3.4. Mükâfat Kategorisi	100
4.1.3.4. 4. Grup Kavramsal Kategoriler.....	100
4.1.3.4.1. Mükâfat Kategorisi	101

4.1.3.4.2. Mekân Kategorisi	101
4.1.3.4.3. Doğa Kategorisi	102
4.1.3.4.4. Temsil Kategorisi	103
4.1.4. Cehennem Kavramı.....	104
4.1.4.1. 1. Grup Kavramsal Kategoriler.....	104
4.1.4.1.1. Etki Kategorisi	105
4.1.4.1.2. Mekân Kategorisi	106
4.1.4.1.3. Kötülük Kategorisi	106
4.1.4.1.4. Araç Kategorisi	107
4.1.4.1.5. Farklı Kavramlar Kategorisi	107
4.1.4.2. 2. Grup Kavramsal Kategoriler	107
4.1.4.2.1. Etki Kategorisi	108
4.1.4.2.2. Mekân Kategorisi	109
4.1.4.2.3. Durum Kategorisi	110
4.1.4.2.4. Temsil Kategorisi	110
4.1.4.3. 3. Grup Kavramsal Kategoriler.....	111
4.1.4.3.1. Etki Kategorisi	111
4.1.4.3.2. Mekân Kategorisi	112
4.1.4.3.3. Temsil Kategorisi	113
4.1.4.4. 4. Grup Kavramsal Kategoriler.....	113
4.1.4.4.1. Etki Kategorisi	114
4.1.4.4.2. Ceza Yeri Kategorisi	115
4.1.4.4.3. İsteksizlik-Yaşanmazlık Kategorisi.....	115
4.1.4.4.4. Temsil Kategorisi	116
4.1.4.4.5. Farklı Kavramlar Kategorisi	117
4.1.5. Dua Kavramı	118
4.1.5.1. 1. Grup Kavramsal Kategoriler.....	118
4.1.5.1.1. Biçim Kategorisi	118
4.1.5.1.2. Araç Kategorisi	119
4.1.5.2. 2. Grup Kavramsal Kategoriler.....	120
4.1.5.2.1. Araç-Aracı Kategorisi	120
4.1.5.2.2. İşlev Kategorisi	122
4.1.5.2.3. Etki Kategorisi	122

4.1.5.2.4. Farklı Kavramlar Kategorisi	123
4.1.5.3. 3. Grup Kavramsal Kategoriler.....	123
4.1.5.3.1. Araç Kategorisi	124
4.1.5.3.2. Temsil Kategorisi	125
4.1.5.3.3. Etki Kategorisi	125
4.1.5.3.4. Zorunluluk Kategorisi	126
4.1.5.4. 4. Grup Kavramsal Kategoriler.....	126
4.1.5.4.1. Araç-İşlev Kategorisi	127
4.1.5.4.2. Etki Kategorisi	127
4.1.5.4.3. Farklı Kavramlar Kategorisi	128
4.1.6. Kurban Kavramı.....	129
4.1.6.1. 1. Grup Kavramsal Kategoriler.....	129
4.1.6.1.1. Temsil Kategorisi	129
4.1.6.1.2. Fayda Sağlama Kategorisi	130
4.1.6.1.3. Farklı Kavramlar Kategorisi	130
4.1.6.2. 2. Grup Kavramsal Kategoriler.....	131
4.1.6.2.1. Temsil Kategorisi	132
4.1.6.2.2. İşlev Kategorisi	132
4.1.6.2.3. Fayda Sağlama Kategorisi	133
4.1.6.3. 3. Grup Kavramsal Kategoriler.....	133
4.1.6.3.1. Temsil Kategorisi	134
4.1.6.3.2. Fayda Sağlama Kategorisi	134
4.1.6.3.3. Yaptırım Kategorisi	135
4.1.6.4. 4. Grup Kavramsal Kategoriler.....	136
4.1.6.4.1. Temsil Kategorisi	136
4.1.6.4.2. Etki Kategorisi	137
4.1.6.4.3. Lafız Kategorisi	138
4.1.7. Namaz Kavramı	138
4.1.7.1. 1. Grup Kavramsal Kategoriler.....	138
4.1.7.1.1. Temsil Kategorisi	139
4.1.7.1.2. Görev Kategorisi	139
4.1.7.1.3. Araç Kategorisi	140
4.1.7.2. 2. Grup Kavramsal Kategoriler.....	140

4.1.7.2.1. Araç Kategorisi	141
4.1.7.2.2. Güç Kategorisi	142
4.1.7.2.3. Temsil Kategorisi	142
4.1.7.2.4. Farklı Kavramlar Kategorisi	143
4.1.7.3. 3. Grup Kavramsal Kategoriler.....	143
4.1.7.3.1. Otorite-Sorumluluk Kategorisi	144
4.1.7.3.2. Şekil Kategorisi	144
4.1.7.3.3. Rahatlama Aracı Kategorisi	145
4.1.7.3.4. Güç Kategorisi	145
4.1.7.4. 4. Grup Kavramsal Kategoriler.....	146
4.1.7.4.1. Şekil Kategorisi	146
4.1.7.4.2. Güç Kategorisi	147
4.1.7.4.3. Yol Gösterici Kategorisi	148
4.1.7.4.4. Gereklilik Kategorisi	148
4.1.7.4.5. Araç Kategorisi	149
4.1.7.4.6. Farklı Kavramlar Kategorisi	149
4.1.8. Oruç Kavramı	150
4.1.8.1. 1. Grup Kavramsal Kategoriler	150
4.1.8.1.1. Temsil Kategorisi	150
4.1.8.1.2. Zorluk Kategorisi	151
4.1.8.1.3. Araç Kategorisi	151
4.1.8.2. 2. Grup Kavramsal Kategoriler	152
4.1.8.2.1. İhtiyaç Kategorisi	152
4.1.8.2.2. Temsil Kategorisi	153
4.1.8.2.3. Kural Kategorisi	154
4.1.8.2.4. Farklı Kavramlar Kategorisi	154
4.1.8.3. 3. Grup Kavramsal Kategorileri	155
4.1.8.3.1. Araç Kategorisi	155
4.1.8.3.2. Süreç Kategorisi	156
4.1.8.4. 4. Grup Kavramsal Kategoriler	156
4.1.8.4.1. Zorluk Kategorisi	157
4.1.8.4.2. Araç Kategorisi	157
4.1.8.4.3. Temsil Kategorisi	158

4.1.8.4.4. <i>Farklı Kavramlar Kategorisi</i>	158
4.1.9. Zekat Kavramı	159
4.1.9.1. 1. Grup Kavramsal Kategoriler	159
4.1.9.1.1. Araç Kategorisi	160
4.1.9.1.2. İşlem Kategorisi	160
4.1.9.2. 2. Grup Kavramsal Kategoriler	161
4.1.9.2.1. Araç Kategorisi	161
4.1.9.2.2. Etki Kategorisi	162
4.1.9.2.3. Bağ Kurma Kategorisi	162
4.1.9.2.4. İşlem Kategorisi	163
4.1.9.3. 3. Grup Kavramsal Kategoriler	163
4.1.9.3.1. Araç Kategorisi.....	164
4.1.9.3.2. Farklı Kavramlar Kategorisi	164
4.1.9.4. 4. Grup Kavramsal Kategoriler	165
4.1.9.4.1. İşlem Kategorisi	165
4.1.9.4.2. Araç Kategorisi	166
4.1.9.4.3. Etki Kategorisi	167
4.1.9.4.4. Temsil Kategorisi	167
4.1.10. Adalet Kavramı	168
4.1.10.1. 1. Grup Kavramsal Kategoriler	168
4.1.10.1.1. Temsil Kategorisi	168
4.1.10.1.2. Hak-Eşitlik Kategorisi	169
4.1.10.1.3. Farklı Kavramlar Kategorisi	169
4.1.10.2. 2. Grup Kavramsal Kategoriler	170
4.1.10.2.1. Denge Unsuru Kategorisi	170
4.1.10.2.2. Güç Gösterisi Kategorisi	171
4.1.10.2.3. Temsil Kategorisi	171
4.1.10.2.4. Değişken Kategorisi	172
4.1.10.2.5. Otorite Kategorisi	173
4.1.10.3. 3. Grup Kavramsal Kategoriler	173
4.1.10.3.1. Hak-Eşitlik Kategorisi	174
4.1.10.3.2. Temsil Kategorisi	174
4.1.10.3.3. Uygulamada Eksiklik Kategorisi	175

4.1.10.3.4. <i>Değişken Kategorisi</i>	175
4.1.10.4. 4. Grup Kavramsal Kategoriler	176
4.1.10.4.1. <i>Hak-Eşitlik Kategorisi</i>	176
4.1.10.4.2. <i>Temsil Kategorisi</i>	177
4.1.10.4.3. <i>Değişken Kategorisi</i>	178
4.1.10.4.4. <i>Güç Unsuru Kategorisi</i>	178
4.1.10.4.5. <i>Ulaşılmazlık Kategorisi</i>	179
4.1.10.4.6. <i>Uygulamada Eksiklik Kategorisi</i>	179
4.1.11. Merhamet Kavramı	180
4.1.11.1. 1. Grup Kavramsal Kategoriler	180
4.1.11.1.1. <i>Temsil Kategorisi</i>	180
4.1.11.1.2. <i>Negatif Bakış Kategorisi</i>	181
4.1.11.2. 2. Grup Kavramsal Kategoriler	181
4.1.11.2.1. <i>Temsil Kategorisi</i>	182
4.1.11.2.2. <i>Uygulama Kategorisi</i>	183
4.1.11.2.3. <i>Araç Kategorisi</i>	183
4.1.11.3. 3. Grup Kavramsal Kategoriler	184
4.1.11.3.1. <i>Temsil Kategorisi</i>	184
4.1.11.3.2. <i>Değer Kategorisi</i>	188
4.1.11.3.3. <i>Uygulama Kategorisi</i>	186
4.1.11.4. 4. Grup Kavramsal Kategoriler	186
4.1.11.4.1. <i>Temsil Kategori</i>	187
4.1.11.4.2. <i>Uygulama Kategorisi</i>	187
4.1.11.4.3. <i>Gereklilik Kategorisi</i>	188
4.1.11.4.4. <i>Araç Kategorisi</i>	189
4.1.12. Şükür Kavramı	189
4.1.12.1. 1. Grup Kavramsal Kategoriler	189
4.1.12.1.1. <i>Sebep Kategorisi</i>	190
4.1.12.1.2. <i>Temsil Kategorisi</i>	190
4.1.12.2. 2. Grup Kavramsal Kategoriler	191
4.1.12.2.1. <i>Temsil Kategorisi</i>	191
4.1.12.2.2. <i>Getiri Kategorisi</i>	192
4.1.12.2.3. <i>Gereklilik Kategorisi</i>	193

4.1.12.3. 3. Grup Kavramsal Kategoriler	193
4.1.12.3.1. Temsil Kategorisi	193
4.1.12.3.2. Sebep Kategorisi	194
4.1.12.4. 4. Grup Kavramsal Kategoriler	195
4.1.12.4.1. Temsil Kategorisi	195
4.1.12.4.2. Sebep Kategorisi	196
4.1.12.4.3. Etki Kategorisi	196
4.1.12.4.4. Araç Kategorisi	197
4.1.13. Vicdan Kavramı	197
4.1.13.1. 1. Grup Kavramsal Kategoriler	197
4.1.13.1.1. Temsil Kategorisi	198
4.1.13.1.2. Araç Kategorisi	198
4.1.13.2. 2. Grup Kavramsal Kategorileri	199
4.1.13.2.1. Araç Kategorisi	199
4.1.13.2.2. Temsil Kategorisi	200
4.1.13.2.3. Uygulama Kategorisi	201
4.1.13.2.4. Koruyucu-Temizleyici Kategorisi	201
4.1.13.3. 3. Grup Kavramsal Kategoriler	202
4.1.13.3.1. Temsil Kategorisi	202
4.1.13.3.2. Etki Kategorisi	203
4.1.13.3.3. Araç Kategorisi	203
4.1.13.4. 4. Grup Kavramsal Kategoriler	203
4.1.13.4.1. Sorgulayıcı Kategorisi	204
4.1.13.4.2. Temsil Kategorisi	205
4.1.13.4.3. Zorunlu İhtiyaç Kategorisi	205
4.1.13.4.4. Uyarıcı Kategorisi	206
4.1.13.4.5. Yansıtıcı Kategorisi	207
4.1.14. Yalan Kavramı	207
4.1.14.1. 1. Grup Kavramsal Kategoriler	207
4.1.14.1.1. Etki Kategorisi	208
4.1.14.1.2. Temsil Kategorisi	208
4.1.14.1.3. Kapsam Kategorisi	209
4.1.14.2. 2. Grup Kavramsal Kategoriler	209

4.1.14.2.1. Temsil Kategorisi	210
4.1.14.2.2. Zarar Kategorisi	211
4.1.14.2.3. İşlev Kategorisi	211
4.1.14.2.4. Kapsam Kategorisi	212
4.1.14.3. 3 Grup Kavramsal kategoriler	212
4.1.14.3.1. Temsil Kategorisi	213
4.1.14.3.2. Süreklilik Kategorisi	214
4.1.14.3.3. Zarar Kategorisi	214
4.1.14.3.4. Değişken Kategorisi	215
4.1.14.3.5. Bilinmezlik Kategorisi	216
4.1.14.3.6. Farklı Kavramlar Kategorisi	216
4.1.14.4. 4. Grup Kavramsal Kategoriler	217
4.1.14.4.1. Temsil Kategorisi	217
4.1.14.4.2. Zarar Kategorisi	218
4.1.14.4.3. Kapsam-Süreç Kategorisi	219
4.1.14.4.4. Değişken Kategorisi	220
4.1.14.4.5. İşlev Kategorisi	220
4.1.14.4.6. Taşıyıcı Kategorisi	221
4.1.15. Peygamber Kavramı	221
4.1.15.1. 1. Grup Kavramsal Kategoriler	221
4.1.15.1.1. Bilgi Verici Kategorisi	222
4.1.15.1.2. Yol Gösterici Kategorisi	223
4.1.15.1.3. Ortaklık Kategorisi	223
4.1.15.2. 2. Grup Kavramsal Kategoriler	224
4.1.15.2.1. Yol Gösterici Kategorisi	224
4.1.15.2.2. Bilgi Verici Kategorisi	225
4.1.15.2.3. Ortaklık Kategorisi	226
4.1.15.2.4. Temsil Kategorisi	226
4.1.15.2.5. Aracı Kategorisi	227
4.1.15.3. 3. Grup Kavramsal Kategoriler	228
4.1.15.3.1. Yol Gösterici Kategorisi	228
4.1.15.3.2. Temsil Kategorisi	229
4.1.15.3.3. Farklı Kavramlar Kategorisi	229

4.1.15.4. 4. Grup Kavramsal Kategoriler	230
4.1.15.4.1. Yol Gösterici Kategorisi	230
4.1.15.4.2. Görev-Araç Kategorisi	231
4.1.15.4.3. Otorite Kategorisi	232
4.1.15.4.4. Ortaklık Kategorisi	233
4.1.15.4.5. Temsil Kategorisi	233
4.1.15.4.6. Farklı Kavramlar Kategorisi	234
4.1.16. Kuran-ı Kerim Kavramı	234
4.1.16.1. 1. Grup Kavramsal Kategoriler	234
4.1.16.1.1. Etki Kategorisi	235
4.1.16.1.2. Ortak Değer Kategorisi	236
4.1.16.1.3. Farklı Kavramlar Kategorisi	236
4.1.16.2. 2. Grup Kavramsal Kategoriler	237
4.1.16.2.1. Fayda Sağlama Kategorisi	237
4.1.16.2.2. Yol Gösterici Kategorisi	238
4.1.16.2.3. Gereklilik Kategorisi	239
4.1.16.2.4. Kapsam Kategorisi	239
4.1.16.3. 3. Grup Kavramsal Kategoriler	240
4.1.16.3.1. Yol Gösterici Kategorisi	240
4.1.16.3.2. Etki Kategorisi	241
4.1.16.3.3. Değer Kategorisi	242
4.1.16.3.4. Farklı Kavramlar Kategorileri	242
4.1.16.4. 4. Grup Kavramsal Kategorisi	243
4.1.16.4.1. Yol Gösterici Kategorisi	243
4.1.16.4.2. Etki Kategorisi	244
4.2. Metafor Olarak Değerlendirilemeyen Bulgular	245
4.2.1. Din Kavramı	245
4.2.2. Ahiret Kavramı	247
4.2.3. Cennet Kavramı	249
4.2.4. Cehennem Kavramı	251
4.2.5. Dua Kavramı	252
4.2.6. Kurban Kavramı	253
4.2.7. Namaz Kavramı	255

4.2.8. Oruç Kavramı	257
4.2.9. Zekat Kavramı	258
4.2.10. Adalet Kavramı	260
4.2.11. Merhamet Kavramı	261
4.2.12. Şükür Kavramı	262
4.2.13. Vicdan Kavramı	264
4.2.14. Yalan Kavramı	266
4.2.15. Peygamber Kavramı	267
4.2.16. Kuran-ı Kerim Kavramı	269
5. TARTIŞMA, YORUMLAMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	272
5.1. Tartışma ve Yorumlama	272
5.1.1. Din Kavramına İlişkin Bulguların Tartışması.....	272
5.1.2. Ahiret Kavramına İlişkin Bulguların Tartışması.....	275
5.1.3. Cennet Kavramına İlişkin Bulguların Tartışması.....	277
5.1.4. Cehennem Kavramına İlişkin Bulguların Tartışması.....	280
5.1.5. Dua Kavramına İlişkin Bulguların Tartışması.....	284
5.1.6. Kurban Kavramına İlişkin Bulguların Tartışması.....	287
5.1.7. Namaz Kavramına İlişkin Bulguların Tartışması.....	290
5.1.8. Oruç Kavramına İlişkin Bulguların Tartışması.....	293
5.1.9. Zekat Kavramına İlişkin Bulguların Tartışması.....	296
5.1.10. Adalet Kavramına İlişkin Bulguların Tartışması.....	299
5.1.11. Merhamet Kavramına İlişkin Bulguların Tartışması.....	303
5.1.12. Şükür Kavramına İlişkin Bulguların Tartışması.....	306
5.1.13. Vicdan Kavramına İlişkin Bulguların Tartışması.....	308
5.1.14. Yalan Kavramına İlişkin Bulguların Tartışması.....	311
5.1.15. Peygamber Kavramına İlişkin Bulguların Tartışması.....	315
5.1.16. Kuran-ı Kerim Kavramına İlişkin Bulguların Tartışması.....	320

5.2. Sonuç ve Öneriler	324
KAYNAKÇA	335
EKLER	345
ÖZGEÇMİŞ	348

TABLOLAR

Tablo 1: Katılımcı Ortaokul Öğrencileri ve Sınıflara Göre Dağılımları.....	53
Tablo 2: Katılımcı Lise Öğrencileri ve Sınıflara Göre Dağılımları	54
Tablo 3: Katılımcıların Gruplara Göre Dağılımı	58
Tablo 4: 1. Grupta yer alan öğrencilerin verdikleri cevaplar ile oluşturulan metaforik kategorilerin sayısı	60
Tablo 5: 2. Grupta yer alan öğrencilerin verdikleri cevaplar ile oluşturulan metaforik kategorilerin sayısı	61
Tablo 6: 3. Grupta yer alan öğrencilerin verdikleri cevaplar ile oluşturulan metaforik kategorilerin sayısı	62
Tablo 7: 4. Grupta yer alan öğrencilerin verdikleri cevaplar ile oluşturulan metaforik kategorilerin sayısı	62
Tablo 8: 1. grup din metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler.....	63
Tablo 8.1:Temsil kategorisi ve metaforları	64
Tablo 8.2:İçerik kategorisi ve metaforları.....	65
Tablo 8.3.:Kapsam-süreç kategorisi ve metaforları	65
Tablo 8.4.:Fayda sağlama kategorisi ve metaforları	66
Tablo 8.5.:Güç unsuru kategorisi ve metaforları	66
Tablo 8.6.:Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları	67
Tablo 9: 2. grup din metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler.....	68
Tablo 9.1:Yol gösterici kategorisi ve metaforları	68
Tablo 9.2:Gereklilik kategorisi ve metaforları.....	69
Tablo 9.3:Fayda sağlama kategorisi ve metaforları	69
Tablo 9.4: Güç unsuru kategorisi ve metaforları	70
Tablo 9.5: Kapsam kategorisi ve metaforları	71
Tablo 9.6: Temsil kategorisi ve metaforları.....	71
Tablo 9.7: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları	72
Tablo 10: 3. grup din metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler.....	73
Tablo 10.1: Fayda sağlama kategorisi ve metaforları	73
Tablo 10.2: Gereklilik kategorisi ve metaforları.....	74
Tablo 10.3: Temsil kategorisi ve metaforları	74
Tablo 10.4: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları	75
Tablo 11: 4. grup din metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler.....	76
Tablo 11.1: Gereklilik kategorisi ve metaforları.....	76
Tablo 11.2: Fayda sağlama kategorisi ve metaforları	77
Tablo 11.3: Mekan kategorisi ve metaforları	78
Tablo 11.4: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları	78
Tablo 12: 1. grup ahiret metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler.....	79
Tablo 12.1: Mekan kategorisi ve metaforları	80
Tablo 12.2: Zorluk kategorisi ve metaforları	80

Tablo 12.3: Araç kategorisi ve metaforları	81
Tablo 13: 2. grup ahiret metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler.....	82
Tablo 13.1: Mekan-araç kategorisi ve metaforları	82
Tablo 13.2: Açıklayıcı kategorisi ve metaforları	83
Tablo 13.3: Beklenti kategorisi ve metaforları	83
Tablo 13.4: Zorluk kategorisi ve metaforları	84
Tablo 13.5: Ayrım noktası kategorisi ve metaforları	85
Tablo 14: 3. grup ahiret metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler.....	85
Tablo 14.1: Otorite kategorisi ve metaforları.....	86
Tablo 14.2: Mekan kategorisi ve metaforları	86
Tablo 14.3: Ortaya çıkarma kategorisi ve metaforları	87
Tablo 14.4: Süreç kategorisi ve metaforları	87
Tablo 15: 4. grup ahiret metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler.....	88
Tablo 15.1: Mekan kategorisi ve metaforları	88
Tablo 15.2: Otorite kategorisi ve metaforları.....	89
Tablo 15.3: Araç kategorisi ve metaforları	90
Tablo 15.4: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları	91
Tablo 16: 1. grup cennet metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	91
Tablo 16.1: Mekan kategorisi ve metaforları	91
Tablo 16.2: Temsil kategorisi ve metaforları	92
Tablo 16.3: Duygu kategorisi ve metaforları	93
Tablo 17: 2. grup cennet metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	94
Tablo 17.1: Mekan kategorisi ve metaforları	94
Tablo 17.2: Mükafat kategorisi ve metaforları	95
Tablo 17.3: Duygu kategorisi ve metaforları	95
Tablo 17.4: Temsil kategorisi ve metaforları	96
Tablo 18: 3. grup cennet metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	97
Tablo 18.1: Mekan kategorisi ve metaforları	97
Tablo 18.2: Duygu kategorisi ve metaforları	98
Tablo 18.3: Temsil kategorisi ve metaforları	99
Tablo 18.4: Mükafat kategorisi ve metaforları	100
Tablo 19: 4. grup cennet metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	100
Tablo 19.1: Mükafat kategorisi ve metaforları	101
Tablo 19.2: Mekan kategorisi ve metaforları	101
Tablo 19.3: Doğa kategorisi ve metaforları	102
Tablo 19.4: Temsil kategorisi ve metaforları	103
Tablo 20: 1. grup cehennem metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	104
Tablo 20.1: Etki kategorisi ve metaforları	105
Tablo 20.2: Mekan kategorisi ve metaforları	106
Tablo 20.3: Kötülük kategorisi ve metaforları	106
Tablo 20.4: Araç kategorisi ve metaforları	107
Tablo 20.5: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları	107
Tablo 21: 2. grup cehennem metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	108

Tablo 21.1: Etki kategorisi ve metaforları	108
Tablo 21.2: Mekan kategorisi ve metaforları	109
Tablo 21.3: Durum kategorisi ve metaforları	110
Tablo 21.4: Temsil kategorisi ve metaforları	110
Tablo 22: 3. grup cehennem metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	111
Tablo 22.1: Etki kategorisi ve metaforları	112
Tablo 22.2: Mekan kategorisi ve metaforları	112
Tablo 22.3: Temsil kategorisi ve metaforları	113
Tablo 23: 4. grup cehennem metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	114
Tablo 23.1: Etki kategorisi ve metaforları	114
Tablo 23.2: Ceza yeri kategorisi ve metaforları	115
Tablo 23.3: İsteksizlik-yaşanmazlık kategorisi ve metaforları	115
Tablo 23.4: Temsil kategorisi ve metaforları	116
Tablo 23.5: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları	117
Tablo 24: 1. grup dua metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	118
Tablo 24.1: Biçim kategorisi ve metaforları	118
Tablo 24.2: Araç kategorisi ve metaforları	119
Tablo 25: 2. grup dua metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	120
Tablo 25.1: Araç-aracı kategorisi ve metaforları	121
Tablo 25.2: İşlev kategorisi ve metaforları	122
Tablo 25.3: Etki kategorisi ve metaforları	122
Tablo 25.4: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları	123
Tablo 26: 3. grup dua metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	123
Tablo 26.1: Araç kategorisi ve metaforları	124
Tablo 26.2: Temsil kategorisi ve metaforları	125
Tablo 26.3: Etki kategorisi ve metaforları	125
Tablo 26.4: Zorunluluk kategorisi ve metaforları	126
Tablo 27: 4. grup dua metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	126
Tablo 27.1: Araç-işlev kategorisi ve metaforları	127
Tablo 27.2: Etki kategorisi ve metaforları	128
Tablo 27.3: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları	128
Tablo 28: 1. grup kurban metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	129
Tablo 28.1: Temsil kategorisi ve metaforları	129
Tablo 28.2: Fayda sağlama kategorisi ve metaforları	130
Tablo 28.3: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları	131
Tablo 29: 2. grup kurban metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	131
Tablo 29.1: Temsil kategorisi ve metaforları	132
Tablo 29.2: İşlev kategorisi ve metaforları	132
Tablo 29.3: Fayda sağlama kategorisi ve metaforları	133
Tablo 30: 3. grup kurban metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	133
Tablo 30.1: Temsil kategorisi ve metaforları	134
Tablo 30.2: Fayda sağlama kategorisi ve metaforları	134
Tablo 30.3: Yaptırım kategorisi ve metaforları	135

Tablo 31: 4. grup kurban metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler.....	136
Tablo 31.1: Temsil kategorisi ve metaforları.....	136
Tablo 31.2: Etki kategorisi ve metaforları	137
Tablo 31.3: Lafzı çağrışım kategorisi ve metaforları.....	138
Tablo 32: 1. grup namaz metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	138
Tablo 32.1: Temsil kategorisi ve metaforları.....	139
Tablo 32.2: Görev kategorisi ve metaforları	139
Tablo 32.3: Araç kategorisi ve metaforları	140
Tablo 33: 2. grup namaz metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	141
Tablo 33.1: Araç kategorisi ve metaforları	141
Tablo 33.2: Güç kategorisi ve metaforları	142
Tablo 33.3: Temsil kategorisi ve metaforları.....	142
Tablo 33.4: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları	143
Tablo 34: 3. grup namaz metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	144
Tablo 34.1: Otorite-sorumluluk kategorisi ve metaforları	144
Tablo 34.2: Şekil kategorisi ve metaforları.....	144
Tablo 34.3: Rahatlama aracı kategorisi ve metaforları	145
Tablo 34.4: Güç unsuru kategorisi ve metaforları	145
Tablo 35: 4. grup namaz metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	146
Tablo 35.1: Şekil kategorisi ve metaforları.....	146
Tablo 35.2: Güç kategorisi ve metaforları	147
Tablo 35.3: Yol gösterici kategorisi ve metaforları	148
Tablo 35.4: Gerekliklik olarak kategorisi ve metaforları.....	148
Tablo 35.5: Araç olarak kategorisi ve metaforları	149
Tablo 35.6: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları	149
Tablo 36: 1. grup oruç metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler.....	150
Tablo 36.1: Temsil kategorisi ve metaforları.....	150
Tablo 36.2: Zorluk kategorisi ve metaforları	151
Tablo 36.3: Araç kategorisi ve metaforları	151
Tablo 37: 2. grup oruç metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler.....	152
Tablo 37.1: İhtiyaç kategorisi ve metaforları.....	152
Tablo 37.2: Temsil kategorisi ve metaforları.....	153
Tablo 37.3: Kural kategorisi ve metaforları.....	154
Tablo 37.4: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları	154
Tablo 38: 3. grup oruç metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler.....	155
Tablo 38.1: Araç kategorisi ve metaforları	155
Tablo 38.2: Süreç kategorisi ve metaforları.....	156
Tablo 39: 4. grup oruç metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler.....	156
Tablo 39.1: Zorluk kategorisi ve metaforları	157
Tablo 39.2: Araç kategorisi ve metaforları	157
Tablo 39.3: Temsil kategorisi ve metaforları.....	158
Tablo 39.4: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları	159
Tablo 40: 1. grup zekat metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	160

Tablo 40.1: Araç kategorisi ve metaforları	160
Tablo 40.2: İşlem kategorisi ve metaforları	160
Tablo 41: 2. grup zekat metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	161
Tablo 41.1: Araç kategorisi ve metaforları	161
Tablo 41.2: Etki kategorisi ve metaforları	162
Tablo 41.3: Bağ kurma kategorisi ve metaforları	163
Tablo 41.4: İşlem kategorisi ve metaforları	163
Tablo 42: 3. grup zekat metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	164
Tablo 42.1: Araç kategorisi ve metaforları	164
Tablo 42.2: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları	164
Tablo 43: 4. grup oruç metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler.....	165
Tablo 43.1: İşlem kategorisi ve metaforları	165
Tablo 43.2: Araç kategorisi ve metaforları	166
Tablo 43.3: Etki kategorisi ve metaforları	167
Tablo 43.4: Temsil kategorisi ve metaforları	167
Tablo 44: 1. grup adalet metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	168
Tablo 44.1: Temsil kategorisi ve metaforları	168
Tablo 44.2: Hak-eşitlik kategorisi ve metaforları	169
Tablo 44.3: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları	169
Tablo 45: 2. grup adalet metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	170
Tablo 45.1: Denge unsuru olarak kategorisi ve metaforları	171
Tablo 45.2: Güç göstergesi kategorisi ve metaforları	171
Tablo 45.3: Temsil kategorisi ve metaforları	172
Tablo 45.4: Değişken kategorisi ve metaforları	172
Tablo 45.5: Otorite kategorisi ve metaforları	173
Tablo 46: 3. grup adalet metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	173
Tablo 46.1: Hak-eşitlik kategorisi ve metaforları	174
Tablo 46.2: Temsil kategorisi ve metaforları	174
Tablo 46.3: Uygulamada eksiklik kategorisi ve metaforları	175
Tablo 46.4: Değişken kategorisi ve metaforları	175
Tablo 47: 4. grup adalet metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	176
Tablo 47.1: Hak-eşitlik kategorisi ve metaforları	176
Tablo 47.2: Temsil kategorisi ve metaforları	177
Tablo 47.3: Değişken kategorisi ve metaforları	178
Tablo 47.4: Güç unsuru kategorisi ve metaforları	178
Tablo 47.5: Ulaşılmazlık olarak kategorisi ve metaforları	179
Tablo 47.6: Uygulamada eksiklik kategorisi ve metaforları	179
Tablo 48: 1. grup merhamet metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler.....	180
Tablo 48.1: Temsil kategorisi ve metaforları	181
Tablo 48.2: Negatif bakış kategorisi ve metaforları	182
Tablo 49: 2. grup merhamet metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler.....	182
Tablo 49.1: Temsil kategorisi ve metaforları	182
Tablo 49.2: Uygulama kategorisi ve metaforları	183

Tablo 49.3: Araç kategorisi ve metaforları	183
Tablo 50: 3. grup merhamet metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler.....	184
Tablo 50.1: Temsil kategorisi ve metaforları	184
Tablo 50.2: Değer kategorisi ve metaforları	185
Tablo 50.3: Uygulama kategorisi ve metaforları	186
Tablo 51: 4. grup merhamet metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler.....	186
Tablo 51.1: Temsil kategorisi ve metaforları	187
Tablo 51.2: Uygulama kategorisi ve metaforları	187
Tablo 51.3: Gereklilik kategorisi ve metaforları.....	188
Tablo 51.4: Araç kategorisi ve metaforları	189
Tablo 52: 1. grup şükür metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler.....	190
Tablo 52.1: Sebep kategorisi ve metaforları	190
Tablo 52.2: Temsil kategorisi ve metaforları.....	191
Tablo 53: 2. grup şükür metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler.....	191
Tablo 53.1: Temsil kategorisi ve metaforları	191
Tablo 53.2: Getiri kategorisi ve metaforları.....	192
Tablo 53.3: Gereklilik kategorisi ve metaforları.....	193
Tablo 54: 3. grup şükür metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler.....	193
Tablo 54.1: Temsil kategorisi ve metaforları.....	193
Tablo 54.2: Sebep kategorisi ve metaforları	194
Tablo 55: 4. grup şükür metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler.....	195
Tablo 55.1: Temsil kategorisi ve metaforları.....	195
Tablo 55.2: Sebep kategorisi ve metaforları	196
Tablo 55.3: Etki kategorisi ve metaforları	196
Tablo 55.4: Araç kategorisi ve metaforları	197
Tablo 56: 1. grup vicdan metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	198
Tablo 56.1: Temsil olarak kategorisi ve metaforları.....	198
Tablo 56.2: Araç kategorisi ve metaforları	199
Tablo 57: 2. grup vicdan metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	199
Tablo 57.1: Araç kategorisi ve metaforları	200
Tablo 57.2: Temsil kategorisi ve metaforları.....	200
Tablo 57.3: Uygulama kategorisi ve metaforları	201
Tablo 57.4: Koruyucu-temizleyici kategorisi ve metaforları.....	201
Tablo 58: 3. grup vicdan metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	202
Tablo 58.1: Temsil kategorisi ve metaforları.....	202
Tablo 58.2: Etki kategorisi ve metaforları	202
Tablo 58.3: Araç kategorisi ve metaforları	203
Tablo 59: 4. grup vicdan metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	204
Tablo 59.1: Sorgulayıcı kategorisi ve metaforları.....	204
Tablo 59.2: Temsil kategorisi ve metaforları.....	205
Tablo 59.3: Zorunlu ihtiyaç kategorisi ve metaforları	205
Tablo 59.4: Uyarıcı kategorisi ve metaforları	206
Tablo 59.5: Yansıtıcı kategorisi ve metaforları.....	207

Tablo 60: 1. grup yalan metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	207
Tablo 60.1: Etki kategorisi ve metaforları	208
Tablo 60.2: Temsil kategorisi ve metaforları	208
Tablo 60.3: Kapsam kategorisi ve metaforları	209
Tablo 61: 2. grup yalan metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	210
Tablo 61.1: Temsil kategorisi ve metaforları	210
Tablo 61.2: Zarar kategorisi ve metaforları	211
Tablo 61.3: İşlev kategorisi ve metaforları	211
Tablo 61.4: Kapsam kategorisi ve metaforları	212
Tablo 62: 3. grup yalan metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	213
Tablo 62.1: Temsil kategorisi ve metaforları	213
Tablo 62.2: Süreklilik kategorisi ve metaforları	214
Tablo 62.3: Zarar kategorisi ve metaforları	215
Tablo 62.4: Değişken kategorisi ve metaforları	215
Tablo 62.5: Bilinmezlik kategorisi ve metaforları	216
Tablo 62.6: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları	216
Tablo 63: 4. grup yalan metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	217
Tablo 63.1: Temsil kategorisi ve metaforları	217
Tablo 63.2: Zarar kategorisi ve metaforları	218
Tablo 63.3: Kapsam-süreç kategorisi ve metaforları	219
Tablo 63.4: Değişken kategorisi ve metaforları	220
Tablo 63.5: İşlev kategorisi ve metaforları	220
Tablo 63.6: Taşıyıcı kategorisi ve metaforları	221
Tablo 64: 1. grup peygamber metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	222
Tablo 64.1: Bilgi verici kategorisi ve metaforları	222
Tablo 64.2: Yol gösterici kategorisi ve metaforları	223
Tablo 64.3: Ortaklık kategorisi ve metaforları	223
Tablo 65: 2. grup peygamber metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	224
Tablo 65.1: Yol gösterici kategorisi ve metaforları	224
Tablo 65.2: Bilgi verici kategorisi ve metaforları	225
Tablo 65.3: Ortaklık kategorisi ve metaforları	226
Tablo 65.4: Temsil kategorisi ve metaforları	227
Tablo 65.5: Aracı kategorisi ve metaforları	227
Tablo 66: 3. grup peygamber metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	228
Tablo 66.1: Yol gösterici kategorisi ve metaforları	228
Tablo 66.2: Temsil kategorisi ve metaforları	229
Tablo 66.3: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları	253
Tablo 67: 4. grup peygamber metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	230
Tablo 67.1: Yol gösterici kategorisi ve metaforları	230
Tablo 67.2: Görev-konum kategorisi ve metaforları	231
Tablo 67.3: Otorite kategorisi ve metaforları	232
Tablo 67.4: Ortaklık kategorisi ve metaforları	233
Tablo 67.5: Temsil kategorisi ve metaforları	233

Tablo 67.6: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları	234
Tablo 68: 1. grup Kuran-ı Kerim metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	235
Tablo 68.1: Etki kategorisi ve metaforları	235
Tablo 68.2: Ortak değer kategorisi ve metaforları	236
Tablo 68.3: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları	236
Tablo 69: 2. grup Kuran-ı Kerim metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	237
Tablo 69.1: Fayda sağlama kategorisi ve metaforları	237
Tablo 69.2: Yol gösterici kategorisi ve metaforları	238
Tablo 69.3: Gereklilik kategorisi ve metaforları.....	239
Tablo 69.4: Kapsam kategorisi ve metaforları.....	239
Tablo 70: 3. grup Kuran-ı Kerim metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	240
Tablo 70.1: Yol gösterici kategorisi ve metaforları	240
Tablo 70.2: Etki kategorisi ve metaforları	241
Tablo 70.3: Değer-önem kategorisi ve metaforları	242
Tablo 70.4: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları	242
Tablo 71: 4. grup Kuran-ı Kerim metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler	243
Tablo 71.1: Yol gösterici kategorisi ve metaforları	243
Tablo 71.2: Etki-içerik kategorisi ve metaforları	244

GRAFİKLER

Grafik 1. Katılımcı Grafiği	53
Grafik 2. Üretilen Metafor Grafiği	62
Grafik 3. Metafor Olarak Değerlendirilemeyen Bulgular	271

1.GİRİŞ

İnsanın meramını anlatabilmesi, yüzyıllar boyunca uğraş içerisinde olduğu bir durumdur. İnsan bu uğraşı için, kavramları hem anlayabilmek hem de aktarabilmek adına çeşitli yöntemler denemiştir. İletişim için bir araç olan bu yöntemler öncelerde sanatsal ifade tarzı olarak bilinse de, sonrasında günlük konuşma dilimizde yer almış hatta mecaz, kinaye gibi söz sanatları günlük konuşma dilinin vazgeçilmezleri olmuştur. Toplumsal bir varlık olan insanın, iletişimini sağlarken bu söz sanatlarına başvurma sebepleri ise dilde sanat yapmaktan ziyade, anlatmak istediği manayı kısa ve etkili bir yolla iletmek olarak açıklanmıştır. Metaforlar da bu söz sanatlarından biri olarak bilinen ancak günlük hayattaki önemli yerine rağmen, konuşma dilindeki yerinin farkında olunmayan yöntemlerden biri olarak varlığını sürdürmektedir. Söz sanatından çok daha fazlası olarak ifade edilen metaforlar, soyutu somut ile ifade etmekte araç olarak kullanılmaktadır. Yaşantılarda varlığı bilinen ancak gözle görülmeyen varlıkları ifade etmede kullanılan metaforlara günlük hayatta, atasözlerinde hatta milli değer olarak görülen ifadelerde karşılaşılmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk'ün "İstikbal göklerde" sözü metaforların milli değerlerde var olduğuna sadece bir örnektir.

İnsanın toplumsallığını sağlayan en önemli olgulardan biri dindir. Tüm dinler insanın dünya ve ahiret mutluluğunu amaçlamakla beraber, insanın direkt olarak tecrübe edemediği yani gözüyle görüp zihninde canlandıramadığı kavramları içerisinde barındırmaktadır. Bu kavramlar bazen bir inanç sisteminin gerektirdiği ibadetler olarak karşımıza çıkarken, bazen de ölümden sonra ki hayatı ya da Yüce Yaratıcının yarattığı görünmez varlıklara karşılık gelmektedir. İnsanın dini ve dini gereklilikleri anlamlandırabilmesi için öncelikle zihninde bu kavramlara dair bir birikimin olması gerekmektedir. Bu şekilde metaforlar dini kavramların anlaşılmasına ve aktarılabilmesine yardımcı olmaktadır. Dini kavramlar, metaforlarla insan zihninde kalıcı ve anlamlı bir yere sahip olup, dini hayatı şekillendirmesinde etkili olmaktadır.

Bu çalışmada ortaokul ve lise öğrencilerinin din, ahiret, cennet, cehennem, dua, namaz, kurban, oruç, zekât, vicdan, adalet, şükür, merhamet, yalan, peygamber ve

Kuran-ı Kerim kavramlarına ilişkin algıları, kavramlara dair bireysel düşüncüyü ortaya çıkaran metafor yöntemi kullanılarak değerlendirmeye çalışılacaktır. Eğitim sistemimizde öğrencilerimizin 4. sınıftan itibaren zorunlu ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’, 5. sınıftan itibaren ise dini inanç üzerine bilgilerin yer aldığı seçmeli dersler okutulmaktadır. Çalışmaya konu olan kavramlar, hem ders kitaplarında hem de günlük yaşantılarda öğrencilerin karşısına çıkan kavramlardır. Öğrencilere bu kavramlar müfredat dâhilinde sunulmakta ve dönem içerisinde sınav ile bilgileri ölçülmektedir. Ancak bu kavramların öğrencilerin zihninde nasıl yer alıp, şekillendiğine dair herhangi bir çalışmaya ulaşılmamış olup, kavramlara ait bilgilerin öğrencilerin eğitim süreçleri dahilinde, zihinlerinde nasıl şekil bulduğu bilinmemektedir. Bu sebeple çalışmadan elde edilecek sonuçlar ile kavramları anlamlandırmada öğrencilerin bilişsel ve dini gelişim dönemlerine göre farklılıkları, soyut kavramlarla ilgili edinilen bilgilerin anlamlandırılma şekli ile eğitim sürecinde ilgili ders kitaplarında yer alan bilgi ve ifade tarzının yeterli olup olmadığının anlaşılmasına yardımcı olması hedeflenmektedir. Ayrıca dini hayatının temelini atıldığı çocukluk yaşları ve din hakkında sorgulamanın yapıldığı ergenlik yaşlarında dinin ve dini ifade eden kavramların doğru anlaşılması da büyük önem taşımaktadır.

1.1. Problem Cümlesi

Ortaokul ve lise öğrencilerinin din, ahiret, cennet, cehennem, dua, namaz, kurban, oruç, zekat, vicdan, adalet, şükür, merhamet, yalan, peygamber ve Kuran-ı Kerim kavramlarına ilişkin metaforik algıları nelerdir?

1.1.1. Araştırmanın Alt Problemleri

Araştırmada problem cümlesi dikkate alınarak şu alt problemlere yanıt aranmıştır:

1) Ortaokul ve lise öğrencilerinin din, ahiret, cennet, cehennem, dua, namaz, kurban, oruç, zekât, vicdan, adalet, şükür, merhamet, yalan, peygamber ve Kuran-ı Kerim kavramlarına ilişkin oluşturdukları metaforlar nelerdir?

2) Oluşturulan metaforlar, ortak özellikleri dikkate alındığında hangi kavramsal kategoriler altında toplanmaktadır?

3) Ortaokul ve lise öğrencilerinin din, ahiret, cennet, cehennem, ahiret, dua, namaz, kurban, oruç, zekât, vicdan, adalet, şükür, merhamet ve yalan kavramlarına ilişkin algıları öğrenim gördükleri sınıflarına göre farklılık göstermekte midir?

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın genel amacı, ortaokul ve lise öğrencilerinin din, ahiret, cennet, cehennem, dua, namaz, kurban, oruç, zekât, vicdan, adalet, şükür, merhamet, yalan, peygamber ve Kuran-ı Kerim kavramlarına ilişkin oluşturdukları metaforları toplamak, toplanan metaforları çeşitli kategoriler altında sınıflandırarak ortaokul ve lise öğrencilerinin bu kavramları algılama biçimlerini ortaya koymaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Kavramlar zihinde yapıya kavuşmakta, birey bu yapı sayesinde iletişim kurmakta ve sosyalleşmektedir. Ancak tüm kavramların açık bir şekilde anlaşılması ya da aktarılması mümkün olmamaktadır. Birey gözüyle gördüğünü ifade ederken bile zaman zaman zorluklar yaşarken, gözle görülmeyen kavramları ifadede durum daha da zor bir hal almaktadır. Bu sebeple bireyin anlamakta en fazla zorlandığı kavramlar, şüphesiz ki dini kavramlardır. Soyut olan bu kavramları anlayabilmek için zihinde bir yapıya bürünmesi gerekmektedir. Bu yapının inşasında, bilinen, bizzat tecrübe edilen kavramlar ile olan benzerliklerden yararlanılmaktadır. Metaforlar bu benzerlikler ile oluşan, kullanıldığı duruma göre dikkat çekmekten, anlamayı kolaylaştırmak gibi görevler üstlenen etkili bir araçtır. Kültürümüzde “ağaç yaşken eğilir.” şeklinde bir atasözü bulunmaktadır. Dillere pelesenk olup, her yaş grubu tarafından bilinen bu atasözü bile, konunun ne kadar önemli olduğunu açıklamaktadır. Şöyle ki çocukların ve gençlerin soyut olan bu dini kavramları nasıl anlamlandırdığı dini inançlarının temellerinin sağlam atılması ve sağlıklı bir dini gelişim süreci yaşaması açısından önemlidir. Zira dini inanca yönelik temeller ne kadar doğru ve sağlam atılırsa, üzerine inşa edilecek inanç da o kadar kuvvetli ve kalıcı olacaktır.

Yapılan çalışmada, metaforun zihinde oluşan soyut ifadeleri somut şekilde ortaya koyabilme kolaylığından yararlanılarak ortaokul ve lise öğrencilerinin gerek eğitim-öğretim yaşantılarında, gerekse günlük yaşamlarında sıklıkla karşılarına çıkan,

yaşantılarında gerçek anlamlarıyla beraber bazen de mecaz anlamlarıyla yer bulan din, ahiret, cennet, cehennem, dua, namaz, kurban, oruç, zekât, vicdan, adalet, şükür, merhamet, yalan, peygamber ve Kuran-ı Kerim kavramlarına ilişkin algılarının ortaya koyulması amaçlanmıştır. Çalışmadaki hedef kavramların din olgusu içerisinde yer alan ana kavramlardan olması sebebiyle, bu kavramların nasıl anlaşıldığı, çocuk ve gençlerin bu kavramları nasıl anlamlandırdığı dini gelişim süreci hakkında bilgi sahibi olunabilmesi açısından önemlidir. Bu kavramlar hakkında farklı çalışmalar yapılmış olup, din psikolojisi ve diğer alanlarda yapılmış metaforik bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Bu sebeple çalışmanın, din psikolojisi alanında dini kavramlara dair yapılan metaforik bir çalışma olarak örnek teşkil edeceği düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Sayıltıları

Verilerin elde edilmesinde görüşlerine başvurulacak öğrencilerin kendilerine yöneltilen soruları anladıkları, samimi ve doğru bir şekilde cevapladıkları varsayılmıştır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, Bartın ili İMKB Ortaokulu ile Davut Fırıncı Anadolu Lisesinde 2018-2019 eğitim-öğretim yılı içerisinde öğrenim gören ortaokul ve lise öğrencilerinin “Ortaokul ve Lise Öğrencilerinin Din, Ahiret, Cennet, Cehennem, Dua, Namaz, Kurban, Oruç, Zekât, Vicdan, Adalet, Şükür, Merhamet, Yalan, Peygamber ve Kuran-ı Kerim Kavramlarına İlişkin Metaforik Algıları/Yarı yapılandırılmış Anket Formu” aracılığıyla ifade ettikleri görüşler ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Metafor; kavramları daha iyi anlamak amacıyla düşünme ve akıl yürütmenin bir parçası olarak görülen, iki kavram arasındaki benzerlik ya da çağrışımdan hareketle soyut kavramı somuta benzetme faaliyeti (yöntemi) olarak ifade edilmektedir (Lakoff ve Johnson, 2015).

1.7. Metafora Dair Kaynak Araştırmaları

Yapılan literatür taramalarında Türkiye’de ve dünyada metafor yönteminin kullanıldığı birçok araştırmaya rastlanmaktadır. Metaforik araştırma yöntemi, eğitim başta olmak üzere edebiyattan sanata, halkla ilişkilerden mimariye farklı alanlarda kullanılmıştır. Lakoff ve Johnson 1980 yılında metafora yeni bir bakış getiren “*Metaforlar Hayat, Anlam ve Din*” kitabından sonra günümüzde de hakim olan çağdaş metafor anlayışı oluşmuş, bu sebeple 80’li yıllarda dünyada metaforik çalışmalar bu anlayış çerçevesinde şekillenmiştir. Evans ve Evans (1989), yayınladığı makalesinde metaforik yöntemlerin eğitimde etkisini ve bu etkinin nedenini ortaya koyan bilgiler sunmuştur. Simons (1984), metaforun öğrenme sürecine katkısını göstermek amacıyla üniversite istatistik öğrencileri üzerine yapılan araştırmada deney grubunun kontrol grubunda daha olumlu bir sonuç gösterdiği sonucuna ulaşmıştır (Aktaran Akyol, 2019).

Türkiye’de eğitim alanında metaforun işlevine dair yapılan araştırmaların 2000’li yıllarda Saban (2002) ile başladığı görülmektedir. Saban (2002) “Sınıf Öğretmeni Adaylarının İlkokula İlişkin En Çok Hatırladıkları Ve En Çok Tercih Ettikleri Metaforlar” isimli araştırmasında, Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalında 2001 yılı güz döneminde “Öğretmenlik Mesleğine Giriş” dersini alan 1. sınıf öğrencileri (f:381) ile aynı bilim dalında 2002 yılı bahar döneminde “Çoklu Zeka Teorisi” dersini alan 4. sınıf öğrencileri (f:103) araştırma grubunu oluşturmuştur. Elde edilen verilerden öğrencilerin öğretmen merkezli metaforları daha fazla hatırlamasına rağmen hayallerindeki ilkokulu temsil etmemesi sebebiyle öğrenci merkezli metaforları kullandıkları, 4. sınıf öğrencilerinin, 1. sınıf öğrencilerine göre ilkokulların nasıl olması gerektiğine dair algılarının daha olumlu olduğu görülmüştür (Saban, 2002). Saban, 2008 yılında yapmış olduğu “Okula İlişkin Metaforlar” isimli araştırmasında, 2006-2007 ve 2007-2008 eğitim öğretim yılları güz-bahar döneminde Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sınıf Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans Programında öğrenim gören sınıf öğretmenleri (f:85), onların öğrencileri (f:1204) ve aynı dönemde Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesinde “Eğitim Bilimine Giriş” dersi alan 1. sınıf öğrencilerinin (f:420) okul kavramına dair metaforik algıları incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin bireysel algılarını ön plana çıkaran farklı metaforlar elde edilmekle beraber, öğretmen ve öğretmen adaylarının okulu kültürlenme-şekillenme aracı olarak gördükleri

sonucuna ulaşılmıştır (Saban, 2008). Saban, 2009 yılında yapılan “Öğretmen Adaylarının Öğrenci Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Zihinsel İmgeler” isimli araştırmasında, Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakóltesinde öğrenim gören altı farklı alandan 2847 öğrencinin öğrenciye dair metaforik algılarını ortaya koyduğu araştırmada, öğrencilerin öğrenim gördükleri programa göre okul kavramına dair algılarının değiştiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca geliştiren metaforlardan öğrencilerin öğrenim anlayışlarını da ortaya koyduğu görölmüştür (Saban, 2009).

Yapılan metaforik araştırmalarda örneklemi farklı, benzer çalışmalar görölmektedir. Beşkardeş’in 2007 yılında “Üstün Zekalı ve Özel Yetenekli Öğrencilerin Yabancı Dil (İngilizce) Öğretiminde Metafor Sisteminin Uygulanması” araştırmasında, 2005-2006 eğitim öğretim yılı Afyonkarahisar Aydın Doğan Bilim Sanat Merkezine devam eden 3., 4. ve 5. sınıf öğrencilerinden oluşan 38 öğrenciye ön test, son test, İngilizce dersi gözlem formu ve İngilizce dersi performans değerlendirme ölçeği uygulanmış, öğrencilerin İngilizceyi öğrenmelerinde metaforların etkisi incelenmiştir. Araştırma için deney grubu ve kontrol grubu oluşturulmuş, sonucunda deney grubunun akademik başarısının geleneksel model uygulanan kontrol grubundan daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir (Beşkardeş, 2007). Üstün zekalı öğrenciler üzerine Satmaz (2016) tarafından yapılan “Üstün Yetenekli Öğrencilerin BİLSEM ve Matematik Kavramına Ait Metaforik Algılarının İncelenmesi” isimli araştırmada, 2015-2016 öğretim yılında Çanakkale ili BİLSEM’de eğitim gören 52 üstün yetenekli öğrencinin kavramlara dair metaforik algıları incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin BİLSEM’de eğitim almaya başladıktan sonra zihinlerindeki olumsuz algının kaybolduğu, olumlu algıları ifade eden metaforların geliştirildiği sonucuna ulaşılmıştır (Salmaz, 2016). Ayrıca üstün yetenekli öğrencilerin metaforik algılarına dair Tohum’un (2018) mutluluk, Yalçın’ın (2019) umut kavramına dair algılarının incelendiği gibi evreni bir, örneklemi değişen farklı kavramlara dair araştırmalar ile karşılaşılmaktadır.

Cirit (2020) tarafından “10-14 Yaş Grubu Öğrencilerin Beden Eğitimi Öğretmenine Karşı Metaforik Algı Düzeyinin Araştırılması” isimli yüksek lisans tezinde, Afyonkarahisar il merkezinde bulunan dört farklı okuldan 400 öğrencinin beden eğitimi öğretmenine karşı algıları incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin

beden eğitimi öğretmenlerine dair algılarının olumlu olup, bu algının spora karşı da olumlu tutum geliştirdiklerini ortaya koymuştur (Cirit, 2020).

Taş tarafından 2019 yılında “İlkokul Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi İle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenine İlişkin Metaforları” isimli araştırmasında, Ordu ili Altınordu ilçesinde bulunan 3 okulda 4. sınıfta öğrenim gören 234 öğrencinin din kültürü dersi ve öğretmenine dair metaforik algıları incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin din dersini huzur, barış ve rahatlamayı sağlayan konularından dolayı olumlu algılar oluşturduğu görülmüştür. Din dersi öğretmenine dair algıları da benzer doğrultuda olup, kısmen olumsuz metaforlarında oluşturulduğu görülmüştür (Taş, 2019).

Çağırın tarafından “Kuran-ı Kerim’deki Metaforların Gündelik Dil Felsefesi Açısından İncelenmesi” isimli çalışmada, Kuran-ı Kerim’de yer alan Allah, Kuran-ı Kerim, peygamber, iman, dünya, cennet, cehennem, insan fiilleri, kalp-ruha dair kullanılan metaforlar incelenmiş ve ortaya koyulmuştur (Çağırın, 2020). Metaforik araştırmalarda özellikle eğitim bilimleri alanında verilen örneklerde olduğu gibi birçok araştırma mevcuttur. Ancak din psikolojisi alanında yapılan bir araştırmaya rastlanmamıştır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırma konusu ile ilgili olan metafor kavramı ile ilgili kapsamlı bilgiler yer almakta olup, araştırma kavramlarımız olan din, ahiret, cennet, cehennem, dua, namaz, kurban, oruç, zekat, vicdan, adalet, şükür, merhamet, yalan, peygamber ve Kuran-ı Kerim kavramları hakkında kuramsal bilgilere yer verilecektir.

2.1. Metafor Kavramı

Günlük faaliyetlerin ürünü olan düşünceler, yaşanılan her türlü tecrübeden, insanlarla olan ilişkilerden etkilenecek yapıya kavuşmaktadır. Bu yapı insanı, düşünce sisteminin hiç farkında olmadan otomatik bir sistem içerisinde hareket eder hale getirmektedir. Özü itibarıyla bir şeyi başka bir şeye göre anlamak, tecrübe etmek anlamına gelen metaforun bu sistemi açıklamada öneminin büyük olduğu belirtilmelidir. Bu sebeple metafor kavramının bireyin hayatındaki işlevi ve alakasından önce kökeni ve tanımını bilmek gerekmektedir.

Bireyin kendini ifade etme araçlarından biri olarak tanıtılacak olan metafor kavramının kökenine bakıldığında Yunanca bir kelime olup, günümüzdeki kullanımıyla ‘*matepora*’, eski Yunancada ki ‘*metapherein*’ ve onun fiil hali ‘*metaphero*’ dan geldiği ifade edilmektedir. Eski Yunanca bir kelime olan ‘*metapherein*’ ise bir ek ve bir kelimeden oluşmuş birleşik bir sözcüktür; ‘*meta+pherein*’ (Cebeci, 2013, s.10).

Bu birleşik sözcüğü oluşturan ek ve kelimelerin anlamlarına bakıldığında: meta, ön ek olup birleştiği kelimeye ilerisine ya da yer değiştirme anlamı vermektedir. Pherin; “*taşmak ve nakletmek*” anlamlarına, phero; “*hareket halindeki bir şeyin yönü ve zaman aralığı*” gibi anlamlara gelmektedir. Terim anlamlarından da anlaşıldığı üzere şekil değiştirip, transfer etmek anlamına gelen ve birleşik isim olan metaforun fiil hali olan metafero’nun geldiği anlamlara bakıldığında; 1. *Taşıma, nakil*, 2. *Metafor*, 3. *-es takısıyla: nakliyat, taşımacılık, -as takısıyla: muhasebe*, 4. *Yer değiştirmek, bir yerden başka bir yere götürmek* anlamlarına geldiği görülmektedir (Harmancı, 2012, s.24). Bu ifadeler, metaforun fiil hali ile isim hali arasında anlam olarak ilave bir anlam

olmadığını göstermektedir. Ancak burada araştırma için önemli olan ve geldiği anlamların içerisinde üzerinde durulup, ele alınmasına sebep olan anlamı; edebiyat, bilim, sanat ve günlük konuşma dilinde de kullanılan metafor anlamında olmasıdır.

Kelime yapısı ile ilgili bilgilerin verildiği metaforun, genel olarak ifade ettiği anlamın taşımak olduğunu belirtildikten sonra şu ilaveyi yapmak muhakkak ki metafor kavramın anlamına dair zihinde oluşan anlam darlığını genişletecektir. Metafor kavramının anlamında ifade edilen taşıma, sadece nesne ve insanlara mahsus olmayıp, her türlü vasıta ile gerçekleştirilecek transferi kapsamaktadır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken ve metaforu benzerlerinden ayıran özelliği, bu naklin kalıcı bir nakil olması olarak açıklanmaktadır (Seyhan, 2019). Yani birey o kavrama dair zihninde farklı bir metafor oluşturuncaya kadar, mevcut algıdan üretilen metaforu kullanmaktadır.

Metaforun kelime yapısına dair bilgilerden ulaşılan ilk anlamdan, konumuzla alakalı olup çalışmamız ile ilgili kısmı, bu transferin (nakil işleminin) kavramlar üzerinde yani söz sanatlarında (sözel ifadede) kullanılmasıdır. Edebiyattan felsefe ilmine, bilimden sanata ve farkında olmasak da günlük yaşamda önemli bir yere sahip olan metafora dair geçmişten günümüze yapısını, işlevini ve dildeki önemini ifade etmek için farklı tanımlar ve açıklamalar yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları şunlardır;

Aristoteles Poetika’da metaforu “*türden çeşide, çeşitten türe, çeşitten çeşide bir kaymayla ya da bir benzeşim ilişkisi içinde bir adın, başka bir şey için kullanılmasıdır.*” şeklinde tanımlamıştır (Aristoteles, 2007, s.65).

Edebiyatçı filozof Jorge Luis Borges ise metaforu “*metaforda bir metafordur*” kısır döngüsüyle açıklamıştır (Aktaran Dove, 2020, s.169).

Ortega y Gasset’de metaforu açıklarken “*metafor muhtemelen insan oğlunun en verimli imkanlarından biridir. Onun etkisi büyüye yakındır, dahası o Tanrının yaratırken varlıkların birinin içinde unuttuğu yaratıcı bir güç gibi görünüyor*” ifadelerini kullanmaktadır (Aktaran Nordquist, 2020).

Gökhan Yavuz Demir metaforu tanımlarken “ *metaforik ifadenin lafzî olarak yorumlanmasının mümkün olmadığı noktada yorum boşluğunu dolduran, ifadedeki gerilime cevap veren bir araç*” görevi üstendiğine vurgu yapmaktadır (Demir, 2015, s.142).

Oğuz Cebeci metaforu “*dilde olduğu kadar düşünceye de yönelen insanın zihinsel faaliyetlerinin temelini oluşturan yapılardan biri*” olarak açıklamaktadır (Cebeci, 2013, s.7).

Kökeni itibariyle Grekçe olup terim olarak transfer, nakil anlamına gelen metaforun, geçmişten günümüze hakkında yapılan açıklamalarda birleşilen ortak paydanın, benzerlik sebebiyle yapılan anlam aktarımı olduğu görülmektedir. Bu aktarım yapılırken metaforun işlevi, dil yapısındaki söz sanatlarıyla karşılaştırılmış, hatta çoğu zaman karıştırılmıştır. Örneğin söz konusu kavram Türkçede metafor ismiyle yer almış, zamanla kavrama edebi-felsefî anlamlar yüklenmiştir. Ancak metafora bu anlamlar yüklenirken yabancı dillerden Türkçeye geçen diğer kavramların başına gelen durum meydana gelmiş, yanlış algı ya da bilgi eksikliği gibi sebeplerle, aynı anlamları ifade etmediği halde yalnızca anlamlarında kesişme, örtüşme olan kelimeler ile eşanlamlı görülmüş ve metafor kelimesinin karşılığı olarak kullanılmıştır. Bu anlam karmaşasının hâlâ metaforun anlamı açısından sorun teşkil edip, gerekli çalışmaların yapılması gerektiğine dair görüşler özellikle ülkemizde edebiyatçılar tarafından sıklıkla dile getirilen bir konu olarak sıcaklığını korumaktadır (Güneş, Tezcan, 2019).

Yeryüzünde kullanılan dillere bakıldığında hemen hemen her dilde eşanlamlı kelimelerin bulunduğu görülmektedir. Ancak bu durum detaylı incelendiğinde ortaya çıkan sorun, eş anlamlı olduğu ifade edilen kelimeler eş anlamlı olmayıp sadece yakın anlamda olduğu veya ortak bir benzerlikten başka bir ilişkilerinin olmadığıdır. Bu konuya dil bilimcilerin yorumu; “*hiçbir dilde birden fazla sözcük aynı anlama gelmez, aynı kavramı yansıtmaz. Ancak o anlamın yakın anlamı ya da benzeri olabilir*” şeklindedir (Harmancı, 2012, s.26). Bu ifadelerden de hareketle, gerek Türkçe gerekse Batı dillerinde metafora yüklenen anlamlar arasındaki farklılıkların sebepleri, kısmen de olsa ortaya çıkmaktadır.

2.1.2. Metafor Kavramına Yüklenen Anlamlar

Kavramları açıklarken ne olduğunu, ne olmadığıyla ifade anlama dair en açık ve anlaşılır yollardan biridir. Bu başlık altında metafora dair oluşan karmaşık anlam ağını çözebilmek amacıyla, metaforun Türkçe ve Batıda dillerinde ne anlama gelip, dilde hangi söz sanatlarına karşılık kullanıldığını, metaforun ne olmadığıyla dair bilgiler ile ele alınacaktır.

2.1.2.1. Türkçede metafor kavramına yüklenen anlamlar

Batı dilinden Türkçeye geçmiş olan birçok kavram olup, bu kavramların büyük bir kısmının dilimizde karşılığı yoktur. Metafor da bu kavramlardan biridir. Metafor kavramının hangi kalıba koyulursa koyulsun anlamın ya eksik kalacağı, ya da fazlalık olacağı, dolayısıyla da ifade ettiği anlama tam olarak ulaşılamayacağı görüşü özellikle son dönem araştırmalarında yer almaktadır (Lakoff ve Johnson, 2015).

Metafor kelimesinin Türkçede ne anlama geldiğine bakıldığında sözlükler ve sözcükler arasında oluşan kısır bir döngü ile karşılaşılmaktadır. Bir çok sözlük metafor kelimesini açıklarken, kavrama yakın gördükleri diğer söz sanatlarına yönlendirmekte, metaforu tam karşılayan bir tanım sunamamaktadır. Ortalama bir anlam üzerinden ya da ortak noktaları olan ancak aynı olmayan kavramları kullandığı görülmektedir. Metaforu açıkladığı düşünülen bu kavramlara bakıldığında istiare, eğretileme, mecaz, alegori, teşbih gibi söz sanatları karşılaşılmaktadır (Harmancı, 2012). Ancak yukarıda da ifade edildiği gibi bu kavramlara tanım olarak bakıldığında her birerinin farklı anlamlar ortaya koyup, birbirini işaret edebilecek bağlarının olmadığı görülmektedir. Aralarındaki benzerlikler ve farkı gösterebilmek adına bu kavramların tanımlarına değinilmesi söz konusu olan ayrımı göstermek adına yardımcı olacaktır. Metaforun ilişkilendirildiği kavramlara dair tanımlardan önce ilk olarak Türkçede metafor kelimesinin geldiği anlamları açıklamak gerekmektedir.

Metafor kelimesi Türk Dil Kurumu'nun Türkçe sözlüğünde “meczaz”, mecaz da “*bir kelimeyi veya kavramı kabul edilenin dışında bir anlamda kullanma, metafor*” şeklinde ifade edilmektedir (TDK, 2016). Dil Derneği'nin sözlüğünde metafor, “*eğretileme*”, eğretileme; “*bir şeyi anlatmak için ona benzeyen başka bir şeyin adını*

kullanmak, istiare” anlamına karşılık gösterilmektedir. İstiare ise “*ödünç almak, eğretilme*” kelimeleri ile ifade edilmektedir. (DDS, 2016). Yaygın kullanılan bu iki sözlükte anlamın, sürekli farklı bir anlam etrafında dolanması, metafor tanımına dair ifade edilen kısır döngüye işaret eder niteliktedir. Bu kısır içerisinde köken bilgisinin akabinde, Türkçe sözlüklere göre ne olduğu izah edilmeye çalışılan metafor, bu noktada ne olmadığıyla ifade edilmeye çalışılacaktır.

Türkçede metafor kavramı daha önce de ifade edildiği üzere kinaye, mecaz, teşbih, istiare, teşhis, intak gibi söz sanatlarıyla birlikte, alegori, sembol gibi kavramlarla da eş anlamlı görülmektedir. Her dilde eş anlamlı kelimeler bulunmaktadır. Ancak metaforun bu kelimelerin tam olarak karşılığı olup olmadığı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Ayrıca Türkçede bu söz sanatlarından her biri için farklı tanım yapılması, metafor kavramına dair söz edilen anlam karmaşasının tekrar düşünülmesine sebep olmaktadır. Ortak noktalarından dolayı metafor kavramı ile eşit görülen, bu sebeple de aralarındaki ilişkiye değinilecek olan söz sanatları; teşbih, mecaz, alegori, istiare, kinaye, sembol ve metonomidir.

1. Teşbih: Teşbih, benzetme yani aralarında gerçek veya mecaz bakımından, benzerlik olan iki varlıktan zayıf olanı güçlü olana benzetme olarak ifade edilmektedir (Harmancı, 2012). Teşbihin dildeki kullanım amacının, sözü güçlendirmek ve muhatabı etkilemektir olduğu bilinmektedir. Örneğin ‘annem melek gibidir’ ifadesinde teşbih yoluyla benzetme yapılmış ve somut soyuta benzetilmiştir. Teşbih ile metafor arasında anlam bakımından zayıfı güçlü olana benzetme gibi bir ortaklık bulunsa da, ayırım noktaları verilen örnekte de verildiği üzere teşbihte somut soyuta benzetilirken, metaforda soyut kavramın somuta benzetilmektedir.

2. Meczaz: Meczaz gerçeğin zıttı, bir ilgi veya benzetme sonucu gerçek anlamdan başka bir anlamda kullanılan şey ya da gerçeğe bağdaşmadığı düşünülen sözcük anlamına gelmektedir. Meczaz günlük hayatımızda kendine yer bulmakla beraber edebiyatta da kendine geniş bir yer edinmiştir. Ancak mecazın asıl konumu kendi başına bir sanat olmaktan çok teşbih, istiare, mecazı mürsel, kinaye, teşhis ve intak gibi sanatların ortaya çıkmasına yardımcı olup ve tüm dillerde yaygın bir biçimde kullanılan bir söz sanatı olmasıdır (Uğur, 2014). Meczaz ve metaforun ortak noktası bir anlamı başka bir

kavrama taşımaktır. Aralarındaki fark ise mecaz kendine uzak olan anlamı taşıırken, metaforun yakın olan anlamı taşımasıdır.

3. Alegori: İnandırıcı ve etkileyici bir ifade için soyut kavramları somutlaştırarak simgesel bir ifade ile kullanılmasıdır. Alegorinin görünenden hareketle görünmeyeni resmetmesi, tercih edilen bir söz sanatı olmasına sebep olmaktadır (Harmancı, 2012). Örneğin ölümü elinde tırpanı olan siyah giyimli yüzü görünmeyen bir iskeletle resmedilmesi buna bir örnektir. Aynı şekilde insanların melek kavramını, çizdikleri resimlerde ya da melek biblolarındaki suretlerinin oluşturulmasında, kısa kıvrıkcık saçlı, kanatlı bir bebeğin kullanması da alegoriye örnek olarak verilebilmektedir. Alegori ve metaforun ortak noktası her ikisinin de soyut kavramları somut kavramlar ile resmedebilmesidir. Ayrım noktası olarak ise alegorinin günlük dilin bir parçası iken, metaforun bir yöntem olarak gösterilmesidir.

4. İstiare (eğretilme): Tanım olarak istiare, bir şeyi ödünç almak anlamına geldiği gibi kelimenin asıl manası ile mecaz manası arasındaki etkisiyle yapılan mecaz olarak da bilinmektedir (Ak, 2016). İstiaresinin, metafora en yakın görülen, hatta sıklıkla karıştırılan söz sanatları olduğu bilinmektedir. Metafor ve istiare arasındaki benzerlik her ikisinin de anlamı taşımak için bir araç olmasıdır. Aralarındaki farka gelince, istiarede benzetmeyle taşınan anlamın geçici yani taşınan anlama bir kalıcılık yüklenmemektedir Ancak metaforunda kavrama kalıcı bir anlam yüklenmektedir. Bu kalıcı anlam, ancak o kavrama dair yeni bir metafor oluşumuyla değişebilmektedir. Metafor ve istiare kavramı metafor kullanılarak ifade edildiğinde, istiare günlük tutulan bir pansiyon, metafor ise kontratlı kiralık bir daire ile ilişkilendirilebilmektedir.

5. Kinaye: Mecazla ilgili sanatlardan biri olan kinaye, kavramın hem gerçek hem de mecaz anlamıyla kullanılması olarak açıklanmaktadır. Günlük konuşma dilimizde sıkça kullandığımız sözel ifade tarzlarından biri olarak bilinmektedir. Örneğin ‘gözü açık’ cümlesinde kinaye içermektedir. Burada gerçek anlam ile kişinin gözünün açık olduğu, mecaz anlam ile de açığöz olduğu ifade edilmiştir. Metafor ile arasındaki ilişkiye baktığında, anlam taşınması sebebiyle aralarında bir benzerlik bulunduğu görülmektedir. Ancak bu benzerlik kinaye ve metafor aynı anlamdadır denilebilecek düzeyde görülmemektedir. Ayrıca metafor kavramın gerçek anlamını gizlemektedir.

Bu sebeple de metaforik ifadelerde aynı zamanda gerçek ifadenin de taşınması söz konusu olmamaktadır.

6. Sembol: Duyularla algılanamayan bir kavramın yerine, tecrübe edilebilen başka bir kavramın koyulması olarak ifade edilen sembol, tek bir anlama karşılık geldiği gibi, birçok anlamı ifade için de kullanılmaktadır (Ak, 2016). Metafor ile sembol arasındaki benzerlik olgulara dair bir görselliğin söz konusu olmasıdır. Ancak bu görsellik her ikisinde de farklı bir anlama karşılık gelmektedir. Sembol toplumsal bir düşüncenin ürünüdür. Metafor ise bireysel algının ürünüdür. Bu fark aralarındaki ayrım noktasıdır. Bu farka barış kavramına dair sembolik ve metaforik ifadeler örnek verilebilir. Barış kavramı bir çok kültürde güvercin, zeytin dalı, beyaz bayrak gibi kavramlarla sembolleşmiştir. Kavrama metaforik bakıldığında kişiden kişiye değişen bireysel algılardan söz edilebilir.

7. Metonomi: Anlamı birbirine bağlı iki şeyden birini söyleyip, diğerini kastetmekle sağlayan metonomi, mecaz anlama benzemekle beraber metaforun ifade tarzından farklı bir yapıda olduğu bilinmektedir. Bu farklı yapı metanominin birini söyleyip diğerini kastetmesi, metaforun ise birini söyleyip diğerini tasavvur etmesiyle oluşmaktadır (Lakoff ve Johnson, 2015).

Ortaklıkları sebebiyle anlam karmaşası yaşanan bu tanımlardan, metafor kavramına anlam bakımından en yakın olan söz (ifade) sanatının farklı bir anlamın taşınmasından dolayı istiare, oluşturduğu görsellik bakımından da alegori olduğu görülmektedir. Ancak buradaki ayrım noktası daha önce de ifade edildiği üzere, metaforun taşıdığı anlam farklı bir metafor üretilinceye dek kalıcı bir yer edinirken, istiare ödünç, bir defaya mahsus gibi bir kullanıma karşılık gelmektedir. Alegori ile metaforun ayrımı ise anlamdan ziyade yöntem olması sebebiyledir. Gündelik dilin parçası olmakla kalmayıp, yöntem olarak da kullanılması metaforu alegoriden ayırmaktadır.

2.1.2.2. Batı’da metafor kavramına yüklenen anlamlar

Kökeni Yunanca olup dilimize Batıdan geçtiğini daha öncede ifade ettiğimiz metafor kavramı hakkında, dilimizde olduğu gibi menşesinde de farklı görüşler bulunmaktadır. Metafor kavramına Batıda yüklenen anlamlara bakıldığında özellikle felsefenin

içerisinde ve filozoflar tarafından yapılan yorumlar temel oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu başlık altında Batıda metafora dair yorumlar ile birlikte felsefedeki yeri ve önemine dair bilgiler de yer alacaktır.

Metafor kavramının sözlüklerde yer alan anlamlarına bakıldığında, İngiliz etimoloji sözlüğü metaforu, “*transfer, taşımak, bir nesnenin bir özelliğini farklı ama ona benzeyen başka bir kelime ya da cümleye aktarılması*” şeklinde tanımlamıştır (O.E.D., 2020). Alman sözlüğü Duden’in metaforu “*mecaz sıfat kullanımı*” olarak açıklandığı görülmektedir (Duden. 2020). Batıdaki güncel sözlüklerde birbirine benzer tanımlar yer almakta olup, anlamın benzerlik sebebiyle başka bir kavrama aktarılması ya da başka bir kavramla anlatılması, kısacası kökeninde yer alan transfer anlamı metafora dair yapılan tanımlarda ortak nokta olarak dikkat çekmektedir.

Metafor kavramına yüklenen anlamların tarihi felsefe tarihi kadar eski olup, felsefe ve söz sanatlarının iki bin yıldır bu kavramın etkisinde olduğu ifade edilmektedir. Batı felsefesi ilk dönemlerden itibaren uzunca bir süre metafor kavramını gerçeklerden uzaklaştırdığı düşüncesiyle felsefenin dışında bırakmaya çalıştığı, ancak metaforun söz sanatlarında etkili bir araç olmasının, onun kendine yer edinmesine etkili bir sebep olarak gösterilmektedir (Şahan, 2014).

Felsefe içerisinde ilk olarak Platon ile kendisine yer bulan metafor, yine Platon’un metafora dair olumsuz düşünceleriyle felsefeden uzak tutulmaya hatta felsefenin içerisinden çıkartılmaya çalışılmıştır. Platon’un metafora dair bu olumsuz düşüncelerinin sebebi olarak, metaforun şiirsel olup, şiirin insanı gerçekten uzaklaştırdığı ve gerçeği görmesini engellediği, metaforun da aynı amaca hizmet edeceği düşüncesi gösterilmektedir. Şiirle metafor arasında kurduğu bu bağlantı sebebiyle Platon’un düşüncesinde metaforun ne felsefe ne de insanın günlük yaşamında yeri olmamalıdır (Cebeci, 2013).

Felsefenin en etkin isimlerinden olan Aristoteles, metafora hocası Platon’dan daha ılımlı yaklaşımda bulunmuştur. Aristoteles tıpkı hocası Platon gibi metaforun gerçeği çarpıttığını kabul etmekle beraber, metaforu söz sanatlarının içerisine koymuş ve onu ifadenin önemli araçlarından biri olarak görmüştür. Ona göre metafor “*bir şeye başka*

bir şeyi kullanarak verilen isimdir”. Aristoteles Poetika kitabının 22. bölümünde metaforu düzgün kullanmanın önemiyle ilgili *“Bu başkalarından öğrenilemeyen bir şeydir ve büyük doğal yetenekliliğin bir belirtisidir; çünkü metaforu başarıyla kullanma yeteneği benzerliklerin sezildiğini gösteren bir işarettir”* ifadelerini kullanmıştır (Aristoteles, 2007, s.70). Metafora dair ortaya çıkan bu iki farklı düşüncenin sebebi olarak, bireysel zihnin ürünü olan metafor hakkında bireysel görüşlerin ortaya koyulması gösterilmektedir. Metafora dair ortaya atılan bu görüşler, metaforun edebiyat ve kontrollü olarak da günlük yaşamda kullanılabileceğini savunan klasik metafor yaklaşımını oluşturmuştur (Özelmacı, Çakır, 2019). Antik çağda metafora dair kabul gören bu anlayış, 16., 17., ve 18. yüzyıllarda ise metafora toplumsal anlamların yüklenmesiyle sembolleşmeye başlamıştır. Ancak metaforun işlevine dair görüşler değişmemiş, metaforun zihindeki karmaşık yapıları çözen bir araç olduğu kabul edilmeye devam edilmiştir (Cebeci, 2013).

Platon ve Aristoteles’in metafor görüşleri üzerine oluşan klasik metafor yaklaşımından sonra, metafora romantik yani daha öznel yaklaşılmış, duygu yoğunluğunu ifadede bir araç olarak görülmüştür (Özelmacı, Çakır, 2019). Filozof Giambottista Viko’da bu görüşü destekleyerek metaforun sadece edebiyat ve konuşma dilinin bir parçası olmayıp zihnin yani düşünmenin de aracı olduğunu ifade etmiştir (Şahan, 2014). Max Müller metafor görüşünü *“Metaforlar dili geliştiren en güçlü araçlardan biri olmakla beraber, bazı durumlarda da dilin hastalığı olduğu”* sözleriyle açıklamış, yöntemin yararını ve zararını beraber yorumlamıştır (Aktaran Şahan, 2014, s.20). Felsefenin önemli isimlerinden Kant metafora gayet ılımlı tavır takınmıştır. Ancak bir noktada itirazını dile getirmiş ve bu itiraz bir sonraki yaklaşım olan çağdaş metafor anlayışının temelini oluşturmuştur. Kant’a göre metaforlar duyguların ifadesinde etkili bir araç olmakla beraber, bu aracı olan kavram somut bir kavram olmalıdır. Kısacası duygular somut kavramlarla ilişkilendirilmelidir (Özelmacı, Çakır, 2019).

Batıdaki metafor görüşüne deneyci filozoflardan Thomes Hobbes ve John Locke, Platon’un metafor düşüncesine katılarak, benzer ifadeler kullanmaktadır. Locke ve Hobbes metaforun sadece duyguları harekete geçirerek anlamsız, deneyimden uzak yanlış fikirler ürettiğini görüşünü savunmuşlardır (Şahan, 2014).

20. yüzyılda metafora dair klasik ve romantik yaklaşımın önemi yitirdiği, çağdaş metafor yaklaşımının ortaya çıktığı görülmektedir. Bu yaklaşım 1980 yılında Lakoff ve Johnson'un "Metaforlar; Hayat, Anlam ve Dil" kitabının yayınlanmasıyla daha etkili bir hale gelmiştir. Arasındaki benzerlikten ya da çağrışımdan hareketle, kavramların etkileşimi üzerine yoğunlaşan bu yaklaşımda, kavramlar nesnelerle ilişkilendirilir ve metaforik anlamlar yüklenir. Böylelikle benzerlikler oluşmaktadır. Metaforun dil ve düşünce arasında bir köprü vazifesi gördüğünü ifade eden çağdaş yaklaşımın metaforun önemini, metafor kullanarak açıkladığı görülmektedir (Özelmacı, Çakır, 2019).

2.1.3. Metaforun Sınıflandırılması

Metafor hakkındaki en geniş ve derin araştırmanın sahibi olarak görünen Lakoff ve Johnson, metaforların dildeki etkisi ve yaygınlığını yaptıkları araştırmalardan elde etmiş, bu bilgiler neticesinde metaforları sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmada, günlük hayattan örnek vererek metaforların daha kolay anlaşılmasını amaçlamışlardır. Ancak sonraki dönemlerde bu sınıflandırmanın anlamı daralttığını ifade etmişler ve yanlış bulmuşlardır. Metaforlar kullanım şekline göre; kanal, yönelim ve ontolojik metafor, taşıdığı anlama göre ise; yapı, konveksiyonel ve yeni metaforlar olarak sınıflandırılmaktadır (Lakoff ve Johnson, 1980).

Kullanım şekline göre sınıflandırılan metaforlar şu şekildedir;

1) Kanal Metaforu: Bireyin düşünce tarzını ifade eden metaforlara kanal metaforu denilmektedir. Kanal metaforuyla birey düşüncesini kavrama yerleştirip ve muhatabına yöneltmektedir. Bu metaforlar bireyin dil yapısına göre zenginleşirken, karmaşık ifadelerin açıklanmasına yardımcı olmaktadır. Dildeki metaforların %70'inin bu şekilde olduğu ifade edilmektedir. Mesela 'Vakit nakittir' kanal metaforu olarak adlandırılmaktadır. İnsanlar zamanı para ile kavramlaştırmışlardır. Ancak bu kavramlar arasında kurulan ilişki kısımdır. Çünkü bu ilişki tam olsaydı vakitle yapılabilen şeyler ile para ile yapılabilen şeylerin aynı olması, en basit örnekle paranın bankadan çekildiği gibi vaktin de bankadan çekilmesi gerekirdi. Verilen bu örnek,

bireyin tecrübe ve kültürlerine göre farklılık gösterip, zihinlerinde oluşan dünyayı kavrama şekli olarak da ifade edilmektedir (Lakoff ve Johnson, 2015).

2) Yönelim Metaforu: Kavramın diğer kavramlara göre organize edilmesi yönelim metaforu olarak ifade edilmektedir. Yön ve mekan istikameti ile ilişkili olan yani kavramlara yön veren metaforlardır. Temelinde soyut kavramların somut deneyimler vasıtasıyla anlaşılması yatmaktadır. Bu deneyimlerin keyfi değil, fiziksel ve kültürel tecrübelerle oluştuğu görülmektedir. Mesela ‘güçlü olan yüksekte (yukarıda), zayıf olan aşağıdadır (alçaktadır)’ ifadesi yönelim metaforlarına örnek gösterilebilmektedir (Lakoff ve Johnson, 2015). Bu örnekte olduğu gibi yönelim metaforları kültürün kabulüyle oluşan ve bir temele dayandırılan algılardan oluşmaktadır. Ayrıca toplumdaki kültür farkları, yönelim metaforlarında ki algının da değişmesine sebep olabilmektedir.

3) Ontolojik Metaforlar: Yönelim ve kanal metaforlarına göre daha sınırlı bir kullanım alanı bulunan ontolojik metaforlar, bireyin soyut kavramları somut biçime dönüştürülebilmesi için araç olarak gösterilmektedir. Bu dönüşümün neticesinde birey soyut kavramları tanımlayabilmekte ve sınıflandırabilmektedir. Tanımından da anlaşıldığı üzere ontolojik metaforlar fiziki bir olguyu ifade etmek için kullanılmamaktadır. Kısacası fiziki olmayan olayları, eylemleri, durumları kavramak için kullanılmaktadır. Örneğin günlük dilde sıklıkla kullanılan ‘kafam bozuk’ ifadesi ontolojik metafora verilebilecek örneklerden sadece bir tanesidir. Yine aşk, büyü, cazibe, din ve dinle alakalı kavramların metaforlar ile açıklanması ontolojik metafora örnek gösterilebilmektedir (Lakoff ve Johnson, 2015).

Taşıdığı anlama göre sınıflandırılan metaforlar şu şekildedir;

1) Yapı Metaforu: Kendi yapısını oluşturmuş ve açık bir biçimde anlaşılabilen kavramla, anlaşılamayan kavramı yapıya kavuşturan metaforlar yapı metaforu olarak ifade edilmektedir. Kültürden etkilenen yapı metaforu, temelini yine kültür ile oluşturmaktadır. Doğrudan ortaya çıkan yapı metaforları, birey ile günlük yaşamda sürekli etkileşim halindedir. Yapı metaforları bireyin hayatında o kadar etkilidir ki, sağlam temellere dayandırıldığında bireyin davranışlarını dahi etkilemektedir.

Örneğin ‘düşünmek özgürlüktür’ ifadesi son zamanlarda kültürümüzde yapıya kavuşmakla beraber, sıklıkla kullanılan yapı metaforlarına örnek gösterilmektedir (Lakoff ve Johnson, 1980).

2) Konveksiyonel Metafor: Günlük tecrübeler ile hayatımızda var olan kavramlara, yeni anlamların yüklenmesiyle oluşan metaforlara konveksiyonel metaforlar denilmektedir. Kavrama yüklenen yeni anlamı vurgulayıp, diğerinin zayıf tutulması olarak da açıklanan bu metaforların oluşumunda yine kültürün başrolü oynadığı ifade edilmektedir (Lakoff ve Johnson, 2015).

3) Yeni Metafor: Yeni benzerlikler ile oluşan metaforlardır. Daha önce ifade edildiği gibi yapı metaforları kalıplaşmış anlamları, konveksiyonel metaforlar birkaç anlamın beraber taşınmasını ifade ederken, yeni metaforlar ise yeni anlam taşınmalarını ifade etmektedir. Yeni metaforların kullanım amacı olarak az bilinen kavram ile yine az bilinenin açıklanması gösterilmektedir (Lakoff ve Johnson, 2015).

2.1.4. Metaforun İşlevi

Günlük hayatta farkında olmadan sıklıkla kullanılan metaforlar, birçok birey tarafından yalnızca edebiyatın bir parçası olarak görülmektedir. algı her ne kadar edebiyattan bir parça olduğu şeklinde olsa da, metaforların gündelik dilin vazgeçilmez bir unsuru olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Bunun sebebi metaforların işlevinin sadece sözde yaptığı estetikten ziyade günlük dilde, dolayısıyla da düşüncede yaygın bir ifade aracı olmasıdır. Bu sebeple de metaforun anlaşılması ve işlevi ile ilgili yorum ve sorunlar sadece dil sorunu değil, aynı zamanda bir düşünce sorunu olarak da görülmektedir (Koç, 2014).

Gerçek tecrübeye dayalı yeni tecrübelerin ifadesiyle oluşan metaforların temel işlevi olarak, çok sayıda veri veya bilginin yeniden yorumlanması, başka bir kavrama nakli ve zihindeki belirsizlikle başa çıkmaktaki yararı gösterilmektedir. Günlük hayatta ifadesi mümkün olmayan kavramların bilinen, tecrübe edilen kavramlar ile açıklanması metaforun işlevine bir örnektir. Ayrıca bu şekilde ifade edilmek istenen anlam kolay, pratik ve etkili bir biçimde muhataba ulaşmaktadır. Bu işlevler

düşünüldüğünde dini kavramların açıklanmasında metaforlar kullanımının etkili olacağı düşüncesini akla getirmektedir.

Soyut varlıkları somut kavramlar ile ifade olarak açıklanan metafor, sahip olunan bilgiyi dünyaya uyarlamakta yardımcı olmaktadır. Yaratıcı düşüncemizin merkezini oluşturan metaforlar sayesinde, ifade edilmek istenen konu hakkında zengin ve sağlam bir altyapı oluşturulmaktadır. Yani düşünme ve konuşma sürecinde yapıya kavuşan metafor, zihinde yeni bir şey oluşturmayıp var olanı kavramlaştırmaktadır. Bu kavramlaşma, basit bir ifadeden ziyade iz bırakacak, bir etkiye sebep olacak şekle bürünmektedir. Her yaşta insanın zihninde oluşan metaforik algı, farklı biçimlerde dışarıya aktarılmaktadır. Örneğin soyut işlemler dönemine geçmiş bireylerin metaforik algıları günlük dilde ya da yazı da ifade edilebilirken, çocukların metaforik algıları çizdikleri resimler vasıtasıyla anlaşılabilir. Çocuğun resim ile ortaya koyulan benzetmeleri de metafor olarak ifade edilmektedir (Gültekin., Yıldız., Bahadır., 2016).

Bir söz sanatından çok daha fazlası olduğuna vurgu yapılan metaforlar, anlam üzerindeki kuvvetli etkisiyle beraber, kullanılan dili sıkıcılıktan kurtarıp, renklendirmektedir. Bu renklendirme kullanan kişiye göre değişmekte olup, her bireyin kendi zihin yapısının beslenme gücüne göre kendini göstermektedir. Bu zihin gücüyle birey çok uzun cümleleri metaforik yöntemi kullanarak, bir kavram ile net bir biçimde ifade edebilir. Metaforun tüm bu etkileri bireyin tecrübeleri ve dilinin zenginliği nispetinde ortaya koyulmaktadır (Koç, 2014).

İşlev açısından oldukça zengin olan metaforlar, bireysel bir anlam taşımakla beraber, toplumsal anlam açısından da değerlendirilmektedir. Bu noktada daha önce ifade edilen sembol ile metaforu birbirine karıştırmamak gerekmektedir. Kültürle de yakın ilişki içerisinde olan metaforlar, bir toplumun karakterini ve kültürünü tanımada araç olarak kullanılabilir. Bireylerin kullanmış olduğu metaforlar, bireyler hakkında ipuçları vererek, bireyin düşünme becerisini geliştirmeye yardımcı olmaktadır. Değeri her zaman gerçek anlam değerinden daha yoğun olan metaforlar, farklı bilim dallarında veri toplama aracı olarak kullanılabilir özelliğe sahiptir (Sofi, 2015). Bu sebeple de metaforun kullanıldığı bilim dalları sadece edebiyatla sınırlı olmayıp, sanat, eğitim ve psikoloji gibi birçok alandan bahsedilmektedir. Metaforun bu alanlardaki

işlevi ise sanatta ifadeyi sağlamlaştıırıp, muhatabı etkileyen bir araç olurken, eğitimde anlamının kolaylaşmasına vasıta olmasıdır. Ayrıca soyut kavramları somutlaştırırken, görünenden görünmeyene ilkesini kullanmaktadır. Psikolojide alanında metaforlar, psikoloğun danışanının zihninin derinliklere inmesine araç olarak kullanılmaktadır (Şahan, 2014).

2.1.5. Metafor-Kültür İlişkisi

Birey ile tek bağlantısı dilde kelamı güzelleştiren bir söz sanatı türü olmayıp, zihinsel bir araç da olan metaforlar, insanla bağlantılı olan her olguyla ilintili olup, beslendiği en önemli olgunun kültür olduğu ifade edilmektedir. Buna sebep olarak bireyin zihin dünyasının kültürle sürekli etkileşim içinde olması gösterilmektedir. Dolayısıyla zihnin araçlarından biri olan metaforlar da kültürle olan bu etkileşimin içerisinde görülmektedir (Draaisma, 2014).

Geleneğin içine doğan birey, bu geleneğin içinde dili ile kendisine yer bulmaktadır. Dili ve düşüncesini oluştururken bu gelenekten etkilenen bireyin zihni, metaforları oluştururken bir nevi ayna görevi üstlenmektedir. Anlamı yakalayan insan bu anlamı zihnine alır, kültürle yoğurur ve bu birleşimi aktarır. Doğru ya da yanlış düşüncesi de bu metaforlar vasıtasıyla ortaya çıkmaktadır.

Toplumlar metaforları kendi kültürüne, yaşam tarzına göre oluşturmaktadır. Toplumun yegane parçası olan birey, anlamlandırdığı dünyayı metaforlarla dış dünyayı aktarmaktadır. Bu sebeple de metaforun anlaşılması, o toplumun anlaşılması adına bir köprü görevi görmektedir. Lakoff ve Johnson'a göre bir toplumun kültürünün temelleri metaforla bağlantılıdır. Bu sebeple zihinde kültürün etkisiyle oluşan bu metaforik sistemi anlamak, o toplumun dil yapısının incelenmesiyle mümkündür. Toplumların kavramlara bakışı, kavramlara yüklenebilecek anlamların çoğaltmasında önem arz etmektedir. Bireyin zihninde oluşan metaforlar kültürden beslenerek şekle bürünmektedir. Örneğin saflık kültürler arası genel kanıya göre beyaz rengi ile ilişkilendirilir. Doğal olarak bu ilişki kavramı ifadede beyaz renk ile tecrübe ettikleri ya da ilişki kurdukları somut kavramlarla ifade edilmektedir. Metafor oluşturulurken kuzey yarımkürede ya da kış mevsimini kar ile geçiren toplumlarda kar metaforunun

geliştirilebileceği düşünülürken, güney yarımkürede ya da kış mevsimini sert geçirmeyen kültürlerde kar metaforunun geliştirilmesi beklenmemektedir. Buradan da anlaşılmaktadır ki kültür yaşantılardan, dil de kültürden beslenmektedir. Renklerle ilgili diğer bir örnekte siyah renk birçok kültürde üzüntü, kötülük gibi olumsuz duyguları temsil ettiği bilinmektedir. Amerika’da yaşayan Amish topluluğunda ise bu düşünce tam tersi yönde olup, onlara göre siyah renk sadelik ve iyiliği temsil etmektedir (Özelmacı, Çakır, 2019). Kültürümüzden bir örnek verildiğinde; Mustafa Kemal Atatürk’ün “*İstikbal göklerde*.” sözü metaforun kültürün etkisiyle şekil bulduğuna uygun bir örnektir. Bu ifade aynı zamanda yönelim metaforlarının kültürel varlığına örnek olarak gösterilebilmektedir. Ayrıca statüsü yüksek olan yukarıdadır ifadesiyle tutarlı olduğu da görülmektedir. Ulusal değer taşıyan bu ifade ile anlaşılmaktadır ki metaforlar kültürel değerler ile bağlantılı ve uyumludur (Lakoff ve Johnson, 2015). Verilen örnekler hayatımızın içinde yer alan metaforların, yaşadığımız kültürden etkilendiğini, bu çerçevede bir kavram ağının oluşturulduğunu göstermektedir.

Kültür ve tecrübenin ürünü olarak ifade ettiğimiz metaforlar, bu sebeple bireyin yapısını ve toplumun kültürel özelliklerini yansıtmaktadırlar. Bu şekilde olmayan yani geleneksel yapının dışında kalan metaforlar ise davranış, algı ve inanışlarla boyut kazanmaktadırlar. Görülmektedir ki metaforlar sözel bir dil unsuru olmaktan ziyade, bireyin yaşam tarzı ve kültürle şekillenen bir ifade yolu olarak görülmektedir (Lakoff ve Johnson, 2015).

2.1.6. Metafor-Din İlişkisi

İşlevi kelâmı güzelleştirmenin yanında anlatılmak istenen kelimelerin en açık ve kolay şekilde açıklamak olan metaforun en belirgin özelliği, daha önce de belirtildiği üzere soyut ifadeleri somut varlıklar ile açıklamaktır. Bireyin inanma ve bağlanma ihtiyacıyla hayatında var olan din olgusu da tüm dinlerde bireyin dünya ve ahiret mutluluğunu hedefleyip, içerisinde birçok soyut kavram barındırmaktadır. Bu kavramların bir benzetme ya da kıyaslama yapılmadan bireyin zihin dünyasında anlamlandırması zor görünmektedir. Bu sebeple de Yaratıcı kutsal kitaplarda yer alan bu soyut ifadeleri, bireyin anlayacağı benzetmelerde açıklamıştır. Ayrıca gönderdiği

kutsal kitapları açıklamaları için peygamberler de göndermiş olup, bu peygamberler görevlerini yerine getirirken muhataplarına, Yaratıcının emirlerini aktarırken anlamalarını kolaylaştıracak söz sanatlarından yararlanmışlardır.

Yüce Yaratıcının gönderdiği tüm kutsal kitapların içerisindeki hitap şeklinin insanları etkilediği ifade edilmektedir. İlahi kitaplarda Yaratıcının etkileyici hitap tarzı yani söz sanatlarını kullanmasına sebep olarak muhatapların dikkatini çekmek ve hitabın anlaşılmasını kolaylaştırması gösterilmektedir. Son kutsal kitap Kuran-ı Kerim’de bu sebeplerle sıklıkla söz sanatlarından yararlanılmış olup, metaforik yöntem de bu sanatların içerisinde gösterilmektedir (Yıldırım, 2010).

Kuran-ı Kerim’de metaforik ifade yönteminin kullanıldığına örnek gösterilebilecek bir çok ayet yer almaktadır. Kamer suresi 50. ayette “*Emrimiz bir emirdir. Göz kırpması gibidir (Anında gerçekleşir).*” metafordan yararlanıldığı görülmektedir (Altuntaş, Şahin, 2013, s.593). Ayette emrin gerçekleşmesi, çabukluğundan dolayı göz kırpmasına benzetilmiş, bir anda gerçekleşeceği vurgulanmıştır.

Din ile metaforun ilişkisinde Kuran-ı Kerim ile beraber İslam dininin ana kaynağı kabul edilen Hz. Muhammed’in söylemlerinde metaforik ifade tarzıyla karşılaşılmaktadır. Peygamberin hadisleri incelendiğinde dikkat çekmek ya da anlaşılmasını kolaylaştırmak amacıyla metaforlardan yararlanıldığı görülmektedir. Araştırma kavramlarımızdan biri olan oruç hakkındaki, “*Oruç kalkandır.*” hadisi kavramın önemini anlaşılması amacıyla kullanılan metafor yöntemine bir örnektir. Hadiste kalkan kavramı, oruç kavramıyla aralarındaki koruyucu olma benzerlik yönüyle ilişkilendirilerek metafor olarak kullanıldığı görülmektedir (Erdem, Demir, Şahin, 2018, s.110). Araştırma kavramlarımızdan bir diğeri olan dua kavramıyla alakalı “*Dua müminin silahı ve dinin direğidir.*” hadisinde de metaforik ifadeden yararlanıldığı görülmektedir. Hadiste silah kavramı metafor olarak kullanılmış, kendini koruma ortak benzetme yönü üzerinden dua kavramıyla ilişkilendirilmiştir (Sancaklı, 2017, s.128).

2.2.2. Araştırma ile İlgili Kavramlar

Araştırmanın dini kavramları İslam dininin ana konularını olan inanç, ibadet ve ahlak başlıkları altında yer alan kavramlardan, en fazla tecrübe ettikleri varsayılan ve günlük tecrübelerinde karşılaşmalar dahi, eğitim-öğretim müfredatları dahilinde karşılaşılan kavramlar arasından seçilmiştir. Bu durumun neticesinde inanç konusu içerisinde, din, ahiret, cennet, cehennem, peygamber ve Kuran-ı Kerim; ibadet konusu içerisinde dua, kurban, namaz, oruç ve zekat; ahlak konusu içerisinde de adalet, şükür, merhamet ve vicdan kavramlarına yer verilmiştir.

2.2.1. Din Kavramı

Kökeni Arapça olan din kavramı sözlüklerde benzer anlamlara karşılık gelmekte ve “ceza ve yargı, usul, adalet ve tutulan yol” ifadeleriyle karşılık bulmaktadır (Peker, 2017, s.29). Milli sözlük Türk Dil Kurumu sözlüğünde din kavramı “1. Tanrı’ya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum, diyanet; 2. Bu inançları kurallar, kurumlar, töreler ve semboller biçiminde toplayan, sağlayan düzen; 3. İnanılıp çok bağlanılan düşünce, inanç veya ülkü, kült.” olarak açıklanmaktadır (TDK, 2020). Kavramın inanç sistemi içerisinde sahip olduğu anlama bakıldığında ilahi kitapların sonuncusu olan Kur’an-ı Kerim’de kavramın Arapça köken anlamıyla aynı doğrultuda olan “tabiat kanunu, borç, hukuk, ceza ve mükâfat, yol, hüküm, emir ve İslam” anlamlarında kullanıldığı görülmektedir (Tümer, 2020).

Araştırma grubumuzun din kavramıyla muhatap olma şekillerine bakıldığında, günlük yaşantılar içerisinde informal bir biçimde çocukların ve gençlerin karşısına çıkan din kavramının, formal olarak da eğitim süreçlerinin içerisinde yer aldığı görülmektedir. Informal bilgiler yaşantılar içerisinde kişiden kişiye farklılık göstermekte olup, formal bilgiler ise tüm öğrencilere eşit olarak sunulmaktadır. Ancak bu bilgi bireylerin zihinsel süreçleri, tecrübe gibi faktörler sebebiyle farklı anlamlandırılabilir. Formal şekilde, yakın süreçte din kavramının araştırma grubunun karşısına hangi ifadeler ile çıktığını görebilmek ve sonuçları yorumlayabilmek amacıyla, araştırmanın yapıldığı 2018-2019 eğitim-öğretim yılı ders kitapları incelenmiştir. 2018-2019 Milli Eğitim Bakanlığı 7. sınıf ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’ ders kitabında din kavramı öğrencilere “Din, Allah tarafından peygamberler aracılığı ile gönderilen, akıl

sahiplerini kendi istek ve hür iradeleri ile hayırlı olan şeylere sevk eden ilahi kanunlar bütünü.” olarak tanımlanmıştır. İlmihallerde de yer alan genel bir tanıma yer veren ders kitabında yapılan bu tanım ile, dinin akıl sahiplerini muhatap aldığı ve kurallar etrafında şekillenmesi yönüne vurgu yapıldığı görülmektedir. Ayrıca dini anlayışın bireyin anlayışına, toplumun yapısına, sosyo-kültürel durumuna göre değişkenlik gösterebileceği, ancak dini kuralların hiçbir koşulda değişmeyeceği de farklı örnekler ile açıklanmaya çalışılmıştır (Macit. vd, 2018, s.124).

2.2.2. Ahiret Kavramı

Arapça bir kelime olan ahiret “*e-h-r*” kökünden gelmekte olup, son ya da sonra anlamıyla beraber öteki dünya, öte dünya, ebedi hayat, hesap verilecek yer anlamında da kullanılmaktadır. İslam’ın temel inançlarından olan ahiret inancı önemi sebebiyle Kur’an-ı Kerim’de sıklıkla yer almaktadır. Kur’an-ı Kerim’de 110 yerde geçen ahiret kavramı evvelin zıttı yani ahir, son anlamında kullanılmıştır (Mutlu, 2010). Genel bir ifadeyle ise ahiret kavramı “*Dini inanışa göre, insanın öldükten sonra dirilip sonsuza dek kalacağı ve Tanrıya hesap vereceği yer, öbür dünya, öteki dünya, dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat*” olarak tanımlanmaktadır (Irmak, 2010). Milli sözlüğümüz olan Türk Dil Kurumu sözlüğünde ahiret “*Dinî inanışa göre, insanın öldükten sonra dirilip sonsuza dek kalacağı ve Tanrı’ya hesap vereceği yer, öbür dünya, öteki dünya.*” olarak açıklanmaktadır (TDK, 2020).

Araştırma grubumuzun ahiret kavramıyla muhatap olma şekillerine bakıldığında din kavramı kadar fazla olmasa da günlük yaşantılar içerisinde informal bir biçimde, formal olarak da eğitim süreçleri içerisinde yer aldığı görülmektedir. İnfomal bilgiler yaşantılar içerisinde kişiden kişiye farklılık göstermekte olup, formal bilgiler tüm öğrencilere eşit olarak sunulmaktadır. Ancak bu noktada bilgi, bireylerin zihinsel süreçleri, tecrübe gibi faktörler sebebiyle farklı anlamlandırılabilir. Formal şekilde, yakın süreçte ahiret kavramının araştırma grubunun karşısına hangi ifadeler ile çıktığını öğrenmek ve sonuçları anlamlandırabilmek amacıyla, araştırmanın yapıldığı 2018-2019 eğitim-öğretim yılı ders kitapları incelenmiştir. Kavram hakkında 2018-2019 ilk ve orta dereceli okullarda okutulan ders kitaplarına bakıldığında ahiret

kavramının iki ayrı 4. sınıf ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’ ders kitabı ve 7. sınıf ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’ ders kitabında yer aldığı görülmektedir. 4. sınıflar için hazırlanan ders kitabında ahiret kavramı ‘İslam’ı Tanıyalım’ ünitesinde, ‘İslam İnanç Esasları’ başlığı altında yer verilmiştir. Ahiret kavramı bu kitapta “*insanın ölümle başlayıp sonsuza kadar sürecek olan hayat*” olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca ahirete iman etmenin İslam inanç esaslarından yani Müslüman olmanın şartlarından olduğu açıklanmıştır (Yiğit. vd., 2018, s.35). 4. sınıflar için hazırlanan diğer ders kitabında ise ahiret kavramının sözlükte “*son, sonradan olan, son olan*” anlamına gelip, tanım olarak “*dünya hayatından sonra başlayıp, ebedi olarak devam edecek olan hayat*” cümlesiyle ifade edilmektedir. Ahiret hayatının tüm insanların öldükten sonra yaşayacakları hayat olduğunu ifade ederek, ahiret hayatı ile ilgili ayet ve şiirlerle konu bütünlüğü sağlanmaya çalışılmıştır (Demirtaş, 2018, s.43). 7. sınıf ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’ ders kitabında ahiret kavramı, ‘Melek ve Ahiret İnancı’ ünitesinde ‘Dünya ve Ahiret Hayatı’ başlığı altında öğrencilere açıklanmış, ahiret hayatı ayetler ışığında açıklanıp ve dünya hayatının geçiciliği anlatılmaya çalışılmıştır. Ayrıca dünya ve ahiret hayatı arasında bağlantı kurularak, ahirete inanan bireylerin hayatını nasıl yönlendireceğine dair bilgilere yer verilmiştir. Konu, ahiret hayatının aşamalarını gösteren kavram haritaları ve benzetmeler ile öğrencilerin anlama düzeylerine uygun hale getirilmeye çalışılmıştır. Araştırmamızla da alakalı olan benzetmeye bakıldığında ‘insan dünyada yolcu gibidir.’ ifadesi yer almaktadır (Macit., vd., 2018, s.14). Bu ifadeye daha dikkatli bakıldığında öğrencilerin ahiret hayatının ebediliğini anlamaları hususunda benzetmelerden yararlanılmıştır. Bu ifade ile insan yolcuya, dünya hayatı ise yolculuğa benzetilmiş. İki ilişkili bu benzetmede dünya hayatının yolculuk olması metaforik bir anlam taşımıştır. Bu ifadelerin devamında benzetme sebebi, tıpkı yolculuğun er ya da geç biteceği gibi, dünya hayatının da son bulacağı nihai hedefe mutlaka ulaşılacağı ifadesiyle açıklanmaya çalışılmıştır.

2.2.3. Cennet Kavramı

Kökeni Arapça olan cennet kavramı Arapçadaki ‘*cenn*’ kökünden türemiştir. Kelime olarak “*örtmek, gizlemek*” anlamında olan cennet kavramı, dinde “*iman edip salih amel işleyenlere ahirette vaad edilen nimet ve mükâfat yurdu*” anlamına gelmektedir. Cennet kavramı ahiret inancının mevcut olduğu dini sistemlerde iyilik yapanların

kalacakları yurt olarak yer almaktadır (Kahraman, 2012, s.5). Milli sözlüğümüz olan Türk Dil Kurumu sözlüğüne bakıldığında cennet kavramının “1. *Dinî inanışlara göre imanlı, dünyada iyi işler yapmış kimselerin öldükten sonra sonsuz bir mutluluğa kavuşacakları yer, uçmak, behişt; 2. Herhangi bir şeyden fazlasıyla bulunan şey; 3. Her hangi bir şeyin kolayca yapıldığı şey; 4. Çok güzel huzur veren yer.*” olarak açıklandığı görülmektedir (TDK, 2020).

Araştırma grubumuzun cennet kavramıyla muhatap olma şekillerine bakıldığında, kavramın özellikle benzetmeler ile günlük yaşantılar içerisinde informal bir biçimde yer aldığı bilinmekle beraber, formal olarak da eğitim süreçleri içerisinde yer aldığı görülmektedir. İnfomal bilgiler yaşantılar içerisinde kişiden kişiye farklılık göstermekte olup, formal bilgiler tüm öğrencilere eşit olarak sunulmaktadır. Ancak bu noktada bilgi bireylerin zihinsel süreçleri, tecrübe gibi faktörler sebebiyle farklı anlamlandırılabilir. Formal şekilde, yakın süreçte cennet kavramının araştırma grubunun karşısına hangi ifadeler ile çıktığını görmek ve sonuçları anlamlandırabilmek amacıyla, araştırmanın yapıldığı 2018-2019 eğitim-öğretim yılı ders kitapları incelenmiştir. Kavram hakkında 2018-2019 yılı ilk ve orta dereceli okulların eğitim müfredatında yer alan ders kitaplarında cennet kavramına dair bilgi, 7. sınıf ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’ ders kitabında ‘Melek ve Ahiret İnancı’ ünitesinde yer almaktadır. Cennet kavramı ‘Dünya ve Ahiret Hayatının Aşamaları’ başlığı altında ahirette yapılacak hesap işlemine dair bilgilerden sonra, cehennem kavramıyla beraber açıklanmaktadır. Müminlerin bazılarının sırat köprüsünü hızla, bazısının ise yavaş yavaş geçerek, içerisinde ebedi kalacakları ve içinin nimetlerle dolu olduğu ifade edilen cennete ulaşacağı bilgisine yer verilmiştir. Ayrıca ayetler ışığında cennetin genişliği, cennetteki su, bal ve süt ırmakları, cennetteki bağlar ve meyveler, cennetteki köşkler, cennette yorgunluğun olmayıp bir dinlenme yeri olacağı ve orada yalan sözlerin işitilmeyeceği cennetin özellikleri olarak bu başlık altında geçmektedir (Macit., vd., 2018, s.14).

2.2.4. Cehennem Kavramı

Kökeni hakkında ihtilaflar olan cehennem kavramı, İslam alimlerine göre “*derin kuyu, hayırsız, uğursuz*” anlamına gelen Arapça asıllı bir kelimedir (Harman, 2020).

Cehennem kavramı İslam dininde kıyamet günü hesaptan sonra günahkâr kulların cezalarını çekinceye kadar, inanmayanların ise daima kalacakları yer olarak bilinmekle beraber, Kur'an-ı Kerim'de birçok farklı anlamda kullanılmıştır. Kur'an-ı Kerim'de cehennem kavramının “*ateş çukuru, derin hendek, işkence yeri, inkârcıların ahirette cezalandırılacakları yer*” anlamına geldiği ifade edilmektedir. Ancak kullanılan kelimeler farklı olsa da ifade etmek istenilenin aynı anlam olduğu görülmektedir. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de cehennem kavramı için farklı isimler de kullanılmıştır. Bunlardan en öne çıkanları “*cehennem (derin kuyu), nar (ateş), cahim (alevleri kat kat yükselen ateş), haviye (düşenlerin çoğunun bir daha geri dönemediği uçurum yer), sair (çılgın ateş), leza (dumansız ve katıksız alev), sakar (ateş), hutame (obur ve kızgın ateş)*” kavramlarıdır (Kahraman, 2012, s.9). Milli sözlüğümüz olan Türk Dil Kurumu sözlüğünde “1. Dinî inanışlara göre, dünyada günah işleyenlerin öldükten sonra ceza görecekleri yer, tamu; 2. Çok sıkıntılı yer.” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2020).

Araştırma grubumuzun cehennem kavramıyla muhatap olma şekillerine bakıldığında, kavramın özellikle benzetmelerle günlük yaşantılar içerisinde informal bir biçimde yer aldığı bilinmekle beraber, formal olarak da eğitim süreçleri içerisinde yer aldığı görülmektedir. Informal bilgiler yaşantılar içerisinde kişiden kişiye farklılık göstermekte olup, formal bilgiler tüm öğrencilere eşit olarak sunulmaktadır. Ancak bu noktada bilgi, bireylerin zihinsel süreçleri, tecrübe gibi faktörler sebebiyle farklı anlamlandırılabilir. Formal şekilde, yakın süreçte cehennem kavramının araştırma grubunun karşısına hangi ifadeler ile çıktığını görmek ve sonuçları anlamlı yorumlayabilmek amacıyla, araştırmanın yapıldığı 2018-2019 eğitim-öğretim yılı ders kitapları incelenmiştir. Kavram hakkında 2018-2019 ilk ve orta dereceleri okulların müfredatlarında yer alan kitaplara bakıldığında yalnızca 7. sınıf ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’ ders kitabında cehennem kavramına dair bilgiler yer almaktadır. İlgili kitapta cehennem kavramı ‘Melek ve Ahiret İnancı’ ünitesinde, ‘Ahiret Hayatının Aşamaları’ başlığı altında kâfirlerin sıratı geçemeyerek düşecekleri yer olarak açıklanmaktadır. Cehennemdeki azap, ateş ve ızdırabın dünyadakilere benzemediği ifade edilmektedir. Ders kitabında cehennemin büyük kıvılcımlar saçan bir yer olduğu, uğultusunun çok uzaktan bile işitileceği, yiyecek ve içeceğin bulunmadığı, cehenneme girenlerin

Allah'ı göremeyeceği bilgisi, ayetlerin ışığında öğrencilere sunulmuştur (Macit., vd., 2018).

2.2.5. Dua Kavramı

Dua kavramı tüm dinlerde yaratıcıyla irtibata geçmek olarak ifade edilmekle beraber, kelime olarak “*çağırarak, talep etmek, istemek*”, tanım olarak ise ‘*bireyin yaratıcısına saygı ve sevgisini ifade edip, ondan istekte bulunma yolu*’ olarak açıklanmaktadır. Köken itibarıyla Arapça ‘d-a-e’ kelimesinden gelen dua kavramı Kur’an-ı Kerim’de “*dua, yakarış, niyaz, rica, temenni, ibadet ve namaz*” gibi anlamlara gelip, toplamda iki yüz civarı kelimenin bu kavramı ifade ettiği belirtilmektedir (Süleyman, 2017, s.9). Milli sözlüğümüz olan Türk Dil Kurumu sözlüğünde ise dua kavramı “*1. Yakarış; 2. Tanrıya yalvarma, yakarış için söylenen metin.*” olarak açıklanmaktadır (TDK, 2020).

Araştırma grubunun dua kavramıyla muhatap olma şekillerine bakıldığında kavramın, günlük yaşantılar içerisinde informal, eğitim süreçleri içerisinde de formal bir biçimde yer aldığı görülmektedir. Informal bilgiler yaşantılar içerisinde kişiden kişiye farklılık göstermekte olup, formal bilgiler tüm öğrencilere eşit olarak sunulmaktadır. Ancak bu noktada bilgi, bireylerin zihinsel süreçleri, tecrübe gibi faktörler sebebiyle farklı anlamlandırılabilir. Formal şekilde, yakın süreçte dua kavramının araştırma grubunun karşına hangi ifadeler ile çıktığını görmek ve sonuçları anlamlandırabilmek amacıyla, araştırmanın yapıldığı 2018-2019 eğitim-öğretim yılı ders kitapları incelenmiştir. Kavram hakkında 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ilk ve orta dereceli okullar için hazırlanan ve okutulan ders kitapları incelendiğinde dua kavramının ortaokul 5. sınıf ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’ ders kitabı, lise 10. sınıf ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’ ders kitabı ve 10. sınıf seçmeli derslerinden olan ‘Peygamberimizin Hayatı’ ders kitabında yer aldığı görülmektedir. 5. sınıf ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’ dersi için hazırlanan iki farklı ders kitabı bulunmakla beraber, her iki kitapta da dua kavramı benzer ifadelerle açıklanmıştır. Dua kavramı ‘Allah İnancı’ ünitesinde, ‘Allah İle İrtibat: Dua’ başlığı altında, sözlük ve terim anlamlarıyla yer almaktadır. Sözlükte “*çağırarak, çağırarak*” gibi anlamlara geldiği, terim olarak ise “*insanın dilek ve isteklerini Yüce Allah’a iletmesi, onan yardım istemesi*” şeklinde açıklandığı görülmektedir. Dua kavramının açıklandığı

başlık altında dua ile ilgili etkinliklere sıklıkla yer verilmiş olup, etkinliklerde öğrencilerin günlük yapmış olduğu duaları sorgulaması ve bu konuyla ilgili zihinlerinde yer edinilmesinin amaçlandığı açık bir şekilde görülmektedir. Kavram ifade edilirken öğrenci düzeyine inerek metaforik ifadeden yararlanılarak duanın işlevine mesaj atmak metaforuyla zihinde yer bulmaya çalışılmıştır. Ayrıca duada dikkat edilmesi gereken hususlara ve duada samimi olmak gerektiğine dikkat çekildiği görülmektedir. Duanın inancımızda yeri olduğu kadar kültürümüzde de yeri olduğu belirtilmiş ve toplum olarak yapmayı alışkanlık haline getirdiğimiz dualardan bahsedilmiştir (Pınarbaşı, 2018).

10. sınıflar için hazırlanan ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’ ders kitabında dua kavramı ‘Allah, İnsan İlişkisi’ ünitesi, ‘İnsanın Allah’la İrtibatı’ başlığı altında geçmektedir. Kitapta dua kavramının aynı şekilde sözlük ve dini terim anlamı verilmekte olup, duanın yaratıcısı ile insanın arasında bağlantı kurmaya aracı olduğu ve ibadetin özünü teşkil ettiği ifade edilmiştir (Doğan, 2018). 10. sınıflarda seçmeli ders olarak okutulan ‘Peygamberimizin Hayatı’ ders kitabında ‘İbadet Hayatında En Güzel Örnek’ ünitesi, ‘Dua, Tefekkür ve Zikir’ başlığı altında dua kavramından bahsedilmiştir. Konu başlığı altında dua kavramına ait sözlük ve tanım bilgisi verilmiş, duanın bireyin hayatına etkisi ve duada peygamberin örnekliğine vurgu yapılmıştır. Dua kavramı hakkında detaylı bilgi verilmeyip, peygamberin hayatında duanın yerinden bahsedilerek, peygamberin örnek kulluğu ve kişili üzerinde durulmuştur (Hayta, Dilekçi, Apak, 2018).

2.2.6. Namaz Kavramı

Kökeni Farsça olup “*kulluk, ibadet*” anlamına gelen namaz kavramı, Arapçada ‘*salat*’ kelimesiyle ifade edilmektedir. Genel olarak ‘*yaratıcıya duyulan saygının ifadesi olarak dua etmek, onu anarak saygı göstermek*’ anlamına gelen namaz için en kapsamlı tanım, İslam dininde yapılmaktadır. Tanım olarak namaz “*tekbirle başlayıp selam ile sona eren, belirli vakitlerde belirli hareket ve sözlerden oluşan ibadet*” anlamını karşılamaktadır (Yaşaroğlu, 2018, s.350). Milli sözlüğümüz olan Türk Dil Kurumu sözlüğünde namaz “*İslam'ın beş şartından biri olan ve Müslümanların günde*

beş vakit, dinî kurallara göre yapmak zorunda oldukları ibadet, salat.” ifadeleriyle açıklanmaktadır (TDK, 2020).

Araştırma grubunun namaz kavramıyla muhatap olma şekillerine bakıldığında, kavramın özellikle günlük yaşantılar içerisinde ezan, cami ve çevresinde namaz kılan bireylerle informal, eğitim süreçleri içerisinde de formal bir biçimde yer aldığı görülmektedir. İnformal bilgiler yaşantılar içerisinde kişiden kişiye farklılık göstermekte olup, formal bilgiler tüm öğrencilere eşit olarak sunulmaktadır. Ancak bu noktada bilgi bireylerin zihinsel süreçleri, tecrübe gibi faktörler sebebiyle farklı anlamlandırılabilir. Formal şekilde, yakın süreçte namaz kavramının araştırma grubunun karşısına hangi ifadeler ile çıktığını görmek ve sonuçları anlamlandırabilmek amacıyla, araştırmanın yapıldığı 2018-2019 eğitim-öğretim yılı ders kitapları incelenmiştir. Kavram hakkında 2018-2019 yılı ilk ve orta dereceli okullarda okutulan ders kitaplarına bakıldığında namaz kavramının 4. ve 6. sınıf ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’ kitabı, ortaokul seçmeli derslerinde yer alan ‘Temel Dini Bilgiler (İSAM 2)’, 5. ve 10. sınıf seçmeli dersi ‘Peygamberimizin Hayatı’ ders kitaplarında yer aldığı görülmektedir. 4. sınıflar için hazırlanan ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’ kitabında namaz kavramı ‘İslam’ı Tanıyalım’ ünitesinde ‘İslam’ın Şartları’ konu başlığı altında yer almaktadır. Konu içerisinde kavrama dair pek fazla bilgi olmayıp, farz olan namaz ibadetinden bahsedilmiş ve bazı ayetlere yer verilmiştir (Demirtaş, 2018, s.18). 6. sınıflar için hazırlanan ders kitabında namaz kavramı hakkında daha kapsamlı bilgilerin verildiği görülmektedir. Kitapta namaz ibadeti için bir ünite ayrılmış olup, kavramla ilgili tanım, namazın kılınışı ve namaz çeşitlerine dair bilgiler detaylı olarak yer almaktadır. Ayrıca namazın bireysel ve toplumsal önemine dikkat çekilmeye çalışılmıştır (Çamyar, 2018).

Ortaokul müfredatında yer alan ‘Temel Dini Bilgiler (İSAM 2)’ ders kitabında namaz kavramı ‘İslam’ın Direği Namaz’ ünitesinde yer almaktadır. Ünite namaz hem kavram olarak hem de ibadet olarak ele alınmıştır. Ünite içerisinde daha çok ayet ve hadisler ile namaz ibadetinin bireysel ve toplumsal faydalarından bahsedilmekle beraber, namaz ibadetinin toplumu bir araya getirdiği mekânlar olan mescit ve camilere de değinilmiştir (Açık, Karataş, Yılmaz, 2018). Seçmeli ‘Peygamberimizin Hayatı’ ders kitaplarına bakıldığında 5. sınıflar için hazırlanan ders kitabında namaz

kavramı ‘En Güzel Örnek Peygamberimiz’ ünitesinde, ‘Peygamberimizin Hayatında Namaz’ başlığı altında yer almaktadır. Namazın ‘salat’ kelimesi ile ifade edildiği ve geldiği anlamlar verilmiş olup, namazın öneminden bahsedilmiştir (Ayhün, 2018). 10. sınıflar için hazırlanan kitapta 5. sınıf kitabında yer alan ünite ve konu başlığı ile aynı şekilde ifade edildiği görülmektedir. Benzer ifadeler ile namaz ibadetinin önemine dikkat çekilmeye çalışılmıştır (Titiz, Öztürk, Uysal, 2018).

2.2.7. Oruç Kavramı

Oruç kavramı köken olarak Farsça olup, “ruze” kelimesinin zaman içerisinde Türkçeye geçen kavramlardan olduğu bilinmektedir. Kavramın tarihine bakıldığında eskiden “oruze” olarak kullanılmakta olup, Türkçeye geçişi oruç şeklinde olmuştur (Kımtır, 2015, s.9). Milli sözlüğümüz olan Türk Dil Kurumu sözlüğünde oruç kavramı “Tanrı’ya ibadet amacıyla yeme, içme vb. şeylerden belli bir süre kendini alıkoyma; 2. Çok sevilen şeyden uzak durma.” olarak açıklanmıştır (TDK, 2020). Dini sistemler içerisinde önemli bir konumda olan oruç, İslam dininin kutsal kitabı Kur’an-ı Kerim’de “savm” kelimesine karşılık gelmektedir. Oruç kavramına dair yapılan tanımlara baktığında en kapsamlı tanımın İslam dininde yapıldığı görülmektedir. İslam’a göre oruç ‘ibadetle sorumlu yaş ve durumda olan Müslümanın Allah’a ibadet amacını taşıyarak, tan yerinin ağarmasından, güneş batıncaya kadar kendini yemek, içmek ve cinsel ilişki gibi dünyevi isteklerden uzak tutmaktır.’ olarak tanımlanmaktadır (Kımtır, 2015, s.9).

Araştırma grubumuzun oruç kavramıyla muhatap olma şekillerine bakıldığında, kavramın özellikle benzetmelerle günlük yaşantılar içerisinde informal, eğitim süreçleri içerisinde de formal bir biçimde yer aldığı görülmektedir. Informal bilgiler yaşantılar içerisinde kişiden kişiye farklılık göstermekte olup, formal bilgiler tüm öğrencilere eşit olarak sunulmaktadır. Ancak bu noktada bilgi, bireylerin zihinsel süreçleri, tecrübe gibi faktörler sebebiyle farklı anlamlandırılabilir. Formal şekilde, yakın süreçte oruç kavramının araştırma grubunun karşısına hangi ifadeler ile çıktığını görebilmek ve sonuçları anlamlandırabilmek amacıyla, araştırmanın yapıldığı 2018-2019 eğitim-öğretim yılı ders kitapları incelenmiştir. Kavram hakkında 2018-2019 yılı ilk ve orta dereceli okullardaki ders kitaplarını incelediğinde oruç kavramı 4.

ve 5. sınıf ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’, 7. ve 10. sınıf seçmeli ‘Peygamberimizin Hayatı’ ve lise seçmeli ‘Temel Dini Bilgiler (İSAM 2)’ ders kitabında yer almaktadır. 4. sınıflar için hazırlanan ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’ ders kitabında oruç kavramı ‘İslam’ı Tanıyalım’ ünitesinde, ‘İslam’ın Şartları’ konu başlığında İslam’ın şartlarından biri olarak yer almaktadır. Oruç kavramı 4. sınıf öğrencilerine *“tan yerinin ağarmasından, gün batımına kadar Allah rızası için hiçbir şey yiyip içmemektir”* olarak açıklanmaktadır. Ayrıca oruç kavramıyla ilgili oruç ibadetinin kimlere farz olduğu ve buna delil olan ayetlere yer verilmiştir (Demirtaş, 2018, s.48). 5. sınıflarda zorunlu olarak okutulan ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’ dersine ait kitapta oruç kavramına ‘Ramazan Ayı ve Oruç’ ünitesinde, ‘Ramazan Orucu ve Önemi’ konu başlığı altında yer verilmiştir. Ünite içerisinde, başlıktan da anlaşıldığı üzere Ramazan ayında tutulan farz oruçtan bahsedilmektedir. Orucun ne demek olduğu ve orucu bozan durumlara dair bilgiler öğrencilerin seviyesine indirilmeye çalışılmış, orucu bozan durumlar yemek ve içmek ile sınırlı bırakılmıştır. Konu içerisinde çocuk orucu olarak geçen ‘tekne orucu’ ve günümüzde pek yaygın olmayıp ismiyle çocukların dikkatini çeken, ‘diş kirası’ kirası kavramlarına yer verildiği görülmektedir. Ayrıca ayet ve hadisler ile öğrencilere, orucun İslam dinindeki önemi aktarılmaya çalışılmaktadır. Son olarak orucun bireysel ve toplumsal faydalarından bahsedilmektedir. Orucun bir sene boyunca yorulan vücudu dinlendirmek, iradeyi sağlamlaştırmak ve empati yapmak gibi bireysel faydalarının yanı sıra, toplumun bir araya gelip birlik beraberliğin oluşmasına aracı olduğuna dikkat çekildiği görülmektedir (Pınarbaşı, 2018).

Seçmeli ders kitaplarını incelediğinde 7. sınıf ‘Peygamberimizin Hayatı’ ders kitabında oruç kavramı, ‘En Güzel Örnek Peygamberimiz’ ünitesinde, ‘Peygamberin İbadet Hayatı’ ana başlığı altında peygamberin hayatında Ramazan ayı ve oruç başlığıyla öğrencilere sunulmuştur. Konu içerisinde oruç kavramına genel bir bakıştan ziyade peygamberin hayatında orucun yeri ve önemine vurgu yapılmıştır. Peygamberin hayatında orucun Ramazan ayından ibaret olmadığı, peygamberin senenin çoğunu oruçlu geçirdiğinden ve oruçlu olmanın öneminden bahsedilmiştir (Yılmaz, vd., 2018). 10. sınıf ‘Peygamberimizin Hayatı’ ders kitabında oruç kavramı 7. sınıf kitabında yer alan ünite, konu başlığı ve alt başlığı ile aynı şekilde ele alınmıştır. Peygamberin hayatında oruç ibadeti ve önemi benzer ifadelerle öğrencilere

aktarılmıştır (Titiz, vd., 2018). Lise seçmeli ‘Temel Dini Bilgiler’ ders kitabında oruç kavramı diğer farz ibadet olan zekât kavramıyla beraber işlenmiş ve ‘Oruç ve Zekât’ ünitesinde yer almıştır. Oruç kavramı ‘Sabır ve İrade Eğitimi: Oruç’ konu başlığı altında detaylı bir şekilde yer almıştır. Oruç kavramının konu içerisinde ki tanımına bakıldığında “*tan yerinin ağarmasından güneşin batışına kadar, ibadet niyetiyle yeme, içme gibi bedensel ihtiyaçlardan uzak durmak.*” şeklinde açıklandığı görülmektedir. Oruç ibadetinin amacıyla beraber, bireysel ve toplumsal önemine ağırlık verildiği görülmektedir (Açık, vd., 2018, s.81).

2.2.8. Zekât Kavramı

Arapçadan dilimize geçen zekât kavramı ‘*zekâ*’ fiilinin mastarıdır. Kelime olarak sözlüklerde “*artma, çoğalma, yenilenme*” anlamına gelen zekat, İslam dinine mahsus bir ibadet olup bu sebeple yapılan tanımlarda İslam inancındaki yeri baz alınarak yapılmıştır. İslam inancında zekât “*dinen zengin sayılan Müslümanın malından dinen belirlenmiş olan miktarını, yine dinen belirli ve fakir sayılan kimseye ibadet amacıyla vermesi*” olarak tanımlanmaktadır. Bu sebeple de İslam inancında zekât, mal ile yapılan bir ibadet olarak yer almaktadır. Ayrıca zekât İslam inanç esaslarından yani Müslüman olmanın şartlarından biri olarak önemli bir konumdadır (Khalid, 2017, s.124). Milli sözlüğümüz olan Türk Dil Kurumu sözlüğünde zekat kavramı “*Zenginlerin sahip olduğu mal ve paranın kırkta birinin dağıtılmasını öngören, İslam'ın beş şartından biri.*” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2020).

Araştırma grubunun zekat kavramıyla muhatap olma şekillerine bakıldığında, kavramın özellikle benzetmelerle günlük yaşantılar içerisinde informal, eğitim süreçleri içerisinde de formal bir biçimde yer aldığı görülmektedir. İnformal bilgiler yaşantılar içerisinde kişiden kişiye farklılık göstermekte olup, formal bilgiler tüm öğrencilere eşit olarak sunulmaktadır. Ancak bu noktada bilgi, bireylerin zihinsel süreçleri, tecrübe gibi faktörler sebebiyle farklı anlamlandırılabilir. Formal şekilde, yakın süreçte zekat kavramının araştırma grubunun karşısına hangi ifadeler ile çıktığını görebilmek ve sonuçları anlamlandırabilmek amacıyla, araştırmanın yapıldığı 2018-2019 eğitim-öğretim yılı ders kitapları incelenmiştir. Kavram hakkında 2018-2019 yılı ilk ve orta dereceli okullarda okutulan kitapları incelediğimizde zekat

kavramı 4., ve 8. sınıf ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’, 10. sınıf seçmeli dersi olan ‘Peygamberimizin Hayatı’ ve ortaokul seçmeli dersleri arasında yer alan ‘Temel Dini Bilgiler (İSAM 2)’ ders kitabında yer aldığı görülmektedir. Zekât kavramı 4. sınıf ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’ ders kitabında ‘İslam’ı Tanıyalım’ ünitesinde, ‘İslam’ın Şartları’ konu başlığı altında yer almaktadır. *“Dini ölçüde zengin sayılan Müslümanların mal veya paralarından belli bir bölümünü yılda bir kez ihtiyaç sahiplerine vermesi”* olarak tanımlanan zekâtın, farziyyetinin şartlarından da bahsedilmiştir (Demirtaş, 2018, s.48). 8. sınıflar için hazırlanan ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’ ders kitabında zekât kavramı ‘Zekât ve Sadaka’ ünitesinde, ‘Zekât ve Sadaka’ konu başlığı altında yer almaktadır. Ünite içerisinde ilk olarak İslam dininin paylaşma ve yardımlaşmaya verdiği önemden, sonrasında ise zekât ve sadaka kavramından bahsedilmiştir. Zekât kavramına ilişkin sözlük ve dini tanımına yer verilmiş olup, bu ifadelerin daha önce aktardığımız tanımların aynısı olduğunu görülmüştür. Yine zekât ibadetinin önemi ile ilgili ayet ve hadislerle yer verilmiş olup, İslam dini açısından zekât ilminin önemi vurgulanmaya çalışılmıştır (Nayir, vd., 2018). Ortaokullarda okutulan ‘Temel Dini Bilgiler (İSAM 2)’ ders kitabında zekât kavramı oruç kavramıyla beraber ‘Oruç ve Zekât’ ünitesi içerisinde, ‘Malın Bereketi: Zekât’ başlığı altında yer almaktadır. Konu başlığı altında zekât kavramının tanımına kısaca değinildikten sonra, zekâtın toplumsal faydalarının üzerinde durulmuştur. Ayetler ve hadisler ışığında İslam dininin zekât ibadetine ve yardımlaşmaya verdiği önemin vurgulandığı görülmektedir (Açık, vd., 2018).

2.2.9. Kurban Kavramı

Kurban kökenine dair bilgiler kavramın İbranice *“korban”* sözcüğüne dayandığı, hatta Arapçada kullanılan *“k-r-b”* kelimesinin de kökü olduğunu ifade etmektedir. Kelime olarak *“yakınlık, yakın akrabalık”* anlamlarına gelen kurban kavramı için, tüm dinleri kapsayacak genel bir tanım yapıldığında *‘yaratıcıya yakınlık, ondan bir istek ya da bağışlanmayı umarak amacıyla yapılan fedakârlık ya da sunulan hediye olarak’* açıklanabilmektedir. İslam inanç sistemine uygun görüşe göre kurban, *‘ibadet amacıyla, belirli hayvanlardan birini belirli zaman içerisinde kesmek’* olarak tanımlanabilmektedir (Atik, 2001, s.6). Milli sözlüğümüz olan Türk Dil Kurumu sözlüğünde kurban kavramı *“1. isim, din bilgisi Dinin buyruğunu veya bir adağı*

yerine getirmek için kesilen hayvan; 2. ünlem, halk ağzında İçtenliği belirten bir seslenme sözü; 3. isim, mecaz Bir ülkü uğrunda feda edilen veya kendini feda eden kimse; 4. isim, mecaz Bir kazada veya felakette ölen kimse; 5. isim, mecaz Maddi ve manevi bakımdan felakete sürüklenmiş, insani değerlerini yitirmek zorunda kalmış veya bırakılmış kimse.” olarak açıklanmaktadır (TDK, 2020).

Araştırma grubunun kurban kavramıyla muhatap olma şekillerine bakıldığında, kavramın özellikle benzetmelerle günlük yaşantılar içerisinde informal, eğitim süreçleri içerisinde de formal bir biçimde yer aldığı görülmektedir. İnformal bilgiler yaşantılar içerisinde kişiden kişiye farklılık göstermekte olup, formal bilgiler tüm öğrencilere eşit olarak sunulmaktadır. Ancak bu noktada bilgi, bireylerin zihinsel süreçleri, tecrübe gibi faktörler sebebiyle farklı anlamlandırılabilir. Formal şekilde, yakın süreçte kurban kavramının araştırma grubunun karşısına hangi ifadeler ile çıktığını görebilmek ve sonuçları anlamlandırabilmek amacıyla, araştırmanın yapıldığı 2018-2019 eğitim-öğretim yılı ders kitapları incelenmiştir. Kavram hakkında 2018-2019 yılı ilk ve orta dereceli okullarda okutulan ders kitaplarını incelediğinde kurban kavramının, ortaokul 7. sınıf ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’ ders kitabı ile yine ortaokullarda seçmeli ders olarak okutulan ‘Temel Dini Bilgiler (İSAM 2)’ kitabında yer aldığı görülmektedir. 7. sınıflar için hazırlanan ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’ ders kitabında kurban ibadeti ‘Hac ve Kurban’ ünitesi, ‘Kurban İbadeti ve Önemi’ konu başlığı altında yer almaktadır. Konu içerisinde kurban kavramının sözlükte yaklaşmak, dini terim olarak da “Allah’a yakınlaşmak ve O’nun rızasını kazanmak amacıyla belli bir zamanda uygun nitelikte bir hayvanı ibadet amacıyla kesmek” tanımlanmaktadır. Ayrıca kurban kesmesi gereken kimseler ve kurban kesilecek hayvanlar belirtilmiş olup, kısaca kurban çeşitlerine değinildiği görülmektedir (Macit, vd., 2018, s.56). ‘Temel Dini Bilgiler (İSAM 2)’ ders kitabında kurban kavramı aynı şekilde ‘Hac ve Kurban’ ünitesi içerisinde ‘Kurban’ konu başlığı altında yer almıştır. Yapılan tanımlara baktığında tanımların ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’ ders kitabıyla yer alan tanımlarla aynı olduğu görülmüştür (Açık, vd., 2018, s. 109).

2.2.10. Adalet Kavramı

Adalet kelimesi, Arapça kökenli bir kelime olup sözlükte ‘doğru olmak, doğru davranmak, eşitlemek’ anlamlarında kullanılan ‘a-d-l’ (عدل) fiilinden türemiştir. Bu kökten mastar olan ‘adl (عَدْل)’ kelimesi, ‘eşitlik, eşit olarak paylaşmak, denklik, aynılık, orta yol, istikamet, eş benzer, bir şeyin karşılığı’ manalarına gelmektedir. ‘Adl (عَدْل)’ sıfat olarak kullanıldığında ise ‘adil’ anlamına gelmekte ve bu mana da Allah’ın bir sıfatı olmaktadır. Aynı kökten mastar isim olan adalet kelimesi ise ‘bireysel ve sosyal yapıda dirlik düzenliği, hakkaniyet ve eşitlik esaslarına uygun şekilde davranmayı sağlayan bir erdem veya hukuk ilkesi’ olarak tanımlanmaktadır (Kara, 2013, s. 139). Adalet lügatte, “doğrudan ayrılmama, haktan yana olma, hakkı yerine getirme ve hakkı gözetme” anlamındadır. Tanım olarak adalet, “haklarını ve değerini bilme, tanıma dürüstlüğü anlamına geldiği gibi, herkesin pozitif ya da doğal haklara uygun olanın karakteri” anlamına gelmektedir. Ayrıca hukuk kavramı olarak, yargılama gücünü ifade eder (Gündoğan, 2003, s. 50). Milli sözlük olan Türk Dil Kurumu sözlüğünde adalet “1. Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması, türe; 2. Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme; 3. Bu işi uygulayan, yerine getiren devlet kuruluşları; 4. Herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme, doğruluk.” olarak açıklanmaktadır (TDK, 2020).

Araştırma grubunun adalet kavramıyla muhatap olma şekillerine bakıldığında, kavramın özellikle benzetmelerle günlük yaşantılar içerisinde informal, eğitim süreçleri içerisinde de formal bir biçimde yer aldığı görülmektedir. İnformal bilgiler yaşantılar içerisinde kişiden kişiye farklılık göstermekte olup, formal bilgiler tüm öğrencilere eşit olarak sunulmaktadır. Ancak bu noktada bilgi bireylerin zihinsel süreçleri, tecrübe gibi faktörler sebebiyle farklı anlamlandırılabilir. Formal şekilde, yakın süreçte adalet kavramının araştırma grubunun karşısına hangi ifadeler ile çıktığını görmek ve sonuçları anlamlandırabilmek amacıyla, araştırmanın yapıldığı 2018-2019 eğitim-öğretim yılı ders kitapları incelenmiştir. Kavram hakkında 2018-2019 yılı ilk ve orta dereceli okullarda okutulan dini inanca yönelik ders kitaplarında adalet kavramına ilişkin bilgilerin, ortaokul 7. ve 8. sınıflarda zorunlu olarak okutulan ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’ ders kitapları, ortaokullarda seçmeli ders olarak okutulan 7. sınıf ‘Peygamberimizin Hayatı’ ders kitabı ve liselerde seçmeli ders olarak gösterilen 10. ve 11. sınıf ‘Peygamberimizin Hayatı’ ders kitabında öğrencilere sunulduğu görülmektedir. Bu bilgilerin öğrencilere nasıl aktarıldığına baktığında,

adalet kavramının 7. sınıf ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’ ders kitabında ‘Ahlaki Davranışlar’ ünitesi, ‘Güzel Ahlaki Tutum ve Davranışlar’ konu başlığı altında yer aldığı görülmektedir. Adalet alt başlığı altında “*hak ve hukuku gözetmek, her şeye hakkını vermek, her şeyi yerli yerinde yapmak ve doğruluk*” ifadeleriyle tanımlanan adaletin, bireyin hayatında ve dolayısıyla da toplumlarda önemli bir olgu olduğu ifade edilmeye çalışılmıştır. Peygamberin hayatında adaletin ne derece önemli olduğu hikâyelerle anlaşılır hale getirilmekle beraber, yorumlama etkinlikleri ile beraber öğrencilerin kendilerini muhasebeye çekmelerinin amaçlandığı görülmektedir (Macit, vd., 2018, s.75). 8. sınıf ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’ dersi için hazırlanan ders kitabında adalet kavramı ‘Hz. Muhammed’in Örnekligi’ ünitesinde, ‘Hz. Muhammed’in Hakkı Gözetmedeki Hassasiyeti’ konu başlığı altında yer almaktadır. Konu başlığı altında peygamberin hakkı gözetmesi, adaletli olması üzerinden kavram anlatılmaktadır. Ayrıca hak kavramına dair anlamların verildiği şema içerisinde adalet kavramının da yer aldığı görülmektedir (Nayir, vd., 2018). 7. sınıf seçmeli dersi olan ‘Peygamberimizin Hayatı’ ders kitabında adalet kavramının ‘Peygamberimizin Evrensel Mesajları’ ünitesinde, ‘Adaletin Gözetilmesi’ konu başlığı altında yer aldığı görülmektedir. Konu içerisinde adaletin her türlü sapma ve haksızlığın karşıtı olup, İslam dininin adaletle verdiği önem ayet ve hadisler ışığında ifade edilmeye çalışılmıştır (Yılmaz, vd., 2018, s.59). 11. sınıf ‘Peygamberimizin Hayatı’ ders kitabında adalet kavramı daha farklı bir ünite olan, ‘Peygamberimizin Siyasi ve Askeri Yönü’ ünitesi içerisinde, ‘Peygamberimizin Yönetim İlkeleri’ konu başlığı altında yer almaktadır. Konu başlığı altında adaletin ne demek olduğu ile beraber ne demek olmadığı da aktarılmıştır. Yani adaletin zıt kavramının zulüm olduğu, doğruluk ve eşitliğin adaleti tanımladığı belirtilmektedir. Cahiliye döneminin adaletsizliklerinden bahsedilmekle beraber İslam dininin adaletli toplum düzenini amaçladığı belirtilmektedir (Hayta, vd., 2018).

2.2.11. Merhamet Kavramı

Arapça “*r-h-m*” fiilinin mastarı olan merhamet , “*acımak, şefkat göstermek*” anlamına gelmektedir. Tanım olarak ‘*bir kişi ya da bireyin içerisinde bulunduğu olumsuz durumdan ötürü gösterilen acıma duygusu, gönül yumuşaklığı*’ olarak ifade edilmektedir (Gör, 2013, s.6). Milli sözlük olan Türk Dil Kurumu, merhamet

kavramını “*Bir kimsenin veya bir başka canlının karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyulan üzüntü, acıma.*” olarak açıklanmaktadır (TDK, 2020). Zor durumdaki kişilere yardım etme isteği, sıkıntıda olan bir insanı görünce üzülme, onun derdine ortak olma, merhamet duygusundan kaynaklanan davranışlara örnek olarak gösterilmektedir.

Araştırma grubunun merhamet kavramıyla muhatap olma şekillerine bakıldığında, kavramın özellikle benzetmelerle günlük yaşantılar içerisinde informal, eğitim süreçleri içerisinde de formal bir biçimde yer aldığı görülmektedir. Informal bilgiler yaşantılar içerisinde kişiden kişiye farklılık göstermekte olup, formal bilgiler tüm öğrencilere eşit olarak sunulmaktadır. Ancak bu noktada bilgi, bireylerin zihinsel süreçleri, tecrübe gibi faktörler sebebiyle farklı anlamlandırılabilir. Formal şekilde, yakın süreçte merhamet kavramının araştırma grubunun karşısına hangi ifadeler ile çıktığını görebilmek ve sonuçları anlamlandırabilmek amacıyla, araştırmanın yapıldığı 2018-2019 eğitim-öğretim yılı ders kitapları incelenmiştir. Kavram hakkında 2018-2019 yılı ilk ve orta dereceli okullarda okutulan dini inanç ile bağlantılı olan ders kitapları incelendiğinde merhamet kavramının, 6. sınıf seçmeli dersi olan ‘Peygamberimizin Hayatı’ ders kitabı ile 8. sınıf zorunlu dersi olan ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’ ders kitabında yer aldığı görülmektedir. ‘Peygamberimizin Hayatı’ ders kitabında merhamet kavramı ‘Kur’an-ı Kerim’de Peygamberimiz’ ünitesi, ‘Şefkat ve Merhamet Peygamberi’ konu başlığı altında açıklanmaktadır. Merhamet kavramı “*acıma duygusuyla iyilik yapmak*” olarak tanımlanırken, şefkat ve merhamet duygusunun toplum için önemli değerler olduğuna vurgu yapılmaktadır. Peygamberin “*Müminler birbirini sevmek ve birbirine merhamet etmede bir vücudun organlarına benzer. Onlardan biri rahatsız olursa diğer organlarda bu rahatsızlıktan acı çekip uykusuz kalır.*” hadisiyle inanç sahiplerinin birbirlerine karşı sevgi ve merhametle muamele etmelerinin gerekliliği öğrencilere aktarılmaya çalışılmıştır (Yılmaz, Doğan, Özkan, 2018, s.43). 8. sınıf ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’ ders kitabına baktığımızda merhamet kavramının ‘Hz. Muhammed’in Örnekliği’ ünitesinde, ‘Hz. Muhammed’in Merhameti ve Affedici Oluşu’ konu başlığı altında yer aldığı görülmektedir. “*Bir kişinin ya da herhangi bir canlının karşılaştığı kötü durumdan dolayı üzüntü duymak, onun acı ve sıkıntısına duyarlı olmaktır.*” şeklinde tanımlanan merhamet kavramı, peygamberin hayatından verilen örnekler ışığında öğrencilere kazandırılmaya çalışılmaktadır. Peygamberin merhametli tavrının etrafında toplanan

insanları etkilediği, bu sebeple de peygamberin yanından ayrılmamalarında etkili olduğu anlatılmaktadır (Nayir, vd., 2018, s.95).

2.2.12. Şükür Kavramı

Arapça “ş-k-r” fiilinin mastarı olan şükür kavramı, kelime olarak “övmek, teşekkür etmek, minnettar olmak” gibi anlamlara gelmektedir. Kavrama ilişkin genel bir tanım yapıldığında şükür, ‘yapılan bir iyiliğin ya da bir isteğin gerçekleşmesinden sonra, yarattığı karşı duyulan minnet duygusu’ olarak ifade edilebilmektedir (Göcen, 2012, s.40). Milli sözlük Türk Dil Kurumu sözlüğünde şükür, “1. Tanrı’ya duyulan minneti dile getirme; 2. Mutlu bir olay veya durumdan, yapılan bir iyilikten duyulan hoşnutluğu bildirme.” olarak açıklanmaktadır (TDK, 2020). Batı kaynaklarında ve psikolojide duygu durumu, kişilik özelliği, hayatın vazgeçilmez ahlaki erdemlerinden biri olarak görülen şükür kavramı, İslam inancında ‘Allah’tan gelen iyilikler sebebiyle insanın minnet duygusunu sözlü ya da fiziksel bir şekilde ifade etmesi, sahip oldukları sebebiyle yaratıcısının isteklerine uygun tavırlar sergilemesi ve yasaklarından uzak durması’ anlamına gelmektedir (Çağrı, 2018, s.259).

Araştırma grubunun şükür kavramıyla muhatap olma şekillerine bakıldığında, kavramın özellikle benzetmelerle günlük yaşantılar içerisinde informal, eğitim süreçleri içerisinde de formal bir biçimde yer aldığı görülmektedir. Informal bilgiler yaşantılar içerisinde kişiden kişiye farklılık göstermekte olup, formal bilgiler tüm öğrencilere eşit olarak sunulmaktadır. Ancak bu noktada bilgi, bireylerin zihinsel süreçleri, tecrübe gibi faktörler sebebiyle farklı anlamlandırılabilir. Formal şekilde, yakın süreçte şükür kavramının araştırma grubunun karşısına hangi ifadeler ile çıktığını görmek ve sonuçları yorumlayabilmek amacıyla, araştırmanın yapıldığı 2018-2019 eğitim-öğretim yılı ders kitapları incelenmiştir. Kavram hakkında 2018-2019 yılında ilk ve orta dereceli okullarda okutulan dini inancı konu alan ders kitaplarına dair incelemelerde şükür kavramının 4. sınıf zorunlu dersi olan ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’ ile liselerde seçmeli ders olarak gösterilen ‘Temel Dini Bilgiler (İSAM 2)’ ders kitabında yer aldığı görülmektedir. 4. sınıf ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’ ders kitabında şükür kavramı, ‘Günlük Hayattaki Dini İfadeler’ ünite başlığı altında, ‘Hamt ve Şükür’ konu başlığı altında işlenmiştir. Günlük hayatta yer

alan kavramlardan biri olarak gösterilen şükür kavramı “Allah’ın vermiş olduğu sınırsız nimetlerin, onun sonsuz iyilik ve bağışının sonucu olduğunu fark ederek, kişinin kalbinin teşekkür duygusuyla dolması ve bunu diliyle ifade etmesi” olarak tanımlanmıştır. Öğrencilerin düzeylerinden ötürü kavrama ilişkin detaylı bilgiden kaçınılmış olup, hikâyeler ile şükürün nasıl ifade edilmesi gerektiğinin kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir (Demirtaş, 2018, s. 18). ‘Temel Dini Bilgiler (İSAM 2)’ ders kitabına baktığında şükür kavramı, ‘İslam ve Günlük Hayat’ başlığı altında, ‘Nimetlerin Kadrini Bilmek: Şükür’ başlığı ile öğrencilere sunulmuştur. Kavramı “kulun Allah’ın vermiş olduğu sayısız nimetlerin, onun sonsuz iyilik ve bağışının sonucu olduğunu fark ederek kalbinin teşekkür duygusu ile dolması ve bunu dili ile ifade etmesi” tanımlanarak, inanç sahiplerinin bollukta teşekkür amaçlı, darlıkta ise nimetlerin çoğalması için şükretmelerinin gerektiği açıklanmaktadır. Ayrıca kulun ibadetlerini yerine getirmesinin de şükürün bir göstergesi olarak ifade edilmesiyle, ibadetlere yönelme ve devamlılığı sağlamanın amaçlandığı söylenilebilmektedir (Açık, vd., 2018, s.110).

2.2.13. Vicdan Kavramı

Arapça “v-c-d” fiilinden mastar olan vicdan kavramı, “nefs ve nefsin içsel gücü” anlamına gelmektedir (Koç, 2015, s.5). Türkçe de ‘merhamet, empati, acıma, adalet’ gibi kavramlarla anlam yakınlığı olduğu ifade edilen vicdan kavramı, kendisi için yapılan tanımların ortak noktasını teşkil eden en basit ifadeyle ‘iyi ve kötüyü ayırt etmeye yardımcı ahlaki değer, içsel yargı mekanizması’ anlamına karşılık gelmektedir (Yalçın, 2016, s.5). Milli sözlüğümüz olan Türk Dil Kurumu sözlüğünde vicdan, “Kişiyi kendi davranışları hakkında bir yargıda bulunmaya iten, kişinin kendi ahlak değerleri üzerine dolaysız ve kendiliğinden yargılama yapmasını sağlayan güç.” olarak açıklanmaktadır (TDK, 2020). Ayrıca yapılan tanımlara bakıldığında vicdanı ahlaki yargı mekanizması olarak ele alındığında ‘kişinin kendi ahlaki değer ölçüsü nispetinde karar verdiği yargı gücü’, kavrama dini anlamda bakıldığında ise ‘kalp ile hissedilen, yönlendirme gücü olan, bu şekilde doğruya ulaşmaya sebep olan içsel güç’ vurgusunun yapıldığı görülmektedir (Arslan, 2018).

Araştırma grubunun vicdan kavramıyla muhatap olma şekillerine bakıldığında, kavramın özellikle benzetmelerle günlük yaşantılar içerisinde informal, eğitim süreçleri içerisinde de formal bir biçimde yer aldığı görülmektedir. İnfomal bilgiler yaşantılar içerisinde kişiden kişiye farklılık göstermekte olup, formal bilgiler tüm öğrencilere eşit olarak sunulmaktadır. Ancak bu noktada bilgi, bireylerin zihinsel süreçleri, tecrübe gibi faktörler sebebiyle farklı anlamlandırılabilir. Formal şekilde, yakın bir süreçte vicdan kavramının araştırma grubunun karşısına hangi ifadeler ile çıktığını görmek ve sonuçları yorumlayabilmek amacıyla, araştırmanın yapıldığı 2018-2019 eğitim-öğretim yılı ders kitapları incelenmiştir. Kavram hakkında 2018-2019 yılı ilk ve orta 2018-2019 yılında ilk ve orta dereceli okullarda dini inanç derslerine dair müfredatta yer alan ders kitaplarında doğrudan vicdan kavramına rastlanmamaktadır. Ancak daha önce ifade ettiğimiz üzere 6. sınıf ‘Peygamberimizin Hayatı’ dersi kitabı ile 8. sınıf ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’ ders kitabı içerisinde merhamet kavramına dair bilgilerin verildiği konu başlığı altında merhamet kavramını ifade eden diğer kavram olarak yer aldığı görülmektedir (Nayir, vd., 2018, s.95; Yılmaz, vd., 2018).

2.2.14. Yalan Kavramı

Sözlükte “*gerçeği gizlemek, gerçeği saptırmak, asılsız, uydurma*” gibi anlamlara gelen yalan kavramı, tanım olarak ‘*farkında olarak muhatabını aldatmak amacıyla gerçeğe aykırı davranış*’ olarak ifade edilmektedir. Bu şekilde gerçekten aykırı davranışta bulunan kimseye de ‘yalancı’ ifadesi kullanılmaktadır. Yalan kavramının Arapça karşılığı “*k-z-b*” ifadesi olmakla beraber “*gerçeğe aykırı verilen haber*” anlamına gelmektedir. (Gezel, 2009, s.7). Milli sözlük Türk Dil Kurumu sözlüğünde yalan, “1. *İsim- Doğru olmayan, gerçeğe uymayan söz, ktır; 2. İsim-Yalancı kimse; 3. Sıfat- Uydurma.*” olarak ifade edilmektedir (TDK, 2020).

Araştırma grubunun yalan kavramıyla muhatap olma şekillerine bakıldığında, kavramın özellikle benzetmelerle günlük yaşantılar içerisinde informal, eğitim süreçleri içerisinde de formal bir biçimde yer aldığı görülmektedir. İnfomal bilgiler yaşantılar içerisinde kişiden kişiye farklılık göstermekte olup, formal bilgiler tüm öğrencilere eşit olarak sunulmaktadır. Ancak bu noktada bilgi, bireylerin zihinsel

süreçleri, tecrübe gibi faktörler sebebiyle farklı anlamlandırılabilir. Formal şekilde, yakın süreçte yalan kavramının araştırma grubunun karşısına hangi ifadeler ile çıktığını görebilmek ve sonuçları yorumlayabilmek amacıyla, araştırmanın yapıldığı 2018-2019 eğitim-öğretim yılı ders kitapları incelenmiştir. Kavram hakkında 2018-2019 yılı ilk ve orta dereceli okullarda din dersi kapsamındaki ders kitaplarında yalan kavramının, 10. sınıf zorunlu derslerinden olan ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’ ders müfredatında yer aldığı görülmektedir. Ders kitabında yalan kavramı ‘Ahlaki Tutum ve Davranışlar’ ünitesinde, ‘İslam Ahlakında Yerilen Bazı Davranışlar’ başlığı altında yer almaktadır. Burada yalan kavramı “*asılsız bilgi, gerçeğe aykırı söylenen söz*” olarak tanımlanırken, güzel ahlaki davranışların arasında yer alan ve İslam dininin çok önem verdiği doğruluğun da zıttı olduğuna vurgu yapılmıştır. Yalan söylemenin kötülüğü ile ilgili ayet ve hadislerle yer verilmiş olup, “*İnsan neden yalan söyler?*” sorusunu konu başlığı altında sorarak öğrencilerin yalana sevk eden davranışlar hakkında düşüncelerinin amaçlandığı görülmektedir (Konaklı, vd., 2018, s.98).

2.2.15. Peygamber Kavramı

Köken itibarı ile Farsça olan peygamber kavramı, “*haber veren*” anlamına gelmekle beraber, eski Türkçede “*yalvaç*” kavramıyla ifade edilmektedir. En açık ifade ile “*Allah’ın kulları arasından seçtiği, emirlerini insanlara ulaştıran elçiler.*” olarak tanımlanmaktadır. Kuran-ı Kerim’de peygamber kavramının yerine “*haber veren, mertebesi yüksek kişi*” anlamına gelen nebi ve “*gönderilmiş kişi*” anlamına gelen resul kelimelerinin kullanıldığı da görülmektedir (Yavuz, 2020). Milli sözlük Türk Dil Kurumu sözlüğünde peygamber, “*İnsanlara Tanrı’nın buyruklarını bildiren, onları Tanrı yoluna, dine çağıran kimse, yalvaç, yalavaç, elçi.*” olarak açıklanmaktadır (TDK, 2020). Ayrıca Allah tarafından görevlendirilen peygamberlerin tanımlanırken, görevlerinden yola çıkarak tanımlar yapıldığı görülmektedir.

Araştırma grubunun peygamber kavramıyla muhatap olma şekillerine bakıldığında, kavramın özellikle benzetmelerle günlük yaşantılar içerisinde informal, eğitim süreçleri içerisinde de formal bir biçimde yer aldığı görülmektedir. İnfomal bilgiler yaşantılar içerisinde kişiden kişiye farklılık göstermekte olup, formal bilgiler tüm

öğrencilere eşit olarak sunulmaktadır. Ancak bu noktada bilgi, bireylerin zihinsel süreçleri, tecrübe gibi faktörler sebebiyle farklı anlamlandırılabilir. Formal şekilde, yakın süreçte peygamber kavramının araştırma grubunun karşısına hangi ifadeler ile çıktığını görebilmek ve sonuçları yorumlayabilmek amacıyla, araştırmanın yapıldığı 2018-2019 eğitim-öğretim yılı ders kitapları incelenmiştir. Kavram hakkında 2018-2019 yılı ilk ve orta dereceli okullarda din dersi kitapları incelendiğinde, peygamber kavramının seçmeli ders olarak okutulan ‘Peygamberimizin Hayatı’ ders kitabında, tüm sınıflarda, son peygamber Hz. Muhammed’e dair bilgiler yer almaktadır. Ayrıca peygamber kavramına dair genel bilgilerin, 6. sınıf zorunlu derslerinden olan ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’ ders müfredatında yer aldığı görülmektedir. Ders kitabında peygamber kavramı ‘Peygamberler ve İlahi Kitap İnancı’ ünitesinde, ‘Allah (c.c.) Elçileri: Peygamberler’ başlığı altında yer almaktadır. Burada peygamber kavramı *“Allah tarafından inanç esaslarını, ibadet biçimlerini, ahlak kurallarını, Rabb’imizin emir ve yasaklarını insanlara bildirmek, onlara iyiyi ve güzeli, doğruyu ve yanlışlı açıklamakla görevlendirilmiş ve vahiyle desteklenmiş kişiler”* olarak tanımlanırken, peygamberlere inanmanın imanın şartlarından olduğu belirtilmiştir. Kuran-ı Kerimde ismi geçen peygamberlere yer verilmiş olup, sonrasında peygamberlerin görevleri ve örnekliği üzerinden, gerek dini gerekse insani anlamda önemine dikkat çekilmiştir (Özdemir, 2018, s.12).

2.2.16. Kuran-ı Kerim Kavramı

Türediği kökü itibarıyla farkı görüşlerin olduğu Kur’an kavramı, *“el-kuran”* kökünden geldiğini savunan görüşe göre Allah tarafından gönderilen kutsal kitaplar Tevrat ve İncil gibi özel isim, kökünün *“karae”* fiilinin olduğunu savunan görüşe göre okumak, *“karn”* kökünden geldiğini savunan görüşe göre de bir şeyi bir şeye yaklaştırmak, katmak anlamına gelmektedir. Kökenine dair yapılan bu yorumların haricinde *‘beyan etmek, açıklamak, toplamak’* gibi anlamlara geldiğine dair görüşler de bulunmaktadır. Ancak bu anlamların içerisinde Kuran-ı Kerim’in okunması tavsiye edilen bir kitap olması, okumak anlamının öne çıkmasına sebep olmuştur. Kuran kavramı ile ilgili yapılan tanımlara bakıldığında bir çok tanım yapıldığı, yapılan tanımlardan *“Allah tarafından Cebrâil vasıtasıyla mahiyeti bilinmeyen bir şekilde son peygamber Hz. Muhammed’e indirilen, mushaflarda yazılan, tevâtürle nakledilen,*

okunmasıyla ibadet edilen, Fâtiha sûresiyle başlayıp Nâs sûresiyle biten, başkalarının benzerini getirmekten âciz kaldığı Arapça mûciz bir kelâmdır.” anlamına ulaşılmaktadır (Birişik, 2020). Milli sözlüğümüz olan Türk Dil Kurumu sözlüğüne bakıldığında Kuran-ı Kerim kavramına dair bir açıklamanın yer verilmediği görülmektedir (TDK, 2020).

Araştırma grubunun Kuran-ı Kerim kavramıyla muhatap olma şekillerine bakıldığında, kavramın özellikle benzetmelerle günlük yaşantılar içerisinde informal, eğitim süreçleri içerisinde de formal bir biçimde yer aldığı görülmektedir. İnfomal bilgiler yaşantılar içerisinde kişiden kişiye farklılık göstermekte olup, formal bilgiler tüm öğrencilere eşit olarak sunulmaktadır. Ancak bu noktada bilgi, bireylerin zihinsel süreçleri, tecrübe gibi faktörler sebebiyle farklı anlamlandırılabilir. Formal şekilde, yakın süreçte Kuran-ı Kerim kavramının araştırma grubunun karşısına hangi ifadeler ile çıktığını görmek ve sonuçları yorumlayabilmek amacıyla, araştırmanın yapıldığı 2018-2019 eğitim-öğretim yılı ders kitapları incelenmiştir. Kavram hakkında 2018-2019 yılı ilk ve orta dereceli okullarda din dersi kapsamında değerlendirilecek derslere ait ders kitaplarında Kuran-ı Kerim kavramının ortaokullarda zorunlu derslerden olan 6. ve 8. sınıf ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’ ders müfredatında yer aldığı görülmektedir. 6. sınıf ders kitabında peygamber kavramı ‘Peygamberler ve İlahi Kitap İnancı’ ünitesinde, ‘İlahi Kitaplar’ başlığı altında yer almaktadır. Bu başlık altında Kuran-ı Kerim diğer ilahi kitaplar ile beraber işlenmiş, ancak diğer kitaplara ek olarak Kuran-ı Kerim’in özelliklerine yer verilmiştir (Özdemir, 2018). 8. sınıf ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’ ders kitabında ise kavram ‘Kuran-ı Kerim ve Özellikleri’ ünitesinde yer almış ve kavrama dair bilgiler genel hatlarıyla ele alınmıştır. ‘İslam’ın Temel Kaynakları’ başlığı altında kavrama dair sözlük ve tanım bilgilerine yer verilmiştir (Nayir, vd., 2018).

2.3. Erinlik ve Ergenlik Dönemlerinde Gelişim Özellikleri

Araştırmamızda metaforlarla ifade edilen kavramların, soyut dini kavramlar olması sebebiyle, araştırma grubumuzun bilişsel ve dini gelişim dönemleri, bu dönemlerin özellikleri ve bu dönemler hakkında kısaca bilgi vermenin araştırmamıza yardımcı olacağı düşünülmektedir.

3.2.1. Erinlik ve Ergenlik Döneminde Bilişsel Gelişim

Yaşam süresi içerisinde belirli bir sıra ile ileriye doğru ve olumlu yönde gerçekleşen değişimler olarak ifade edilen gelişim, içerisinde birbirinden farklı ancak bağlantılı ayrımları olan süreçtir. Bilişsel (zihinsel) gelişim de gelişimin içerisindeki ayrımlardan biridir. Psikolojik bir terim olarak; “*bilgiyi, belleği, akıl yürütmeyi, sorun çözmeyi, kavramları ve düşünmeyi kısaca zihne*” karşılık gelmekte olup, kavram zihni gelişim sürecine dair anlamlandırılması, “*hayal etme, algılama, akıl yürütme ve problem çözmeyi de içine alan bilme durumu süreçlerinin gelişimi*” şeklindedir (Gerrig, Zimbardo, 2014, s.306). Piaget’in ortaya koymuş olduğu bilişsel gelişim dönemleri, eleştiri ve itirazlara rağmen etkili bir biçimde gelişim kitapları içerisinde yerini almaktadır. Bu süreç içerisinde zihinsel gelişim ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Ancak yeni bir kuram oluşturulmamış olup, Piaget’in kuramına itiraz olarak kaynaklarda yer almıştır. Bu sebeple araştırma grubumuzun zihinsel gelişim düzeyleri, Piaget’in bilişsel gelişim kuramına göre açıklanacaktır. Piaget bilişsel gelişimi dört grupta ele almıştır. Bu gruplar, zihinsel olarak bilme ve anlamamanın olmayıp, duyuları ve hareketleriyle bilme ve anlamamanın gerçekleştiği ‘Duyu-Motor Evresi (0-2 yaş)’; düşüncenin görünür koşullara bağlı olarak anlık ve mantık dışı olduğu, durumları tek bir yön ile algıladığı ‘İşlem Öncesi Evresi (2-7 yaş)’; yalnızca somut bilginin sistemli ve mantıklı bir biçimde işlenip, somut kavramları çok yönlü ele alabildiği ‘Somut İşlemler Dönemi (7-11 yaş)’ ve somut kavramlarla beraber soyut kavramlara karşı da varsayımlar, mantıksal sonuçlar oluşturabildiği ‘Soyut İşlemler Dönemi (11 ve sonrası)’ olarak gruplandırılmaktadır (Gander, Gardiner, 2004). Araştırma grubunun bu evrelerden somut işlemler ve soyut işlemler dönemindeki çocuk ve gençlerden oluşması ve katılımcıların zihinsel süreçleri hakkında bilgi sahibi olmak amacıyla bu iki evre hakkında bilgi vermek araştırmanın anlaşılır olmasına yardımcı olacaktır.

Somut işlemler dönemi (7-11 yaş), çocuğun düşünme ve akıl yürütme yeteneği sayesinde zihinsel gruplandırma yapabildiği, matematiksel işlemler ve dil becerisinin geliştiği dönem olarak ifade edilmektedir. 7-8 yaşlarında çocuğun zihninde henüz genel anlamına kavuşmayan kavramlar, süreç içerisinde genel anlamına ulaşmaktadır. Bu dönemde benmerkezciliğini kıran çocuk, özellikle 7 yaşından sonra ortak kurallar, karşılıklı saygı ve işbirliği içerisinde hareket etmeye başlamaktadır. Bu evrede

çocuğun gözüyle görmediği varlıkları anlamlandırması beklenmemelidir. Çocuk yalnızca gözüyle gördüğünü anlamlandırabilmekte, görmediği varlıkları da ancak gördükleri ile ilişkilendirerek anlayabilmektedir. Bu sebeple çocuğa olanaksız, anlamlandıramayacağı soyut kavramlar değil, tecrübe edebildiği, görünen şeyler hakkında sorular sormak zihinsel sürecinin farkında olmak ve gelişimine olumlu etkide bulunmak adına daha etkili olacaktır (Piaget, 1999). Ayrıca bu evrede dil gelişimi ile sosyalleşen bireyde, zamanla etrafındaki insanları anlama, empati yapma özelliği de gelişmektedir (Plotnik, 2009). Bu evrede çocuk bir önceki evre olan işlem öncesi döneme göre görünür bir aşama kaydetmektedir. Dönüşümsel düşünme yeteneği kazanan çocuk, nesnelere karşı tersine çevrilebilirlik, odaktan uzaklaşma gibi yetenekler kazanmaktadır. Örneğin çocuk bir önceki evrede miktarında bir değişiklik yapılmayan suyun, iki farklı görünümdeki bardak içerisindeki aktarımında hangisi az ya da fazla sorusuna karşın tereddüt içerisinde kalıp kesin bir zihinsel yargıya varamazken, bu evrede bardağın şekli değişse bile, suyun miktarının değişmeyeceği ile ilgili dönüşümsel düşünceyi geliştirebilmekte, bardaklar içerisindeki suyun aynı olduğu sonucuna varabilmektedir. Çocukta ahlaki durumlara karşı düşüncesi durum ve kişisel etkilere göre değişiklik gösterirken, ortak cezanın yerine suça uygun ve adil bir ceza düşüncesi gelişmiştir. Bu evrede doğru ve dönemsel işlemlerin ortaya çıkması ve sağlıklı gelişmesi, çocukların dünyayı anlama ve dünyayla başa çıkmasına yardımcı olacaktır. Bu durum gizilgüçlerinin genişlemesine yardımcı olmakla beraber, soyut işlem dönemi gelişimi için de yolu açmaktadır (Gander, Gardiner, 2004).

Bireyin çocukluktan çıktığı ve yetişkinlik için hazırlık dönemi olarak da görülen soyut işlemler döneminde (11 yaş ve sonrası) birey, düşünce anlamında daha gelişmiş bir seviyede bulunmaktadır (Karacoşkun, 2013). Birey bu evrede geçici bir dengesizlik dönemi yaşamakla beraber, süreç içerisinde bu durumu atlatmakta ve fiziksel ve bilişsel olarak belirli bir doğru üzerinde hareket etmektedir. Bir önceki evreye göre düşünce ve duygusal yaşama özgü kazanımlar elde eden birey, düşüncenin ve duygusal yaşamın son biçiminin genel yapılarını bu evrede gerçekleştirmektedir. Özgür düşünmeye yönelme adına bilişsel süreçte keskin bir dönemeç olarak görülen 12. yaş, bu döneme denk gelmektedir (Gander, Gardiner, 2004). Soyut işlemler döneminde birey gerçeğin tek olduğu sonucuna ulaşarak, dini ve ahlaki değerler üzerine düşünmeye başlayarak problemleri çözme arayışı içinde olmaktadır. Yeni yetişmekte

olan birey bu uğraşları ve gelişen kişiliği sayesinde kendisini yetişkinlerle eşit tutmakta, kendinde fark ettiği ortaya yeni çıkan değişimler sebebiyle de kendini diğerlerin farklı görmektedir (Piaget, 1999). Ergenlik bireyin hayatında tüm bu özellikleri sebebiyle çok önemli görünmektedir. Öyle ki G. Stanley Hall ergenlik dönemini “*çok iyi bir şeyin zorunlu başlangıcı*” olarak ifade edip, ergenliğin önemini “*Ergenlik, insan ruhunun en iyi ve en kötü dürtülerinin sahip olmak için birbirlerine karşı mücadele ettikleri bir dönemdir.*” söyleriyle ifade etmektedir (Atkinson, Tomley (Ed.), 2014, s.46). Bilişsel gelişimde son evre olarak görülen soyut işlemler döneminin her bireyde gerçekleşip gerçekleşmemesi hakkında Piaget “*Özel bir toplumsal çevre bu olasılıkların gerçekleşmesi için vazgeçilmez kalmaktadır. Bundan çıkan sonuç, bunların gerçekleştirilmesinin kültür ve eğitim koşullarının bir işlevi olarak hızlandırılabilceği ya da geciktirilebileceğidir.*” açıklamasıyla her bireyde bazı faktörlere bağlı olarak gerçekleşen, ancak gerçekleşme zamanının farklılık gösterdiği bir süreç olarak ifade ettiği görülmektedir (Gander, Gardiner, 2014, s.460). Yakın dönemde Amerika da yetişkin bireyler üzerinde yapılan bu döneme dair bir araştırmada araştırmaya katılan bireylerin üçte ikisinin bu evreye gelemediği sonucuna ulaşılmıştır (Gerring,. Zimbardo,. 2014).

2.3.2. Erinlik ve Ergenlik Döneminde Dini Gelişim

Hayatı bireysel ve toplumsal anlamda düzenleyen din olgusu, bireyin hayatına aile ve çevresi vasıtasıyla çok küçük yaşlarda girmekte olup, bireyin zaman içerisinde bu olguyu geliştirdiği, belirli bir süre içerisinde anlamlandırdığı ifade edilmektedir. Gelişimin içerisinde yer alıp ondan ayrı ilerleyen bir süreç olması düşünölemeyen dini gelişim, dini duygunun ilerleme seyri bakımından bazı dönemlere ayrılmıştır. Somut ve benmerkezci düşünceden, soyut ve sosyal merkezli düşünceye doğru kademeli olarak seyreden bu süreç evreler halinde ele alınmakta olup; ‘Bebeklik Dönemi, İlk Çocukluk Dönemi, Son Çocukluk Dönemi, İlk Ergenlik Dönemi, Son Ergenlik Dönemi, Yetişkinlik Dönemi, Orta Yaş Dönemi ve Yaşlılık Dönemi’ olarak gruplandırılmaktadır (Boyatzıs, 2013). Araştırma grubu göz önüne alındığında, dini gelişim dönemi özelliklerine kısaca değinilecek dönemler; son çocukluk, ilk ergenlik ve son ergenlik dönemleridir.

Son çocukluk dönemi kızlarda 6-11 yaş arasına karşılık gelirken, erkeklerde bu yaş 6-13 yaşa karşılık gelmektedir. Goldman'ın dini gelişim teorisinde somut dini düşünceye karşılık gelen bu dönem, Baldwin'ın teorisinde entelektüel (zihinsel) aşamaya karşılık gelmektedir. Çocuklar üzerinde mülakat yöntemiyle yaptığı araştırma neticesinde dini düşünceyi evrelere ayıran Harms, 7-12 yaşın gerçekçi evreye karşılık gelerek en önemli özelliğinin çocukların gerçek bilgiye çevrelerinden ulaşmasını görmektedir. Piaget'in bilişsel gelişim teorisini, dini gelişim teorisine ilk uyarlayan isim olan Elkind, teorisinde son çocukluk döneminin ilişki arayışı evresine karşılık geldiği görüşündedir. Teorilerde evrelerin isimleri farklılaşsa da dönemde benzer dini gelişim özellikleri ortaya çıkmaktadır (Karaca, 2007). Genel anlamda çocukluk döneminde düşüncenin sınırlı olması, dini düşüncede de kendini göstermekte olup, çocuğun dini düşüncesi dini olmayanlar ile yapısal olarak benzerlikler arz etmektedir. Çocuğun anlamlandırmadaki sınırları dini gelişiminde de kendini göstermekte olup, bilişsel gelişim süreciyle bağlantılı olarak düşünme biçimleri oluşturmaktadır (Boyatzıs, 2013). Son çocukluk döneminde çocuklarda kavramlara dair bilgilerin çevrenin etkisiyle kazanıldığı, Allah'ı soyut bir kavram olarak düşündüğünü bilinmektedir. Çocukların bu dönemde etrafını gözlemleyerek insanların yapabildiklerini sınırlarını fark etmektedir. Bu sebeple de yaratıcıya karşı Allah'a karşı insanüstü bir varlık olduğu düşüncesine yatkınlık görülmektedir (Peker, 2017). Ayrıca çocuktaki Tanrı tasavvurunun, çocuğun duasında Tanrıdan beklentilerine nasıl şekil verdiğinin belirlenmesi de bu konu da yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen bilgilerdendir (Kayıklık, 2017). Çocuğun bu dönemde dine ait kavramları öğrenmesinde, ailesinin ve çevresinin etkisi önemlidir. Aile, sosyallik kazanan çocuk için hâlâ önemli bir konumda olmakla beraber, dini düşüncesinin gelişmesi ve dini kavramları kazanmasında, okul hayatı ve öğretmenleri de etkili bir konumda yer almaktadır. Öğretmeninin dini tutumu ve din hakkındaki söylemleri çocuk için önem arz eden bir durumdur. Ayrıca okuma yazmasının da gelişmesiyle beraber gerek okul, gerekse güncel hayatında okuduğu kitaplardan edindiği bilgiler de dini hayatında etkili olur. Çocukta oluşan sorumluluk duygusunun dini bilgisiyle birleşmesi sonucunda, ibadetlerini yerine getirmeye çalışma eğilimi kendini göstermektedir. (Karacoşkun, 2013). Bu gelişim süreci içerisine giremeyen çocuklarda (aile çevresinin dini yaşantıya uzaklığı itibarıyla bu olguyla tanışamayan çocuklarda), sonraki süreçlerde sorun yaşanabilmektedir (Peker, 2017). Bu özellikler, anlamlandırmaların somut

kavramlar üzerinden yapıldığı son çocukluk döneminde, çocuğun soyut dini kavramları anlamlandırmasında metafor yönteminin etkili olacağına işaret etmektedir.

İlk ergenlik dönemi kızlarda 11-15 yaş, erkeklerde 13-17 yaşa tekabül etmektedir. Kolberg'in teorisinde geleneksel düzeye karşılık gelen ilk ergenlik, Goldman'ın teorisinde somuttan soyuta geçiş arasındaki 2. geçiş aşamasıyla, dini gelişimin son evresi olan soyut dini düşünce evresine karşılık gelmektedir. Somut düşünceden sıyrılmaya çalışan ergenin bu geçiş evresinde zorlandığı, soyut dini düşünceye ulaşabilmek için şüphelerle baş etmeye çalışmaktadır. Harms'ın teorisinde bireysel evrenin ilk zamanlarına karşılık gelen dönem, Elkind'in teorisinde idrak arayışı evresi olarak görülmektedir (Karaca, 2007). Bu dönemde de son çocukluk döneminde olduğu gibi, aile ve çevresinin gencin dini yöneliminde etkili olduğu bilinmektedir. Birey dine ait ibadet ve sembollere dair düşüncesini aile bireyleri ve çevresinde gördüğü ölçüde geliştirir. Bu dönemde dini düşünceye daha fazla vakit ayırdığı bilinmektedir. Ayrıca bireydeki soyut düşüncenin gelişmesi de dini anlama ve anlamlandırma üzerinde etkili bir durumdur. Çocukluğundan dek oluşan dini düşünce ve bilginin muhasebesinin yapılması ile düşüncelerini anlamlandırma çabasında olması, bu dönemin özellikleri arasında gösterilmektedir. Ergenlik döneminin en belirgin özellikleri olan şüphe ve kaygıdan ergenin dini gelişimi de etkilenmekte, bu şüphe ve kaygı hali giderildiğinde ise dini düşüncenin sağlam temellerinin yine bu dönemde atıldığı ifade edilmektedir. Birey bu dönemde, dine ve dini kavramlara dair bütün şüphelerinin giderilmesini beklemektedir. Bu dönemde çoğu zaman birey, okulda eğitimini aldığı müspet eylemleriyle yani bir nevi din ile bilimin birbiriyle çeliştiğini düşünerek, zihnî bir karmaşa yaşamaktadır. Örneğin ahiret hayatını anlamlandırmaya çalışmakta, ibadetlerin ahiret hayatında ki etkileri üzerinde yoğunlaşarak, şüphelerine cevaplar aradığı görülmektedir. Yapılan araştırmalarda erkeklerin bu konularda kızlardan daha şüpheli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Genel anlamda bireysel düşüncelerin oluştuğu hayata bakışa dair düşünce temellerinin atıldığı bu dönemde, dine dair bireysel düşünmeden bahsedilebilmektedir. Birey artık çocukluktan gelen dini bilgilerini kendi zihin süzgecinden geçirme eğilimindedir. Çocukta vicdan ve adalet duygusu gelişmiştir. Etrafındaki insanlarda duygu izlenimini yapar, dinle bağlantıları kurar. Ayrıca hem dini hem ahlaki değerlere karşı olan aksi tavırlar dini anlamda şüpheye düşmelerine sebep olmaktadır (Peker, 2017). Bu

dönemde ergen bireyin dil gelişimi üzerinde çevrenin haricinde; etrafında yaşanan hastalıklar doğal afetler gibi zor ya da korkutucu ve tedirgin eden durumlar, bir kutsala inanma isteği, ondan yardım bekleme dolayısıyla da bir dine bağlanma isteği oluşturmakta, bu ve benzeri durumlar dini düşüncenin gelişmesinde etkili olmaktadır (Karacoşkun, 2013). Ayrıca çoğu ergen birey, sorunlarından dini değerlere sarılarak kurtulmayı ummakta ve dini kendine bir sığınak olarak görmektedir. Tüm bu sorgulamaların neticesinde ergenlik, bireyin dini anlamda köklü ve büyük değişim yaşayabilecekleri bir dönem olarak gösterilmektedir. Bu sebeple de gelecekteki dini hayatın temellerinin bu dönemde atılmaktadır (Kayıklık, 2017). Örneğin Amerika’da yapılan bir araştırma 12. sınıf öğrencilerinin dini aktivitelere katılımları pek fazla olmasa da dinin hayatın önemli bir parçası olduğunu ortaya koymaktadır (Levenson, Aldwin, D’mello, 2013).

Son ergenlik dönemi, 15-17 yaşlarında başlayıp 21-22 yaşlarına kadar devam eden dönem olarak bilinmektedir. Dini gelişim teorilerinde ergenlik son evreye tekabül etmekte olup, benzer özellikler etrafında değerlendirilmektedir. Baldwin’ın teorisinde estetik deneyim evresine karşılık gelen dönemde artık gelişim son aşamaya ulaşır, dini düşünce ve fikirler sayesinde meditasyonun ötesinde bir hal almaktadır. Harms’ın teorisinde bireysel evreye karşılık gelerek, bireysel kavramsallaşmaların yaşandığı dönem olarak bilinmektedir. Goldman’ın teorisinde ergenliğin ilk döneminden itibaren başlayan ve son evre olan soyut dini düşünce, bu dönemde birey akıl yürütmelerle düşünce kapasitesini geliştirmeye devam eder (Karaca, 2017). Bu dönemde birey her açıdan olgunlaşıp, hayata daha gerçekçi bakmakta ve toplumsal hayata adapte olmaktadır. Dini anlamda çevresinden etkilenmenin devam etmesiyle beraber, dini anlamda kesin kararların verilmesi de söz konusu olmaktadır (Peker, 2017). Daha sakin ve dengeli bir dönem olarak da ifade edilebilecek olan bu dönemde, birey olaylara daha gerçekçi yaklaşmaktadır. Bu da çevresinde daha uyumlu olmasında etkisini göstermektedir. Bireyin şüphe duygusundan arındırması, dinin kendisini tatmin etme durumuna göre inancını şekillendirmesi ya da yeni bir din arayışına girmesi de bu dönemde karşılaşılan durumlardandır (Karacoşkun, 2013).

Dini gelişim dönemlerinin özellikleri genel olarak belirlenmiştir. Ancak bilişsel ve fiziksel gelişimde dönemlerinde olduğu gibi bireysel farklılıklar da göz önüne

alınmaktadır. Goldman, dini düşüncede bireysel farklılıkların oluşmasında iki şeye dikkat çekmektedir. Bunlardan biri hız, diğeri ise anlayıştaki farklılıklardır. Bu farklılığa örnek olarak, iki farklı soruya verilen cevaplarda bireyin birine somut işlemler dini düşüncesine sahip cevap verirken, diğersoruda soyut dini düşünceye dair cevap vermesi gösterilmektedir. Kısacası bilgi ve algının birleşimiyle oluşan farklılıklar olarak görölmektedir. Ayrıca Goldman’a göre dini düşünce, diğerdüşünce sistemlerinden sonra gelişmektedir. Bu sebeple dil ve düşüncenin zenginliği, dini düşüncenin zenginliğini oluşturmaktadır (Karaca, 2007).

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Deseni

Bartın ilinde öğrenim görmekte olan ortaokul ve lise öğrencilerinin günlük yaşamları ve din dersleri (din kültürü ve ahlak bilgisi, peygamberimizin hayatı, temel dini bilgiler dersleri) içerisinde yer alan bazı dini kavramlara ilişkin algılarını metaforlar aracılığıyla belirlemeyi amaçlayan bu araştırma, olgubilimsel (fenomonoloji) bir çalışmadır. Olgubilim (fenomonoloji/phenomonology) deseni farkında olduğumuz ancak derin bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Bize tamamen yabancı olmayan, ancak anlamlarını da tam kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmaların zeminini oluşturan olgubilimin (fenomonoloji) temeli, her bireyin dış dünyayı kendine özgü bir biçimde algılamasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Özellikle eğitim araştırmaları, düşünme ve öğrenme hakkındaki bazı soruları cevaplandırmak için geliştirilen bu yaklaşım bize de araştırmamızda yardımcı olacaktır (Kelleci, 2014).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırma 2018-2019 yılı 2. döneminde Bartın Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı, Bartın İMKB Ortaokulu ve Bartın Davut Fıncı Anadolu Lisesi'nde yapılmıştır. Çalışma grubu araştırmamızın kapsamı dâhilinde ortaokul 5., 6., 7. ve 8., lise öğrencilerinden ise 9., 10., 11., ve 12. sınıfta öğrenim gören öğrenciler içerisinde kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi ile seçilen 483 öğrenciden oluşmaktadır.

Tablo 1: Katılımcı Ortaokul Öğrencileri ve Sınıflara Göre Dağılımları

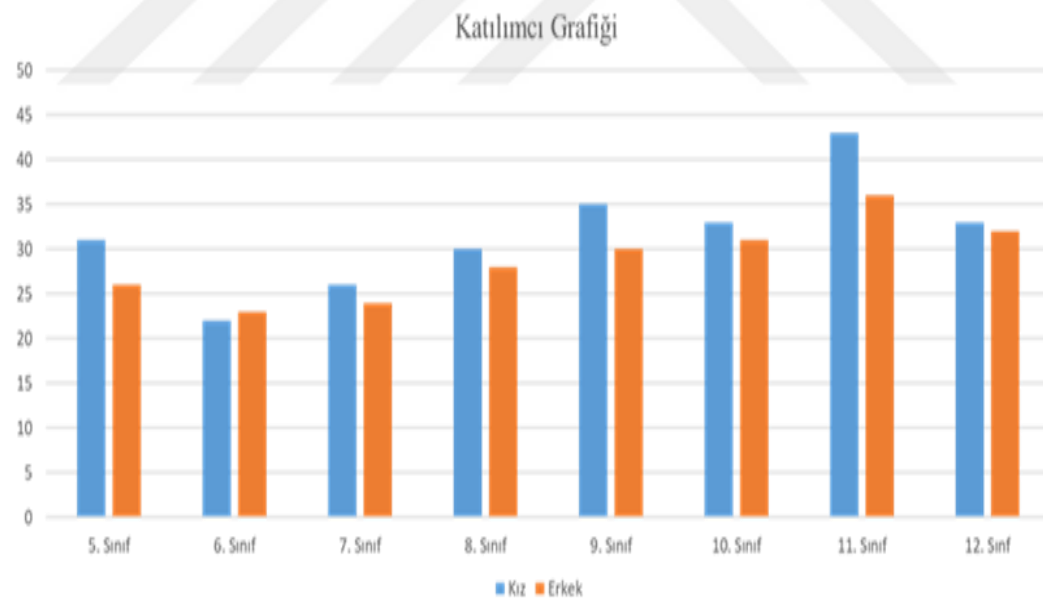
Sınıf	Kız	Erkek	Toplam
5. Sınıf	31	26	57
6. Sınıf	22	23	45
7. Sınıf	26	24	50

8. Sınıf	30	28	58
----------	----	----	----

Tablo 2: Katılımcı Lise Öğrencileri ve Sınıflara Göre Dağılımları

Sınıf	Kız	Erkek	Toplam
9. Sınıf	35	30	65
10. Sınıf	33	31	64
11. Sınıf	43	36	79
12. Sınıf	33	32	65

Grafik 1. Katılımcı Grafiği

3.3.Verilerin Toplanması

Araştırmanın veri toplama aracı hazırlanırken, bireylerin sahip olduğu algıları ortaya çıkarmada metaforların bir araç olarak kullanıldığı çalışmalar incelenmiştir (Bayrakdar, 2015; Sofi, 2015; Kelleci, 2014). Bu incelemeler doğrultusunda

araştırmacı tarafından iki bölümden oluşan bir anket geliştirilmiştir. İlk bölümde ortaokul ve lise öğrencilerinin cinsiyet, yaş, sınıf, anne ve babanın eğitim durumları gibi değişkenler yer alırken, ikinci bölümde ise hedef koyduğumuz on altı soyut kavrama ilişkin metaforik düşünceyi yansıtabilmeleri açısından, boşlukları düşünceleri ile doldurabilecekleri cümlelere yer verilmiştir. Bu cümleler şu şekildedir;

“Ben ‘din’ibenzetiyorum. Çünkü”

“ Ben ‘ahiret’ibenzetiyorum. Çünkü”

“ Ben ‘cennet’ibenzetiyorum. Çünkü”

“ Ben ‘cehennem’ibenzetiyorum. Çünkü”

“ Ben ‘dua’yıbenzetiyorum. Çünkü”

“ Ben ‘kurban’ıbenzetiyorum. Çünkü”

“ Ben ‘namaz’ıbenzetiyorum. Çünkü”

“ Ben ‘oruç’ubenzetiyorum. Çünkü”

“ Ben ‘zekat’ıbenzetiyorum. Çünkü”

“ Ben ‘adalet’ibenzetiyorum. Çünkü”

“ Ben ‘merhamet’ibenzetiyorum. Çünkü”

“ Ben ‘vicdan’ibenzetiyorum. Çünkü”

“ Ben ‘yalan’ıbenzetiyorum. Çünkü”

“ Ben ‘peygamber’ibenzetiyorum. Çünkü”

“ Ben ‘Kur’an-ı Kerim’ibenzetiyorum. Çünkü”

3.4. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Verilerin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizinde temel amaç toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. İçerik analizi; doküman veya kayıtların önce karakterize edilmesi, sonra ise karşılaştırılması için kullanılan bir tekniktir. Amaç, birbirine benzeyen verileri ortak özellikleri sebebiyle, belirli kavramlar çerçevesinde bir araya getirmek ve düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Araştırmanın anket formundan elde edilen verilerinin analizi ve yorumlanması şu sıralama ile gerçekleşmiştir;

1. Kâğıtların okunması ve numaralandırılması; Araştırma verilerinin analiz aşamasında ilk olarak öğrencilerin doldurmuş olduğu anket kâğıtları okunmuş ve her kâğıda bir numara verilmiştir.

2. Eleme aşaması; Kâğıtları okuma işlemi sırasında bazı öğrencilerin kâğıtları değerlendirmeye alınmamıştır. Bunun sebebi;

- Boş bırakılan kâğıtlar: Araştırmaya katılan bazı öğrencilerin kâğıtları sorulan kavram ile ilgili hiçbir değerlendirme bulunmadığından devre dışı bırakılmıştır.

- Konu ile ilgili olmayan metaforların ya da doğru ve anlaşılır açıklanmaların yapılmadığı kâğıtlar: Hedef kavramların bir şeye benzetildiği ve bu benzetmelerin neden yaptığını açıklamış olmasına rağmen değerlendirmeye alınmamış cevaplar da vardır. Örneğin 21 numaralı kız öğrencinin “Zekat cami gibidir. Çünkü camide yapılır.” yanıtı, 160 numaralı kız öğrencinin “Ahiret yıldız gibidir. Çünkü yıldızlar da sağlam değildir.” gibi yanıtlar değerlendirilmeye alınmamıştır. Bu verilerin değerlendirilemeye alınmama sebebi, benzetmeler için yapılan açıklamanın yetersiz olup anlaşılmamasıdır.

- Metafor bulunmayan kâğıtlar: Hedef kavramlarla ilgili yapılan yorumlarda ifade edildiği şekilde soyut kavramlara karşı somut bir benzetilmeye gidilmeyip, verilen soyut kavramların yine soyut kavramlarla ilişkilendirildiği görülmüştür. Ancak hedef

kavramlarımızın çokluğu ve bir kavramda metaforik bir benzetilme yapılmayıp, diğer kavramlara karşı metafor geliştiren anketlerin bulunması sebebiyle, metaforik benzetmelerin bulunmadığı anketler tamamen araştırma dışı bırakılmamış, ayrı bir değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Örneğin 3 numaralı kız öğrencinin “Din ahlak gibidir. Çünkü din ahlakı açıklar.” yanıtı, 29 numaralı erkek öğrencinin “Yalan günah gibidir. Çünkü günah kimsenin hoşuna gitmez.” yanıtı ve yine 314 numaralı kız öğrencinin “Din huzur gibidir. Çünkü bizi huzura ulaştırır.” gibi yanıtlarda yazılmış olan taşıyıcı kavramlar metafor yöntemine hizmet etmeyip, soyut ifade başka bir soyut ifadeye benzetilmiştir. Bir metaforun bulunmaması sebebiyle, bu yanıtlar metafor değerlendirilmesine alınmamıştır ve ayrı bir şekilde değerlendirilmiştir.

Yukarıda yapılan açıklamalar ve sebepleri baz alındığında 483 veriden 72 tanesi hiçbir değerlendirilmeye alınmamış, dolayısıyla toplam veri sayısı 411 olarak ele alınmıştır.

3. Gruplama aşaması; Bu aşamada öğrencilerin oluşturdukları metaforlar, ortak özellikleri ve ortak alanlarının belirlenmesi amacıyla içerik analizi tekniği kullanılarak küçük gruplara ayrılmıştır.

4. Kategori oluşturma aşaması; Değerlendirmeye alınan ve sıralanan metaforlar, kavramlara dair aralarında kurulan benzerlik ya da çağrışım ilişkisi bakımından incelenmiştir. Oluşturulan metaforların kavramlarla ilişkileri incelendikten sonra, ortak özellikleri ve benzetme yönleri incelenerek temel kategoriler altında toplanmıştır. Metaforlar için oluşturulan temel kategorilere benzer kategoriler de, benzetme yönleri incelenerek ortak gruplar içerisinde toplanmaya çalışılmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırma kapsamında ulaşılan verilerin çözümlenmesiyle elde edilen metafora dair bulgulara ve bu bulguların yorumlanmasına yer verilmiştir. Bulgular incelenirken katılımcılar gelişim dönemlerine göre dört farklı grupta ele alınmıştır. Buna göre 5. ve 6. sınıf öğrencileri 1. grupta, 7. ve 8. sınıf öğrencileri 2. grupta, 9. ve 10. sınıf öğrencileri 3. grupta, 11. ve 12. sınıf öğrencileri ise 4. grupta yer almaktadır. Ayrıca yorumlar yapılırken hedef kavramlara ilişkin metaforlar ve metaforların içerisine girdiği kavramsal kategoriler de sunulmuştur. Ortaokul ve lise öğrencilerinin görüşlerinden alınan doğrudan alıntılar, metaforların gerekçelerini açıklar niteliktedir. Görüşler, ortaokul ve lise öğrencilerine verilen numara, yaş, öğrenim gördüğü sınıf ve cinsiyetlerini belirtecek harflerle kodlanarak sunulmuştur.

Tablo 3: Katılımcıların gruplara göre dağılımı

Grup	Sınıf	Katılımcı Sayısı
1. Grup	5- 6	86
2. Grup	7- 8	98
3. Grup	9- 10	110
4. Grup	11- 12	117

4.1. Metafora Dair Bulgular

Yapılan analizler sonucunda hedef on altı dini kavrama ilişkin metaforlar katılımcıların gelişim dönemleri göz önüne alınarak ayrılmış olduğu dört grup altında kategorilere ayrılmıştır. Buna göre birinci grupta yer alan öğrenciler tarafından “din” kavramı için geliştirilen 33 metafor için 6 kategori, “ahiret” kavramı için geliştirilen

14 metafor için 3 kategori, “cennet” kavramı için geliştirilen 39 metafor için 3 kategori, “cehennem” kavramı için geliştirilen 39 metafor için 5 kategori, “dua” kavramı için geliştirilen 15 metafor için 2 kategori, “kurban” kavramı için geliştirilen 35 metafor için 3 kategori, “namaz” kavramı için geliştirilen 11 metafor için 3 kategori, “oruç” kavramı için geliştirilen 9 metafor için 3 kategori, “zekat” kavramı için geliştirilen 11 metafor için 2 kategori, “adalet” kavramı için geliştirilen 22 metafor için 3 kategori, “merhamet” kavramı için geliştirilen 9 metafor için 2 kategori, “şükür” kavramı için geliştirilen 11 metafor için 2 kategori, “vicdan” kavramı için geliştirilen 12 metafor için 2 kategori, “yalan” kavramı için geliştirilen 8 metafor için 3 kategori, “peygamber” kavramı için geliştirilen 18 metafor için 3 kategori, “Kur’an-ı Kerim” kavramı için geliştirilen 24 metafor için 3 kategori; ikinci grupta yer alan öğrenciler tarafından “din” kavramı için geliştirilen 42 metafor için 8 kategori, “ahiret” kavramı için geliştirilen 31 metafor için 5 kategori, “cennet” kavramı için geliştirilen 52 metafor için 4 kategori, “cehennem” kavramı için geliştirilen 76 metafor için 4 kategori, “dua” kavramı için geliştirilen 23 metafor için 4 kategori, “kurban” kavramı için geliştirilen 31 metafor için 3 kategori, “namaz” kavramı için geliştirilen 22 metafor için 4 kategori, “oruç” kavramı için geliştirilen 12 metafor için 4 kategori, “zekat” kavramı için geliştirilen 17 metafor için 4 kategori, “adalet” kavramı için geliştirilen 47 metafor için 5 kategori, “merhamet” kavramı için geliştirilen 24 metafor için 3 kategori, “şükür” kavramı için geliştirilen 31 metafor için 3 kategori, “vicdan” kavramı için geliştirilen 13 metafor için 4 kategori, “yalan” kavramı için geliştirilen 28 metafor için 4 kategori, “peygamber” kavramı için geliştirilen 40 metafor için 5 kategori, “Kur’an-ı Kerim” kavramı için geliştirilen 36 metafor için 4 kategori; üçüncü grupta yer alan öğrenciler tarafından “din” kavramı için geliştirilen 23 metafor için 4 kategori, “ahiret” kavramı için geliştirilen 20 metafor için 4 kategori, “cennet” kavramı için geliştirilen 50 metafor için 4 kategori, “cehennem” kavramı için geliştirilen 76 metafor için 3 kategori, “dua” kavramı için geliştirilen 24 metafor için 4 kategori, “kurban” kavramı için geliştirilen 20 metafor için 3 kategori, “namaz” kavramı için geliştirilen 12 metafor için 4 kategori, “oruç” kavramı için geliştirilen 5 metafor için 2 kategori, “zekat” kavramı için geliştirilen 9 metafor için 2 kategori, “adalet” kavramı için geliştirilen 22 metafor için 4 kategori, “merhamet” kavramı için geliştirilen 18 metafor için 3 kategori, “şükür” kavramı için geliştirilen 41 metafor için 2 kategori, “vicdan” kavramı için geliştirilen 8 metafor için 3 kategori, “yalan” kavramı için

geliştirilen 35 metafor için 6 kategori, “peygamber” kavramı için geliştirilen 31 metafor için 3 kategori, “Kur’an-ı Kerim” kavramı için geliştirilen 43 metafor için 4 kategori; dördüncü grupta yer alan öğrenciler tarafından “din” kavramı için geliştirilen 25 metafor için 4 kategori, “ahiret” kavramı için geliştirilen 41 metafor için 4 kategori, “cennet” kavramı için geliştirilen 77 metafor için 4 kategori, “cehennem” kavramı için geliştirilen 69 metafor için 5 kategori, “dua” kavramı için geliştirilen 25 metafor için 3 kategori, “kurban” kavramı için geliştirilen 26 metafor için 3 kategori, “namaz” kavramı için geliştirilen 30 metafor için 6 kategori, “oruç” kavramı için geliştirilen 19 metafor için 4 kategori, “zekat” kavramı için geliştirilen 18 metafor için 4 kategori, “adalet” kavramı için geliştirilen 43 metafor için 6 kategori, “merhamet” kavramı için geliştirilen 35 metafor için 4 kategori, “şükür” kavramı için geliştirilen 58 metafor için 4 kategori, “vicdan” kavramı için geliştirilen 31 metafor için 5 kategori, “yalan” kavramı için geliştirilen 45 metafor için 6 kategori, “peygamber” kavramı için geliştirilen 61 metafor için 6 kategori, “Kur’an-ı Kerim” kavramı için geliştirilen 55 metafor için 2 kategori oluşturulmuştur.

Tablo 4: 1. Grupta yer alan öğrencilerin verdikleri cevaplar ile oluşturulan metaforik kategorilerin sayısı

No	Kavram	geliştirilen kategori	f
1.	Din	6	33
2.	Ahiret	3	14
3.	Cennet	3	39
4.	Cehennem	5	41
5.	Dua	2	14
6.	Kurban	3	35
7.	Namaz	3	11
8.	Oruç	3	8
9.	Zekat	2	12
10.	Adalet	3	22
11.	Merhamet	2	9
12.	Şükür	2	11
13.	Vicdan	2	12
14.	Yalan	3	8
15.	Peygamber	3	18
16.	Kur’an-ı Kerim	3	24

Tablo 5: 2. Grupta yer alan öğrencilerin verdikleri cevaplar ile oluşturulan metaforik kategorilerin sayısı

No	Kavram	geliştirilen kategori	f
1.	Din	8	42
2.	Ahiret	5	31
3.	Cennet	4	52
4.	Cehennem	4	77
5.	Dua	4	23
6.	Kurban	3	31
7.	Namaz	6	22
8.	Oruç	4	13
9.	Zekat	4	20
10.	Adalet	6	47
11.	Merhamet	3	24
12.	Şükür	3	31
13.	Vicdan	4	13
14.	Yalan	4	28
15.	Peygamber	5	40
16.	Kur'an-ı Kerim	4	37

Tablo 6: 3. Grupta yer alan öğrencilerin verdikleri cevaplar ile oluşturulan metaforik kategorilerin sayısı

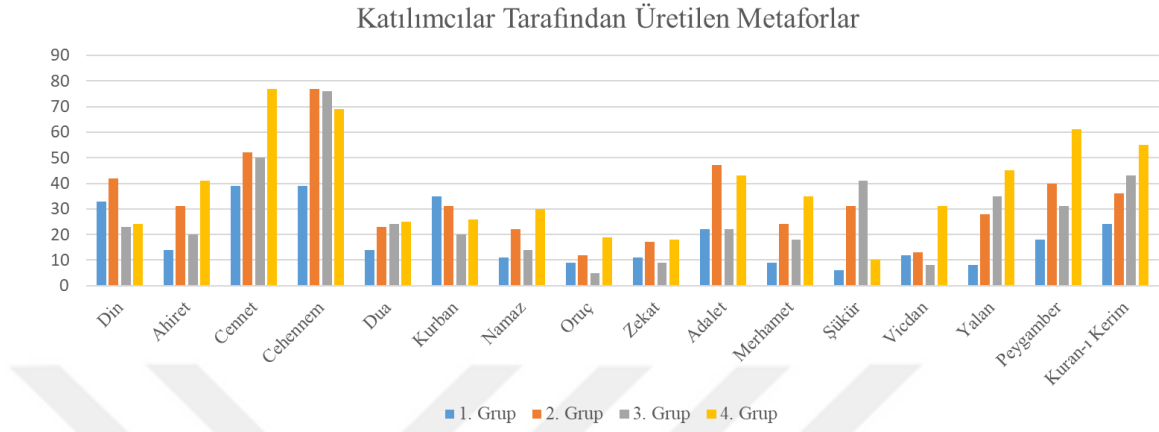
No	Kavram	geliştirilen kategori	f
1.	Din	4	23
2.	Ahiret	4	20
3.	Cennet	4	50
4.	Cehennem	3	78
5.	Dua	4	24
6.	Kurban	3	20
7.	Namaz	4	12
8.	Oruç	2	5
9.	Zekat	2	10
10.	Adalet	4	22
11.	Merhamet	3	18
12.	Şükür	2	41

13. Vicdan	3	8
14. Yalan	6	35
15. Peygamber	3	31
16. Kur'an-ı Kerim	4	44

Tablo 7: 4. Grupta yer alan öğrencilerin verdikleri cevaplar ile oluşturulan metaforik kategorilerin sayısı

No	Kavram	geliştirilen kategori	f
1.	Din	4	25
2.	Ahiret	4	41
3.	Cennet	4	77
4.	Cehennem	5	70
5.	Dua	3	25
6.	Kurban	3	26
7.	Namaz	6	30
8.	Oruç	4	19
9.	Zekat	4	19
10.	Adalet	6	43
11.	Merhamet	4	35
12.	Şükür	4	58
13.	Vicdan	5	31
14.	Yalan	6	45
15.	Peygamber	6	61
16.	Kur'an-ı Kerim	2	59

Grafik 2. Katılımcılar Tarafından Üretilen Metaforlar

4.1.1. Din Kavramı

Din kavramına ilişkin geliştirilen metaforlar için dört katılımcı grubunda ayrı kategoriler oluşturulmuştur.

4.1.1.1. 1. Grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta, din kavramına ilişkin 31 metaforun oluşturulduğu ve bu metaforların 6 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “temsil”, “içerik”, “kapsam- süreç”, “fayda sağlama”, “güç unsuru”, “farklı kavramlar” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 8: 1. grup din metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Temsil kategorisi	11
2.	İçerik kategorisi	7

3. Kapsam- süreç kategorisi	4
4. Fayda sağlama kategorisi	4
5. Güç unsuru kategorisi	4
6. Farklı kavramlar kategorisi	3
Toplam	33

4.1.1.1.1. *Temsil kategorisi*

Tablo 8.1. temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 8.1:Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Kur'an-ı Kerim	9	Temsil
2	İmam	1	Temsil
3	Eşarp	1	Sembol

Tablo 8.1. incelendiğinde temsil kategorisi içinde yer alan toplam on bir metaforun olduğu görülmektedir. Bu metaforlar uygulanmalarındaki yoğunluğa göre Kuran-ı Kerim, imam ve eşarp biçiminde sıralanmaktadır. Bu kategoride en fazla dile getirilen metaforlar “Kuran-ı Kerim” metaforudur. Kuran’ı Kerim kavramı 5. ve 6. sınıf öğrencileri tarafından dokuz defa tekrar etmiştir. Örneğin bir öğrenci (O.7- Y.11- K- S.5), “...Çünkü, dinin temel ögesi Kuran-ı Kerim’dir.” benzetmesiyle açıklamıştır.

Din kavramını bir öğrenci “imam”, diğer bir öğrenci ise “eşarp” metaforuyla özdeşleştirmiştir. Örneğin bir öğrenci “dini” (O.63- Y.12- K- S.6) “...Çünkü, imam dinle alakalıdır.” benzetmesiyle imama, diğer bir öğrenci ise (O.13- Y.11- K- S.6) “...Çünkü, dinde eşarp kullanılır.” benzetmesiyle görüşlerini açıklamıştır.

4.1.1.1.2. *İçerik kategorisi*

Tablo 8.2. içerik kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 8.2:İçerik kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Kılavuz	3	İçerik
2	Kitap	2	İçerik
3	Babam	1	İçerik
4	DKAB dersi	1	İçerik

Tablo 8.2. incelendiğinde içerik kategorisi içinde yer alan toplam yedi metaforun olduğu görülmektedir. Bu metaforlar uygulanmalarındaki yoğunluğa göre kılavuz, kitap, babam ve DKAB dersi biçiminde sıralanmaktadır. Üç, 5. ve 6. sınıf öğrencisi din kavramını kılavuz benzetmesiyle açıklamaya çalışmıştır. Örneğin bir öğrenci (O.68- Y.11- K- S.6), “....Çünkü, insanları doğru yola götürür.” benzetmesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci ise (O.65- Y.11- K- S.6) din kavramını kitaba benzetmiş “...Çünkü, ikisi de bize bir şeyler öğretiyor.” ifadesiyle açıklamıştır.

Bu kategorideki diğer bir metafor da DKAB dersidir. Öğrenci (O.71- Y-12, E- S.6) din kavramını “...Çünkü, din kültürü dersinde din ile ilgili şeyleri işliyoruz.” ifadesiyle neden DKAB dersine benzettiğini açıklamıştır.

4.1.1.1.3. Kapsam-süreç kategorisi

Tablo 8.3. kapsam-süreç kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 8.3.:Kapsam-süreç kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Dünya	2	Kapsam
2	İnsan	1	Kapsam
3	Yol ve yolcu	1	Süreç

Tablo 8.3. incelendiğinde kapsam-süreç kategorisi içinde yer alan toplam dört metaforun olduğu görülmektedir. Bu metaforlar uygulanmalarındaki yoğunluğa göre dünya, insan ve yol-yolcu biçiminde sıralanmaktadır. İki, 5. ve 6. sınıf öğrencisi din kavramını dünya benzetmesiyle açıklamaya çalışmıştır. Örneğin bir öğrenci (O.21-

Y.11- K- S.5), “....Çünkü, dünyada farklılıkları içine alır. Dinde de farklı şeyler vardır.” benzetmesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci ise (O.76- Y.12- E- S.6) din kavramını yol ve yolcuya benzetmiş “...Çünkü, din bir yol, Müslümanlar yolcudur.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.1.1.4. *Fayda sağlama kategorisi*

Tablo 8.4. fayda sağlama kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 8.4.:Fayda sağlama kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Ağaç	2	Fayda
2	Mum	2	Fayda

Tablo 8.4. incelendiğinde fayda sağlama kategorisi içinde yer alan toplam dört metaforun olduğu görülmektedir. Din kavramını iki öğrenci ‘ağaç’, iki öğrenci ise ‘mum’ metaforuyla açıklamıştır. Bu kategoride bir öğrenci (O.72- Y.12- E- S.6) din kavramını muma benzetmiş “...Çünkü, mum gibi bizi aydınlatıyor.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci ise (O.78- Y.12- E- S.6) “.... Çünkü, ağaç oksijenle yaşamı sağlar. Din de ağaç gibi yaşama yardım eder.” benzetmesiyle ağaca benzetmiştir.

4.1.1.1.5. *Güç unsuru kategorisi*

Tablo 8.5. güç unsuru kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 8.5.:Güç unsuru kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	İnşaat temeli	2	Ayakta tutma
2	Ağaç kökü	2	Sağlamlık
3	Trafik kuralları	2	Otorite

Tablo 8.5. incelendiğinde güç unsuru kategorisi içinde yer alan toplam altı metaforun olduğu görülmektedir. Din kavramını iki öğrenci ‘inşaat temeli’, iki öğrenci ‘ağaç kökü’, iki öğrenci de ‘trafik kuralları’ metaforuyla açıklamıştır. Bu kategoride bir öğrenci (O.43- Y.11- E- S.5) din kavramını inşaat temeline benzetmiş “...Çünkü, bütün yazılı yazısız ahlakın temeli de dindir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci ise (O.4- Y.10- K- S.5) “.... Çünkü, kökü olmasa ağaç ayakta durmaz. Dinde insanlar için öyledir.” benzetmesiyle ağaca benzetmiştir. Dini trafik kurallarına benzeten öğrenci (O.80- Y.12- E- S.6) “...Çünkü, trafik kuralları gibi, dinin kurallarına da uyulması gerekir.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.1.1.6. Farklı kavramlar kategorisi

Tablo 8.6. farklı kavramlar kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 8.6.:Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Günlük	1	Eylem
2	Okul kurulu	1	Kural koyucu
3	Çilek	1	Duygusal bağ

Tablo 8.6. incelendiğinde farklı kavramlar kategorisi içinde yer alan toplam üç metaforun olduğu görülmektedir. Bu kategoride bir öğrenci (O.60- Y.12- K- S.6) din kavramını günlüğe benzetmiş “...Çünkü, dinde her gün günlükte olduğu gibi olaylar oluyor .” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.58- Y.12- K- S.6) kavramı “...Çünkü, çileği çok seviyorum, yerken mutlu oluyorum. Dinle ilgili şeyleri yaparken de mutlu oluyorum.” açıklamasıyla din kavramını çileğe benzetmiştir.

4.1.1.2. 2. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden oluşan 2. grupta din kavramına ilişkin 42 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 8 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “yol

gösterici”, “gereklilik”, “fayda sağlama”, “kapsam”, “kural koyucu”, “temsil”, “güç unsuru”, “farklı kavramlar” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 9: 2. grup din metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Yol gösterici kategorisi	12
2.	Gereklilik kategorisi	11
3.	Fayda sağlama kategorisi	5
4.	Kapsam kategorisi	3
5.	Kural koyucu olarak kategorisi	4
6.	Temsil kategorisi	2
7.	Güç unsuru kategorisi	2
8.	Farklı kavramlar kategorisi	3
Toplam		42

4.1.1.2.1. Yol gösterici kategorisi

Tablo 9.1 yol gösterici kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 9.1:Yol gösterici kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Kitap	4	Bilgi
2	Öğretmen	3	Yönlendirme
3	Aile	2	Yönlendirme
4	Rehber	1	Yönlendirme
5	Yol gösterici oklar	1	Yol gösterici
6	Google	1	Bilgi

Tablo 9.1 incelendiğinde yol gösterici kategorisi içinde yer alan toplam on iki metaforun olduğu görülmektedir. Bu kategoride en fazla dile getirilen metafor, kitap metaforudur. Bir öğrenci (O.123- Y.14- E- S.7) din kavramını kitaba benzetmiş “...Çünkü, kitap gibi bilgi veriyor.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci ise

(O.152- Y.14- K- S.8) “.... Çünkü, bize bilmediklerimizi öğretir.” ifadesiyle öğretmene benzetmiştir.

Bu kategoride ortaya çıkan diğer bir metafor aile metaforudur. Bir öğrenci (O.127- Y.12- K- S.7) “...Çünkü, bana dinle ilgili her şeyi anlatıyorlar.” ifadesiyle kavramla kurduğu ilişkiyi açıklamıştır. Diğer bir metafor olan Google ile ilgili ilişkilendirme öğrenci tarafından (O.171- Y.15- E- S.8) “...Çünkü, aradığım her şeyi bulabiliyorum.” ifadesiyle açıklanmıştır.

4.1.1.2.2. Gereklilik kategorisi

Tablo 9.2 gereklilik kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 9.2:Gereklilik kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Kalp	5	Gereklilik
2	Ağaç	3	Gereklilik
3	DNA	1	Gereklilik
4	Nefes almak	1	Gereklilik
5	Su kaynağı	1	Gereklilik

Tablo 9.2 incelendiğinde gereklilik kategorisi içinde yer alan toplam on bir metaforun olduğu görülmektedir. Bu kategoride en fazla dile getirilen metafor, kalp metaforudur. Bir öğrenci (O.170- Y.14- E- S.8) din kavramını kalbe benzetmiş “...Çünkü, ikisi de insan için gereklidir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci ise (O.152- Y.14- K- S.8) “.... Çünkü, DNA’da din gibi her insan için gereklidir.” ifadesiyle DNA’ya benzetmiştir.

4.1.1.2.3. Fayda sağlama kategorisi

Tablo 9.3 fayda sağlama kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 9.3:Fayda sağlama kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
----	---------	---	---------------

1	Güneş	2	Fayda-yarar
2	Ozon tabakası	2	Koruma
3	Dükkan	1	Koruma
4	Sosyal bilgiler dersi	1	Bilgi paylaşma
5	Sığınak	1	Koruma

Tablo 9.3 incelendiğinde fayda sağlama kategorisi içinde yer alan toplam yedi metaforun olduğu görülmektedir. Fayda sağlama kategorisinde öğrencilerin ortak bir metafor üzerine yoğunlaşmayıp, farklı metaforlar geliştiği dikkat çekmektedir. Örneğin bir öğrenci (O.160- Y.15- K- S.8) din kavramını güneşe benzeterek “...Çünkü, olmazsa karanlıkta kalırız.” ifadesiyle açıklarken, diğer bir öğrenci (O.114- Y.13- E- S.7) ise ozon tabakasına benzeterek “...Çünkü, dünyayı çevreler ve akıl, fikir verir. Eğer o olmazsa insanlar zarar görmeye başlar ve boş bir hayata sahip olurdu.” ifadeleriyle açıklamıştır.

Bu kategoride ortaya çıkan metaforlardan biri de sosyal bilgiler dersi metaforudur. Bir öğrenci (O.163- Y.14- E- S.8) “...Çünkü, onun gibi hayatı anlatıyor.” ifadesiyle kavramla kurduğu ilişkiyi açıklamıştır. Diğer bir metafor olan sığınak ile ilgili ilişkilendirme öğrenci tarafından (O.91- Y.13- K- S.7) “...Çünkü, insanların kendini güvende hissetmesini sağlar.” ifadesiyle açıklanmıştır.

4.1.1.2.4. Güç unsuru kategorisi

Tablo 9.4 güç unsuru kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 9.4: Güç unsuru kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	İnşaat temeli	4	Sağlamlık
2	Ağaç kökü	3	Sağlamlık

Tablo 9.4 incelendiğinde güç unsuru kategorisi içinde yer alan toplam yedi metaforun olduğu görülmektedir. Bu kategoride en fazla dile getirilen metafor, ağaç kökü metaforudur. Bir öğrenci (O.87- Y.13- K- S.7) din kavramını ağaç köküne benzetmiş “...Çünkü, din insanı ayakta tutar.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.1.2.5. Kapsam kategorisi

Tablo 9.5 kapsam kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 9.5: Kapsam kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Gökyüzü	1	Kapsam
2	Uzay boşluğu	1	Kapsam
3	Dünya	1	Kapsam

Tablo 9.5 incelendiğinde kapsam kategorisi içinde yer alan toplam üç metaforun olduğu görülmektedir. Bu kategoride bir öğrenci (O.123- Y.14- E- S.7) din kavramını uzay boşluğuna benzetmiş “...Çünkü, içerisinde bir sürü şeyi kapsıyor .” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci ise (O.148- Y.14- K- S.8) “.... Çünkü, her şeyin içinde din vardır.” benzetmesiyle dünyaya benzetmiştir.

4.1.1.2.6. Kural koyucu kategorisi

Tablo 9.6 kural koyucu kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 9.6: Kural koyucu kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Okul	2	Disiplin
2	Anayasa	2	Disiplin

Tablo 9.6 incelendiğinde kural koyucu kategorisi içinde yer alan toplam dört metaforun olduğu görülmektedir. Okul metaforu bir öğrenci tarafından (O.124- Y.12- E- S.7) “...Çünkü, okulda din gibi insanların iyi olanı yapmasını sağlar.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.174- Y.13- K- S.8) ise “...Çünkü, ikisinin içerisinde de uyulması gereken kurallar var.” ifadesiyle din kavramını anayasaya benzetmiştir.

4.1.1.2.7. Temsil kategorisi

Tablo 9.7 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 9.7: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Beyaz güvercin	1	Temsil
2	Birgül öğretmen	1	Temsil

Tablo 9.7 incelendiğinde temsil kategorisi içinde yer alan toplam iki metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (O.123- Y.14- E- S.7) din kavramını beyaz güvercin benzetmiş “...Çünkü, dinde saf ve temizdir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci ise (O.106- Y.13- K- S.7) “.... Çünkü, bize dini öğretip yol gösterir.” benzetmesiyle Birgül öğretmenine benzetmiştir.

4.1.1.2.8. Farklı kavramlar kategorisi

Tablo 9.8 farklı kavramlar kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 9.8: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Gül	4	Güzellik
2	Taç	3	Daimilik
3	Temiz bahçe	2	Huzur

Tablo 9.8 incelendiğinde farklı kavramlar kategorisi içinde yer alan toplam dokuz metaforun olduğu görülmektedir. Bu kategoride en fazla dile getirilen metafor, gül metaforudur. Bir öğrenci (O.123- Y.14- E- S.7) din kavramını güle benzetmiş “...Çünkü, dinde gül gibi güzeldir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci ise (O.149- Y.14- K- S.8) “.... Çünkü, din başımızın tacıdır.” benzetmesiyle dini taca benzetmiştir.

Bu kategoride ortaya çıkan diğer bir metafor temiz bahçe metaforudur. Bir öğrenci (O.181- Y.13- E- S.7) “...Çünkü, dinde tıpkı onun gibi kusursuz ve güzeldir.” ifadesiyle kavramla kurduğu ilişkiyi açıklamıştır.

4.1.1.3. 3. Grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 9. ve 10. sınıf öğrencilerinden oluşan 3. grupta din kavramına ilişkin 23 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 4 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “fayda sağlama”, “gereklilik”, “temsil”, “farklı kavramlar” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Din kavramına dair üçüncü grupta yer alan katılımcıların geliştirdikleri metaforlar neticesinde oluşturulan kategoriler şu şekildedir;

Tablo 10: 3. grup din metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Fayda sağlama kategorisi	12
2.	Gereklilik kategorisi	3
3.	Temsil kategorisi	2
4.	Farklı kavramlar kategorisi	6
Toplam		23

4.1.1.3.1. Fayda sağlama kategorisi

Tablo 10.1 fayda sağlama kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 10.1: Fayda sağlama kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Güneş	4	Aydınlatma
2	Işık	2	Aydınlatma
3	Sokak lambası	1	Aydınlatma
4	Ay	1	Aydınlatma
5	Yıldız	1	Aydınlatma
6	Ateş	1	Aydınlatma
7	Kitap	1	Bilgi verme
8	Doktor	1	İyileştirme

Tablo 10.1 incelendiğinde fayda sağlama kategorisi içinde yer alan toplam on iki metaforun olduğu görülmektedir. Bu kategoride en fazla dile getirilen metafor, güneş metaforudur. Bir öğrenci (L.243- Y.15- K- S.10) din kavramını “...Çünkü, bizi aydınlatıyor.” ifadesiyle güneş metaforuyla ilişkilendirmişken, diğer bir öğrenci (L.268- Y.15- K- S.10) ise “...Çünkü, bizi aydınlatır, yol gösterir.” ifadesiyle güneş metaforuyla ilişkilendirmiştir. Başka bir öğrenci ise (L.188- Y.15- K- S.9) “.... Çünkü, karanlık bir yolu sokak lambası aydınlatır. Bizi de din aydınlatır.” benzetmesiyle din kavramını sokak lambasına benzetmiştir.

Bu kategoride ortaya çıkan diğer bir metafor doktor metaforudur. Bir öğrenci (L.211- Y.15- K- S.9) “...Çünkü, bir derdimiz sorunumuz olduğunda çaresini söylüyor; ibadet.” ifadesiyle kavramla kurduğu ilişkiyi açıklamıştır.

4.1.1.3.2. Gereklilik kategorisi

Tablo 10.2 gereklik kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 10.2: Gereklik kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	İnsan kalbi	1	Gerekliklik
2	Yağmur	1	Gerekliklik
3	Su	1	Gerekliklik

Tablo 10.2 incelendiğinde gereklik kategorisi içinde yer alan toplam üç metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (L.221- Y.14- E- S.9) din kavramını yağmura benzetmiş “...Çünkü, yağmur yağdığı zaman bereket olur, çevre temizlenir. İbadetlerde günahlarımızın affedilmesi için gereklidir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci ise (L.149- Y.14- K- S.8) “.... Çünkü, insanlar için gereklidir. Düzgün kullanıldığında berrak bir güzelliği vardır, kötü kullanıldığında kirlenir.” benzetmesiyle dini suya benzetmiştir.

4.1.1.3.3. Temsil kategorisi

Tablo 10.3 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 10.3: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Beyaz güvercin	1	Barış
2	İnsan	1	Sorumluluk

Tablo 10.3 incelendiğinde temsil kategorisi içinde yer alan toplam iki metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (L.191- Y.15- K- S.9) din kavramını beyaz güvercine benzetmiş “...Çünkü, dinimiz bence barışın ve kardeşliğin olduğu güzel şeylere benzer.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci ise (L.270- Y.16- K- S.8) “.... Çünkü, din insan içindir. İnsan dinini seçer ve ona uygun bir şekilde davranır.” benzetmesiyle dini insana benzetmiştir.

4.1.1.3.4. Farklı kavramlar kategorisi

Tablo 10.4 farklı kavramlar kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 10.4: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Yönetici	1	Kural koyucu
2	Sığınak	1	Koruyucu
3	Şelale	1	Devamlılık
4	Bulut	1	Saflık-temizlik
5	Seçim aracı	1	Olumsuz etki
6	Kurallı oyun	1	Kural koyucu

Tablo 10.4 incelendiğinde farklı kavramlar kategorisi içinde yer alan toplam altı metaforun olduğu görülmektedir. Bu kategoride yer alan bir metafor üzerine yoğunluk yaşanmamış, farklı metaforlar oluşturulmuştur. Bir öğrenci (L.275- Y.16- E- S.10) din kavramını yöneticiye benzetmiş “...Çünkü, yapılacakları o söyler.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci ise (L.250- Y.16- K- S.10) “.... Çünkü, bazı konularda zorluk çektiğimde bana yol gösteriyor.” benzetmesiyle dini sığınağa benzetmiştir.

Bu kategoride ortaya çıkan diğer bir metafor da bulut metaforudur. Bir öğrenci (L.244-Y.15- K- S.10) “...Çünkü, bulutun varlığı bilinir fakat tutulmaz ele gelmez, güzeldir ama soyuttur.” ifadesiyle kavramla kurduğu ilişkiyi açıklamıştır. Kurallı oyun kavramıyla ilişkilendiren öğrenci (O.256- Y.16- K- S.10) “...Çünkü, her dinde birçok kural ve yapılması gereken sorumluluklar vardır.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.1.4. 4. Grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 11. ve 12. sınıf öğrencilerinden oluşan 4. grupta din kavramına ilişkin 25 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 4 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “gereklilik”, “fayda sağlama”, “mekan”, “farklı kavramlar” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir

Din kavramına dair dördüncü grupta yer alan katılımcıların geliştirdikleri metaforlar neticesinde oluşturulan kategoriler şu şekildedir;

Tablo 11: 4. grup din metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Gereklilik kategorisi	8
2.	Fayda sağlama kategorisi	6
3.	Mekan kategorisi	2
4.	Farklı kavramlar kategorisi	9
	Toplam	25

4.1.1.4.1. Gereklilik kategorisi

Tablo 11.1 gereklilik kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 11.1: Gereklilik kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Su	4	Gereklilik
2	Kimlik	3	Gereklilik

Tablo 11.1 incelendiğinde gereklik kategorisi içinde yer alan toplam sekiz metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride en fazla geliştirilen metafor su metaforudur. Bir öğrenci (L.389- Y.18- E- S.12) din kavramını suya benzetmiş “...Çünkü, nasıl ki suya ihtiyacımız varsa, dine de sürekli ihtiyacımız var.” ifadesiyle açıklamıştır. Başka bir öğrenci (L.295- Y.17-K- S.11) ise tekrarlanan diğer metafor olan kimliği “.... Çünkü, din insanın kimliğidir.” benzetmesiyle açıklamıştır. Kategoride yer alan Galatasaray metaforu, öğrenci tarafından (L.359- Y.17. E- S.11) “...Çünkü, benim yol göstergemdir.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.1.4.2. Fayda sağlama kategorisi

Tablo 11.2 fayda sağlama kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 11.2: Fayda sağlama kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Güneş	2	Aydınlatma
2	Işık	1	Aydınlatma
3	Kitap	1	Bilgi verme
4	Kılavuz	1	Yol gösterme
5	Yardımcı	1	Yardım

Tablo 11.2 incelendiğinde fayda sağlama kategorisi içinde yer alan toplam sekiz metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.371- Y.17- K- S.12) din kavramını güneşe benzetmiş “...Çünkü, dünyamızı aydınlatır.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.370- Y.17- K- S.12) din kavramını “.... Çünkü, insanın yolunu aydınlatır.” ifadesiyle ışığa benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan kılavuz öğrenci tarafından (L.352- Y.16- E- S.11) “...Çünkü, hayata yön verir.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.1.4.3. Mekan kategorisi

Tablo 11.3 mekan kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 11.3: Mekan kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Ev	1	Mekan
2	Çiçek bahçesi	1	Mekan

Tablo 11.3 incelendiğinde mekan kategorisi içinde yer alan toplam iki metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (L.297- Y.17- K- S.11) din kavramını eve benzetmiş “...Çünkü, insanlar işleri düştüğünde sığınıyorlar.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.308- Y.17- K- S.11) ise din kavramını “.... Çünkü, huzurlu ve tüm güzellikler orada.” ifadesiyle çiçek bahçesine benzetmiştir.

4.1.1.4.4. Farklı kavramlar kategorisi

Tablo 11.4 farklı kavramlar kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 11.4: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Anayasa	3	Kural koyucu
2	Okul	1	Kural koyucu
3	Direk	1	Güç
4	Ceyda'nın kolyesi	1	Devamlılık
5	Sol el	1	Saflık-temizlik
6	Avuç	1	Birleştirici
7	Kutsal kitap	1	Temsil

Tablo 11.4 incelendiğinde farklı kavramlar kategorisi içinde yer alan toplam dokuz metaforun olduğu görülmektedir. Fayda sağlama kategorisinde öğrencilerin ortak bir metafor üzerine yoğunlaşmayıp, farklı metaforlar geliştirdiği dikkat çekmektedir.

Örneğin bir öğrenci (L.380- Y.18- K- S.12) din kavramını okula benzeterek “...Çünkü, belirli kurallar ve bütünlük var.” ifadesiyle açıklarken, diğer bir öğrenci (L.326- Y.16- K- S.11) ise direk kavramına benzeterek “...Çünkü, insanları bir arada tutar, toplumu oluşturur.” ifadeleriyle açıklamıştır.

Bu kategoride ortaya çıkan metaforlardan biri de Ceyda’nın kolyesi metaforudur. Bir öğrenci (L.345- Y.17- E- S.11) “...Çünkü, asla çıkarmıyor. Dinde hayata girince gerekenleri yaparsın, devam eder.” ifadesiyle kavramla kurduğu ilişkiyi açıklamıştır. Diğer bir metafor olan avuç ile ilgili ilişkilendirme öğrenci tarafından (L.3454 Y.17- E- S.11) “...Çünkü, insanları bir avuç içi gibi birleştirir.” ifadesiyle açıklanmıştır. Anayasa kavramı ile ilişkilendiren öğrenci (O.366- Y.17- K- S.11) “...Çünkü, belli kuralları vardır, uyulmadığında cezaları vardır.” benzetmesiyle açıklamıştır.

4.1.2. Ahiret Kavramı

Ahiret kavramına ilişkin geliştirilen metaforlar için dört katılımcı grubunda ayrı kategoriler oluşturulmuştur.

4.1.2.1. 1. Grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta ahiret kavramına ilişkin 14 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 3 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “mekan”, “araç”, “zorluk” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 12: 1. grup ahiret metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Mekan kategorisi	10
2.	Araç kategorisi	2
3.	Zorluk kategorisi	2
	Toplam	14

4.1.2.1.1. Mekan kategorisi

Tablo 12.1 mekan kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 12.1: Mekan kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Dünya	5	Mekan
2	Mescit	3	Mekan
3	Bahçe	2	Mekan
4	Mahkeme	1	Mekan

Tablo 12.1 incelendiğinde mekan kategorisi içinde yer alan toplam dört metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.19- Y.10- K- S.5) ahiret kavramını dünyaya benzetmiş “...Çünkü, orada da yaşayacağız.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.13- Y.11- K- S.5) ahiret kavramını “.... Çünkü, orada da ibadet edeceğiz.” ifadesiyle mescide benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan bahçe, öğrenci tarafından (O.56- Y.12- K- S.5) “...Çünkü, bence çiçeklerle dolu bir bahçeye benzemektedir.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.2.1.2. Zorluk kategorisi

Tablo 12.2 zorluk kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 12.2: Zorluk kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Yazılı	1	Zorluk
2	Sınav	1	Zorluk

Tablo 12.2 incelendiğinde zorluk kategorisi içinde yer alan iki metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (O.62- Y.12- K- S.6) ahiret kavramını yazılıya benzetmiş

“...Çünkü, herkesin yazılı sınavı olacaktır.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.13- Y.11- K- S.5) ise ahiret kavramını “.... Çünkü, ahirette herkesin sınavı olacaktır.” ifadesiyle sınava benzetmiştir.

4.1.2.1.3. Araç olarak kategorisi

Tablo 12.3 araç kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 12.3: Araç kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Kapı	1	Aracı
2	Vücut	1	Taşıyıcı

Tablo 12.3 incelendiğinde araç kategorisi içinde yer alan toplam iki metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (O.72- Y.12- E- S.6) ahiret kavramını kapıya benzetmiş “...Çünkü, cennete oradan geçip gideceğiz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.21- Y.11- K- S.5) ise ahiret kavramını “.... Çünkü, onunda bir sürü bölümleri var.” ifadesiyle vücuda benzetmiştir.

4.1.2.2. 2. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden oluşan 2. grupta ahiret kavramına ilişkin 31 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 5 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “mekan”, “açıklayıcı”, “beklenti”, “zorluk”, “ayrım noktası” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 13: 2. grup ahiret metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Mekan-araç kategorisi	15
2.	Açıklayıcı kategorisi	7
3.	Beklenti kategorisi	4

3. Zorluk kategorisi	3
5. Ayrım noktası kategorisi	2
Toplam	31

4.1.2.2.1. Mekan-araç kategorisi

Tablo 13.1 mekan-araç kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 12.1: Mekan-araç kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Dünya	4	Mekan
2	Sorgu odası	2	Mekan
3	Ülke	1	Mekan
4	Ev	1	Mekan
5	Mahkeme	1	Mekan
6	Toplantı salonu	1	Mekan
7	Bekleme odası	1	Mekan
8	Cezaevi	1	Mekan
9	Adliye	1	Mekan
10	Uçakla seyahat	1	Araç
11	Okul	1	Mekan

Tablo 13.1 incelendiğinde mekan kategorisi içinde yer alan toplam on beş metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride dünya kavramı tekrar eden metafor olarak göze çarpmaktadır. Dört öğrenci tarafından ahiret ile ilişkilendirilmektedir. Bir öğrenci (O.131- Y.13- E- S.7) ahiret kavramını dünyaya benzetmiş “...Çünkü, orada da yaşam var ve sonsuz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.171- Y.14- E- S.8) ahiret kavramını “.... Çünkü, bize her şey sorulacak.” ifadesiyle sorgu odasına benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan mahkeme, öğrenci tarafından (O.155- Y.14- K- S.8) “...Çünkü, herkes yaptıklarının hesabını verecek.” şeklinde açıklanmıştır. Diğer bir öğrenci ise (O.134- Y.14- K- S.8) “...Çünkü, kimsenin gitmek istemediği yer.” açıklamasıyla ahiret kavramını, okul metaforuyla ilişkilendirmiştir.

4.1.2.2.2. Açıklayıcı olarak kategorisi

Tablo 13.2 açıklayıcı kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 13.2: Açıklayıcı kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Hesap makinesi	4	Hesaplayıcı
2	Terazi	1	Hesaplayıcı
3	Tartı	1	Hesaplayıcı
4	Yıldız	1	Yönlendirici

Tablo 13.2 incelendiğinde açıklayıcı kategorisi içinde yer alan toplam dört metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.94- Y.13- K- S.7) ahiret kavramını hesap makinasına benzetmiş “...Çünkü, ahirette de hesaba çekileceğiz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.149- Y.14- K- S.8) ahiret kavramını “....Çünkü, ahirette bütün herkes eşit olacak, adalet olacak.” ifadesiyle teraziye benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan tartı, öğrenci tarafından (O.153- Y.14- K- S.8) “...Çünkü, ahirette sevap ve günahlarımızın ağırlığına göre cennet ya da cehenneme gidiyoruz.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.2.2.3. Beklenti kategorisi

Tablo 13.3 beklenti kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 13.3: Beklenti kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Borcu geri almak	1	Beklenti
2	Çiçek bahçesi	1	Beklenti
3	Çiçek	1	Beklenti
4	Su	1	Beklenti

Tablo 13.3 incelendiğinde beklenti kategorisi içinde yer alan toplam dört metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.179- Y.14- E- S.8) ahiret kavramını çiçek bahçesine benzetmiş “...Çünkü, güzel kokulu ve inşaların mutlu olacağı yerdir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.102- Y.12- K- S.7) ise ahiret kavramını “.... Çünkü, kıyamet koptuktan sonra, ahirette güzel yaşayacağız.” ifadesiyle çiçeğe benzetmiştir.

4.1.2.2.4. Zorluk kategorisi

Tablo 13.4 zorluk kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 13.4: Zorluk kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Sınav sorusu	2	Zorluk
2	Sınav	1	Zorluk

Tablo 13.4 incelendiğinde zorluk kategorisi içinde yer alan toplam iki metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.167- Y.14- E- S.8) ahiret kavramını sınava benzetmiş “...Çünkü, ahirette sınava çekileceğiz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.184- Y.14- E- S.8) ahiret kavramını “.... Çünkü, ahirette sorular sorulacak.” ifadesiyle sınava benzetmiştir.

4.1.2.2.5. Ayrım noktası kategorisi

Tablo 13.5 ayırım noktası kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 13.5: Ayrım noktası kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Kavşaklı yol	1	Yön belirleme
2	Sınav sonucu	1	Yön belirleme

Tablo 13.5 incelendiğinde ayırım noktası kategorisi içinde yer alan toplam dört metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.19- Y.10- K- S.5) ahiret kavramını dünyaya benzetmiş “...Çünkü, orada da yaşayacağız.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.13- Y.11- K- S.5) ahiret kavramını “.... Çünkü, orada da ibadet edeceğiz.” ifadesiyle mescide benzetmiştir.

4.1.2.3. 3. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 9. ve 10. sınıf öğrencilerinden oluşan 3. grupta ahiret kavramına ilişkin 20 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 4 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “otorite”, “mekan”, “ortaya çıkarma”, “süreç” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 14: 3. grup ahiret metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Otorite kategorisi	6
2.	Mekan kategorisi	5
3.	Ortaya çıkarma kategorisi	4
4.	Süreç kategorisi	4
	Toplam	20

4.1.2.3.1. Otorite kategorisi

Tablo 14.1 otorite kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 14.1: Otorite kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Mahkeme	4	Otorite
2	Sınav	1	Otorite
3	Okul idaresi	1	Otorite

Tablo 14.1 incelendiğinde otorite kategorisi içinde yer alan toplam altı metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride mahkeme metaforu üzerine yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (L.253- Y.16- K- S.10) ahiret kavramını mahkemeye benzetmiş “...Çünkü, ceza çekmesi gerekenler cezasını çekecek.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.211- Y.15- K- S.9) ahiret kavramını “.... Çünkü, her yaptığının hesabını vereceğim.” ifadesiyle okul idaresine benzetmiştir.

4.1.2.3.2. Mekan kategorisi

Tablo 14.2 mekan kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 14.2: Mekan kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Gül bahçesi	1	Mekan
2	Adalet sarayı	1	Mekan
3	Dünya	1	Mekan
4	Bahçe	1	Mekan
5	Ev	1	Mekan
6	Karanlık	1	Mekan

Tablo 14.2 incelendiğinde mekan kategorisi içinde yer alan toplam altı metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.224- Y.15- E- S.9) ahiret kavramını gül bahçesine benzetmiş “...Çünkü, gül bahçesi kadar güzeldir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.249- Y.16- K- S.10) ahiret kavramını “.... Çünkü, yaptıklarımızla yükümlü olup, yargılandığımız yerdir.” ifadesiyle adalet sarayına benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan ev, öğrenci tarafından (L.269- Y.16- K- S.10) “...Çünkü, asıl yaşantı orada olacak.” şeklinde açıklanmıştır. Karanlık kavramıyla ilişkilendiren öğrenci (O.245- K.16- K- S.10) “...Çünkü, karanlık içinde kalacağımız yer.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.2.3.3. Ortaya çıkarma kategorisi

Tablo 14.3 ortaya çıkarma kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 14.3: Ortaya çıkarma kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Ay	3	Ortaya çıkarma
2	Ayna	1	Görünüm

Tablo 14.3 incelendiğinde ortaya çıkarma kategorisi içinde yer alan toplam dört metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride ay metaforu üzerine yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (L.187- Y.15- K- S.9) ahiret kavramını aya benzetmiş “...Çünkü, kötü amel işleyenlere gece olur, iyi amel işleyenleri ay aydınlatır.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.2.3.4. Süreç kategorisi

Tablo 14.4 süreç olarak ahiret kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 14.4: Süreç kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Sınav sonrası	2	Süreç
2	Yol	1	Süreç
3	Mezar	1	Bekleme durağı

Tablo 14.4 incelendiğinde süreç kategorisi içinde yer alan toplam dört metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.289- Y.16- K- S.10) ahiret kavramını sınav sonrasına benzetmiş “...Çünkü, ikisinde de sonuçlar açıklanıyor.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.221- Y.14- E- S.5) ahiret kavramını “.... Çünkü, ölüyorsun bir daha geri gelemiyorsun.” ifadesiyle mezara benzetmiştir.

4.1.2.4. 4. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 11. ve 12. sınıf öğrencilerinden oluşan 4. grupta ahiret kavramına ilişkin 41 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 4 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “mekan”, “otorite”, araç”, “farklı kavramlar” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 15: 4. grup ahiret metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Mekan kategorisi	18
2.	Otorite kategorisi	12
3.	Araç kategorisi	9
4.	Farklı kavramlar kategorisi	2
	Toplam	41

4.1.2.4.1. Mekan kategorisi

Tablo 15.1 mekan kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 15.2: Mekan kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Ev	5	Mekan
2	Karadelik	2	Mekan
3	Meydan	1	Mekan
4	Saray	1	Mekan
5	Uzay boşluğu	1	Mekan
6	Deniz	1	Mekan
7	Meydan	1	Mekan
8	Dünya	1	Mekan
9	Galaksiler	1	Mekan
10	Evren	1	Mekan
11	Orman	1	Mekan
12	Yangın yeri	1	Mekan
13	Vadi	1	Mekan

Tablo 15.1 incelendiğinde mekan kategorisi içinde yer alan toplam on sekiz metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride en sık tekrarlanan metafor ev metaforudur. Bir öğrenci (L.310- Y.17- K- S.11) ahiret kavramını eve benzetmiş “...Çünkü, Müslümanların gerçek evi orasıdır.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.368- Y.18- K- S.12) ise ahiret kavramını “.... Çünkü, zaman duruyor, sonsuzluk ifade ediyor.” ifadesiyle karadelik benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan orman, öğrenci tarafından (L.401- Y.18- K- S.12) “...Çünkü, büyük olacağı için orman aklıma geliyor.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.2.4.2. Otorite kategorisi

Tablo 15.2 otorite kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 14.2: Otorite kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Mahkeme	4	Otorite
2	Sınav	3	Otorite
3	Sorgu odası	3	Otorite
4	Burak hoca	2	Otorite

Tablo 15.2 incelendiğinde otorite kategorisi içinde yer alan toplam altı metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (L.396- Y.17- E- S.12) ahiret kavramını mahkemeye benzetmiş “...Çünkü, doğru ile yanlışın ayrıldığı yerdir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.327- Y.17- K- S.11) ahiret kavramını “.... Çünkü, orada hesaba çekileceğiz.” ifadesiyle sorgu odası benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan Burak hoca, öğrenci tarafından (L.319- Y.17- K- S.11) “...Çünkü, hesap soruyor.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.2.4.3. Araç kategorisi

Tablo 15.3 araç kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 15.3: Araç kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Hesap makinesi	3	Araç
2	Sınav sonucu	1	Araç
3	Köprü	1	Araç
4	Sınav kağıdı	1	Araç
5	Labirent	1	Araç
6	Yol	1	Araç
7	Yarışma sonucu	1	Araç

Tablo 15.3 incelendiğinde araç kategorisi içinde yer alan toplam on yedi metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride hesap makinesi metaforu üzerine yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (L.365- Y.18- K- S.12) ahiret kavramını hesap makinasına benzetmiş “...Çünkü, yaptıklarımızın hesabını orada vereceğiz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.388- Y.18- E- S.12) ahiret kavramını “.... Çünkü, çalışanla çalışmayanın mükafatlandırılacağı yerdir.” ifadesiyle sınav sonucuna benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan labirent, öğrenci tarafından (L.343- Y.17- E- S.11) “...Çünkü, doğru yolu bulan kişi ahirette rahat eder.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.2.4.4. Farklı kavramlar kategorisi

Tablo 15.4 farklı kavramlar kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 15.4: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Beyaz ışık	1	Temsil
2	Kurbağa	1	Çağırışım

Tablo 15.4 incelendiğinde farklı kavramlar kategorisi içinde yer alan toplam iki metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (L.298- Y.17- K- S.11) ahiret kavramını beyaz ışığa benzetmiş “...Çünkü, filmlerde ölürken beyaz ışıktan bahsediliyor.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.297- Y.17- K- S.11) ahiret kavramını “.... Çünkü, evrildikten sonra yeni bir hayata başlayacağız.” ifadesiyle kurbağaya benzetmiştir.

4.1.3. Cennet kavramı

Cennet kavramına ilişkin geliştirilen metaforlar için dört katılımcı grubunda ayrı kategoriler oluşturulmuştur.

4.1.2.1. 1. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta cennet kavramına ilişkin 39 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 3 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “mekan”, “temsil”, “duygu ifadesi” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 16: 1. grup cennet metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Mekan kategorisi	21
2.	Temsil kategorisi	9
3.	Duygu kategorisi	9
	Toplam	39

4.1.3.1.1. Mekan kategorisi

Tablo 16.1 mekan kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 16.1: Mekan kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Gül bahçesi	6	Mekan
2	Orman	6	Mekan
3	Ev	4	Mekan
4	Dünya	1	Mekan
5	Çiçekli bahçe	1	Mekan
6	Sakin oda	1	Mekan
7	Kırlar	1	Mekan
8	Tarla	1	Mekan

Tablo 16.1 incelendiğinde mekan kategorisi içinde yer alan toplam yirmi metaforun olduğu görülmektedir. Mekan olarak kategorisinde özellikle gül bahçesi ve orman metaforu üzerine yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (O.63- Y.12- K- S.6) cennet kavramını gül bahçesine benzetmiş “...Çünkü, cennet çok güzel bir yerdir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.70- Y.11- E- S.6) cennet kavramını “.... Çünkü, orman gibi ferah bir yerdir.” ifadesiyle ormana benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan çiçekli bahçe, öğrenci tarafından (O.66- Y.12- K- S.6) “...Çünkü, orada bize hiçbir kötülük gelemez ve tertemizdir.” şeklinde açıklanmıştır. Ev metaforunu ise bir öğrenci (O.73- Y.12- E- S.6) “...Çünkü, orada her istediğimiz var.” ifadesiyle cennete benzetmiştir.

4.1.3.1.2. Temsil olarak kategorisi

Tablo 16.2 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 16.2: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Annem	7	Temsil
2	Annemin öpmesi	1	Temsil
3	Aile	1	Temsil

Tablo 16.2 incelendiğinde temsil kategorisi içinde yer alan toplam dokuz metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride annem metaforu üzerine yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (O.83- Y.11- E- S.6) cennet kavramını annesine benzetmiş “...Çünkü, annem çok iyi biri.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.64- Y.12- K- S.6) cennet kavramını “.... Çünkü, çok güzel bir duygu.” ifadesiyle annesinin öpmesine benzetmiştir.

4.1.3.1.3. Duygu kategorisi

Tablo 16.3 duygu kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 16.3: Duygu kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Çiçek	4	Güzellik
2	Güneş	2	Güzellik
3	Beyaz örtü	1	Saflık
4	Kuşu	1	Güzellik
5	Gül	1	Güzellik

Tablo 16.3 incelendiğinde duygu kategorisi içinde yer alan toplam dokuz metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride çiçek metaforu tekrar eden metafor olarak görülmektedir. Bir öğrenci (O.69- Y.11- K- S.6) cennet kavramını çiçeğe benzetmiş “...Çünkü, orası iyilik ve güzellik dolu.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.61- Y.12- K- S.6) cennet kavramını “.... Çünkü, saflık ve temizlik hissi uyandırıyor.” ifadesiyle beyaz örtüye benzetmiştir

4.1.3.2. 2. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden oluşan 2. grupta cennet kavramına ilişkin 52 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 4 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “mekan”, “mükafat”, “saflık- huzur”, “temsil” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların

sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 17: 2. grup cennet metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Mekan kategorisi	20
2.	Mükafat kategorisi	19
3.	Duygu kategorisi	8
4.	Temsil kategorisi	5
	Toplam	52

4.1.3.2.1. Mekan olarak kategorisi

Tablo 17.1 mekan kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 17.1: Mekan kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Çiçek bahçesi	9	Mekan
2	Gül bahçesi	4	Mekan
3	Güzel bahçe	3	Mekan
4	Konak	2	Mekan
5	Villa	1	Mekan
6	Park	1	Mekan

Tablo 17.1 incelendiğinde mekan kategorisi içinde yer alan toplam yirmi metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride çiçek bahçesi metaforu üzerine yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (O.147- Y.14- K- S.8) cennet kavramını çiçek bahçesine benzetmiş “...Çünkü, çok güzel bir yer.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.104- Y.13- K- S.7) cennet kavramını “.... Çünkü, huzur ve mutluluk veren bir yerdir.” ifadesiyle gül bahçesine benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan park, öğrenci tarafından (O.132- Y.13- E- S.7) “...Çünkü, parkta çok eğleniyorum. Cennette de çok eğleneceğiz.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.3.2.2. Mükafat kategorisi

Tablo 17.2 mükafat kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 17.2: Mükafat kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Ödül	14	Mükafat
2	Fen lisesi	2	Mükafat
3	İyi lise	1	Mükafat
4	Taktir belgesi	1	Mükafat
5	İftihar belgesi	1	Mükafat

Tablo 17.2 incelendiğinde mükafat kategorisi içinde yer alan toplam on dokuz metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride ödül metaforu üzerine yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (O.148- Y.14- K- S.8) cennet kavramını ödüle benzetmiş “...Çünkü, yaptığımız ibadetler bizi cennetle ödüllendirir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.166- Y.13- E- S.8) cennet kavramını “.... Çünkü, gitmek istiyorum ama gidebilir miyim bilmiyorum.” ifadesiyle fen lisesine benzetmiştir.

4.1.3.2.3. Duygu kategorisi

Tablo 17.3 duygu kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 17.3: Duygu kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Su	2	Saflık
2	Yeni doğmuş bebek	1	Huzur
3	Durgun su	1	Saflık
4	Bulut	1	Huzur
5	Temiz sayfa	1	Saflık

6	Doğa	1	Huzur
7	Rüzgar	1	Huzur

Tablo 17.3 incelendiğinde duygu kategorisi içinde yer alan toplam sekiz metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride her hangi bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.155- Y.14- K- S.8) cennet kavramını suya benzetmiş “...Çünkü, saf ve temiz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.162- Y.14- E- S.8) cennet kavramını “.... Çünkü, yeni doğan bebek günahsız boncuk gibi gözleri oluyor. O kadar güzel ki o yüzden ona benzetiyorum.” ifadesiyle yeni doğan bebeğe benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan rüzgar, öğrenci tarafından (O.94- Y.13- K- S.7) “...Çünkü, temiz, saf, güzel ve serin.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.3.2.4. *Temsil kategorisi*

Tablo 17.4 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 17.4: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Annem	3	Temsil
2	Peygamber	1	Temsil
3	Aile	1	Temsil

Tablo 17.4 incelendiğinde temsil kategorisi içinde yer alan toplam beş metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride anne metaforu üzerine yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (O.98- Y.12- K- S.7) cennet kavramını annesine benzetmiş “...Çünkü, annem bir melektir ve melekler cennette olur.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.125- Y.13- E- S.7) cennet kavramını “.... Çünkü, cennet anaların ayakları altındadır.” ifadesiyle anneye benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan aile, öğrenci tarafından (O.100- Y.12- K-S.7) “...Çünkü, aile her şeydir ve cennette her şey olacak.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.3.3. 3. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 9. ve 10. sınıf öğrencilerinden oluşan 3. grupta cennet kavramına ilişkin 50 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 4 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “mekan”, “saflık- huzur”, “mükafat”, “temsil” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (Ö) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 18: 3. grup cennet metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Mekan kategorisi	16
2.	Duygu kategorisi	14
2.	Mükafat kategorisi	11
4.	Temsil kategorisi	10
	Toplam	51

4.1.3.3.1. Mekan kategorisi

Tablo 18.1 mekan kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 18.1: Mekan kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Çiçekli bahçe	7	Mekan
2	Bahçe	2	Mekan
3	Ev	2	Mekan
4	Güzel bahçe	1	Mekan
5	Konak	1	Mekan
6	Villa	1	Mekan
7	Park	1	Mekan
8	Sahaf	1	Mekan

Tablo 18.1 incelendiğinde mekan kategorisi içinde yer alan toplam on altı metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride çiçekli bahçe metaforu üzerine yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (L.283- Y.16- E- S.10) cennet kavramını çiçekli bahçeye benzetmiş “...Çünkü, orası da güzel bir yer.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.249- Y.16- K- S.10) cennet kavramını “.... Çünkü, en güvenli olduğum yer olduğu için.” ifadesiyle eve benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan sahaf, öğrenci tarafından (L.253- Y.16- K- S.10) “...Çünkü, benim için asıl huzur kitapların arası.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.3.3.2. Duygu kategorisi

Tablo 18.2 duygu kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 18.2: Duygu kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Çiçek	4	Huzur
2	Beyaz	2	Saflık
3	Soba	2	Huzur
4	Bahar	1	Huzur
5	Çilek	1	Huzur
6	Çimen	1	Huzur
7	Doğa	1	Huzur
8	Su	1	Saflık
9	Işık	1	Huzur

Tablo 18.2 incelendiğinde duygu kategorisi içinde yer alan toplam on dört metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride çiçek metaforu üzerine yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (L.273- Y.16- E- S.10) cennet kavramını çiçeğe benzetmiş “...Çünkü, huzurlu bir yer.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.257- Y.16- K- S.10) cennet kavramını “.... Çünkü, temizlik ve saflığı temsil eder.” ifadesiyle beyaz renge benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan çimen öğrenci tarafından (L.279- Y.16- E- S.10) “...Çünkü, güzel büyüleyici ferah bir yer.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.3.3.3. *Temsil kategorisi*

Tablo 18.3 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 18.3: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Annem	5	Temsil
2	Sevgilim	1	Temsil
3	Atatürk	1	Temsil
4	Annemin kokusu	1	Temsil
5	Galatasaray	1	Temsil
6	Recep Tayyip Erdoğan	1	Temsil
7	Aile	1	Temsil

Tablo 18.3 incelendiğinde temsil kategorisi içinde yer alan toplam on bir metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride anne metaforu üzerine yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (L.229- Y.15- E- S.9) cennet kavramını annesine benzetmiş “...Çünkü, cennet annelerin ayaklarının altındadır.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.278- Y.16- E- S.10) cennet kavramını “.... Çünkü, sevgilimin yanında cennette gibi oluyorum.” ifadesiyle sevgilisine benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan park, öğrenci tarafından (L.214- Y.15- K- S.9) “...Çünkü, cennet için kurtuluş yeri olduğu söyleniyor. Atatürk de bizim kurtarıcımızdır.” şeklinde açıklanmıştır. RTE metaforunu ise bir öğrenci (L.242- Y.15- E- S.9) “...Çünkü, insanlara huzur ortamı oluşturuyor.” ifadesiyle cennete benzetmiştir.

4.1.3.3.4. *Mükafat kategorisi*

Tablo 18.4 mükafat kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 18.4: Mükafat kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Ödül	8	Mükafat
2	Tatil	1	Mükafat
3	Şampiyonluk kupası	1	Mükafat

Tablo 18.4 incelendiğinde mükafat kategorisi içinde yer alan toplam on metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride ödül metaforu üzerine yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (L.192- Y.15- K- S.9) cennet kavramını ödüle benzetmiş “...Çünkü, cenneti yaptığımız iyilikler sonucunda kazanıyoruz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.263- Y.16- K- S.10) cennet kavramını “.... Çünkü, ikisi de yaptığın güzel şeyler sonucunda karşılık almaktır. Zaferi temsil eder” ifadesiyle şampiyonluk kupasına benzetmiştir.

4.1.3.4. 4. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 11. ve 12. sınıf öğrencilerinden oluşan 4. grupta cennet kavramına ilişkin 77 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 4 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “mükafat”, “mekan”, “doğa”, “temsil” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 19: 4. grup cennet metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Mükafat kategorisi	24
2.	Mekan kategorisi	21
2.	Doğa kategorisi	17
4.	Temsil kategorisi	15
	Toplam	77

4.1.3.4.1. Mükafat kategorisi

Tablo 19.1 mükafat kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 19.1: Mükafat kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Ödül	19	Mükafat
2	Tatil	2	Mükafat
3	Hediye	2	Mükafat
4	Yüksek not	1	Mükafat

Tablo 19.1 incelendiğinde mükafat kategorisi içinde yer alan toplam yirmi dört metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride ödül metaforu üzerine yoğunluk dikkat çekmektedir. Bir öğrenci (L.311- Y.17- K- S.11) cennet kavramını hediyeye benzetmiş “...Çünkü, yaptığımız iyiliklere karşılık bize veriliyor.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.366- Y.18- K- S.12) cennet kavramını “.... Çünkü, gidildiği zaman herkesi mutlu eder ve herkesin gitmek isteyeceği bir yer.” ifadesiyle tatile benzetmiştir.

4.1.3.4.2. Mekan kategorisi

Tablo 19.2 mekan kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 19.2: Mekan kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Yeşil bahçe	5	Mekan
2	Gül bahçesi	4	Mekan
3	Çiçek bahçesi	3	Mekan
4	Ev	2	Mekan
5	Akvaryum	1	Mekan
6	Bahçe	1	Mekan
7	Boş tarla	1	Mekan
8	Saray	1	Mekan
9	Kütüphane	1	Mekan

10	Ada	1	Mekan
11	Sahil kenarında ev	1	Mekan

Tablo 19.2 incelendiğinde mekan kategorisi içinde yer alan toplam yirmi bir metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride en fazla tekrar eden metafor, yeşil bahçe metaforudur. Bir öğrenci (L.370- Y.17- K- S.12) cennet kavramını yeşil bahçeye benzetmiş “...Çünkü, hayalimde yeşil ağaçlar, çimenler olan bir bahçe olarak canlanıyor.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.297- Y.17- K- S.11) cennet kavramını “.... Çünkü, orada da balıklar güvende yaşar.” ifadesiyle akvaryuma benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan sahil kenarındaki baraka, öğrenci tarafından (L.408- Y.18- E- S.12) “...Çünkü, huzur dolu.” şeklinde açıklanmıştır. Gül bahçesi metaforunu ise bir öğrenci (L.410- Y.18- K- S.12) “...Çünkü, gül bahçesi kadar güzel olduğuna inanıyorum.” ifadesiyle cennete benzetmiştir.

4.1.3.4.3. Doğa kategorisi

Tablo 19.3 doğa kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 19.3: Doğa kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Orman	4	Doğa
2	Deniz	3	Doğa
3	Vadi	2	Doğa
4	Su	1	Yaşamsal
5	Orman havası	1	Doğa
6	Bulut	1	Doğa
7	Kırlar	1	Yaşamsal
8	Dere	1	Doğa
9	Lale	1	Doğa
10	Çeşme	1	Yaşamsal
11	Gökyüzü	1	Doğa

Tablo 19.3 incelendiğinde doğa kategorisi içinde yer alan toplam on üç metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride tekrar eden tek metafor, orman metaforudur. Bir öğrenci (L.332- Y.17- K- S.11) cennet kavramını ormana benzetmiş “...Çünkü, orası huzurlu bir yer. Benim en huzur bulduğum yerde orman.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.118- Y.18- K- S.12) cennet kavramını “.... Çünkü, huzur ve mutluluk veriyor.” ifadesiyle denize benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan gökyüzü, öğrenci tarafından (L.401- Y.18- E- S.12) “...Çünkü, uçsuz bucaksız ve temiz.” şeklinde açıklanmıştır. Su metaforunu ise bir öğrenci (L.283- Y.18- E- S.12) “...Çünkü, temizdir, cennet gibi.” ifadesiyle cennete benzetmiştir.

4.1.3.4.4. *Temsil kategorisi*

Tablo 19.4 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 19.4: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Annem	4	Temsil
2	Sevgilim	2	Temsil
3	Hız. Ömer	2	Temsil
4	Annemin kalbi	1	Temsil
5	Beşiktaş	1	Temsil
6	Ekrem İmamoğlu	1	Temsil
7	Sevgilimin yüzü	1	Temsil
8	Barbara Palvin	1	Temsil
9	İzmir	1	Temsil
10	Mekan	1	Temsil

Tablo 19.4 incelendiğinde temsil kategorisi içinde yer alan toplam on beş metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride anne metaforu üzerine yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (L.342- Y.17- E- S.11) cennet kavramını annesine benzetmiş “...Çünkü, ona yakın olduğumda cennette gibi hissediyorum.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir

öğrenci (L.406- Y.18- K- S.12) cennet kavramını “.... Çünkü, pamuk gibi hiçbir kötülük yok.” ifadesiyle annesinin kalbine benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan Ekrem İmamoğlu, öğrenci tarafından (L.393- Y.18- E- S.12) “...Çünkü, orada da her şey çok güzel olacak .” şeklinde açıklanmıştır. Barbara Palvin metaforunu ise bir öğrenci (L.359- Y.17- E- S.11) “...Çünkü, o da çok güzel.” ifadesiyle cennete benzetmiştir.

4.1.4. Cehennem Kavramı

Cehennem kavramına ilişkin geliştirilen metaforlar için dört katılımcı grubunda ayrı kategoriler oluşturulmuştur.

4.1.4.1. 1. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta cehennem kavramına ilişkin 41 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 5 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “etki”, “mekan”, “kötülük”, “araç”, “farklı kavramlar” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 20: 1. grup cehennem metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Etki kategorisi	22
2.	Mekan kategorisi	12
3.	Kötülük kategorisi	3
4.	Araç kategorisi	2
5.	Farklı kavramlar kategorisi	2
	Toplam	41

4.1.4.1.1. Etki kategorisi

Tablo 20.1 etki olarak kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 20.1: Etki kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Ateş	9	Yakıcılık
2	Ceza	5	Üzülme
3	Volkan	2	Yakıcılık
4	Savaş	1	Olumsuzluk
5	Güneş	1	Sıcaklık
6	Isırgan otu	1	Yakıcılık
7	Yangın	1	Yakıcılık
8	Soba	1	Sıcaklık
9	Acı	1	His

Tablo 20.1 incelendiğinde etki kategorisi içinde yer alan toplam yirmi iki metaforun olduğu görülmektedir. Ayrıca kategoride ateş metaforu üzerine yoğunluk dikkat çekmektedir. Bir öğrenci (O.61- Y.12- K- S.6) cehennem kavramını ateşe benzetmiş “...Çünkü, canımızı yakıyor.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.43- Y.11- E- S.5) cehennem kavramını “.... Çünkü, kırmızı lavlar çıkardığı için.” ifadesiyle volkana benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan ısırgan otu, öğrenci tarafından (O.55- Y.12- K- S.6) “...Çünkü, can acıtır ama dikkatli olursak zarar gelmez.” şeklinde açıklanmıştır. Yangın metaforunu ise bir öğrenci (O.65- Y.11- K- S.6) “...Çünkü, orası çok sıcak ve korkunç bir yer.” ifadesiyle cennete benzetmiştir. Acı kavramıyla ilişkilendiren öğrenci (O.20- Y.11- E- S.5), “...Çünkü, cehennemde cezalar sebebiyle acı çekeceğiz.” cümlesiyle açıklama yapmıştır.

4.1.4.1.2. Mekan kategorisi

Tablo 20.2 mekan kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 20.2: Mekan kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
----	---------	---	---------------

1	Okul	4	Mekan
2	Cezaevi	3	Mekan
3	Hapishane	1	Mekan
4	Çukur	1	Mekan
5	Dünya	1	Mekan
6	Azap odası	1	Mekan
7	Alevli kuyu	1	Mekan

Tablo 20.2 incelendiğinde mekan kategorisi içinde yer alan toplam on metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride okul metaforunun tekrarı göze çarpmaktadır. Bir öğrenci (O.53- Y.12- K- S.6) cehennem kavramını okula benzetmiş “...Çünkü, ikisi de işkence edilen yerler.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.80- Y.12- E- S.5) cehennem kavramını “.... Çünkü, cehennemde tutsak olup günahlarımızın cezasını çekeceğiz.” ifadesiyle hapishaneye benzetmiştir.

4.1.4.1.3. Kötülük kategorisi

Tablo 20.3 kötülük kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 20.3: Kötülük kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Alkol	2	Kötülük
2	Sigara	1	Kötülük

Tablo 20.3 incelendiğinde kötülük kategorisi içinde yer alan toplam üç metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (O.64- Y.12- K- S.6) cehennem kavramını alkole benzetmiş “...Çünkü, cehenneme götürüyor, insanı yoldan çıkarıyor.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.83- Y.11- E- S.6) cehennem kavramını “.... Çünkü, ikisi de insana zarar veren şeyler .” ifadesiyle sigaraya benzetmiştir.

4.1.4.1.4. Araç kategorisi

Tablo 20.4 araç kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 20.4: Araç kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Ekmek ocağı	1	Araç
2	Mangal	1	Araç

Tablo 20.4 incelendiğinde araç kategorisi içinde yer alan toplam beş metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride ekmek ocağı metaforu üzerine yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (O.71- Y.12- E- S.6) cehennem kavramını ekmek ocağına benzetmiş “...Çünkü, orası da sıcak, ikisi de yakıyor.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.84- Y.11- E- S.6) cehennem kavramını “.... Çünkü, mangal gibi sıcak, yakar.” ifadesiyle mangala benzetmiştir.

4.1.4.1.5. Farklı kavramlar kategorisi

Tablo 20.5 farklı kavramlar kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 20.5: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Suçlu	1	Temsil
2	Lav	1	İçerik

Tablo 20.5 incelendiğinde farklı kavramlar kategorisi içinde yer alan toplam iki metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (O.73- Y.12- E- S.6) cehennem kavramını suçluya benzetmiş “...Çünkü, suçlu hem bu dünya da yanar, hem de diğer dünyada.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.85- Y.11- E- S.6) cehennem kavramını “.... Çünkü, orada lavlar yayılacak.” ifadesiyle lava benzetmiştir.

4.1.4.2. 2. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden oluşan 2. grupta cehennem kavramına ilişkin 76 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 4 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “etki”, “mekan”, “durum”, “temsil” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 21: 2. grup cehennem metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Etki kategorisi	54
2.	Mekan kategorisi	17
3.	Durum kategorisi	4
4.	Temsil kategorisi	1
	Toplam	76

4.1.4.2.1. Etki kategorisi

Tablo 21.1 etki kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 21.1: Etki kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Ateş	37	Yakıcılık
2	Ceza	10	Üzülme
3	Yangın	1	Yakıcılık
4	Sıcak su	1	Yakıcılık
5	Kırbaç	1	Acı
6	Asit	1	Yakıcılık
7	Yanan kazan	1	Yakıcılık
8	Soba	1	Sıcaklık
9	Çakmak	1	Yakıcılık

Tablo 21.1 incelendiğinde etki kategorisi içinde yer alan toplam elli dört metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride ateş metaforu üzerine yoğunluk görülmektedir. Bir

öğrenci (O.15- Y.14- K- S.8) cehennem kavramını ateşe benzetmiş “...Çünkü, insanlar orada ateşle cezalandırılacaklar.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.111- Y.14- E- S.7) cehennem kavramını “.... Çünkü, orada insanlar ceza çekecek, canları yanacak.” ifadesiyle kırbaça benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan soba, öğrenci tarafından (O.177- Y.14- E- S.8) “...Çünkü, sıcaktır, değdiğinde elini yakar.” şeklinde açıklanmıştır. Yangın metaforunu ise bir öğrenci (O.184- Y.14- E- S.8) “...Çünkü, oraya gidenler diri diri yanacaklar ve acı çekecekler.” ifadesiyle cehenneme benzetmiştir.

4.1.4.2.2. Mekan kategorisi

Tablo 21.2 mekan kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 21.2: Mekan kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Cezaevi	6	Mekan
2	Hapishane	3	Mekan
3	Okul	2	Mekan
4	Çukur	1	Mekan
5	Bataklık	1	Mekan
6	İşkence odası	1	Mekan
7	Çöplük	1	Mekan
8	Sınav sınıfı	1	Mekan
9	Kuyu	1	Mekan

Tablo 21.2 incelendiğinde mekan kategorisi içinde yer alan toplam on yedi metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride cezaevi metaforu üzerine yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (O.155- Y.14- K- S.8) cehennem kavramını cezaevine benzetmiş “...Çünkü, orası dünyada yapılanların cezasının çekileceği yerdir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.119- Y.13- E- S.7) cehennem kavramını “.... Çünkü, orada cezamızı çekeceğiz, hapishanede olduğu gibi.” ifadesiyle hapishaneye benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan işkence odası, öğrenci tarafından (O.146- Y.14- K- S.8) “...Çünkü, kötülüklerle dolu bir yer.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.4.2.3. Durum kategorisi

Tablo 21.3 durum kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 21.3: Durum kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Korku filmi	1	Durum
2	Mangaldaki et	1	Durum
3	Kopya çekerken yakalanmak	1	Durum
4	Yanan ağaç	1	Durum

Tablo 21.3 incelendiğinde durum kategorisi içinde yer alan toplam dört metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride herhangi bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.107- Y.13- E- S.7) cehennem kavramını korku filmine benzetmiş “...Çünkü, orada da korkacağız.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.126- Y.13- E- S.7) cehennem kavramını “.... Çünkü, oraya gidenler de mangaldaki etler gibi yanacaklar.” ifadesiyle mangaldaki ete benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan ısırgan otu, öğrenci tarafından (O.93- Y.13- K- S.7) “...Çünkü, yakalandığımızda ceza alırız. Cehennemde ceza alacağız.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.4.1.5. Temsil kategorisi

Tablo 21.4 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 21.4: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Samaranın kuyusu	1	Temsil

Tablo 21.4 incelendiğinde temsil kategorisi içinde yer alan toplam bir metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (O.134- Y.14- K- S.8) cehennem kavramını bir film karakteri olan Samara'nın kuyusuna benzetmiş "...Çünkü, oraya düşmek korkunç ve tamamıyla dehşetli bir şey. Oradan kurtuluş yok." ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.4.3. 3. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 9. ve 10. sınıf öğrencilerinden oluşan 3. grupta cehennem kavramına ilişkin 78 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 3 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla "etki", "mekan", "temsil" olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 22: 3. grup cehennem metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Etki kategorisi	48
2.	Mekan kategorisi	27
3.	Temsil kategorisi	4
	Toplam	78

4.1.4.3.1. Etki kategorisi

Tablo 22.1 etki kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 22.1: Etki kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Ateş	28	Yakıcılık
2	Ceza	10	Üzülme
3	Acı	5	His
4	Güneş	3	Sıcaklık
5	Bıçak	1	Acı

Tablo 22.1 incelendiğinde etki kategorisi içinde yer alan toplam kırk yedi metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride ateş metaforu üzerine yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (L.273- Y.16- E- S.10) cehennem kavramını ateşe benzetmiş “...Çünkü, ikisi de yakıyor .” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.291- Y.16- E- S.10) cehennem kavramını “.... Çünkü, çok sıcak, yakıyor.” ifadesiyle güneşe benzetmiştir. Acı kavramıyla ilişkilendiren öğrenci (L.239- Y.15- E- S.9), “...Çünkü, yaptığımız kötülüklerin cezasını cehennemde acı çekerek ödeyeceğiz.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.4.3.2. Mekan kategorisi

Tablo 22.2 mekan kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 22.2: Mekan kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Hapishane	9	Mekan
2	Fırın	5	Mekan
3	Yangın evi	3	Mekan
4	Akıl hastanesi	1	Mekan
5	Karanlık oda	1	Mekan
6	Dünya	1	Mekan
7	Saray	1	Mekan
8	Kurak yer	1	Mekan
9	Hurdalık	1	Mekan
10	Çöl	1	Mekan
11	Okul	1	Mekan
12	Yanan oda	1	Mekan
13	Ateşten oda	1	Mekan

Tablo 22.2 incelendiğinde mekan kategorisi içinde yer alan toplam yirmi beş metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride hapishane metaforu üzerine yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (L.261- Y.16- K- S.10) cehennem kavramını hapishaneye benzetmiş, “...Çünkü, cezamızı orada çekiyoruz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.290- Y.16- E- S.10) cehennem kavramını “.... Çünkü, ikisi de çok sıcak ve yakarak pişiriyor.” ifadesiyle fırına benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan akıl hastanesi, öğrenci tarafından (L.248- Y.16- K- S.10) “...Çünkü, ikisinde de insanları düzeltmek için bazı uygulamalarda bulunurlar.” şeklinde açıklanmıştır. Çöl metaforunu ise bir öğrenci (L.242- Y.15- E- S.9) “...Çünkü, ikisi de çok sıcak yerler.” ifadesiyle cehenneme benzetmiştir.

4.1.4.1.3. *Temsil kategorisi*

Tablo 22.3 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 22.3: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Beşiktaş	1	Temsil
2	Fenerbahçe	1	Temsil
3	Babam	1	Temsil
4	Kırmızı	1	Temsil

Tablo 22.3 incelendiğinde temsil kategorisi içinde yer alan toplam dört metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride herhangi bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.214- Y.15- K- S.9) cehennem kavramını Beşiktaş’a benzetmiş “...Çünkü, bu akşam maç var. Stadyumda kartal çevirme olacak.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.246- Y.16- K- S.10) cehennem kavramını “.... Çünkü, kırmızı renk ateş ve acıyı aklıma getiriyor.” ifadesiyle kırmızı renge benzetmiştir.

4.1.4.4. *4. grup kavramsal kategoriler*

Yapılan analizler sonucunda 11. ve 12. sınıf öğrencilerinden oluşan 4. grupta cehennem kavramına ilişkin 70 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 5 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “etki”, “ceza yeri”, “isteksizlik”, “temsil”, “farklı kavramlar” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 23: 4. grup cehennem metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Etki kategorisi	25
2.	Ceza yeri kategorisi	22
3.	İsteksizlik kategorisi	14
4.	Temsil kategorisi	5
5.	Farklı kavramlar kategorisi	4
Toplam		70

4.1.4.4.1. Etki kategorisi

Tablo 23.1 etki kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 23.1: Etki kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Ateş	10	Yakıcılık
2	Ceza	5	Üzülme
3	Soba	2	Sıcaklık
4	Sıcak hava	1	Bunalma
5	Araba	1	Bunalma
6	Yangın	1	Sıcaklık
7	Turşu	1	His
8	Fırın	1	Sıcaklık
9	Volkan	1	Sıcaklık
10	Yaz mevsimi	1	Sıcaklık
11	Acı	1	His

Tablo 23.1 incelendiğinde etki kategorisi içinde yer alan toplam yirmi beş metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride ateş metaforu üzerine yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (L.383- Y.18- K- S.12) cehennem kavramını ateşe benzetmiş “...Çünkü, cehennemde herkesi yakacak.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.410- Y.18- K- S.12) cehennem kavramını “.... Çünkü, çok fazla ısı yayıyor.” ifadesiyle sobaya benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan ısırgan otu, öğrenci tarafından (L.380- Y.18- K- S.12) “...Çünkü, kötü şeyler yapanlar yanacaklar.” şeklinde açıklanmıştır. Fırın metaforunu ise bir öğrenci (L.390- Y.17- E- S.12) “...Çünkü, orası da yakıtı insan olan, kötülerin yanacağı bir yerdir.” ifadesiyle cennete benzetmiştir. Acı kavramıyla ilişkilendiren öğrenci (L.317- Y.17- K- S.11), “...Çünkü, yaptığımız hatalar yüzünde acı çekeceğiz.” ifadesiyle benzetmesini açıklamıştır.

4.1.4.4.2. Ceza yeri kategorisi

Tablo 23.2 ceza yeri kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 23.2: Ceza yeri kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Hapishane	11	Ceza yeri
2	Cezaevi	5	Ceza yeri
3	İşkence odası	3	Ceza yeri
5	Dünya	1	Ceza yeri
6	Çukur	1	Ceza yeri
7	Ceza adası	1	Ceza yeri

Tablo 23.2 incelendiğinde ceza yeri kategorisi içinde yer alan toplam yirmi bir metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride hapishane metaforu üzerine yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (L.392- Y.17- E- S.12) cehennem kavramını hapishaneye benzetmiş “...Çünkü, yaptığı hatalara göre ceza alacak.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.384- Y.17- E- S.12) cehennem kavramını “.... Çünkü, yaptığımız şeylerin cezasını çekeceğiz.” ifadesiyle cezaevine benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan işkence odası, öğrenci tarafından (L.407- Y.17- K- S.12) “...Çünkü, dünyada günah işleyenler ceza çekiyor. Cehennemde de öyle olacak.” şeklinde açıklanmıştır. Dünya metaforunu ise bir öğrenci (L.368- Y.18- K- S.12) “...Çünkü, belki de bu dünya da cehennemi yaşıyoruz. Kim bilir?.” ifadesiyle cehenneme benzetmiştir.

4.1.4.4.3. İsteksizlik-yaşanmazlık kategorisi

Tablo 23.3 isteksizlik-yaşanmazlık kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 23.3: İsteksizlik-yaşanmazlık kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Orman yangını	2	İsteksizlik
2	Kafes	2	Yaşanmazlık
3	Okul	1	İsteksizlik
4	Tımarhane	1	Yaşanmazlık
5	Sınıfım	1	İsteksizlik
6	Çöl	1	Yaşanmazlık
7	Bartın	1	İsteksizlik
8	Arabistan	1	İsteksizlik
9	Yanan ev	1	Yaşanmazlık
10	Fizik dersi	1	İsteksizlik
11	Bataklık	1	Yaşanmazlık
12	Oksijensiz ortam	1	Yaşanmazlık

Tablo 23.3 incelendiğinde isteksizlik-yaşanmazlık kategorisi içinde yer alan toplam on dört metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.339- Y.17- E- S.11) cehennem kavramını kafese benzetmiş “...Çünkü, kafes içindekiler her zaman acı çeker.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.381- Y.17- K- S.12) cehennem kavramını “.... Çünkü, çok sıcak bir yer.” ifadesiyle yaşadığı Bartın şehrine benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan bataklık, öğrenci tarafından (L.321- Y.17- K- S.11) “...Çünkü, insanın cezasını çekeceği yer olan cehennem, bataklık gibi görünüyor.” şeklinde açıklanmıştır. Sınıfım metaforunu ise bir öğrenci (L.389- Y.18- E- S.12) “...Çünkü, sınıfta kendimi rahatsız hissediyorum.” ifadesiyle cehenneme benzetmiştir.

4.1.4.4.4. Temsil kategorisi

Tablo 23.4 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 23.4: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Üvey anne	1	Temsil
2	Ebu Leheb	1	Temsil
3	Sıra arkadaşım	1	Temsil
4	Berna'nın kolyesi	1	Temsil
5	Arkadaşım	1	Temsil

Tablo 23.4 incelendiğinde temsil kategorisi içinde yer alan toplam beş metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride herhangi bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.307- Y.17- K- S.11) cehennem kavramını üvey anneye benzetmiş "...Çünkü, kimse ona sahip olmak istemez. Üvey anneler kötüdür." ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.352- Y.16- E- S.11) cehennem kavramını "... Çünkü, kötü birisi ve her ikisi de kötülüğü temsil ediyor." ifadesiyle Ebu Leheb'e benzetmiştir.

4.1.4.4.5. Farklı kavramlar kategorisi

Tablo 23.5 farklı kavram olarak cehennem kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 23.5: Farklı kavram kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Dipsiz kuyu	2	Faydasızlık
2	Çıkamaz sokak	1	İstikamet
3	Teknolojik aygıt	1	Zorluk

Tablo 23.5 incelendiğinde farklı kavramlar kategorisi içinde yer alan toplam dört metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (L.355- Y.17- E- S.11) cehennem kavramını dipsiz kuyuya benzetmiş "...Çünkü, neden düştüğünü bilirsin. Ama iş işten geçmiştir hiçbir yararı olmaz." ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.311- Y.17-

K- S.11) cehennem kavramını “.... Çünkü, dönüşü olmayan bir yol.” ifadesiyle çıkmaz sokağa benzetmiştir.

4.1.5. Dua Kavramı

Dua kavramına ilişkin geliştirilen metaforlar için dört katılımcı grubunda ayrı kategoriler oluşturulmuştur.

4.1.5.1. 1. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta dua kavramına ilişkin 14 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 2 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “biçimsel”, “araç” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 24: 1. grup dua metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Biçimsel kategori	6
2.	Araç kategori	5
	Toplam	14

4.1.5.1.1. Biçim kategorisi

Tablo 24.1 biçim kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 24.1: Biçim kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Okumak	2	Şekil
2	Kuran-ı Kerim	1	Şekil
3	Arapça yazı	1	Şekil
4	Okuma sanatı	1	Şekil

5	Kitap	1	Şekil
6	Konuşmak	1	Şekil
7	Seslenmek	1	Şekil
8	Yalvarmak	1	Şekil

Tablo 24.1 incelendiğinde biçim kategorisi içinde yer alan toplam dokuz metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.60- Y.12- K- S.6) dua kavramını okumaya benzetmiş “...Çünkü, kitap okur gibi okuyorlar, ama kafalarından düşündüklerini, istediklerini söylüyorlar.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.48- Y.11- E- S.11) dua kavramını “... Çünkü, dua okurken Kuran okuyorsun gibi geliyor.” ifadesiyle Kuran-ı Kerim’e benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan kitap, öğrenci tarafından (O.61- Y.12- K- S.6) “...Çünkü, duaların bazıları kitaplarda yazıyor, oradan okuyorlar.” şeklinde açıklanmıştır. Arapça yazı metaforunu ise bir öğrenci (O.2- Y.10- K- S.5) “...Çünkü, Müslümanlar sürekli dua okurlar, okudukları Arapça yazıdır.” ifadesiyle duaya benzetmiştir. Konuşmak kavramıyla ilişkilen öğrenci (O.19- Y.11- K- S.5) “...Çünkü, dua ederken Allah’la konuşuyoruz.” ifadesiyle, seslenmek kavramıyla ilişkilen öğrenci ise (O.5- Y.11- K- S.5) “...Çünkü, dua ederken Allah’a seslenip istediklerimizi söylüyoruz.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.5.1.2. Araç kategorisi

Tablo 24.2 araç kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 24.2: Araç kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Mesaj atmak	1	Araç
2	Akbil	1	Araç
3	Dilekçe	1	Araç
4	Telefon	1	Araç
5	Cami	1	Araç

Tablo 24.2 incelendiğinde araç kategorisi içinde yer alan toplam beş metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.78- Y.12- E- S.6) dua kavramını akbile benzetmiş “...Çünkü, istediklerimize geçişi, ulaşmamızı sağlar.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.80- Y.12- E- S.6) dua kavramını “.... Çünkü, dilekçede istediklerimizi yazarız dilekçede istediklerimizi söyleriz.” ifadesiyle dilekçeye benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan telefon, öğrenci tarafından (O.43- Y.11- E- S.5) “...Çünkü, telefonla istediğimiz kişilere ulaşıyoruz.” şeklinde açıklanmıştır. Cami metaforunu ise bir öğrenci (O.8- Y.11- K- S.5) “...Çünkü, camide de dua ediyoruz.” ifadesiyle duaya benzetmiştir.

4.1.5.2. 2. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden oluşan 2. grupta dua kavramına ilişkin 22 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 4 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “araç-aracı”, “işlev”, “etki”, “farklı kavramlar” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 25: 2. grup dua metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Araç-aracı kategorisi	15
2.	İşlev kategorisi	3
3.	Etki kategorisi	2
4.	Farklı kavramlar kategorisi	2
Toplam		22

4.1.5.2.1. Araç-aracı kategorisi

Tablo 25.1 araç-aracı kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 25.2: Araç-aracı kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Yalvarmak	2	Araç
2	Teşekkür etmek	2	Araç
1	Kayan yıldız	1	Aracı
2	Türk kahvesi	1	Araç
3	İftar yapmak	1	Aracı
4	Yardım çağrısı	1	Araç
5	Dilek balonu	1	Araç
6	Köprü	1	Araç
7	Posta güvercini	1	Aracı
8	Elçi	1	Aracı
9	Kapı	1	Araç
10	Mektup	1	Araç
11	At	1	Araç
12	Dilek kutusu	1	Aracı
13	Pano	1	Araç

Tablo 25.2 incelendiğinde araç-aracı kategorisi içinde yer alan toplam on beş metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.91- Y.13- K- S.7) dua kavramını kayan yıldızla benzetmiş “...Çünkü, kayan yıldız gökten kayarken dua ederiz. Aşağıya yukarıya kaydığı zaman bize döner, havada kalmaz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.166- Y.13- E- S.8) dua kavramını “.... Çünkü, isteklerimizi Allah’a söyleyip mümkün olursa kabul olmasını istiyoruz.” ifadesiyle dilek balonuna benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan kapı, öğrenci tarafından (O.111- Y.14- E- S.7) “...Çünkü, istediğinin olması için o kapının açılması gerekir.” şeklinde açıklanmıştır. Köprü metaforunu ise bir öğrenci (O.164- Y.1- E- S.8) “...Çünkü, Allah ile kul arasında bir köprü vazifesi görür.” ifadesiyle duaya benzetmiştir. Yalvarmak kavramı ile ilişkilen öğrenci (O.97- Y.12- K- S.7) “...Çünkü, duayı kabul ettirmek için Allah’a

yalvarırız.” ifadesiyle, teşekkür etmek kavramıyla ilişkilendiren öğrenci (O.94- Y.13- K- S.7) “...Çünkü, başımıza bir şey geldiğinde dua ederek teşekkür ediyoruz.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.5.2.2. İşlev kategorisi

Tablo 25.2 işlev kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 25.2: İşlev kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Mesaj atmak	2	İşlev
2	İlahi söylemek	1	İşlev

Tablo 24.2 incelendiğinde işlev kategorisi içinde yer alan toplam üç metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (O.164- Y.13- K- S.7) dua kavramını mesaj atmaya benzetmiş “...Çünkü, söylemek istediğimiz şeyleri söylüyoruz. Bugün, yarın veya daha sonra cevabı geliyor” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.123- Y.14- E- S.7) dua kavramını “.... Çünkü, dualara benzeyen ilahilerde vardır.” ifadesiyle ilahi söylemeye benzetmiştir.

4.1.5.2.3. Etki kategorisi

Tablo 25.3 etki kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 25.3: Etki kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Kıvılcım	1	Etki
2	Çeşme	1	Etki

Tablo 24.3 incelendiğinde etki kategorisi içinde yer alan toplam iki metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.169- Y.14- E- S.8) dua kavramını kıvılcıma benzetmiş “...Çünkü, dua bir kıvılcımdır, yanar ve söner.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.183- Y.14-

E- S.8) dua kavramını “.... Çünkü, insanları gördüğü zaman mutlu olmasına sebep olur.” ifadesiyle çeşmeye benzetmiştir.

4.1.5.2.4. Farklı kavramlar kategorisi

Tablo 25.5 farklı kavramlar kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 25.5: İşlev kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Anne	1	Temsil
2	İhtiyaç listesi	1	İçerik

Tablo 25.5 incelendiğinde farklı kavramlar kategorisi içinde yer alan toplam iki metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (O.134- Y.13- E- S.7) dua kavramını annesine benzetmiş “...Çünkü, annem çok dua eder.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.166- Y.13- E- S.8) dua kavramını “.... Çünkü, ne istiyorsak onu söyleriz.” ifadesiyle ihtiyaç listesine benzetmiştir.

4.1.5.3. 3. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 9. ve 10. sınıf öğrencilerinden oluşan 3. grupta dua kavramına ilişkin 24 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 4 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “araç”, “temsil”, “etki”, “zorunluluk” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 26: 3. grup dua metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Araç kategorisi	16
2.	Temsil kategorisi	5
3.	Etki kategorisi	2
4.	Zorunluluk kategorisi	1

Toplam	24
--------	----

4.1.5.3.1. Araç olarak kategorisi

Tablo 26.1 araç kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 26.1: Araç kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Yalvarmak	8	Araç
1	Mesaj atmak	1	Araç
2	Kaçış yolu	1	Araç
3	Mektup	1	Araç
4	Dilekçe	1	Araç
5	Telefon	1	Araç
6	At	1	Araç
7	Merdiven	1	Araç
8	El	1	Araç

Tablo 26.1 incelendiğinde araç kategorisi içinde yer alan toplam on altı metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.228- Y.15- E- S.9) dua kavramını mektuba benzetmiş “...Çünkü, duada Allah’tan isteklerimi söylüyoruz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.252- Y.16- K- S.10) dua kavramını “.... Çünkü, biz duamızı ediyoruz elimizden gelen şeyleri yaptıktan sonra Allah’a sığınıyoruz, kabul edip etmemek ona kalmış. Dilekçeye de bir şeyler yazıyoruz yazdıklarımızı dikkate alıp, almamak onların elinde oluyor .” ifadesiyle dilekçeye benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan telefon, öğrenci tarafından (L.276- Y.16- E- S.10) “...Çünkü, Allah’la konuşuyorsun.” şeklinde açıklanmıştır. Merdiven metaforunu ise bir öğrenci (L.253- Y.16- K- S.10) “...Çünkü, bir şeyi başarmak için basamak basamak çıkmalıyız.” ifadesiyle duaya benzetmiştir. Yalvarmak kavramıyla ilişkilendiren öğrenci (L.266- Y.15- K- S.10), “...Çünkü, Allah’a isteklerimizi dua ile ulaştırırken yalvarıyoruz.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.5.3.2. *Temsil kategorisi*

Tablo 26.2 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 26.2: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Annem	1	Temsil
2	Aile	1	Temsil
3	Çocuk	1	Temsil
4	Tüy	1	Temsil
5	Gece	1	Temsil

Tablo 26.2 incelendiğinde temsil kategorisi içinde yer alan toplam beş metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.211- Y.15- K- S.9) dua kavramını aileye benzetmiş “...Çünkü, bir şeye ihtiyacımız olduğunda onlardan isteriz, dua da istemektir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.264- Y.16- K- S.10) dua kavramını “.... Çünkü, dualar çocuk gibi temiz ve masum bir kalp ile yapıldığı zaman güzel olur.” ifadesiyle çocuğa benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan tüy, öğrenci tarafından (L.268- Y.15- K- S.10) “...Çünkü, tüy kadar hafif, güzel ve saf şekilde süzülüyor, Allah’a gidiyor.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.5.3.3. *Etki kategorisi*

Tablo 26.3 etki kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 26.3: Etki kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Sığınak	2	Etki
2	Cami	1	Etki

Tablo 26.3 incelendiğinde etki kategorisi içinde yer alan toplam iki metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (L.246- Y.16- K- S.10) dua kavramını sığınağa benzetmiş “...Çünkü, zor zamanlarımda duaya sığınmıyorum.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.210- Y.15- K- S.9) dua kavramını “.... Çünkü, camide dua etmek bize sevap kazandıran şeylerden.” ifadesiyle camiye benzetmiştir.

4.1.5.3.4. Zorunluluk kategorisi

Tablo 26.4 zorunluluk kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 26.4: Zorunluluk kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Su	1	Zorunluluk

Tablo 26.4 incelendiğinde zorunluluk kategorisi içinde yer alan bir metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (L.193- Y.15- K- S.9) dua kavramını suya benzetmiş “...Çünkü, dua insana su kadar gereklidir.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.5.4. 4. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 11. ve 12. sınıf öğrencilerinden oluşan 4. grupta dua kavramına ilişkin 25 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 3 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “araç-işlev”, “etki”, “farklı kavramlar” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 27: 4. grup dua metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Araç-işlev kategorisi	18
2.	Etki kategorisi	2
3.	Farklı kavramlar kategorisi	5
	Toplam	25

4.1.5.4.1. Araç-işlev kategorisi

Tablo 27.1 araç-işlev kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 27.1: Araç-işlev kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Yalvarmak	8	Araç
2	Köprü	2	İşlev
3	Dilek kutusu	2	Araç
4	Anahtar	1	Araç
5	Giriş bileti	1	Araç
6	Mesaj atma	1	Araç
7	Müşteri temsilcisi	1	Araç
8	Postacı	1	Araç
9	Acil çağrı	1	İşlev

Tablo 27.1 incelendiğinde araç-işlev kategorisi içinde yer alan toplam on sekiz metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.359- Y.17- E- S.11) dua kavramını köprüye benzetmiş “...Çünkü, Allah ile aramızda bir iletişim aracıdır.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.325- Y.17- K- S.11) dua kavramını “.... Çünkü, biz istiyoruz hemen olmayabiliyor, orada zamanı bekliyor bir müddet sonra gerçekleşiyor.” ifadesiyle dilek kutusuna benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan anahtar, öğrenci tarafından (L.355- Y.17- E- S.11) “...Çünkü, Allah ile aramızdaki kapıyı açar.” şeklinde açıklanmıştır. Postacı metaforunu ise bir öğrenci (L.367- Y.18- K- S.12) “...Çünkü, Allah’tan istediklerimizi, dileklerimizi ulaştıran şeydir.” ifadesiyle duaya benzetmiştir. Yalvarmak kavramıyla ilişkilen öğrenci (L.340- Y.17- E- S.11) “...Çünkü, çaresiz ve elinden bir şey gelmeyen insanlar Allah’a ulaşmak için bunu yapıyor.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.5.4.2. Etki kategorisi

Tablo 27.2 etki kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 27.2: Etki kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Sığınak	1	Etki
2	Kalkan	1	Etki

Tablo 27.2 incelendiğinde etki kategorisi içinde yer alan toplam iki metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (L.363- Y.17- K- S.12) dua kavramını sığınağa benzetmiş “...Çünkü, manevi bir şekilde Allaha sığınıp, dileklerimizi bildirip çare arıyoruz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.403- Y.17- E- S.12) dua kavramını “.... Çünkü, dua okuyunca kendimizi güvende hissediyoruz.” ifadesiyle kalkana benzetmiştir.

4.1.5.4.3. Farklı kavramlar kategorisi

Tablo 27.3 farklı kavramlar kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 27.3: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Güvercin	1	Temsil
2	Oksijen	1	Gereklilik
3	Annemden isteklerim	1	İçerik
4	Karga	1	Amaç
5	Çikolata	1	Etki

Tablo 27.3 incelendiğinde farklı kavramlar kategorisi içinde yer alan toplam beş metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.312- Y.17- K- S.11) dua kavramını güvercine benzetmiş “...Çünkü, güvercin eskiden iletişim aracıydı, iletişimi temsil ediyor. Bizde Allah ile iletişim kuruyoruz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.345- Y.17- E- S.11) dua kavramını “.... Çünkü, sürekli dua etmek istiyorum.” ifadesiyle çikolataya benzetmiştir.

4.1.6. Kurban Kavramı

Kurban kavramına ilişkin geliştirilen metaforlar için dört katılımcı grubunda ayrı kategoriler oluşturulmuştur.

4.1.6.1. 1. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta kurban kavramına ilişkin 35 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 3 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “temsil”, “fayda sağlama”, “farklı kavramlar” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 28: 1. grup kurban metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Temsil kategorisi	26
2.	Fayda sağlama kategorisi	6
3.	Farklı kavramlar kategorisi	3
Toplam		35

4.1.5.1.1. Temsil kategorisi

Tablo 28.1 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 28.1: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Hayvan	11	Temsil
2	Bayram	7	Temsil
3	İnek	5	Temsil
4	Ölü	3	Temsil

Tablo 28.1 incelendiğinde temsil kategorisi içinde yer alan toplam yirmi altı metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride özellikle hayvan metaforu üzerine yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (O.65- Y.11- K- S.6) kurban kavramını hayvana benzetmiş “...Çünkü, kurban bayramında hayvan kesiyoruz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.20- Y.10- E- S.5) kurban kavramını “.... Çünkü, kurban isminde bir bayram vardır.” ifadesiyle bayrama benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan inek, öğrenci tarafından (O.8- Y.11- K- S.5) “...Çünkü, kurban bayramında inek kesiliyor.” şeklinde açıklanmıştır. Ölü metaforunu ise bir öğrenci (O.50- Y.12- K- S.6) “...Çünkü, onlar ölüp kurban oluyor.” ifadesiyle kurbana benzetmiştir.

4.1.6.1.2. Fayda sağlama kategorisi

Tablo 28.2 fayda sağlama kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 28.2: Fayda sağlama kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Et	3	Yardım
2	Şenlik	1	Fayda
3	Ziyafet	1	Fayda
4	Yemek	1	Yardım

Tablo 28.2 incelendiğinde fayda sağlama kategorisi içinde yer alan toplam altı metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.48- Y.11- E- S.5) kurban kavramını ete benzetmiş “...Çünkü, kurbanda hayvan kesip, etini ihtiyaç sahiplerine dağıtıyoruz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.16- Y.11- K- S.5) kurban kavramını “.... Çünkü, kurban bayramı fakirler için bir şenliktir. Onlara et dağıtılıyor.” ifadesiyle şenliğe benzetmiştir.

4.1.6.1.3. Farklı kavramlar kategorisi

Tablo 28.3 farklı kavramlar kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 28.3: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Vergi vermek	1	Sorumluluk
2	Hediye vermek	1	İstek
3	Kurbağa	1	Çağrışım

Tablo 28.3 incelendiğinde farklı kavramlar kategorisi içinde yer alan toplam üç metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.80- Y.12- E- S.6) kurban kavramını vergi vermeye benzetmiş “...Çünkü, vergi bizim devlete görevimiz, kurban da Allah’a karşı görevimiz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.19- Y.10- E- S.5) kurban kavramını “.... Çünkü, kelimeler birbirlerine çok benziyor.” ifadesiyle kurbağaya benzetmiştir.

4.1.6.2. 2. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden oluşan 2. grupta kurban kavramına ilişkin 31 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 3 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “temsil”, “işlev”, “fayda sağlama” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 29: 2. grup kurban metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Temsil kategorisi	26
2.	İşlev kategorisi	3
3.	Fayda sağlama kategorisi	2
	Toplam	31

4.1.6.2.1. Temsil kategorisi

Tablo 29.1 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 29.1: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Bayram	10	Temsil
2	Hayvan	8	Temsil
3	İnek	5	Temsil
4	Kan	2	Temsil
5	Elçi	1	Temsil

Tablo 29.1 incelendiğinde temsil kategorisi içinde yer alan toplam yirmi altı metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride bayram, hayvan ve inek metaforları üzerine yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (O.142- Y.14- K- S.8) kurban kavramını bayrama benzetmiş “...Çünkü, kurban denince aklıma kurban bayramı geliyor. O zaman kurban kesiyoruz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.150- Y.14- K- S.8) kurban kavramını “.... Çünkü, kurban bayramında hayvan kesilir.” ifadesiyle hayvana benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan inek, öğrenci tarafından (O.181- Y.13- E- S.8) “...Çünkü, kurban bayramında inek kesiyoruz.” şeklinde açıklanmıştır. Kan metaforunu ise bir öğrenci (O.169- Y.14- E- S.8) “...Çünkü, kurban kanlıdır.” ifadesiyle kurbana benzetmiştir.

4.1.6.2.2. İşlev kategorisi

Tablo 29.2 işlev kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 29.2: İşlev kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Hediye vermek	2	İşlev
2	Alışveriş yapmak	1	İşlev

Tablo 29.2 incelendiğinde işlev kategorisi içinde yer alan toplam üç metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (O.178- Y.14- E- S.8) kurban kavramını hediye benzetmiş “...Çünkü, o da Allah’a hediyedir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.117- Y.14- E- S.7) kurban kavramını “.... Çünkü, kurban da alınıyor, sonra fakirlere veriliyor .” ifadesiyle alışveriş yapmaya benzetmiştir.

4.1.6.2.3. *Fayda sağlama kategorisi*

Tablo 29.3 fayda sağlama kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 29.3: Fayda sağlama kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Yardım kiti	1	Fayda
2	Bilet	1	Fayda

Tablo 29.3 incelendiğinde fayda sağlama kategorisi içinde yer alan toplam iki metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.173- Y.13- E- S.8) kurban kavramını yardım kitine benzetmiş “...Çünkü, kurban sayesinde başkalarına yardım ediyoruz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.126- Y.13- E- S.7) kurban kavramını “.... Çünkü, sırat köprüsünden geçmemize yardım eden bilet.” ifadesiyle bilete benzetmiştir.

4.1.6.3. 3. *grup kavramsal kategoriler*

Yapılan analizler sonucunda 9. ve 10. sınıf öğrencilerinden oluşan 3. grupta kurban kavramına ilişkin 17 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 3 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “temsil”, “fayda sağlama”, “yaptırım” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 30: 3. grup kurban metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
----	----------	---

1. Temsil kategorisi	14
2. Fayda sağlama kategorisi	4
3. Yaptırım kategorisi	2
Toplam	20

4.1.6.3.1. Temsil kategorisi

Tablo 30.1 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 30.1: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	İnek	6	Temsil
2	Hayvan	3	Temsil
3	Et	3	Temsil
4	Kan	1	Temsil
5	Dana	1	Temsil

Tablo 30.1 incelendiğinde temsil kategorisi içinde yer alan toplam on dört metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride inek metaforu üzerine yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (L.186- Y.15- K- S.9) kurban kavramını ineğe benzetmiş “...Çünkü, kurban bayramında inek kesiyoruz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.273- Y.16- E- S.10) kurban kavramını “.... Çünkü, kurban olarak inek kesiyoruz.” ifadesiyle ineğe benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan et, öğrenci tarafından (L.258- Y.16- K- S.10) “...Çünkü, et yemeği yapılıyor.” şeklinde açıklanmıştır. Kan metaforunu ise bir öğrenci (L.210- Y.15- K- S.9) “...Çünkü, kurbanda önemli olan kan akmasıdır. Hayvan olması gerekmez.” ifadesiyle kurbana benzetmiştir.

4.1.6.3.2. Fayda sağlama kategorisi

Tablo 30.2 fayda sağlama kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 30.2: Fayda sağlama kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Yemek	2	Fayda
2	Ziyafet	1	Fayda
3	Protein	1	Fayda

Tablo 30.2 incelendiğinde fayda sağlama kategorisi içinde yer alan toplam dört metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.225- Y.15- E- S.9) kurban kavramını yemeğe benzetmiş “...Çünkü, kurban kesilip etiyle yemek yapılır, gelenlere yemek verilir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.207- Y.15- K- S.9) kurban kavramını “.... Çünkü, kurban bayramı bol etin olduğu bir ziyafettir.” ifadesiyle ziyafete benzetmiştir. Bu kategoride yer alan metaforlardan olan protein, öğrenci tarafından (L.185- Y.15- K- S.9) “...Çünkü, her gün et yiyerek protein alıyorum.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.6.3.3. Yaptırım kategorisi

Tablo 30.3 yaptırım kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 30.3: Yaptırım kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Para ile verilen yemek	2	Yaptırım
2	Borcunu vermek	1	Yaptırım

Tablo 30.3 incelendiğinde yaptırım kategorisi içinde yer alan toplam üç metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (L.226- Y.15- E- S.9) kurban kavramını para ile verilen yemeğe benzetmiş “...Çünkü, yoksullara yemek verilir, et verilir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.216- Y.15- K- S.9) kurban kavramını “.... Çünkü, Allah bizden istemiş, bizde sanki ona borçluymuşuz gibi ödüyoruz .” ifadesiyle borcunu vermeye benzetmiştir.

4.1.6.4. 4. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 11. ve 12. sınıf öğrencilerinden oluşan 4. grupta kurban kavramına ilişkin 26 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 3 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “temsil”, “etki”, “lafzı çağrışım” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 31: 4. grup kurban metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Temsil kategorisi	22
2.	Etki kategorisi	3
3.	Lafzı çağrışım kategorisi	1
Toplam		26

4.1.6.3.1. Temsil olarak kategorisi

Tablo 31.1 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 31.1: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Et	4	Temsil
2	Cinayet	3	Temsil
3	Hediye	3	Temsil
4	Hayvan	2	Temsil
5	Bayram	2	Temsil
6	İnek	2	Temsil
7	Masterchef	1	Temsil
8	Ziyafet	1	Temsil
9	Dana	1	Temsil
10	Vakıf	1	Temsil
11	Kızılay	1	Temsil
12	Binek hayvanı	1	Temsil

Tablo 31.1 incelendiğinde temsil kategorisi içinde yer alan toplam yirmi iki metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (L.317- Y.17- K- S.11) kurban kavramını ete benzetmiş “...Çünkü, kurbanda et yenir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.325- Y.17- K- S.11) kurban kavramını “.... Çünkü, Allah’a adanan bir şeydir.” ifadesiyle hediye benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan Masterchef (televizyon programı), öğrenci tarafından (L.338- Y.17- E- S.11) “...Çünkü, orada da et veriliyor. Ama ne zaman iyi et verildiği belli olmuyor” şeklinde açıklanmıştır. Kızılay metaforunu ise bir öğrenci (L.401- Y.18- E- S.12) “...Çünkü, ihtiyacı olanlara yardım ediyor.” ifadesiyle kurban benzetmiştir.

4.1.6.4.2. Etki kategorisi

Tablo 31.2 etki kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 31.2: Etki kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Yemek	2	Tokluk
2	Et durumu	1	Tokluk
3	Ödül	1	Mutluluk

Tablo 31.2 incelendiğinde etki kategorisi içinde yer alan toplam dört metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (L.351- Y.16- E- S.11) kurban kavramını yemeğe benzetmiş “...Çünkü, kurban kesildikten sonra sürekli yemek yiyoruz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.337- Y.16- K- S.11) kurban kavramını “.... Çünkü, kurbanda büyükbaş hayvan kesiliyor.” ifadesiyle et duruma benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan ödül, öğrenci tarafından (L.349- Y.17- E- S.11) “...Çünkü, kurban kestiklerinde tanrıya ödül verdiklerini ve onun mutlu olduğunu sanıyorlar.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.6.4.3. Lafzı çağrışım kategorisi

Tablo 31.3 lafzı çağrışım kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 31.3: Lafzı çağrışım kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Kurbağa	1	Çağrışım

Tablo 31.3 incelendiğinde lafzı çağrışım kategorisi içerisinde bir metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (L.345- Y.17- E- S.11) kurban kavramını kurbağaya benzetmiş “...Çünkü, ikisinin de okunuşu birbirine benziyor.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.7. Namaz Kavramı

Namaz kavramına ilişkin geliştirilen metaforlar için dört katılımcı grubunda ayrı kategoriler oluşturulmuştur.

4.1.6.1. 1. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta namaz kavramına ilişkin 11 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 3 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “temsil”, “görev”, “araç” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 32: 1. grup namaz metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Temsil kategorisi	7

2. Görev kategorisi	2
3. Araç kategorisi	3
Toplam	12

4.1.7.1.1. *Temsil kategorisi*

Tablo 32.1 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 32.1: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Cami	4	Temsil
2	Cuma günü	1	Temsil
3	Hoca	1	Temsil
4	Kuran-ı Kerim	1	Temsil

Tablo 32.1 incelendiğinde temsil kategorisi içinde yer alan toplam yedi metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride cami metaforu üzerine yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (O.57- Y.11- K- S.6) namaz kavramını camiye benzetmiş “...Çünkü, Müslümanlar namaz kılmak için camiye giderler.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.71- Y.12- E- S.6) namaz kavramını “.... Çünkü, Cuma günleri namaz oluyor genelde.” ifadesiyle Cuma gününe benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan hoca, öğrenci tarafından (O.33- Y.11- K- S.5) “...Çünkü, hoca namaz kıldırıyor.” şeklinde açıklanmıştır. Kuran-ı Kerim metaforunu ise bir öğrenci (O.41- Y.11- E- S.5) “...Çünkü, namazda Kuran’dan sure okuyoruz.” ifadesiyle namaza benzetmiştir.

4.1.7.1.2. *Görev olarak kategorisi*

Tablo 32.2 görev kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 32.2: Görev kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
----	---------	---	---------------

Tablo 32.2 incelendiğinde görev kategorisi içinde yer alan toplam iki metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (O.7- Y.11- K- S.5) namaz kavramını ödevde benzetmiş “...Çünkü, her ezan okunduğunda namazımızı kılarız. Her okuldan geldiğimizde ödevimizi yaparız.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.7.1.3. Araç kategorisi

Tablo 32.3 araç kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 32.3: Araç olarak kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Selam vermek	1	Araç
2	Anahtar	1	Araç
3	Çağrı	1	Araç

Tablo 32.3 incelendiğinde araç kategorisi içinde yer alan toplam iki metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.43- Y.11- E- S.5) namaz kavramını selam vermeye benzetmiş “...Çünkü, Allah’a dua ve selam ederiz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.28- Y.11- E- S.5) namaz kavramını “.... Çünkü, namaz kılarak cennetin kapısını açıyoruz.” ifadesiyle anahtara benzetmiştir.

4.1.7.2. 2. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden oluşan 2. grupta namaz kavramına ilişkin 22 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 4 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “araç”, “güç”, “temsil”, “farklı kavramlar” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 33: 2. grup namaz metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Araç kategorisi	9
2.	Güç kategorisi	8
3.	Temsil kategorisi	2
4.	Farklı kavramlar kategorisi	3
	Toplam	22

4.1.7.2.1. Araç kategorisi

Tablo 33.1 araç kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 33.1: Araç kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Anahtar	3	Araç
2	Yol	2	Araç
3	Kapı	1	Araç
4	Asansör	1	Araç
5	Seccade	1	Araç
6	Kible	1	Araç

Tablo 33.1 incelendiğinde araç kategorisi içinde yer alan toplam dokuz metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride anahtar ve yol metaforlarının tekrarına rastlanmıştır. Bir öğrenci (O.150- Y.14- K- S.8) namaz kavramını anahtara benzetmiş “...Çünkü, namaz cennetin kapısını açan en güzel ibadettir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.111- Y.14- E- S.7) namaz kavramını “... Çünkü, cennete gitmek için geçilmesi gerekiyor.” ifadesiyle yola benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan kapı, öğrenci tarafından (O.147- Y.14- K- S.8) “...Çünkü, cennetin kapılarını açacak bir ibadettir.” şeklinde açıklanmıştır. Kible metaforunu ise bir öğrenci (O.184- Y.14- E- S.8) “...Çünkü, namaz kibleye dönülerek kılınır.” ifadesiyle namaza benzetmiştir.

4.1.7.2.2. Güç kategorisi

Tablo 33.2 güç kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 33.2: Güç kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Direk	6	Güç
2	Ağaç kökü	1	Güç
3	Aile büyükleri	1	Güç

Tablo 33.2 incelendiğinde güç kategorisi içinde yer alan toplam sekiz metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride direk metaforunun yoğunluğu dikkat çekmektedir. Bir öğrenci (O.182- Y.14- E- S.8) namaz kavramını direğe benzetmiş “...Çünkü, önemlidir, olmazsa dinimiz çöker.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.95- Y.12- K- S.7) namaz kavramını “.... Çünkü, bizim geleceğimizi onlar sağladı yani bizim kökümüz büyüklerimizden gelme. Namaz da din için önemlidir” ifadesiyle aile büyüklerine benzetmiştir.

4.1.7.2.3. Temsil kategorisi

Tablo 33.3 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 33.3: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Annem	1	Temsil
2	Baba	1	Temsil

Tablo 33.3 incelendiğinde temsil kategorisi içinde yer alan toplam iki metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (O.134- Y.13- E- S.7) namaz kavramını annesine benzetmiş “...Çünkü, annem namazı çok kılıyor.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.92- Y.12- K- S.7) namaz kavramını “.... Çünkü, baba olmaz ise evin anlamı

kalmaz. Namaz da öyle. Namaz olmaz ise din de olmaz.” ifadesiyle aile babasına benzetmiştir.

4.1.7.2.4. Farklı kavramlar kategorisi

Tablo 33.4 farklı kavramlar kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 33.4: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Ödevler	1	Görev
2	Işık	1	Yol gösterici
3	İnce tül	1	Yakınlık

Tablo 33.4 incelendiğinde farklı kavramlar kategorisi içinde yer alan toplam üç metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.134- Y.14- K- S.8) namaz kavramını ödevlere benzetmiş “...Çünkü, yapmak zorundasın.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.149- Y.14- E- S.8) namaz kavramını “.... Çünkü, ışık bizi aydınlatır. Namazda bizi aydınlatır.” ifadesiyle ışığa benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan ince tül , öğrenci tarafından (O.153- Y.14- K- S.8) “...Çünkü, Namaz kılınca Allah ile aramızda ince bir tül kadar mesafe kalıyor. Bizi Allah’a yaklaştırıyor.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.7.3. 3. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 9. ve 10. sınıf öğrencilerinden oluşan 3. grupta namaz kavramına ilişkin 12 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 4 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “otorite-sorumluluk”, “şekil”, “güç”, “rahatlama aracı” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 34: 1. grup namaz metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Otorite-sorumluluk kategorisi	5
2.	Şekil kategorisi	5
3.	Rahatlama aracı kategorisi	3
4.	Güç kategorisi	1
	Toplam	14

4.1.7.3.1. Otorite-sorumluluk kategorisi

Tablo 34.1 otorite-sorumluluk kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 34.1: Otorite-sorumluluk kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Sınav	3	Otorite
2	Ders çalışma	2	Sorumluluk

Tablo 34.1 incelendiğinde otorite-sorumluluk kategorisi içinde yer alan toplam beş metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (L.225- Y.15- E- S.9) namaz kavramını sınava benzetmiş “...Çünkü, yaptıklarımızın karşılığıdır.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.228- Y.15- E- S.9) namaz kavramını “.... Çünkü, sınavı geçmek için yapmamız gerekendir.” ifadesiyle ders çalışmaya benzetmiştir.

4.1.7.3.2. Şekil kategorisi

Tablo 34.2 şekil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 34.2: Şekil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Spor yapmak	4	Şekil
2	Tören	1	Şekil

Tablo 34.2 incelendiğinde şekil kategorisi içinde yer alan toplam beş metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride spor yapmak metaforu üzerine yoğunluk dikkat çekmektedir. Bir öğrenci (L.231- Y.15- E- S.9) namaz kavramını spor yapmaya benzetmiş “...Çünkü, namaz kılarken bütün kaslarımız çalışıyor.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.267- Y.15- K- S.10) namaz kavramını “.... Çünkü, namaz tıpkı tören gibi makineleşmiş hareketlerden oluşuyor.” ifadesiyle törene benzetmiştir.

4.1.7.3.3. Rahatlama aracı kategorisi

Tablo 34.3 rahatlama aracı kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 34.3: Rahatlama aracı kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Psikiyatrist	1	Rahatlama aracı
2	Su	1	Rahatlama aracı
3	Gül	1	Rahatlama aracı

Tablo 34.3 incelendiğinde rahatlama aracı kategorisi içinde yer alan toplam üç metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.269- Y.16- K- S.10) namaz kavramını psikiyatriste benzetmiş “...Çünkü, dertlerimizi sıkıntılarımızı dinleyip, bizi rahatlatıyor.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.188- Y.15- K- S.9) namaz kavramını “.... Çünkü, su saftır sesi görüntüsü insana iyi gelir.” ifadesiyle suya benzetmiştir.

4.1.7.3.4. Güç kategorisi

Tablo 34.4 güç kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 34.4: Güç kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Direk	1	Güç unsuru

Tablo 34.4 incelendiğinde güç kategorisi içinde bir metaforun yer aldığı görülmektedir. Bir öğrenci (L.210- Y.15- K- S.9) namaz kavramını direğe benzetmiş “...Çünkü, bizim dinimizi ayakta tuttuğu gibi, evi de direk ayakta tutar.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.7.4. 4. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 11. ve 12. sınıf öğrencilerinden oluşan 4. grupta namaz kavramına ilişkin 30 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 5 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “şekil”, “güç”, “yol gösterici”, “gereklilik”, “araç”, “farklı kavramlar” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (Ö) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 35: 4. grup namaz metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Şekil kategorisi	13
2.	Güç kategorisi	6
3.	Yol gösterici kategorisi	3
4.	Gereklilik kategorisi	3
5.	Araç kategorisi	2
6.	Farklı kavramlar kategorisi	3
	Toplam	30

4.1.7.4.1. Şekil kategorisi

Tablo 35.1 şekil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 35.1: Şekil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Spor yapmak	9	Şekil
2	Yoga	2	Şekil
3	Fizik tedavi	1	Şekil

Tablo 35.1 incelendiğinde şekil kategorisi içinde yer alan toplam on üç metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride spor yapmak metaforu üzerindeki yoğunluk dikkat çekmektedir. Bir öğrenci (L.315- Y.17- K- S.11) namaz kavramını spor yapmaya benzetmiş “...Çünkü, beş vakit düzenli olarak yapılıyor.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.374- Y.18- K- S.12) namaz kavramını “.... Çünkü, yaptığı hareketler, odaklanmalar nefis temizlenmesi, huzura ermesi ikisinin de ortak özellikleridir.” ifadesiyle yogaya benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan fizik tedavi, öğrenci tarafından (L.318- Y.17- K- S.11) “...Çünkü, hareket halinde oluyoruz, kaslarımız çalışıyor.” şeklinde açıklanmıştır. Öğrenci metaforunu ise bir öğrenci (L.314- Y.17- K- S.11) “...Çünkü, görevdir ve yerine getirmek zorundayız.” ifadesiyle namaza benzetmiştir.

4.1.7.4.2. Güç kategorisi

Tablo 35.2 güç kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 35.2: Güç kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Direk	2	Güç
2	Ağaç	1	Güç
3	İnşaat temeli	1	Güç
4	Baş parmak	1	Güç
5	Kemik	1	Güç

Tablo 35.2 incelendiğinde güç kategorisi içinde yer alan toplam altı metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.335- Y.17- E- S.11) namaz kavramını direğe benzetmiş “...Çünkü, namaz dinin direğidir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.306- Y.17- K- S.11)

namaz kavramını “.... Çünkü, ağaç toprağa güç verir tutunmasını sağlar, namaz da insana güç verir.” ifadesiyle ağaca benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan inşaat temeli, öğrenci tarafından (L.386- Y.18- E- S.12) “...Çünkü, temeli olmayan yapı sağlam olamaz.” şeklinde açıklanmıştır. Kemik metaforunu ise bir öğrenci (L.322- Y.17- K- S.11) “...Çünkü, insanın temeli kemiktir.” ifadesiyle namaza benzetmiştir.

4.1.7.4.3. Yol gösterici kategorisi

Tablo 35.3 yol gösterici kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 35.3: Yol gösterici kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Pusula	2	Yol gösterici
2	Ampul	1	Yol gösterici

Tablo 35.3 incelendiğinde yol gösterici kategorisi içinde yer alan toplam üç metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (.310- Y.17- K- S.11) namaz kavramını pusulaya benzetmiş “...Çünkü, bize doğru yolu gösteriyor.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.352- Y.16- E- S.11) namaz kavramını “.... Çünkü, ampul aydınlatıcı, namaz ise ruh rahatlatıcıdır.” ifadesiyle ampule benzetmiştir.

4.1.7.4.4. Gereklilik kategorisi

Tablo 35.4 gereklilik kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 35.4: Gereklilik kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Yemek	1	Gereklilik
2	Yağ	1	Gereklilik
3	Güneş	1	Gereklilik

Tablo 35.4 incelendiğinde gereklilik kategorisi içinde yer alan toplam üç metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (L.371- Y.17- K- S.11) namaz kavramını yemeğe benzetmiş “...Çünkü, üç öğün yediğimiz yemek gibidir. İnsan yemeksiz de yapamaz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.325- Y.17- K- S.11) namaz kavramını “.... Çünkü, yağda yemeğin olmazsa olmazıdır.” ifadesiyle yağa benzetmiştir.

4.1.7.4.5. Araç kategorisi

Tablo 35.5 araç kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 35.5: Araç kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Şarj aleti	1	Araç
2	Alarm	1	Araç

Tablo 35.5 incelendiğinde araç kategorisi içinde yer alan toplam iki metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (L.297- Y.17- K- S.11) namaz kavramını şarj aletine benzetmiş “...Çünkü, şarj aleti telefonu, namaz insanın ruhunu doyuruyor.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.299- Y.17- E- S.11) namaz kavramını “.... Çünkü, vakit vakit Allah’ı hatırlatıyor.” ifadesiyle alarma benzetmiştir.

4.1.7.4.6. Farklı kavramlar kategorisi

Tablo 35.6 farklı kavramlar kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 35.6: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Ödev	2	Görev
2	Cuma günü	1	Temsil

Tablo 35.6 incelendiğinde farklı kavramlar kategorisi içinde yer alan toplam üç metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (L.411- Y.18- E- S.12) namaz kavramını ödevle benzetmiş “...Çünkü, sorumluluğumuzdur.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir

öğrenci (L.400- Y.18- E- S.12) namaz kavramını “.... Çünkü, sadece Cuma günü namaz kılınır.” ifadesiyle cuma gününe benzetmiştir.

4.1.8. Oruç Kavramı

Oruç kavramına ilişkin geliştirilen metaforlar için dört katılımcı grubunda ayrı kategoriler oluşturulmuştur.

4.1.8.1. 1. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta oruç kavramına ilişkin 8 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 3 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “temsil”, “zorluk”, “araç” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 36: 1. grup oruç metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Temsil kategorisi	3
2.	Zorluk kategorisi	3
3.	Araç kategorisi	2
Toplam		8

4.1.8.1.1. Temsil kategorisi

Tablo 36.1 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 36.1: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Yemek	2	Temsil
2	Hurma	1	Temsil

Tablo 36.1 incelendiğinde temsil kategorisi içinde yer alan toplam dört metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.13- Y.11- K- S.5) oruç kavramını yemeğe benzetmiş “...Çünkü, yemek yemiyoruz.” ifadesiyle açıklamıştır. Kategoride yer alan metaforlardan olan hurma, öğrenci tarafından (O.7- Y.11- K- S.5) “...Çünkü, hurma yeniyor.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.8.1.2. Zorluk kategorisi

Tablo 36.2 zorluk olarak oruç kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 36.2: Zorluk kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Sınav	1	Zorluk
2	Çöl	1	Zorluk
3	Zorlu yol	1	Zorluk

Tablo 36.2 incelendiğinde zorluk kategorisi içinde yer alan toplam üç metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.58- Y.12- K- S.6) oruç kavramını sınava benzetmiş “...Çünkü, ikisi de çok zor .” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.80- Y.12- E- S.6) oruç kavramını “.... Çünkü, çölde aç ve susuz kalabilirsiniz.” ifadesiyle çöle benzetmiştir.

4.1.8.1.3. Araç kategorisi

Tablo 36.3 araç kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 36.3: Araç kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Aç insanlar	1	Araç
2	Fakir insanlar	1	Araç

Tablo 36.3 incelendiğinde araç kategorisi içinde yer alan toplam iki metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (O.21- Y.11- K- S.5) oruç kavramını aç insanlara benzetmiş “...Çünkü, onlarda yemek yiyemiyorlar.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.28- Y.11- E- S.5) oruç kavramını “.... Çünkü, fakirlerde yemeden içmeden durur.” ifadesiyle fakirlere benzetmiştir.

4.1.8.2. 2. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden oluşan 2. grupta oruç kavramına ilişkin 13 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 4 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “ihtiyaç”, “temsil”, “kural”, “farklı kavramlar” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 37: 2. grup oruç metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	İhtiyaç kategorisi	6
2.	Temsil kategorisi	2
3.	Kural kategorisi	2
4.	Farklı kavramlar kategorisi	3
	Toplam	13

4.1.8.2.1. İhtiyaç kategorisi

Tablo 37.1 ihtiyaç kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 37.1: İhtiyaç kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Deve	4	İhtiyaç
2	Araba	1	İhtiyaç
3	Bitki	1	İhtiyaç

Tablo 37.1 incelendiğinde ihtiyaç kategorisi içinde yer alan toplam altı metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride deve metaforunun yoğunluğu dikkat çekmektedir. Bir öğrenci (O.171- Y.15- E- S.8) oruç kavramını deveye benzetmiş “...Çünkü, deve de suyu bir kere içer uzun zaman kalabilir. Oruç tutan insanın da sağlığı olur.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.167- Y.14- E- S.8) oruç kavramını “.... Çünkü, arabada benzin aldıktan sonra uzun süre benzin almıyor.” ifadesiyle arabaya benzetmiştir.

4.1.8.2.2. *Temsil kategorisi*

Tablo 37.2 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 37.2: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Annem	1	Temsil
2	Hız. Eyüb	1	Temsil

Tablo 37.2 incelendiğinde temsil kategorisi içinde yer alan toplam üç metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.105- Y.13- K- S.7) oruç kavramını ramazan ayına benzetmiş “...Çünkü, ramazan ayında oruç tutuyoruz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.134- Y.13- E- S.7) oruç kavramını “.... Çünkü, annem çok oruç tutuyor.” ifadesiyle annesine benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan Hız. Eyüb, öğrenci tarafından (O.182- Y.14- E- S.8) “...Çünkü, oruç eşittir sabır. En sabırlı peygamberde Hız. Eyüb’dür.” şeklinde açıklayarak, oruç kavramına benzetmiştir.

4.1.8.2.3. *Kural kategorisi*

Tablo 37.3 kural kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 37.3: Kural kategorisi ve metaforları

--	--	--	--

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Okul	1	Kural
2	Tabu oyunu	1	Kural

Tablo 37.3 incelendiğinde kural kategorisi içinde yer alan toplam iki metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (O.160- Y.15- K- S.8) oruç kavramını okul benzetmiş “...Çünkü, yapmamamız gereken şeyler var, sabrediyoruz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.134- Y.14- K- S.8) oruç kavramını “.... Çünkü, bir şey yapmak yasak ama çok eğlenceli o yasak olan şeyi yapmamak.” ifadesiyle tabu oyununa benzetmiştir.

4.1.8.2.4. Farklı kavramlar kategorisi

Tablo 37.4 farklı kavramlar kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 37.4: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Kamçı	1	Güç
2	Test	1	Zorluk
3	Yoksullar	1	Araç

Tablo 37.4 incelendiğinde farklı kavramlar kategorisi içinde yer alan toplam üç metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.154- Y.13- K- S.8) oruç kavramını kamçıya benzetmiş “...Çünkü, oruç nefsimize hakim olmayı öğretiyor.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.152- Y.14- K- S.8) oruç kavramını “.... Çünkü, açın halinden anlamak için.” ifadesiyle yoksullara benzetmiştir.

4.1.8.3. 3. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 9. ve 10. sınıf öğrencilerinden oluşan 3. grupta oruç kavramına ilişkin 5 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 2 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “araç”, “süreç” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (Ö) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 38: 3. grup oruç metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Araç kategorisi	4
2.	Süreç kategorisi	1
	Toplam	5

4.1.8.3.1. Araç kategorisi

Tablo 38.1 araç kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 38.1: Araç kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Fakir insanlar	1	Araç
2	Afrika	1	Araç
3	Su	1	Araç
4	Para	1	Araç

Tablo 38.1 incelendiğinde araç kategorisi içinde yer alan toplam dört metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride tekrar eden fakir metaforudur. Bir öğrenci (L.270- Y.16- K- S.10) oruç kavramını fakir insanlara benzetmiş “...Çünkü, oruçlu iken onların halinden anlıyoruz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.205- Y.15- K- S.9) oruç kavramını “.... Çünkü, orada yaşayanlarda hep açtır.” ifadesiyle Afrika’ya benzetmiştir. Bu kategoride yer alan metaforlardan olan para, öğrenci tarafından (L.221- Y.14- E- S.9) “...Çünkü, oruçlu iken para hayırlara vesile olur.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.8.3.2. Süreç kategorisi

Tablo 38.2 süreç kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 38.2: Süreç kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Alarmlı saat	1	Süreç

Tablo 38.2 incelendiğinde süreç kategorisi içinde yer alan bir metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (L.288- Y.16- E- S.10) oruç kavramını alarmlı saate benzetmiş “...Çünkü, sadece zamanı geldiğinde çalar.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.8.4. 4. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 11. ve 12. sınıf öğrencilerinden oluşan 4. grupta oruç kavramına ilişkin 19 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 4 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “zorluk”, “araç”, “temsil”, “farklı kavramlar” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 39: 4. grup oruç metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Zorluk kategorisi	6
2.	Araç kategorisi	6
3.	Temsil kategorisi	3
4.	Farklı kavramlar kategorisi	4
	Toplam	19

4.1.8.4.1. Zorluk kategorisi

Tablo 39.1 zorluk kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 39.1: Zorluk kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Sınav	3	Zorluk
2	Ada	1	Zorluk
3	Survivor	1	Zorluk
4	İşkence	1	Zorluk

Tablo 39.1 incelendiğinde zorluk kategorisi içinde yer alan toplam altı metaforun olduğu görülmektedir. Kategorinin tekrar eden metaforu, sınav metaforudur. Bir öğrenci (L.338- Y.17- E- S.11) oruç kavramını sınava benzetmiş “...Çünkü, kopya çekersen atmış bir gün kitleniyor.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.314- Y.17- K- S.11) oruç kavramını “.... Çünkü, onlar da yemek yemede sıkıntı çekiyor.” ifadesiyle televizyonda yayınlanan yarışma programı Survivor’a benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan hurma, öğrenci tarafından (L.313- Y.17- K- S.11) “...Çünkü, yemek sıkıntılı.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.8.4.2. Araç kategorisi

Tablo 39.2 araç kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 39.2: Araç kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Afrika	3	Araç
2	Sokak çocukları	2	Araç
3	Aç insanlar	1	Araç

Tablo 39.2 incelendiğinde araç kategorisi içinde yer alan toplam altı metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (L.320- Y.16- K- S.11) oruç kavramını Afrika’ya benzetmiş “...Çünkü, açlığın ne demek olduğunu onlar anlıyorlar.” ifadesiyle

açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.410- Y.18- K- S.12) oruç kavramını “.... Çünkü, onlar da parasız kaldıklarında aç kalıyorlar.” ifadesiyle sokak çocuklarına benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan aç insanlar, öğrenci tarafından (L.385- Y.18- E- S.12) “...Çünkü, onların halinden anlamamızı sağlıyor.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.8.4.3. Temsil kategorisi

Tablo 39.3 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 39.3: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Sofiana Feghouli	1	Temsil
2	Hız. Eyüb	1	Temsil
3	Çorba	1	Temsil

Tablo 39.3 incelendiğinde temsil kategorisi içinde yer alan toplam üç metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.345- Y.17- E- S.11) oruç kavramını futbolcu Sofiana Feghouli'ye benzetmiş “...Çünkü, maçta bile oruç tutuyor.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.355- Y.17- E- S.11) oruç kavramını “.... Çünkü, oruç sabırdır ve sabrı en güzel anlatan Hız. Eyüb'dür.” ifadesiyle peygamber Hız. Eyüb'e benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan çorba, öğrenci tarafından (L.402- Y.18- E- S.12) “...Çünkü, benim için orucu açarken mutlaka çorba içilmelidir.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.8.4.4. Farklı kavramlar kategorisi

Tablo 39.4 farklı kavramlar kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 39.4: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Benzinsiz araba	1	Gıdasızlık
2	Dönemlik iş	1	Zaman
3	Terazi	1	Araç
4	Ölü adam	1	Güçsüzlük

Tablo 39.4 incelendiğinde farklı kavramlar kategorisi içinde yer alan toplam dört metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.13- Y.11- K- S.5) oruç kavramını benzinsiz arabaya benzetmiş “...Çünkü, arabada benzinsiz gitmez.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.358- Y.17- E- S.11) oruç kavramını “.... Çünkü, ramazan ayı bitince kimse oruç tutmuyor.” ifadesiyle dönemlik işe benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan terazi, öğrenci tarafından (L.376- Y.18- K- S.12) “...Çünkü, kendimizi ölçüp tartmamızı sağlayan bir ibadet.” şeklinde açıklanmıştır. Kategorinin son metaforu olan ölü adamı ise öğrenci (L.383- Y.18- K- S.12) tarafından “...Çünkü, oruç her anlamda kendini kapamaktır.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.9. Zekat Kavramı

Zekat kavramına ilişkin geliştirilen metaforlar için dört katılımcı grubunda ayrı kategoriler oluşturulmuştur.

4.1.9.1. 1. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta zekat kavramına ilişkin 12 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 2 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “araç”, “işlem” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise

öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 40: 1. grup zekat metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Araç kategorisi	9
2.	İşlem kategorisi	3
	Toplam	12

4.1.9.1.1. Araç kategorisi

Tablo 40.1 araç kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 40.1: Araç kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Para	8	Araç
2	Borç	1	Araç

Tablo 40.1 incelendiğinde araç kategorisi içinde bir metaforun yer aldığı görülmektedir. Bir öğrenci (O.43- Y.11- E- S.5) zekat kavramını paraya benzetmiş “...Çünkü, para verilerek yapılıyor.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.9.1.2. İşlem kategorisi

Tablo 40.2 işlem kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 40.2: İşlem kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Bağış yapmak	2	İşlem
2	Hediye	1	İşlem

Tablo 40.2 incelendiğinde işlem kategorisi içinde yer alan toplam üç metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (O.4- Y.10- K- S.5) zekat kavramını bağış yapmaya benzetmiş “...Çünkü, bağış yapmak gibidir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.46- Y.10- E- S.5) zekat kavramını “.... Çünkü, fakirlere hediye vermek gibi mutlu eder.” ifadesiyle hediyeye benzetmiştir.

4.1.9.2. 2. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden oluşan 2. grupta zekat kavramına ilişkin 20 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 4 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “araç”, “etki”, “bağ kurma”, “işlem” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 41: 2. grup zekat metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Araç kategorisi	13
2.	Etki kategorisi	3
3.	Bağ kurma kategorisi	2
4.	İşlem kategorisi	2
	Toplam	20

4.1.9.2.1. Araç kategorisi

Tablo 41.1 araç kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 41.1: Araç kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Para	7	Araç
2	Borç	3	Araç
3	Eşya	1	Araç
4	Buğday	1	Araç

Tablo 41.1 incelendiğinde araç kategorisi içinde yer alan toplam on metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride öğrenciler tarafından en fazla tekrar eden para metaforudur. Bir öğrenci (L.179- Y.14- E- S.8) zekat kavramını paraya benzetmiş “...Çünkü, mal ile yapılan bir ibadettir ve para verilir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.149- Y.14- E- S.8) zekat kavramını “.... Çünkü, buğday tanesi de suladıkça çoğalır, mal zekatla çoğalır.” ifadesiyle buğdaya benzetmiştir.

4.1.9.2.2. Etki kategorisi

Tablo 41.2 etki kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 41.2: Etki kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Hayır kurumu	1	Etki
2	Doktor	1	Etki
3	Çiçek	1	Etki

Tablo 41.2 incelendiğinde etki kategorisi içinde yer alan toplam üç metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.102- Y.12- K- S.7) zekat kavramını hayır kurumuna benzetmiş “...Çünkü, bir miktar para ile fakirlere yardım edilir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.173- Y.13- E- S.8) zekat kavramını “.... Çünkü, ihtiyaç sahiplerine yardım edilir.” ifadesiyle doktora benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan çiçek, öğrenci tarafından (L.148- Y.14- K- S.8) “...Çünkü, çiçek baktıkça büyür, zekat verdikçe çoğalır.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.9.2.3. Bağ kurma kategorisi

Tablo 41.3 bağ kurma kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 41.3: Bağ kurma kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Köprü	1	Bağ kurma
2	Yoksul insanlar	1	Bağ kurma

Tablo 41.3 incelendiğinde bağ kurma kategorisi içinde yer alan toplam iki metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (L.169- Y.14- E- S.8) zekat kavramını köprüye benzetmiş “...Çünkü, zengin ve fakir arasında bir köprüdür.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.159- Y.14- K- S.8) zekat kavramını “.... Çünkü, yoksullara yapılan bir yardımdır.” ifadesiyle yoksullara benzetmiştir.

4.1.9.2.4. İşlem kategorisi

Tablo 41.4 işlem kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 41.4: İşlem kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Hediye	1	İşlem
2	Vergi	1	İşlem

Tablo 41.4 incelendiğinde işlem kategorisi içinde yer alan toplam iki metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (L.19- Y.13- E- S.7) zekat kavramını hediyeye benzetmiş “...Çünkü, hediye vermek gibi, karşılıksız bir şekilde veriliyor.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.134- Y.14- K- S.8) zekat kavramını “.... Çünkü, mal için yapılan ödemedir.” ifadesiyle vergiye benzetmiştir.

4.1.9.3. 3. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 9. ve 10. sınıf öğrencilerinden oluşan 3. grupta zekat kavramına ilişkin 10 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 2 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “araç”, “farklı kavramlar” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O)

ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 42: 3. grup zekat metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Araç kategorisi	8
2.	Farklı kavramlar kategorisi	2
	Toplam	10

4.1.9.3.1. Araç kategorisi

Tablo 42.1 araç kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 42.1: Araç kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Para	6	Araç
2	Terazi	1	Araç
3	Borç	1	Araç

Tablo 42.1 incelendiğinde araç kategorisi içinde yer alan toplam yedi metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride para metaforunun tekrarı dikkat çekmektedir. Bir öğrenci (L.212- Y.15- K- S.9) zekat kavramını paraya benzetmiş “...Çünkü, para veriyoruz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.195- Y.15- K- S.9) terazi kavramını “.... Çünkü, zengin ve fakir arasındaki dengeyi sağlar.” ifadesiyle teraziye benzetmiştir.

4.1.9.3.2. Farklı kavramlar kategorisi

Tablo 42.2 farklı kavramlar kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 42.2: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
----	---------	---	---------------

1	Vergi	1	İşlem
2	Amcam	1	Temsil

Tablo 42.2 incelendiğinde farklı kavramlar kategorisi içinde yer alan toplam iki metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (L.228- Y.15- K- S.9) zekat kavramını vergiye benzetmiş “...Çünkü, düzenli olarak vermemiz gerekir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.290- Y.16- E- S.10) zekat kavramını “.... Çünkü, çok zekat verir.” ifadesiyle amcasına benzetmiştir.

4.1.9.4. 4. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 11. ve 12. sınıf öğrencilerinden oluşan 4. grupta zekat kavramına ilişkin 189 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 4 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “zorluk”, “araç”, “temsil”, “farklı kavramlar” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 43: 4. grup zekat metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	İşlem kategorisi	13
2.	Araç kategorisi	3
3.	Etki kategorisi	2
4.	Temsil kategorisi	1
	Toplam	19

4.1.9.4.1. İşlem kategorisi

Tablo 43.1 işlem kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 43.1: İşlem kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
----	---------	---	---------------

1	Bağış yapmak	2	İşlem
2	Yoksulları doyurma	2	İşlem
3	Alışveriş	2	İşlem
4	Kredi kartı	1	İşlem
5	Fenerbahçe	1	İşlem
6	Vergi	1	İşlem
7	Hediye	1	İşlem
8	İhtiyaç kutusu	1	İşlem
9	Vakıf	1	İşlem
10	Temizlik	1	İşlem

Tablo 43.1 incelendiğinde işlem kategorisi içinde yer alan toplam on iki metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.302- Y.16- K- S.11) zekat kavramını bağış yapmaya benzetmiş “...Çünkü, karşılık beklemeden para vermektir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.339- Y.17- E- S.11) zekat kavramını “.... Çünkü, gerekli olduğunda verilir.” ifadesiyle kredi kartına benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan, Fenerbahçe, öğrenci tarafından (L.400- Y.18- E- S.12) “...Çünkü, Fenerbahçe de böyle para topluyor.” şeklinde açıklanmıştır. Vakıf metaforunu ise bir öğrenci (L.319- Y.17- K- S.11) “...Çünkü, zekat demek fakire yardım demektir. Vakıflar da bunu yapar.” ifadesiyle zekata benzetmiştir. Yoksulları doyurmak kavramıyla ilişkilendirilen öğrenci (L.332- Y.17- K- S.11) bu ilişkiyi “...Çünkü, insanlara yardım ederek onları doyurmuş oluyoruz.” ifadesiyle açıklarken, alışveriş kavramıyla ilişkilendiren öğrenci (L.389- Y.18- K- S.12) “...Çünkü, alışverişte olduğu gibi para veriyorsun sevap kazanıyorsun.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.9.4.2. Araç kategorisi

Tablo 43.2 araç kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 43.2: Araç kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Para	2	Araç

2	Altın	1	Araç
---	-------	---	------

Tablo 43.2 incelendiğinde araç kategorisi içinde yer alan toplam üç metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.317- Y.17- K- S.11) zekat kavramını paraya benzetmiş “...Çünkü, ihtiyacı olanlara verilir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.402- Y.18- E- S.12) zekat kavramını “.... Çünkü, zenginler zekatlarında altını kullanıyor.” ifadesiyle altını benzetmiştir.

4.1.9.4.3. Etki kategorisi

Tablo 43.3 etki kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 43.3: Etki kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Çocuğun tebessümü	1	Etki
2	Hediye	1	Etki

Tablo 43.3 incelendiğinde etki kategorisi içinde yer alan iki metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (L.308- Y.17- K- S.11) zekat kavramını çocuğun tebessümüne benzetmiş “...Çünkü, insanlara yardım etmek tıpkı bir çocuğun tebessümü kadar güzel.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.338- Y.17- E- S.11) zekat kavramını “.... Çünkü, karşılıksız yapılıyor ve fakirleri mutlu ediyor.” ifadesiyle hediyeye benzetmiştir.

4.1.9.4.4. Temsil kategorisi

Tablo 43.4 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 43.4: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Zengin	1	Temsil

Tablo 43.4 incelendiğinde temsil kategorisi içinde yer alan bir metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (L.366- Y.18- K- S.12) zekat kavramını zengine benzetmiş “...Çünkü, zekatı zengin olanlar verirler.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.10. Adalet Kavramı

Adalet kavramına ilişkin geliştirilen metaforlar için dört katılımcı grubunda ayrı kategoriler oluşturulmuştur.

4.1.10.1. 1. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta adalet kavramına ilişkin 22 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 3 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “denge unsuru”, “temsil”, “farklı kavramlar” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 44: 1. grup adalet metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Temsil kategorisi	3
2.	Hak-eşitlik kategorisi	2
3.	Farklı kavramlar kategorisi	17
	Toplam	22

4.1.10.1.1. Temsil kategorisi

Tablo 44.1 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 44.1: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Peygamber	1	Temsil
2	Annem	1	Temsil

Tablo 44.1 incelendiğinde temsil kategorisi içinde yer alan toplam üç metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.21- Y.11- K- S.5) adalet kavramını peygambere benzetmiş “...Çünkü, peygamber herkese adaletli davranırdı.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.83 - Y.11- E- S.6) adalet kavramını “.... Çünkü, annem çok adaletli.” ifadesiyle annesine benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan abla, öğrenci tarafından (O.164- Y.12- K- S.6) “...Çünkü, ablam hukuk okuyor.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.10.1.2. Hak-eşitlik kategorisi

Tablo 44.2 hak-eşitlik kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 44.2: Hak-eşitlik kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Mahkeme	1	Hak
2	Tartı	1	Eşitlik

Tablo 44.2 incelendiğinde hak-eşitlik kategorisi içinde yer alan toplam iki metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (O.10 - Y.11- K- S.5) adalet kavramını mahkemeye benzetmiş “...Çünkü, mahkemede adalet vardır.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.77- Y.12- E- S.6) adalet kavramını “.... Çünkü, tartı eşitliği temsil eder.” ifadesiyle tartıya benzetmiştir.

4.1.10.1.3. Farklı kavramlar kategorisi

Tablo 44.3 farklı kavramlar kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 44.3: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Terazi	16	Denge unsuru
2	İnsan	1	Değişken

Tablo 44.3 incelendiğinde farklı kavramlar kategorisi içinde yer alan toplam on yedi metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride terazi metaforunun tekrarı dikkat çekmektedir. Bir öğrenci (O.59- Y.11- K- S.6) adalet kavramını teraziye benzetmiş “...Çünkü, eşitliği sağlar.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.33- Y.11- K- S.5) adalet kavramını “.... Çünkü, adaleti insan sağlar. Herkesin adaleti farklıdır.” ifadesiyle insana benzetmiştir.

4.1.10.2. 2. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden oluşan 2. grupta adalet kavramına ilişkin 46 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 5 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “denge unsuru”, “güç göstergesi”, “temsil”, “değişken”, “otorite” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 45: 2. grup adalet metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Denge unsuru kategorisi	32
2.	Güç göstergesi kategorisi	6
3.	Temsil kategorisi	5
4.	Değişken kategorisi	2
5.	Otorite kategorisi	1
	Toplam	46

4.1.10.2.1. Denge unsuru kategorisi

Tablo 45.1 denge unsuru kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 45.1: Denge unsuru kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Terazi	31	Denge unsuru
2	Kırık sandalye	1	Denge unsuru

Tablo 45.1 incelendiğinde denge unsuru kategorisi içinde yer alan toplam otuz iki metafor yer almaktadır. Kategoride terazi metaforu üzerine yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (O.179- Y.14- E- S.8) adalet kavramını teraziye benzetmiş “...Çünkü, adalet dengeli olmaktır.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.96- Y.14- K- S.7) adalet kavramını “.... Çünkü, adalet olmayan yer sandalyenin kırık ayağıdır, diğer yerleri adaletli yerlerdir.” ifadesiyle kırık sandalyeye benzetmiştir.

4.1.10.2.2. Güç göstergesi kategorisi

Tablo 45.2 güç göstergesi kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 45.2: Güç göstergesi kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Temel	4	Güç göstergesi
2	Tahterevalli	2	Güç göstergesi

Tablo 45.2 incelendiğinde güç göstergesi kategorisi içinde yer alan toplam altı metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (O.169- Y.14- E- S.8) adalet kavramını temele benzetmiş “...Çünkü, adalet mülkün temelidir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.90- Y.13- K- S.7) adalet kavramını “.... Çünkü, haklı olan taraf ağır olur.” ifadesiyle tahterevalliye benzetmiştir.

4.1.10.2.3. Temsil kategorisi

Tablo 45.3 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 45.3: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Peygamber	1	Temsil
2	Hız. Ömer	1	Temsil
3	Annem ve babam	1	Temsil
4	İnsan	1	Temsil
5	Savcı	1	Temsil

Tablo 45.3 incelendiğinde temsil kategorisi içinde yer alan toplam beş metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.131- Y.13- E- S.7) adalet kavramını Hız. Ömer'e benzetmiş "...Çünkü, çok adaletlidir." ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.134- Y.13- E- S.7) adalet kavramını "... Çünkü, ikisi de çok adaletlidir ." ifadesiyle annesi ve babasına benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan savcı, öğrenci tarafından (L.184- Y.14- E- S.8) "...Çünkü, adaletle ilgili kararları savcı ya da başsavcı verir." şeklinde açıklanmıştır.

4.1.10.2.4. Değişken kategorisi

Tablo 45.4 değişken kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 45.4: Değişken kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	İnsan	1	Değişken
2	Evcil hayvan	1	Değişken

Tablo 45.4 incelendiğinde değişken kategorisi içinde yer alan toplam iki metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (L.180- Y.14- K- S.8) adalet kavramını insana benzetmiş "...Çünkü, adalet insandan insana yetişir." ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir

öğrenci (L.123- Y.14- E- S.7) adalet kavramını “.... Çünkü, her evcil hayvan aynı olmaz.” ifadesiyle adalete benzetmiştir.

4.1.10.2.5. Otorite kategorisi

Tablo 45.5 otorite kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 45.5: Otorite kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Mahkeme	1	Kural

Tablo 45.5 incelendiğinde otorite kategorisi içinde bir metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (L.152- Y.14- K- S.8) adalet kavramını mahkemeye benzetmiş “...Çünkü, adaletli olmak için kurallara uyar ve her şey yerini bulur.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.10.3. 3. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 9. ve 10. sınıf öğrencilerinden oluşan 3. grupta adalet kavramına ilişkin 22 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 4 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “hak-eşitlik”, “temsil”, “uygulamada eksiklik”, “değişken” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 46: 3. grup adalet metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Hak-eşitlik kategorisi	6
2.	Temsil kategorisi	6
3.	Uygulamada eksiklik kategorisi	6
4.	Değişken kategorisi	4
	Toplam	22

4.1.10.3.1. Hak-eşitlik kategorisi

Tablo 46.1 hak-eşitlik kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 46.1: Hak-eşitlik kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Terazi	4	Hak
2	Mahkeme	1	Hak
3	Işık	1	Eşitlik

Tablo 46.1 incelendiğinde hak-eşitlik kategorisi içinde yer alan toplam altı metafor yer almaktadır. Kategoride terazi metaforu üzerine yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (L.191- Y.15- K- S.9) adalet kavramını teraziye benzetmiş “...Çünkü, ağırlık eşit olunca, adalet tam olmaz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.187- Y.15- K- S.9) adalet kavramını “.... Çünkü, adalet herkese eşittir ve her şeyi aydınlatır.” ifadesiyle ışığa benzetmiştir.

4.1.10.3.2. Temsil kategorisi

Tablo 46.2 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 46.2: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Türkiye	2	Temsil
2	Hz. Ömer	2	Temsil
3	Annem	1	Temsil
4	Saray	1	Temsil

Tablo 46.2 incelendiğinde temsil kategorisi içinde yer alan toplam altı metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.223- Y.15- E- S.9) adalet kavramını Türkiye’ye benzetmiş “...Çünkü, dünyada adaletli davranan başka ülke yok.” ifadesiyle

açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.213- Y.15- K- S.9) adalet kavramını “.... Çünkü, annem hep adaletlidir.” ifadesiyle annesine benzetmiştir.

4.1.10.3.3. Uygulamada eksiklik kategorisi

Tablo 46.3 uygulamada eksiklik kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 46.3: Uygulamada eksiklik kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Kutup ayısı	4	Eksiklik
2	Açık arttırma	1	Eksiklik
3	Para	1	Eksiklik

Tablo 46.3 incelendiğinde uygulamada eksiklik kategorisi içinde yer alan toplam altı metafor yer almaktadır. Kategoride kutup ayısı metaforu üzerine yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (L.290- Y.16- E- S.10) adalet kavramını kutup ayısına benzetmiş “...Çünkü, adalet Türkiye’deki kutup ayısına benzer. Ama Türkiye’de kutup ayısı yok.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.279- Y.16- E- S.10) adalet kavramını “.... Çünkü, parası çok olan adaletin sahibi oluyor.” ifadesiyle açık arttırmaya benzetmiştir. Bu kategoride yer alan metaforlardan olan para, öğrenci tarafından (L.293- Y.16- E- S.10) “...Çünkü, adalet parası olana işliyor.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.10.3.4. Değişken kategorisi

Tablo 46.4 değişken kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 46.4: Değişken kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Saat	4	Değişken

Tablo 46.4 incelendiğinde değişken kategorisi içinde bir metaforun yer aldığı görülmektedir. Bir öğrenci (L.291- Y.16- E- S.10) adalet kavramını saate benzetmiş “...Çünkü, sürekli değişir.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.10.4. 4. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 11. ve 12. sınıf öğrencilerinden oluşan 4. grupta adalet kavramına ilişkin 43 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 6 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “hak-eşitlik”, “temsil”, “değişken”, “güç unsuru”, “ulaşılmazlık”, “uygulamada eksiklik” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 47: 4. grup adalet metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Hak-eşitlik kategorisi	31
2.	Temsil kategorisi	4
3.	Değişken kategorisi	3
4.	Güç unsuru kategorisi	2
5.	Ulaşılmazlık kategorisi	2
6.	Uygulamada eksiklik kategorisi	1
	Toplam	43

4.1.10.4.1. Hak-eşitlik kategorisi

Tablo 47.1 hak-eşitlik kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 47.1: Hak-eşitlik kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Terazi	26	Eşitlik
2	Cetvel	1	Hak
3	Ağırlık	1	Hak

4	Otomat	1	Hak
5	Kitap	1	Eşitlik
6	Köprü	1	Eşitlik

Tablo 47.1 incelendiğinde hak-eşitlik kategorisi içinde yer alan toplam otuz bir metafor yer almaktadır. Kategoride terazi metaforu üzerine yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (L.315- Y.17- K- S.11) adalet kavramını teraziye benzetmiş “...Çünkü, iki tarafı dengede durmazsa adalet olmaz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.319- Y.17- K- S.11) adalet kavramını “.... Çünkü, insan ne yaparsa onu alır eşit bir şekilde.” ifadesiyle cetvele benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan otomat, öğrenci tarafından (L.371- Y.17- K- S.12) “...Çünkü, hak para atanın oluyor.” şeklinde açıklanmıştır. Köprü metaforunu ise bir öğrenci (L.327- Y.17- K- S.11) “...Çünkü, hesaplamalarda bir yanlışlık olsa çöker. Sağlam olduğunda ise herkese işler.” ifadesiyle köprüye benzetmiştir.

4.1.10.4.2. Temsil kategorisi

Tablo 47.2 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 47.2: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Annem	1	Temsil
2	Adliye	1	Temsil
3	İmam sözü	1	Temsil
4	Beyaz içinde siyah	1	Temsil

Tablo 47.2 incelendiğinde temsil kategorisi içinde yer alan toplam dört metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.394- Y.18- E- S.12) adalet kavramını annesine benzetmiş “...Çünkü, annem adaletli biridir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci

(L.364- Y.19- K- S.12) adalet kavramını “.... Çünkü, herkes orada hak ettiğini bulur.” ifadesiyle adliyeye benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan beyazın içindeki siyah, öğrenci tarafından (L.312- Y.17- K- S.11) “...Çünkü, saflık, temizlik ve üstünlüğü temsil eder.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.10.4.3. Değişken kategorisi

Tablo 47.3 değişken kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 47.3: Değişken kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Bedelli askerlik	1	Değişken
2	Euro	1	Değişken
3	Altın	1	Değişken

Tablo 47.3 incelendiğinde değişken kategorisi içinde yer alan toplam üç metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.352- Y.16- E- S.11) adalet kavramını bedelli askerlik benzetmiş “...Çünkü, parası olan haklı oluyor.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.338- Y.17- E- S.11) adalet kavramını “.... Çünkü, bu ülkede çok az.” ifadesiyle Euro’ya benzetmiştir.

4.1.10.4.4. Güç unsuru kategorisi

Tablo 47.4 güç unsuru kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 47.4: Güç unsuru kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Temel	1	Güç unsuru
2	Saray	1	Güç unsuru

Tablo 47.4 incelendiğinde güç unsuru kategorisi içinde yer alan toplam iki metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (L.350- Y.17- E- S.11) adalet kavramını temele benzetmiş “...Çünkü, adalet mülkün temelidir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.346- Y.17- E- S.11) adalet kavramını “.... Çünkü, ülkemizde adalet sadece saraydan ibaret.” ifadesiyle saraya benzetmiştir.

4.1.10.4.5. Ulaşılmazlık kategorisi

Tablo 47.5 ulaşılmazlık kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 47.5: Ulaşılmazlık kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Karadelik	1	Ulaşılmazlık
2	Uzaylı	1	Ulaşılmazlık

Tablo 47.5 incelendiğinde ulaşılmazlık kategorisi içinde yer alan iki metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (L.374- Y.18- K- S.12) adalet kavramını karadeliğe benzetmiş “...Çünkü, ne kadar doldurmaya çalışsak da hep boşluğa gidiyor.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.329- Y.16- K- S.11) adalet kavramını “.... Çünkü, onları görmek mümkün değildir.” ifadesiyle uzaylılara benzetmiştir.

4.1.10.4.6. Uygulamada eksiklik kategorisi

Tablo 47.6 uygulamada eksiklik kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 47.6: Uygulamada eksiklik kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Para	1	Uygulamada eksiklik

Tablo 47.6 incelendiğinde uygulamada eksiklik kategorisi içinde yer alan bir metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (L.404- Y.18- E- S.12) adalet kavramını

paraya benzetmiş “...Çünkü, kimde para varsa adalet ondan yana olur.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.11. Merhamet Kavramı

Merhamet kavramına ilişkin geliştirilen metaforlar için dört katılımcı grubunda ayrı kategoriler oluşturulmuştur.

4.1.11.1. 1. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta merhamet kavramına ilişkin 9 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 2 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “temsil”, “negatif bakış” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 48: 1. grup merhamet metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Temsil kategorisi	7
2.	Negatif bakış kategorisi	2
	Toplam	9

4.1.11.1.1. Temsil olarak kategorisi

Tablo 48.1 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 48.1: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Kalp	4	Temsil
2	Ailem	1	Temsil
3	Annem	1	Temsil
4	Annem ve babam	1	Temsil

Tablo 48.1 incelendiğinde temsil kategorisi içinde yer alan toplam yedi metafor yer almaktadır. Kategoride kalp metaforu üzerine yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (O.7- Y.1- K- S.5) merhamet kavramını kalbe benzetmiş “...Çünkü, kalbimizle merhamet ediyoruz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.82- Y.11- E- S.6) merhamet kavramını “.... Çünkü, ailem çok merhametli.” ifadesiyle ailesine benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan anne, öğrenci tarafından (O.53- Y.12- K- S.6) “...Çünkü, annem merhamet dolu.” şeklinde açıklanmıştır. Anne ve baba metaforunu ise bir öğrenci (O.77- Y.12- E- S.6) “...Çünkü, onlar bana merhamet eder. Beni büyütür ilgi gösterir.” ifadesiyle merhamete benzetmiştir.

4.1.11.1.2. Negatif bakış olarak kategorisi

Tablo 48.2 negatif bakış kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 48.2: Negatif bakış kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Cellat	1	Negatif bakış
2	Ölü	1	Negatif bakış

Tablo 48.2 incelendiğinde negatif bakış kategorisi içinde yer alan toplam iki metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.71- Y.12- E- S.6) merhamet kavramını cellada benzetmiş “...Çünkü, eski çağlarda cellatlar varmış. Bu cellatlar sağır ve dilsiz olurmuş. Sebebi öldürecekleri kişinin sesini duyup merhamet etmesinler diye.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.2- Y.10- K- S.5) merhamet kavramını “.... Çünkü, ne zaman biri ölse merhametli diyorlar.” ifadesiyle ölüye benzetmiştir.

4.1.11.2. 2. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden oluşan 2. grupta merhamet kavramına ilişkin 24 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 3 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “temsil”, “uygulama”, “araç” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 49: 2. grup merhamet metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Temsil kategorisi	20
2.	Uygulama kategorisi	3
3.	Araç kategorisi	1
	Toplam	24

4.1.11.2.1. Temsil kategorisi

Tablo 49.1 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 49.1: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Annem	9	Temsil
2	Peygamberimiz	7	Temsil
3	Kalp	3	Temsil
4	Ailem	1	Temsil

Tablo 49.1 incelendiğinde temsil kategorisi içinde yer alan toplam yirmi metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride anne metaforunun yoğunluğu dikkat çekmektedir. Bir öğrenci (O.143- Y.14- K- S.8) merhamet kavramını annesine benzetmiş “...Çünkü, her zaman affeder ve merhamet eder.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.150- Y.14- K- S.8) merhamet kavramını “.... Çünkü, peygamberimiz insanlara ve hayvanlara merhametlidir.” ifadesiyle peygamberimize benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan kalp, öğrenci tarafından (O.148- Y.14- K- S.8) “...Çünkü, merhamet kalpte olmazsa hiçbir işe yaramaz.” şeklinde açıklanmıştır. Ailem metaforunu ise bir öğrenci (O.134- Y.13- E- S.7) “...Çünkü, merhametlidirler..” ifadesiyle merhamete benzetmiştir.

4.1.11.2.2. Uygulama kategorisi

Tablo 49.2 uygulama kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 49.2: Uygulama kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Kedi yavrusu	1	Uygulama
2	Yaşlılar	1	Uygulama
3	Köpek	1	Uygulama

Tablo 49.2 incelendiğinde uygulama kategorisi içinde yer alan toplam üç metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.93- Y.13- K- S.7) merhamet kavramını kedi yavrusuna benzetmiş “...Çünkü, susuz kalmış bir kedi yavrusuna su vermektir. Merhamet bunu gerektirir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.95- Y.12- K- S.7) merhamet kavramını “.... Çünkü, hem tatlı, hem merhametlidir.” ifadesiyle yaşlılara benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan köpek, öğrenci tarafından (O.133- Y.14- K- S.8) “...Çünkü, kediler ve köpekler aklıma gelen en merhametli hayvanlardır.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.11.2.3. Araç kategorisi

Tablo 49.3 araç kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 49.3: Araç kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
----	---------	---	---------------

1	Bağış kutusu	1	Araç
---	--------------	---	------

Tablo 49.3 incelendiğinde araç kategorisi içinde bir metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (O.173- Y.13- E- S.8) merhamet kavramını bağış kutusuna benzetmiş “...Çünkü, biz yardım amaçlı içine para atıyoruz.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.11.3. 3. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 9. ve 10. sınıf öğrencilerinden oluşan 3. grupta merhamet kavramına ilişkin 18 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 3 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “temsil”, “değer”, “uygulama” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 50: 3. grup merhamet metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Temsil kategorisi	9
2.	Değer kategorisi	6
3.	Uygulama kategorisi	3
	Toplam	18

4.1.11.3.1. Temsil kategorisi

Tablo 50.1 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 50.1: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Hız. Muhammed	3	Temsil
2	Babam	3	Temsil
3	Anne	2	Temsil
4	Dedem	1	Temsil

Tablo 50.1 incelendiğinde temsil kategorisi içinde yer alan toplam dokuz metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride metafor kavramlar üzerine yoğunluk belli bir kavram üzerine olmayıp, birkaç kavrama dağıldığı görülmektedir. Bir öğrenci (L.235- Y.15- E- S.9) merhamet kavramını Hz. Muhammed’e benzetmiş “...Çünkü, o çok merhametlidir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.189- Y.15- K- S.9) merhamet kavramını “.... Çünkü, merhameti ondan öğrendim.” ifadesiyle babasına benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan anne, öğrenci tarafından (L.205- Y.15- K- S.9) “...Çünkü, çok merhametlidir.” şeklinde açıklanmıştır. Dede metaforunu ise bir öğrenci (L.294- Y.16- E- S.10) “...Çünkü, o benim yaptığım kötü davranışları hemen affeder.” ifadesiyle dedesine benzetmiştir.

4.1.11.3.2. Değer olarak kategorisi

Tablo 50.2 değer kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 50.2: Değer kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Çiçek	4	Değer
2	Çöldeki çiçek	1	Değer
3	Gökyüzü	1	Değer

Tablo 50.2 incelendiğinde değer kategorisi içinde yer alan toplam altı metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride çiçek metaforunun tekrarı dikkat çekmektedir. Bir öğrenci (L.187- Y.15- K- S.9) merhamet kavramını çiçeğe benzetmiş “...Çünkü, su verdiğinde açar.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.263- Y.16- K- S.10) merhamet kavramını “.... Çünkü, insanı en kötü zamanlarında bile iyi hissettirir.” ifadesiyle çöldeki çiçeğe benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan gökyüzü, öğrenci tarafından (L.267- Y.15- K- S.10) “...Çünkü, merhamet onun gibi sonsuzdur.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.11.3.3. Uygulama kategorisi

Tablo 50.3 uygulama kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 50.3: Uygulama kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Küçük çocuk	1	Uygulama
2	Küçük hayvan	1	Uygulama
3	Bir kedi ve bir köpek	1	Uygulama

Tablo 50.3 incelendiğinde uygulama kategorisi içinde yer alan toplam üç metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.188- Y.15- K- S.9) merhamet kavramını küçük çocuğa benzetmiş “...Çünkü, küçük çocukların kalbi temizdir ve kötülük yapmazlar.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.270- Y.16- K- S.10) merhamet kavramını “.... Çünkü, hayatımızda merhamet olmalıdır. İnsanlara hayvanlara merhamet etmeliyiz .” ifadesiyle bir kedi ve bir köpeğe benzetmiştir.

4.1.11.4. 4. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 11. ve 12. sınıf öğrencilerinden oluşan 4. grupta merhamet kavramına ilişkin 35 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 4 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “temsil”, “uygulama”, “gereklilik”, “araç” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 51: 4. grup merhamet metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Temsil kategorisi	14
2.	Uygulama kategorisi	10
3.	Gereklilik kategorisi	8
4.	Araç kategorisi	3

Toplam	35
--------	----

4.1.11.4.1. *Temsil kategorisi*

Tablo 51.1 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 51.1: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Annem	11	Temsil
2	Peygamberimiz	1	Temsil
3	Thanos (Avengers)	1	Temsil
4	Aile	1	Temsil

Tablo 51.1 incelendiğinde temsil kategorisi içinde yer alan toplam on dört metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride anne metaforunun tekrarı dikkat çekmektedir. Bir öğrenci (L.321- Y.17- K- S.11) merhamet kavramını başış annesine benzetmiş “...Çünkü, bir anne her zaman merhametin en güzelini gösterir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.302- Y.16- K- S.11) merhamet kavramını “.... Çünkü, evrenin geleceği için evrenin yarısını yok etme gücü altına girebiliyor.” ifadesiyle Thanos (Avengers) ‘a benzetmiştir.

4.1.11.4.2. *Uygulama kategorisi*

Tablo 51.2 uygulama kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 51.2: Uygulama kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	İnsan	3	Uygulama
2	Hayvan	2	Uygulama
3	Bebek	2	Uygulama
4	Çocuk	1	Uygulama
5	Anne	1	Uygulama
6	Kimsesiz çocuklar	1	Uygulama

Tablo 51.2 incelendiğinde uygulama kategorisi içinde yer alan toplam on metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.349- Y.17- E- S.11) merhamet kavramını insana benzetmiş “...Çünkü, her insanın sahip olduğu özelliklerden olmalı.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.313- Y.17- K- S.11) merhamet kavramını “.... Çünkü, bebekler çok nadir ve saflardır.” ifadesiyle bebeğe benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan çocuk, öğrenci tarafından (L.337- Y.16- E- S.11) “...Çünkü, çocuklar masumiyetleriyle merhamet sahibidir.” şeklinde açıklanmıştır. Anne metaforunu ise bir öğrenci (L.298- Y.17- K- S.11) “...Çünkü, anneler çok merhametlidir. Çocuğu ne yaparsa onu affeder.” ifadesiyle merhamete benzetmiştir.

4.1.11.4.3. Gereklilik kategorisi

Tablo 51.3 gereklik kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 51.3: Gereklik kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Kalp	3	Gerekliklik
2	Hava	1	Gerekliklik
3	Su	1	Gerekliklik
4	Ödül	1	Gerekliklik
5	Ekmek	1	Gerekliklik
6	Işık	1	Gerekliklik

Tablo 51.3 incelendiğinde gerekliklik kategorisi içinde yer alan toplam sekiz metaforun olduğu görülmektedir. Ayrıca kategoride kalp metaforu üzerine de yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (L.329- Y.16- K- S.11) merhamet kavramını insana benzetmiş “...Çünkü, kalbiyle yaşayan insan merhametlidir.” ifadesiyle açıklamıştır.

Diğer bir öğrenci (L.331- Y.17- K- S.11) merhamet kavramını “.... Çünkü, hava gibi merhamet olmadan insan olmaz.” ifadesiyle havaya benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan ekmek, öğrenci tarafından (L.325- Y.17- K- S.11) “...Çünkü, herkesin ihtiyacı olan, paylaşması gereken bir şeydir.” şeklinde açıklanmıştır. Işık metaforunu ise bir öğrenci (L.327- Y.17- K- S.11) “...Çünkü, merhamet insanın hayatını aydınlatır.” ifadesiyle merhamete benzetmiştir.

4.1.11.4.4. Araç kategorisi

Tablo 51.4 araç kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 51.4: Araç kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Domino taşı	1	Araç
2	Anahtar	1	Araç
3	Süt	1	Araç

Tablo 51.4 incelendiğinde araç kategorisi içinde yer alan toplam üç metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.394- Y.18- E- S.12) merhamet kavramını domino taşına benzetmiş “...Çünkü, birine merhamet gösterdiğimiz zaman, o da bir başkasına gösterir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.390- Y.17- E- S.12) merhamet kavramını “.... Çünkü, merhamet edince iyilerin kapıları açılır. İnsanın içine huzur dolar.” ifadesiyle anahtara benzetmiştir.

4.1.12. Şükür Kavramı

Şükür kavramına ilişkin geliştirilen metaforlar için dört katılımcı grubunda ayrı kategoriler oluşturulmuştur.

4.1.12.1. 1. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta şükür kavramına ilişkin 11 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 2 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “sebeb” ve “temsil” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 52: 1. grup şükür metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Sebeb kategorisi	4
2.	Temsil kategorisi	7
	Toplam	11

4.1.12.1.1. Sebeb kategorisi

Tablo 52.1 sebeb kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 52.1: Sebeb kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Yemek	2	Sebeb
2	Su içmek	1	Sebeb
3	Hastane	1	Sebeb

Tablo 52.1 incelendiğinde sebeb kategorisi içinde yer alan toplam dört metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.57- Y.11- K- S.6) şükür kavramını yemeğe benzetmiş “...Çünkü, yemek yedikten sonra Allah’a şükrediyoruz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.83- Y.11- E- S.6) şükür kavramını “.... Çünkü, hastanede bizi ölümden döndürüyorlar.” ifadesiyle hastaneye benzetmiştir.

4.1.12.1.2. Temsil kategorisi

Tablo 52.2 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 52.2: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Teşekkür etmek	6	Temsil
2	Ablam	1	Temsil

Tablo 52.2 incelendiğinde temsil kategorisi içinde yedi metaforun yer aldığı görülmektedir. Bir öğrenci (O.74- Y.12- E- S.6) şükür kavramını ablasına benzetmiş “...Çünkü, ablam çok şükrediyor.” ifadesiyle açıklamıştır. Teşekkür etmek kavramıyla ilişkilendiren öğrencilerden biri (O.80- Y.12- E- S.6) bu ilişkiyi “...Çünkü, ikisi de minnettarlık sonucunda söylenir.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.11.2. 2. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden oluşan 2. grupta şükür kavramına ilişkin 31 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 3 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “temsil”, “getiri”, “gereklilik” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 53: 2. grup şükür metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Temsil kategorisi	28
2.	Getiri kategorisi	2
3.	Gereklilik kategorisi	1
	Toplam	31

4.1.12.2.1. Temsil kategorisi

Tablo 53.1 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 53.1: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Teşekkür etmek	26	Temsil
2	Afrikalılar	1	Temsil
3	İnsanlar	1	Temsil

Tablo 53.1 incelendiğinde temsil kategorisi içinde yirmi sekiz metaforun yer aldığı görülmektedir. Kategoride teşekkür etmek kavramı üzerine yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (O.106- Y.13- K- S.7) şükür kavramını Afrikalılara benzetmiş “...Çünkü, onlar aç kalmalarına karşın şükrediyorlar.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.95- Y.12- K- S.7) şükür kavramını “.... Çünkü, insanlar Allah’a şükreder.” ifadesiyle insanlara benzetmiştir. Teşekkür etmek kavramıyla ilişkilendiren öğrenci ise (O.176- Y.15- E- S.8) “...Çünkü, Allah’ın verdiği nimetlere teşekkür ederiz.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.12.2.2. Getiri kategorisi

Tablo 53.2 getiri kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 53.2: Getiri kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Gül	1	Getiri
2	Ödül	1	Getiri

Tablo 53.2 incelendiğinde getiri kategorisi içinde yer alan toplam iki metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.149- Y.14- K- S.8) şükür kavramını güle benzetmiş “...Çünkü, gül su aldığı anda şükretmek için yapraklarını açar.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.169- Y.14- E- S.8) ödül kavramını “.... Çünkü, Allah’ın verdiği ödül.” ifadesiyle ödüle benzetmiştir.

4.1.12.2.3. Gereklilik kategorisi

Tablo 53.3 gereklilik kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 53.3: Gereklilik kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Dünya	1	Gereklilik

Tablo 53.3 incelendiğinde gereklilik kategorisi içinde bir metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (O.140- Y.14- K- S.8) şükür kavramını dünyaya benzetmiş “...Çünkü, hayat için dünya olmalıdır. Yapılan iyilikte, güzel şeylerde şükür edilmeli.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.12.3. 3. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 9. ve 10. sınıf öğrencilerinden oluşan 3. grupta şükür kavramına ilişkin 41 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 2 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “temsil” ve “sebebi” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 54: 3. grup şükür metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Temsil kategorisi	38
2.	Sebebi kategorisi	3
	Toplam	41

4.1.12.3.1. Temsil kategorisi

Tablo 54.1 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 54.1: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Teşekkür etmek	35	Temsil
2	Babam	1	Temsil
3	Babaannem	1	Temsil
4	Abim	1	Temsil

Tablo 54.1 incelendiğinde temsil kategorisi içinde yer alan toplam otuz sekiz metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride teşekkür etmek metaforunun yoğunluğu dikkat çekmektedir. Bir öğrenci (L.262- Y.16- K- S.10) şükür kavramını babasına benzetmiş “...Çünkü, başına ne gelirse gelsin hep şükretti. Hiç neden ben demedi.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.294- Y.16- E- S.10) şükür kavramını “... Çünkü, Allah’ın verdiği her nimete şükreder.” ifadesiyle babaannesine benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan abi, öğrenci tarafından (L.290- Y.16- E- S.10) “...Çünkü, abim çok şükreder.” şeklinde açıklanmıştır. Teşekkür etmek kavramıyla ilişkilendiren öğrencilerden biri (L.240- Y.16- E- S.9) ise bu kavramı “...Çünkü, Allah’ın yarattıklarına şükrediyoruz.” ifadesiyle açıklanmıştır.

4.1.12.3.2. Sebep kategorisi

Tablo 54.2 sebep kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 54.2: Sebep kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Sütlac	1	Sebep
2	Yemek	1	Sebep
3	Madalya	1	Sebep

Tablo 54.2 incelendiğinde sebep kategorisi içinde yer alan toplam üç metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.274- Y.15- E- S.10) şükür kavramını sütlaca benzetmiş “...Çünkü, sütlac çok güzel. Şükür sebebi.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.263- Y.16- K-

S.1) madalya kavramını “.... Çünkü, çok istediğin bir şey gerçekleştiğinde bu seni mutlu eder ve bunun bir karşılığı vardır.” ifadesiyle madalyaya benzetmiştir.

4.1.12.4. 4. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 11. ve 12. sınıf öğrencilerinden oluşan 4. grupta şükür kavramına ilişkin 58 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 4 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “temsil”, “sebebe”, “etki”, “araç” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 55: 4. grup şükür metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Temsil kategorisi	51
2.	Sebebe kategorisi	3
3.	Etki kategorisi	3
4.	Araç kategorisi	1
	Toplam	58

4.1.12.4.1. Temsil kategorisi

Tablo 55.1 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 55.1: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Teşekkür etmek	48	Temsil
1	Şükürü	1	Temsil
2	Babam	1	Temsil
3	Babaannem	1	Temsil

Tablo 55.1 incelendiğinde temsil kategorisi içinde yer alan toplam elli bir metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride özellikle teşekkür etmek kavramının yoğunluğu

görülmektedir. Bir öğrenci (L.345- Y.17- E- S.11) şükür kavramını Şükrü ismine benzetmiş “...Çünkü, Şükrü ismi şükredenlere denir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.393- Y.18- E- S.12) şükür kavramını “.... Çünkü, babam çok şükreder.” ifadesiyle babasına benzetmiştir. Teşekkür etmek kavramıyla ilişkilendiren öğrenci (L.373- Y.17- K- S.12) “...Çünkü, bize verilen nimetlere teşekkürdür.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.12.4.2. Sebep kategorisi

Tablo 55.2 sebep kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 55.2: Sebep kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Su	1	Sebep
2	Yemek	1	Sebep
3	Eşya	1	Sebep

Tablo 55.2 incelendiğinde sebep kategorisi içinde yer alan toplam üç metaforun olduğu görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.325- Y.17- K- S.11) şükür kavramını suya benzetmiş “...Çünkü, şükür edince ferahlıyoruz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.314- Y.17- K- S.11) şükür kavramını “.... Çünkü, doyunca şükretmeyi fark ediyoruz.” ifadesiyle yemeğe benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan eşya, öğrenci tarafından (L.313- Y.17- K- S.11) “...Çünkü, sahip olduğumuz şeyler için şükrederiz.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.12.4.3. Etki kategorisi

Tablo 55.3 etki kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 55.3: Etki kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Güneş	1	Etki
2	Toprak	1	Etki

Tablo 55.3 incelendiğinde etki kategorisi içerisinde toplam üç metaforun yer aldığı görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.380- Y.18- K- S.12) şükür kavramını güneşe benzetmiş “...Çünkü, güneş gibi insana aydınlık, ferahlık verir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.368- Y.18- K- S.12) şükür kavramını “.... Çünkü, ne kadar çok şükredersen o kadar bereketlenir her şey.” ifadesiyle toprağa benzetmiştir.

4.1.12.4.4. Araç kategorisi

Tablo 55.4 araç kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 55.4: Araç kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Köprü	1	Araç

Tablo 55.4 incelendiğinde araç kategorisi içinde bir metaforun yer aldığı görülmektedir. Bir öğrenci (L.367- Y.18- K- S.12) şükür kavramını köprüye benzetmiş “...Çünkü, Allah ile aramıza köprü kurarak derin bir bağ oluşturur.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.13. Vicdan Kavramı

Vicdan kavramına ilişkin geliştirilen metaforlar için dört katılımcı grubunda ayrı kategoriler oluşturulmuştur.

4.1.13.1. 1. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta vicdan kavramına ilişkin 12 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 2 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “temsil”

ve “araç” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 56: 1. grup şükür metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Temsil kategorisi	6
2.	Araç kategorisi	6
	Toplam	12

4.1.13.1.1. Temsil kategorisi

Tablo 56.1 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 56.1: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Annem	3	Temsil
2	Babam	1	Temsil
3	Öğretmen	1	Temsil
4	Arkadaşlarım	1	Temsil

Tablo 56.1 incelendiğinde temsil kategorisi içinde altı metaforun yer aldığı görülmektedir. Ayrıca kategoride annem metaforu üzerine yoğunluk dikkat çekmektedir. Bir öğrenci (O.53- Y.12- K- S.6) vicdan kavramını annesine benzetmiş “...Çünkü, annem çok vicdanlıdır.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.80- Y.12- E- S.6) vicdan kavramını “.... Çünkü, o çok vicdanlıdır.” ifadesiyle babasına benzetmiştir.

4.1.13.1.2. Araç kategorisi

Tablo 56.2 araç kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 56.2: Araç kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Kalp	4	Araç
2	İnsan	2	Araç

Tablo 56.2 incelendiğinde araç kategorisi içinde toplam altı metaforun yer aldığı görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.93- Y.13- K- S.7) vicdan kavramını kalbe benzetmiş “...Çünkü, vicdansızlık yaptığımda kalbimde bir ağrı hissediyorum.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.101- Y.13- K- S.7) vicdan kavramını “.... Çünkü, insanlar vicdanlı varlıklardır.” ifadesiyle insana benzetmiştir.

4.1.13.2. 2. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden oluşan 2. grupta vicdan kavramına ilişkin 13 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 4 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “araç”, “temsil”, “uygulama”, “koruyucu” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 57: 2. grup vicdan metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Araç kategorisi	5
2.	Temsil kategorisi	4
3.	Uygulama kategorisi	2
4.	Koruyucu-temizleyici kategorisi	2
	Toplam	13

4.1.13.2.1. Araç kategorisi

Tablo 57.1 araç kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 57.1: Araç kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Kalp	4	Araç
2	Para	1	Araç

Tablo 57.1 incelendiğinde araç kategorisi içinde toplam beş metaforun yer aldığı görülmektedir. Ayrıca kategoride kalp metaforu üzerine de yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (O.93- Y.13- K- S.7) vicdan kavramını kalbe benzetmiş “...Çünkü, vicdansızlık yaptığımda kalbimde bir arı hissediyorum.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.134- Y.14- K- S.8) vicdan kavramını “.... Çünkü, herkeste olmayan ama çok güzel bir şey.” ifadesiyle paraya benzetmiştir.

4.1.13.2.2. Temsil kategorisi

Tablo 57.2 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 57.2: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Peygamber	1	Temsil
2	Huzur evi	1	Temsil
3	Sığınma evi	1	Temsil
4	Annem	1	Temsil

Tablo 57.2 incelendiğinde temsil kategorisi içerisinde toplam dört metaforun yer aldığı görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.120- Y.13- E- S.7) vicdan kavramını huzur evine benzetmiş “...Çünkü, o vicdanlı bir peygamberdir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.181- Y.13- E- S.8) vicdan kavramını “.... Çünkü, oradakiler vicdan kurbanıdır.” ifadesiyle huzur evine benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan sığınma evi, öğrenci tarafından (O.182- Y.14- E- S.8) “...Çünkü, vicdan oraya sığınır.” şeklinde açıklanmıştır. Anne metaforunu ise bir öğrenci (O.106- Y.13- K- S.7) “...Çünkü, annem çok vicdanlı herkese üzülür, kıyamaz her ne olursa olsun.” ifadesiyle anneye benzetmiştir.

4.1.13.2.3. Uygulama kategorisi

Tablo 57.3 uygulama kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 57.3: Uygulama kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Çocuklar	1	Uygulama
2	Köpek	1	Uygulama

Tablo 57.3 incelendiğinde uygulama kategorisi içinde iki metaforun yer aldığı görülmektedir. Bir öğrenci (O.95- Y.12- K- S.7) vicdan kavramını çocuklara benzetmiş “...Çünkü, çocuklar vicdanlı davranırlar, kimseyi üzmemek istemezler.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.160- Y.15- K- S.8) vicdan kavramını “.... Çünkü, ona kötü davrandığımızda bize iyi davranıyor. Vicdanı kötü davranmaya el vermiyor.” ifadesiyle köpeğe benzetmiştir.

4.1.13.2.4. Koruyucu-temizleyici kategorisi

Tablo 57.4 koruyucu-temizleyici kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 57.4: Koruyucu-temizleyici kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Dere	1	Temizleyici
2	Sabun kutusu	1	Koruyucu

Tablo 57.4 incelendiğinde koruyucu-temizleyici kategorisi içerisinde toplam iki metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (O.149- Y.14- K- S.8) vicdan kavramını dereye benzetmiş “...Çünkü, deredeki sudan ne kadar alırsak alalım ihtiyacımız gider ve suyu hiç bitmez.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.96- Y.14- K- S.7) vicdan kavramını “.... Çünkü, şuan da herkes birbirinin vicdanından bahsediyor. Sabun kutusunda sabun olmazsa onu kullanamayız. İnsanda da vicdan olmazsa işe yaramaz.” ifadesiyle sabun kutusuna benzetmiştir.

4.1.13.3. 3. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 9. ve 10. sınıf öğrencilerinden oluşan 3. grupta vicdan kavramına ilişkin 8 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 3 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “temsil”, “etki”, “araç” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 58: 3. grup vicdan metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Temsil kategorisi	4
2.	Etki kategorisi	2
3.	Araç kategorisi	2
	Toplam	8

4.1.13.3.1. Temsil kategorisi

Tablo 58.1 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 58.1: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Annem	3	Temsil
2	Küçük çocuk	1	Temsil

Tablo 58.1 incelendiğinde temsil kategorisi içerisinde dört metaforun yer aldığı görülmektedir. Bir öğrenci (L.206- Y.15- K- S.9) vicdan kavramını annesine benzetmiş “...Çünkü, bu dünyada en vicdanlı insanlar annelerdir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.210- Y.15- K- S.9) vicdan kavramını “.... Çünkü, onlardaki vicdanla dünya daha güzel bir yer olabilir.” ifadesiyle küçük çocuğa benzetmiştir.

4.1.13.3.2. Etki kategorisi

Tablo 58.2 etki kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 58.2: Etki kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Mürekkep	2	Etki

Tablo 58.2 incelendiğinde etki kategorisi iki metaforun yer aldığı görülmektedir. Bir öğrenci (L.187- Y.15- K- S.9) vicdan kavramını mürekkebe benzetmiş “...Çünkü, vicdanı olmayanın kalbi mürekkebe boyanmıştır.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.13.3.3. Araç kategorisi

Tablo 58.3 araç kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 58.3: Araç kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Kalp	1	Araç
2	Terazi	1	Araç

Tablo 58.3 incelendiğinde araç kategorisi içinde iki metaforun yer aldığı görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.189- Y.15- K- S.9) vicdan kavramını insana benzetmiş “...Çünkü, vicdanı olmayanın kalbi yoktur. Kalbi olmayan insan da yaşayamaz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.263- Y.16- K- S.10) vicdan kavramını “.... Çünkü, vicdan iki taraflıdır. Ne taraf ağır basarsa ona göre hareket ederiz.” ifadesiyle teraziye benzetmiştir.

4.1.13.4. 4. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 11. ve 12. sınıf öğrencilerinden oluşan 4. grupta vicdan kavramına ilişkin 31 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 5

kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “sorgulayıcı”, “temsil”, “zorunlu ihtiyaç”, “uyarıcı”, “yansıtıcı” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 59: 4. grup vicdan metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Sorgulayıcı kategorisi	9
2.	Temsil kategorisi	8
3.	Zorunlu ihtiyaç kategorisi	7
4.	Uyarıcı kategorisi	6
5.	Yansıtıcı kategorisi	1
Toplam		31

4.1.13.4.1. *Sorgulayıcı kategorisi*

Tablo 59.1 sorgulayıcı kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 59.1: Sorgulayıcı kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Mahkeme	7	Sorgulayıcı
2	Sorgu odası	1	Sorgulayıcı
3	Denetim kurulu	1	Sorgulayıcı

Tablo 59.1 incelendiğinde sorgulayıcı kategorisi içerisinde toplam dokuz metaforun yer aldığı görülmektedir. Ayrıca kategoride mahkeme metaforunun tekrarı dikkat çekmektedir. Bir öğrenci (L.404- Y.18- E- S.12) vicdan kavramını mahkemeye benzetmiş “...Çünkü, en büyük mahkeme insanın içinde saklıdır.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.396- Y.17- E- S.12) vicdan kavramını “.... Çünkü, eğer doğru bir şey yapıyorsa sıkıntı olmaz. Ama yanlış bir şey yapıyorsa vicdan rahatsız olur.” ifadesiyle denetim kuruluna benzetmiştir.

4.1.13.4.2. Temsil kategorisi

Tablo 59.2 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 59.2: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Kelebek	2	Temsil
2	Baba	2	Temsil
3	Türkiye	1	Temsil
4	PÖH	1	Temsil
5	Küçük çocuk	1	Temsil
6	Kardeşim	1	Temsil

Tablo 59.2 incelendiğinde temsil kategorisi içerisinde toplam sekiz metaforun yer aldığı görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.337- Y.16- E- S.11) vicdan kavramını kelebeğe benzetmiş “...Çünkü, vicdan kelebek kadar özgürdür.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.351- Y.16- E- S.11) vicdan kavramını “... Çünkü, her yerinden vicdan akıyor .” ifadesiyle Türkiye’ye benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan PÖH, öğrenci tarafından (L.391- Y.18- E- S.12) “...Çünkü, adalet vicdan demektir. Adalet namludadır.” şeklinde açıklanmıştır. Küçük çocuk metaforunu ise bir öğrenci (L.321- Y.17- K- S.11) “...Çünkü, çocuk saflığıyla vicdanı temsil eder.” ifadesiyle küçük çocuğa benzetmiştir.

4.1.13.4.3. Zorunlu ihtiyaç kategorisi

Tablo 59.3 zorunlu ihtiyaç kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 59.3: Zorunlu ihtiyaç kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Kalp	4	Zorunlu ihtiyaç
2	Ekmek	1	Zorunlu ihtiyaç
3	Su	1	Zorunlu ihtiyaç

Tablo 59.3 incelendiğinde zorunlu ihtiyaç kategorisi içerisinde toplam altı metaforun yer aldığı görülmektedir. Ayrıca kategoride kalp metaforunun tekrarı dikkat çekmektedir. Bir öğrenci (L.316- Y.17- K- S.11) vicdan kavramını kalbe benzetmiş “...Çünkü, vicdan da kalp gibi insana lazımdır.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.322- Y.17- K- S.11) vicdan kavramını “.... Çünkü, ekmek yemeğin temelidir.” ifadesiyle ekmeğe benzetmiştir. Bu kategoride yer alan metaforlardan olan su, öğrenci tarafından (L.331- Y.17- K- S.11) “...Çünkü, su gibi insana gereklidir.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.13.4.4. Uyarıcı kategorisi

Tablo 59.4 uyarıcı kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 59.4: Uyarıcı kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Bekçi	1	Uyarıcı
2	Biber	1	Uyarıcı
3	Kalp krizi	1	Uyarıcı
4	Saat	1	Uyarıcı
5	Diken	1	Uyarıcı
6	Yangın alarmı	1	Uyarıcı

Tablo 59.4 incelendiğinde uyarıcı kategorisi içerisinde toplam altı metaforun yer aldığı görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.302- Y.16- K- S.11) vicdan kavramını bekçiye benzetmiş “...Çünkü, içimizdeki kötü insana karşı bekler ve direnir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.313- Y.17- K- S.11) vicdan kavramını “.... Çünkü, kötü bir şey yaptığımızda kalbimi ağrır.” ifadesiyle kalp krizine benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan diken, öğrenci tarafından (L.390- Y.17- E- S.12) “...Çünkü, vicdanı rahat olana diken batmaz. Olmayana ise batar.” şeklinde

açıklanmıştır. Yangın alarmı metaforunu ise bir öğrenci (L.297- Y.17- K- S.11) “...Çünkü, yanlış yaptığımızda bizi uyarıyor.” ifadesiyle vicdana benzetmiştir.

4.1.13.4.5. Yansıtıcı kategorisi

Tablo 59.5 yansıtıcı kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 59.5: Yansıtıcı kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Cam	1	Yansıtıcı

Tablo 59.5 incelendiğinde yansıtıcı kategorisi içerisinde bir metaforun olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (L.380- Y.18- K- S.12) vicdan kavramını cama benzetmiş “...Çünkü, camdan baktığımızda içini görürüz. Vicdan da kalbin içini görmemize yardımcı olur.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.14. Yalan Kavramı

Yalan kavramına ilişkin geliştirilen metaforlar için dört katılımcı grubunda ayrı kategoriler oluşturulmuştur.

4.1.14.1. 1. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta yalan kavramına ilişkin 8 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 3 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “etki”, “temsil”, “kapsam” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 60: 1. grup yalan metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Etki kategorisi	4

2. Temsil kategorisi	2
3. Kapsam kategorisi	2
Toplam	8

4.1.14.1.1. Etki kategorisi

Tablo 60.1 etki kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 60.1: Etki kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Solmuş çiçek	1	Etki
2	Yapay çiçek	1	Etki
3	Kusmuk	1	Etki
4	Ateş	1	Etki

Tablo 60.1 incelendiğinde etki kategorisi içerisinde toplam dört metaforun yer aldığı görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.53- Y.12- K- S.6) yalan kavramını solmuş çiçeğe benzetmiş “...Çünkü, insan güvenle güçlenir. Ama eğer yalan söylerse güveni azalır. Aynı hiç sulanmamış bir çiçek gibi.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.55- Y.12- K- S.6) yalan kavramını “.... Çünkü, sahtedir. İnsanı kandırır.” ifadesiyle yapay çiçeğe benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan kusmuk, öğrenci tarafından (O.76- Y.12- E- S.6) “...Çünkü, iğrençtir. Mide bulandırır.” şeklinde açıklanmıştır. Ateş metaforunu ise bir öğrenci (O.60- Y.12- K- S.6) “...Çünkü, yalan ateşin yakması gibi can acıtır.” ifadesiyle yalana benzetmiştir.

4.1.14.1.2. Temsil kategorisi

Tablo 60.2 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 60.2: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
----	---------	---	---------------

1	Arkadaşım	1	Temsil
2	Yılan	1	Temsil

Tablo 60.2 incelendiğinde temsil kategorisi içerisinde toplam iki metaforun yer aldığı görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.64- Y.12- K- S.6) yalan kavramını arkadaşına benzetmiş “...Çünkü, arkadaşım çok yalan söylüyor. Yalan demek o demek.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.30- Y.11- E- S.5) yalan kavramını “.... Çünkü, yılan kötülük yapar. Yalan da kötüdür.” ifadesiyle yılanı benzetmiştir.

4.1.14.1.3. Kapsam kategorisi

Tablo 60.3 kapsam kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 60.3: Kapsam kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Ağaç	1	Kapsam
2	Karadelik	1	Kapsam

Tablo 60.3 incelendiğinde kapsam kategorisi içerisinde toplam iki metaforun yer aldığı görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.81- Y.11- E- S.6) yalan kavramını ağaca benzetmiş “...Çünkü, küçük bir fidan kocaman ağaca dönüşür. Küçük bir yalan da kocaman bir yalana dönüşür.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.58- Y.12- K- S.6) yalan kavramını “.... Çünkü, seni içine çekiyor.” ifadesiyle karadeliğe benzetmiştir.

4.1.14.2. 2. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden oluşan 2. grupta yalan kavramına ilişkin 28 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 4 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “temsil”, “zarar”, “işlev”, “kapsam” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk

harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 61: 2. grup yalan metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Temsil kategorisi	16
2.	Zarar kategorisi	7
3.	İşlev kategorisi	3
4.	Kapsam kategorisi	2
	Toplam	28

4.1.14.2.1. Temsil kategorisi

Tablo 61.1 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 61.1: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Pinokyo	7	Temsil
2	Arkadaşım	5	Temsil
3	Yılan	4	Temsil

Tablo 61.1 incelendiğinde temsil kategorisi içerisinde toplam on altı metaforun yer aldığı görülmektedir. Ayrıca kategoride yer alan metaforların tekrarı da görülmektedir. Bir öğrenci (O.92- Y.12- K- S.7) yalan kavramını Pinokyo’ya benzetmiş “...Çünkü, yalan söylediği için burnu üzüyor.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.134- Y.13- E- S.7) yalan kavramını “.... Çünkü, yalancılar.” ifadesiyle arkadaşlarına benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan yılan, öğrenci tarafından (O.97- Y.12- K- S.7) “...Çünkü, yılan ısırıldığını, yalan da söylenilen insanı zehirler.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.14.2.2. Zarar kategorisi

Tablo 61.2 zarar kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 61.2: Zarar kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Alkol	2	Zarar
2	Ateş	2	Zarar
3	Sigara	1	Zarar
4	Silah	1	Zarar
5	Hırsız	1	Zarar

Tablo 61.2 incelendiğinde zarar kategorisi içerisinde toplam yedi metaforun yer aldığı görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.134- Y.14- K- S.8) yalan kavramını alkole benzetmiş “...Çünkü, kişiyi mutlu eder ama çevresini rahatsız eder. Eninde sonunda mutlaka bedelini öder.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.181- Y.13- E- S.8) yalan kavramını “.... Çünkü, ateş de neye değerse yakar, zarar verir. Yalan da böyle söyleyene zarar verir.” ifadesiyle ateşe benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan sigara, öğrenci tarafından (O.114- Y.13- E- S.7) “...Çünkü, yalan gibi insana zarar veriyor.” şeklinde açıklanmıştır. Silah metaforunu ise bir öğrenci (O.116- Y.13- E- S.7) “...Çünkü, insana zarar verir.” ifadesiyle yalana benzetmiştir.

4.1.14.2.3. İşlev kategorisi

Tablo 61.3 işlev kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 61.3: İşlev kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Kedi	1	İşlev
2	Bozuk saat	1	İşlev
3	Pervane	1	İşlev

Tablo 61.3 incelendiğinde işlev kategorisi içerisinde toplam üç metaforun yer aldığı görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.148- Y.14- K- S.8) yalan kavramını kediye benzetmiş “...Çünkü, kediye ne kadar bakarsan bak nankördür. Yalanı da ne kadar söylersen söyle yine yalandır.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.93- Y.13- K- S.7) yalan kavramını “.... Çünkü, saatin kaç olduğunu bildiğimiz halde ona bakıp yanılırız.” ifadesiyle bozuk saate benzetmiştir.

4.1.14.2.4. Kapsam kategorisi

Tablo 61.4 kapsam kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 61.4: Kapsam kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Dipsiz kuyu	1	Kapsam
2	Dünya	1	Kapsam

Tablo 61.4 incelendiğinde kapsam kategorisi içerisinde toplam iki metaforun yer aldığı görülmektedir. Bir öğrenci (O.173- Y.13- E- S.8) yalan kavramını dipsiz kuyuya benzetmiş “...Çünkü, bir kere düştün mü çıkamazsın.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.98- Y.12- K- S.7) yalan kavramını “.... Çünkü, dünya yalandan ibaret.” ifadesiyle yapay çiçeğe benzetmiştir.

4.1.14.3. 3. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 9. ve 10. sınıf öğrencilerinden oluşan 3. grupta yalan kavramına ilişkin 35 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 6 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “temsil”, “süreklilik”, “zarar”, “değişken”, “bilinmezlik”, “farklı kavramlar” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini,

ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 62: 3. grup yalan metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Temsil kategorisi	13
2.	Süreklilik kategorisi	7
3.	Zarar kategorisi	5
4.	Değişken kategorisi	6
5.	Bilinmezlik kategorisi	2
6.	Farklı kavramlar kategorisi	2
	Toplam	35

4.1.14.3.1. Temsil kategorisi

Tablo 62.1 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 62.1: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Yılan	5	Temsil
2	Arkadaşım	3	Temsil
3	Karanlık	2	Temsil
4	Eski sevgilim	1	Temsil
5	Namık Kemal	1	Temsil
6	Siyah	1	Temsil

Tablo 62.1 incelendiğinde temsil kategorisi içerisinde toplam on metaforun yer aldığı görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.186- Y.15- K- S.9) yalan kavramını yılanla benzetmiş “...Çünkü, yalan kötü bir şeydir ve yılan gibi bir kere sokarsa sonu gelmez.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.293- Y.16- E- S.10) yalan kavramını “.... Çünkü, hiçbir söylediği doğru değildi, yalan makinası gibiydi.” ifadesiyle eski sevgilisine benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan Namık Kemal, öğrenci tarafından (L.231- Y.15- E- S.9) “...Çünkü, hakkında anlatılanlar onu çağırıştırıyor.” şeklinde açıklanmıştır. Siyah metaforunu ise bir öğrenci (L.274- Y.15- E- S.10) “...Çünkü, yalan kötüdür. Siyah renk de kötülüğü temsil eder.” ifadesiyle yalana benzetmiştir. Karanlık kavramıyla ilişkilendiren öğrenci ise (L.219- Y.15- K- S.9) “...Çünkü, yalanda tıpkı karanlık gibi kötülüktür.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.14.3.2. Süreklilik kategorisi

Tablo 62.2 süreklilik kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 62.2: Süreklilik kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Dipsiz kuyu	1	Süreklilik
2	Dünya	1	Süreklilik
3	Hapis	1	Süreklilik
4	Çivi	1	Süreklilik
5	Bataklık	1	Süreklilik
6	İp	1	Süreklilik
7	Kır	1	Süreklilik

Tablo 62.2 incelendiğinde süreklilik kategorisi içerisinde toplam yedi metaforun yer aldığı görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.205- Y.15- K- S.9) yalan kavramını dipsiz kuyuya benzetmiş “...Çünkü, ona bir kere inanırsa, bir daha ondan kopması çok zordur.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.256- Y.16- K- S.10) yalan kavramını “... Çünkü, dünya döndükçe yalan bitmeyecektir.” ifadesiyle dünyaya benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan hapis, öğrenci tarafından (L.287- Y.16- E- S.10) “...Çünkü, yalan söyleyen insan kendi dünyasında hapistedir.” şeklinde açıklanmıştır. Bataklık metaforunu ise bir öğrenci (L.203- Y.16- K- S.10) “...Çünkü, ne kadar üzerinde kalırsan o kadar hızlı içine çeker.” ifadesiyle yalana benzetmiştir.

4.1.14.3.3. Zarar kategorisi

Tablo 62.3 zarar kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 62.3: Zarar kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Ateş	2	Zarar
2	Silah	1	Zarar
3	Sigara	1	Zarar
4	İçki	1	Zarar

Tablo 62.3 incelendiğinde zarar kategorisi içerisinde toplam beş metaforun yer aldığı görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.243- Y.15- K- S.10) yalan kavramını ateşe benzetmiş “...Çünkü, ateş kadar yakıcıdır.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.289- Y.16- E- S.10) yalan kavramını “... Çünkü, yanlış zamanda kullanırsan zararlı, doğru zamanda kullanırsan yararlıdır.” ifadesiyle silaha benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan sigara, öğrenci tarafından (L.261- Y.16- K- S.10) “...Çünkü, bir kere başlayınca durduramıyorsun.” şeklinde açıklanmıştır. İçki metaforunu ise bir öğrenci (L.187- Y.15- K- S.9) “...Çünkü, içki içen sarhoş olur ve aynı yalan söyleyenin haline benzer.” ifadesiyle yalana benzetmiştir.

4.1.14.3.4. Değişken kategorisi

Tablo 62.4 değişken kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 62.4: Değişken kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	İnsan	3	Değişken
2	Bukalemun	2	Değişken
3	Esnemek	1	Değişken

Tablo 62.4 incelendiğinde değişken kategorisi içerisinde toplam beş metaforun yer aldığı görülmektedir. Bir öğrenci (L.258- Y.16- K- S.10) yalan kavramını insana benzetmiş “...Çünkü, her insan yalan söyler.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci

(L.286- Y.16- E- S.10) yalan kavramını “.... Çünkü, insandan insana değişiyor.” ifadesiyle bukalemuna benzetmiştir. Esnemek kavramıyla ilişkilendiren öğrenci (L.207- Y.15- K- S.9) bu ilişkiyi “...Çünkü, esnemekte yalan gibi gelip geçer.” açıklamaktadır.

4.1.14.3.5. Bilinmezlik kategorisi

Tablo 62.5 bilinmezlik kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 62.5: Bilinmezlik kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Tilki	1	Bilinmezlik
2	Ananas	1	Bilinmezlik

Tablo 62.5 incelendiğinde bilinmezlik kategorisi içerisinde toplam iki metaforun yer aldığı görülmektedir. Bir öğrenci (L.220- Y.15- E- S.9) yalan kavramını tilkiye benzetmiş “...Çünkü, nedenini bilmiyorum ama masalarda tilkiler hep yalan söylüyor.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.209- Y.15- K- S.9) yalan kavramını “.... Çünkü, ananasın dışı güzel ama tadı kötü. Yalanı da söyleyince iyi olacağını düşünüyoruz ama birçok insanı tehlikeye sokuyor.” ifadesiyle ananasa benzetmiştir.

4.1.14.3.6. Farklı kavramlar kategorisi

Tablo 62.6 farklı kavramlar kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 62.6: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Kalkan	1	Koruma
2	Dil	1	Araç

Tablo 62.6 incelendiğinde farklı kavramlar kategorisi içerisinde toplam iki metaforun yer aldığı görülmektedir. Ayrıca kategoride kalkan metaforu üzerine de yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (L.284- Y.16- E- S.10) yalan kavramını kalkana benzetmiş

“...Çünkü, kendime güvenirsem ona ihtiyacım olmaz. Eğer kendine güvenmez isen yalanın arkasından çıkamazsın .” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.270-Y.16- K- S.10) yalan kavramını “.... Çünkü, dilimizle yaptığımız bir olmaz. Yalanı dilimizle söyleriz.” ifadesiyle dile benzetmiştir.

4.1.14.4. 4. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 11. ve 12. sınıf öğrencilerinden oluşan 4. grupta yalan kavramına ilişkin 46 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 6 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “temsil”, “zarar”, “kapsama-süreç”, “değişken”, “işlev”, “taşıyıcı” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 63: 4. grup yalan metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Temsil kategorisi	21
2.	Zarar kategorisi	11
3.	Kapsama-süreç kategorisi	5
4.	Değişken kategorisi	5
5.	İşlev kategorisi	2
6.	Taşıyıcı kategorisi	1
Toplam		46

4.1.14.4.1. Temsil kategorisi

Tablo 63.1 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 63.1: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Yılan	15	Temsil
2	Arkadaşım	2	Temsil

3	Eski sevgilim	1	Temsil
4	Mario Balotelli	1	Temsil
5	Papatya	1	Temsil
6	Bazı Müslümanlar	1	Temsil

Tablo 63.1 incelendiğinde temsil kategorisi içerisinde toplam yirmi bir metaforun yer aldığı görülmektedir. Ayrıca kategoride yılan metafor üzerine de yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (L.319- Y.17- K- S.11) yalan kavramını yılanla benzetmiş “...Çünkü, yılan kötülüğü temsil eder. Yalan da kötüdür.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.341- Y.17- E- S.1) yalan kavramını “.... Çünkü, sürekli yalan söylüyor. Aklıma o geldi.” ifadesiyle arkadaşına benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan Mario Balotelli, öğrenci tarafından (L.359- Y.17- E- S.11) “...Çünkü, her transfer döneminde aslan storysi paylaşıyor. Ama gelmiyor yalancı.” şeklinde açıklanmıştır. Papatya metaforunu ise bir öğrenci (L.327- Y.17- K- S.11) “...Çünkü, asla uzun süre yaşamaz. Zamanında güzel görünür, ama zamanı geçince yalan gibi o da kötü görülür.” ifadesiyle yalana benzetmiştir.

4.1.14.4.2. Zarar kategorisi

Tablo 63.2 zarar kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 63.2: Zarar kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Hastalık	2	Zarar
2	Hançer	2	Zarar
3	Zehir	2	Zarar
4	Sigara	1	Zarar
5	Şeker	1	Zarar
6	Uyuşturucu	1	Zarar
7	Bıçak	1	Zarar
8	Silah	1	Zarar

Tablo 63.2 incelendiğinde zarar kategorisi içerisinde toplam on bir metaforun yer aldığı görülmektedir. Ayrıca kategoride hastalık metaforu üzerine de yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (L.387- Y.18- E- S.12) yalan kavramını hastalığa benzetmiş “...Çünkü, insanın farkında olmadığı bir hastalıktır. Onu felakete sürükler.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.404- Y.18- E- S.12) yalan kavramını “.... Çünkü, insanın içine aklına girdiği zaman, zamanla karakterini, kişiliğini öldürür.” ifadesiyle zehre benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan sigara, öğrenci tarafından (L.365- Y.18- K- S.12) “...Çünkü, yalan da sigara gibi insanlara zarar verir. İnsanları yakıp bitirir.” şeklinde açıklanmıştır. Hançer metaforunu ise bir öğrenci (L.375- Y.17- K- S.12) “...Çünkü, insanları arkadan vurmak gibi bir şey.” ifadesiyle yalana benzetmiştir.

4.1.14.4.3. Kapsama-süreç olarak kategorisi

Tablo 63.3 kapsam-süreç kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 63.3: Kapsam-süreç kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Zehirli sarmaşık	1	Kapsam
2	Saklama kabı	1	Kapsam
3	Yanan mum	1	Süreç
4	Bataklık	1	Kapsam
5	Mum	1	Süreç

Tablo 63.3 incelendiğinde kapsam-süreç kategorisi içerisinde toplam beş metaforun yer aldığı görülmektedir. Kategoride belirli bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.306- Y.17- K- S.11) yalan kavramını zehirli sarmaşığa benzetmiş “...Çünkü, zehirli sarmaşık ne kadar büyürse bulunduğu yeri tamamen sarar ve bazen belki de öldürebilir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.311- Y.17- K- S.11) yalan kavramını “.... Çünkü, örtmek istediğin mevzuyu saklıyor.” ifadesiyle saklama kabına benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan yanan mum, öğrenci tarafından (L.385- Y.18- E- S.12) “...Çünkü, sonunda sönüyor.” şeklinde açıklanmıştır. Batakılık metaforunu ise bir öğrenci (L.403- Y.17- E- S.12) “...Çünkü, ne kadar söylersek her anlamda o kadar batıyoruz.” ifadesiyle yalana benzetmiştir.

4.1.14.4.4. *Değişken kategorisi*

Tablo 63.4 değişken kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 63.4: Değişken kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	İnsan	3	Değişken
2	Dolar	1	Değişken
3	Gül	1	Değişken

Tablo 63.4 incelendiğinde değişken kategorisi içerisinde toplam beş metaforun yer aldığı görülmektedir. Ayrıca kategoride insan metaforu üzerine de yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (L.339- Y.17- E- S.11) yalan kavramını insana benzetmiş “...Çünkü, insan işine geldiğine göre yalan söyler.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.368- Y.18- K- S.12) yalan kavramını “.... Çünkü, artıkça bir şeylerin değeri düşüyor.” ifadesiyle dolara benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan gül, öğrenci tarafından (L.407- Y.17- K- S.12) “...Çünkü, yalan söyleyen kişiye bir müddet sonra o gülün dikenleri batacaklardır.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.14.4.5. *İşlev kategorisi*

Tablo 63.5 işlev kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 63.5: İşlev kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Oyun makinası	1	İşlev

Tablo 63.5 incelendiğinde işlev kategorisi içerisinde toplam iki metaforun yer aldığı görülmektedir. Bir öğrenci (L.410- Y.18- K- S.12) yalan kavramını oyun makinası benzetmiş “...Çünkü, hiçbir zaman oyuncak vermiyor.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.369- Y.18- K- S.12) yalan kavramını “.... Çünkü, hikayeler hep yalan, hiçbirisi gerçek değil.” ifadesiyle romana benzetmiştir.

4.1.14.4.6. Taşıyıcı kategorisi

Tablo 63.6 taşıyıcı kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 63.6: Taşıyıcı kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Postacı	1	Taşıyıcı

Tablo 63.6 incelendiğinde taşıyıcı kategorisi içerisinde bir metaforun yer aldığı görülmektedir. Bir öğrenci (L.363- Y.17- K- S.12) yalan kavramını postacıya benzetmiş “...Çünkü, insan yalanla gerçeği gizleyip, başkasına taşır.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.15. Peygamber Kavramı

Peygamber kavramına ilişkin geliştirilen metaforlar için dört katılımcı grubunda ayrı kategoriler oluşturulmuştur.

4.1.15.1. 1. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta peygamber kavramına ilişkin 18 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 3 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “bilgi verici”, “yol gösterici”, “ortaklık” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk

harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 64: 1. grup peygamber metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Bilgi verici kategorisi	10
2.	Yol gösterici kategorisi	5
3.	Ortaklık kategorisi	3
	Toplam	18

4.1.15.1.1. Bilgi verici kategorisi

Tablo 64.1 bilgi verici kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 64.1: Bilgi verici kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Öğretmen	5	Bilgi verici
2	Kitap	3	Bilgi verici
3	Din öğretmeni	1	Bilgi verici
4	Kılavuz kitap	1	Bilgi verici

Tablo 64.1 incelendiğinde bilgi verici kategorisi içerisinde toplam on metaforun yer aldığı görülmektedir. Ayrıca kategoride öğretmen metaforu üzerine de yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (O.12- Y.11- K- S.5) peygamber kavramını öğretmene benzetmiş “...Çünkü, öğretmenler hep iyiyi ister, iyi sözler söyler, bizi düşünürler.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.78- Y.12- E- S.6) peygamber kavramını “.... Çünkü, içinde bilgiler yer alır.” ifadesiyle kitaba benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan din öğretmeni, öğrenci tarafından (O.26- Y.10- K- S.5) “...Çünkü, peygamber efendimiz insanlara dini öğretmeye ve Allah’ın var olduğunu insanlara anlatmıştır.” şeklinde açıklanmıştır. Kılavuz metaforunu ise bir

öğrenci (O.55- Y.12- K- S.6) “...Çünkü, bize yol gösterir.” ifadesiyle peygambere benzetmiştir.

4.1.15.1.2. Yol gösterici kategorisi

Tablo 64.2 yol gösterici kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 64.2: Yol gösterici kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Annem	2	Yol gösterici
2	Gün ışığı	1	Yol gösterici
3	Ok işareti	1	Yol gösterici
4	Rehber	1	Yol gösterici

Tablo 64.2 incelendiğinde yol gösterici kategorisi içerisinde toplam beş metaforun yer aldığı görülmektedir. Kategoride her hangi bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.81- Y.11- E- S.6) peygamber kavramını annesine benzetmiş “...Çünkü, annem bizi doğru yola götürür ve ilk öğretmenimizdir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.74- Y.12- E- S.6) peygamber kavramını “.... Çünkü, gün ışığı gibi gelip insanları aydınlattı.” ifadesiyle gün ışığına benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan ok işaretleri, öğrenci tarafından (O.7- Y.10- K- S.5) “...Çünkü, bize doğru yolu gösterir.” şeklinde açıklanmıştır. Rehber metaforunu ise bir öğrenci (O.53- Y.12- K- S.6) “...Çünkü, peygamber bize doğru yolu gösterir.” ifadesiyle peygambere benzetmiştir.

4.1.15.1.3. Ortaklık kategorisi

Tablo 64.3 ortaklık kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 64.3: Ortaklık kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
----	---------	---	---------------

Tablo 64.3 incelendiğinde ortaklık kategorisi içerisinde bir metaforun yer aldığı görülmektedir. Bir öğrenci (O.30- Y.11- E- S.5) peygamber kavramını insana benzetmiş “...Çünkü, o da insandır.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.15.2. 2. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden oluşan 2. grupta peygamber kavramına ilişkin 40 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 5 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “yol gösterici”, “bilgi verici”, “ortaklık”, “temsil”, “aracı” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 65: 2. grup peygamber metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Yol gösterici kategorisi	18
2.	Bilgi verici kategorisi	12
3.	Ortaklık kategorisi	6
4.	Temsil kategorisi	3
5.	Aracı kategorisi	1
Toplam		40

4.1.14.2.1. Yol gösterici kategorisi

Tablo 65.1 yol gösterici kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 65.1: Yol gösterici kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Rehber	11	Yol gösterici
2	Tur rehberi	1	Yol gösterici
3	Meşale	1	Yol gösterici

4	Kutup yıldızı	1	Yol gösterici
5	Mum	1	Yol gösterici
6	Navigasyon	1	Yol gösterici
7	Kılavuz	1	Yol gösterici
8	Pusula	1	Yol gösterici

Tablo 65.1 incelendiğinde yol gösterici kategorisi içerisinde toplam on sekiz metaforun yer aldığı görülmektedir. Ayrıca kategoride rehber metaforu üzerine de yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (O.128- Y.13- K- S.7) peygamber kavramını rehberle benzetmiş “...Çünkü, o bize yol gösterir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.97- Y.12- K- S.7) peygamber kavramını “.... Çünkü, meşale karanlıkta önümüzü aydınlatıyor. Peygamber efendimizde ümmetin yolunu aydınlatmıştır.” ifadesiyle meşaleye benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan kutup yıldızı, öğrenci tarafından (O.160- Y.15- K- S.8) “...Çünkü, en parlak odur. Peygamberimizde onun gibi parlayarak bize yol gösterecektir.” şeklinde açıklanmıştır. Navigasyon metaforunu ise bir öğrenci (O.71- Y.15- E- S.8) “...Çünkü, bize doğru yolu gösterir.” ifadesiyle peygambere benzetmiştir.

4.1.15.2.2. Bilgi verici kategorisi

Tablo 65.2 bilgi verici kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 65.2: Bilgi verici kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Öğretmen	9	Bilgi verici
2	Hafız	1	Bilgi verici
3	Kitap	1	Bilgi verici
4	Hoca	1	Bilgi verici

Tablo 65.2 incelendiğinde bilgi verici kategorisi içerisinde toplam on iki metaforun yer aldığı görülmektedir. Ayrıca kategoride öğretmen metaforu üzerine de yoğunluk

görülmektedir. Bir öğrenci (O.149- Y.14- K- S.8) peygamber kavramını öğretmene benzetmiş “...Çünkü, öğretmende bize doğru yolu göstermiştir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.102- Y.12- K- S.7) peygamber kavramını “.... Çünkü, Allah’ın emirlerini ve yasaklarını ezbere bilir, bizlere iletir, nasıl yapılacağını gösterir.” ifadesiyle kitaba benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan kitap, öğrenci tarafından (O.91- Y.13- K- S.7) “...Çünkü, kitap bize bilgiler verir. Peygamberde dini bilgileri insanlara bildirir.” şeklinde açıklanmıştır. Hoca metaforunu ise bir öğrenci (O.118- Y.14- E- S.7) “...Çünkü, hoca gibi nerde ne zaman, ne yapılması gerektiğini söylüyor.” ifadesiyle peygambere benzetmiştir.

4.1.15.2.3. Ortaklık kategorisi

Tablo 65.3 ortaklık kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 65.3: Ortaklık kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	İnsan	3	Ortaklık
2	Yolcu	2	Ortaklık
3	Süt	1	Ortaklık

Tablo 65.3 incelendiğinde ortaklık kategorisi içerisinde toplam altı metaforun yer aldığı görülmektedir. Kategoride her hangi bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.133- Y.14- K- S.8) peygamber kavramını insana benzetmiş “...Çünkü, peygamberlerde insandı.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.169- Y.14- E- S.8) peygamber kavramını “.... Çünkü, peygamber yolunu iyi bilen bir yolcudur.” ifadesiyle yolcuya benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan süt, öğrenci tarafından (O.175- Y.14- K- S.8) “...Çünkü, hiç günahları yoktur. Saftır, beyazdır.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.15.2.4. Temsil kategorisi

Tablo 65.4 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 65.4: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Atatürk	1	Temsil
2	Gül suyu	1	Temsil
3	Gül	1	Temsil

Tablo 65.4 incelendiğinde temsil kategorisi içerisinde toplam üç metaforun yer aldığı görülmektedir. Kategoride her hangi bir metafor üzerine yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (O.109- Y.13- E- S.7) peygamber kavramını Atatürk’e benzetmiş “...Çünkü, biz Atatürk’e peygamber gibi inanıyoruz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.101- Y.13- K- S.7) peygamber kavramını “.... Çünkü, peygamberimiz gül kokardı.” ifadesiyle gül suyuna benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan gül, öğrenci tarafından (O.176- Y.15- E- S.8) “...Çünkü, peygamberimiz gül kokar diyorlar ve isminin yanı gül ile süsleniyor.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.15.2.5. Aracı kategorisi

Tablo 65.5 aracı kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 65.2: Aracı kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Postacı	1	Aracı

Tablo 65.5 incelendiğinde aracı kategorisi içerisinde bir metaforun yer aldığı görülmektedir. Bir öğrenci (O.92- Y.12- K- S.7) peygamber kavramını postacıya benzetmiş “...Çünkü, Allah’ın verdiği vahiyleri bize getiriyor.” ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.15.3. 3. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 9. ve 10. sınıf öğrencilerinden oluşan 3. grupta peygamber kavramına ilişkin 31 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 3 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “yol gösterici”, “temsil”, “farklı kavramlar” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 66: 3. grup peygamber metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Yol gösterici kategorisi	21
2.	Temsil kategorisi	7
3.	Farklı kavramlar kategorisi	3
	Toplam	31

4.1.15.3.1. Yol gösterici olarak kategorisi

Tablo 66.1 yol gösterici kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 66.1: Yol gösterici kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Rehber	14	Yol gösterici
2	Lider	3	Yol gösterici
3	Pusula	1	Yol gösterici
4	Kaptan	1	Yol gösterici
5	Gemi kaptanı	1	Yol gösterici
6	Navigasyon	1	Yol gösterici

Tablo 66.1 incelendiğinde yol gösterici kategorisi içerisinde toplam yirmi bir metaforun yer aldığı görülmektedir. Ayrıca kategoride rehber metaforu üzerine de yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (L.271- Y.16- K- S.10) peygamber kavramını

rehbere benzetmiş “...Çünkü, o bizim yol göstericimiz, o bizim doğru yolu bulmamıza bir rehber.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.275- Y.16- E- S.10) peygamber kavramını “.... Çünkü, liderlik yapıp, toplumlara dini öğretiyor.” ifadesiyle lidere benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan gemi kaptanı, öğrenci tarafından (L.289- Y.16- E- S.10) “...Çünkü, denizciler pusulaya, peygamber de kitaba göre hareket eder.” şeklinde açıklanmıştır. Navigasyon metaforunu ise bir öğrenci (L.211- Y.15- K- S.9) “...Çünkü, doğru yolu gösteren kişi.” ifadesiyle peygambere benzetmiştir.

4.1.15.3.2. *Temsil kategorisi*

Tablo 66.2 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 66.2: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Gül	4	Temsil
2	İnsan	3	Temsil

Tablo 66.2 incelendiğinde temsil kategorisi içerisinde toplam yedi metaforun yer aldığı görülmektedir. Bir öğrenci (L.244- Y.15- K- S.10) peygamber kavramını güle benzetmiş “...Çünkü, onun gül koktuğu söyleniyor.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.278- Y.16- E- S.10) peygamber kavramını “.... Çünkü, o da insandır.” ifadesiyle insana benzetmiştir.

4.1.15.3.3. *Farklı kavramlar kategorisi*

Tablo 66.3 farklı kavramlar kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 66.3: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Öğretmen	2	Bilgi verici
2	Trafik polisi	1	Otorite

Tablo 66.3 incelendiğinde farklı kavramlar kategorisi içerisinde toplam üç metaforun yer aldığı görülmektedir. Bir öğrenci (L.209- Y.15- K- S.9) peygamber kavramını öğretmene benzetmiş “...Çünkü, öğretmenlerde bize dini öğreten kişidir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.290- Y.16- E- S.10) peygamber kavramını “... Çünkü, bizi yönlendiriyor.” ifadesiyle trafik polisine benzetmiştir.

4.1.15.4. 4. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 11. ve 12. sınıf öğrencilerinden oluşan 4. grupta peygamber kavramına ilişkin 61 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 6 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “yol gösterici”, “görev-konum”, “otorite”, “ortaklık”, “temsil”, “farklı kavramlar” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 67: 4. grup peygamber metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Yol gösterici kategorisi	30
2.	Görev-konum kategorisi	12
3.	Otorite kategorisi	4
4.	Ortaklık kategorisi	4
5.	Temsil kategorisi	2
6.	Farklı kavramlar kategorisi	9
	Toplam	61

4.1.15.4.1. Yol gösterici kategorisi

Tablo 67.1 yol gösterici kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 67.1: Yol gösterici kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Rehber	16	Yol gösterici
2	Lider	8	Yol gösterici
3	Pusula	1	Yol gösterici
4	El feneri	1	Yol gösterici
5	Anne	1	Yol gösterici
6	GPS	1	Yol gösterici
7	Navigasyon	1	Yol gösterici
8	Fener	1	Yol gösterici

Tablo 67.1 incelendiğinde yol gösterici kategorisi içerisinde toplam otuz metaforun yer aldığı görülmektedir. Ayrıca kategoride rehber metaforu üzerine de yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (L.311- Y.17- K- S.11) peygamber kavramını rehberle benzetmiş “...Çünkü, insanlara yol göstericidir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.297- Y.17- K- S.11) peygamber kavramını “.... Çünkü, yol gösteriyor.” ifadesiyle lidere benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan el feneri, öğrenci tarafından (L.368- Y.18- K- S.12) “...Çünkü, yol gösterici, yolumuzu aydınlatıcıdır.” şeklinde açıklanmıştır. Anne metaforunu ise bir öğrenci (L.366- Y.18- K- S.12) “...Çünkü, annemde bana her zaman yol göstericidir.” ifadesiyle peygambere benzetmiştir.

4.1.15.4.2. Görev-araç kategorisi

Tablo 67.2 görev-araç kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 67.2: Görev-araç kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Yol	5	Araç
2	Ulak	1	Görev
3	Merdiven	1	Araç
4	Terazi	1	Araç
5	Süper kahraman	1	Görev
6	Iron Man	1	Görev

7	Postacı	1	Görev
8	Proxy server	1	Araç

Tablo 67.2 incelendiğinde görev-araç kategorisi içerisinde toplam on iki metaforun yer aldığı görülmektedir. Ayrıca kategoride yol metaforu üzerine de yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (L.328- Y.17- K- S.11) peygamber kavramını öğretmene benzetmiş “...Çünkü, yamanında yaşadığı insanlara yol göstermiştir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.404- Y.18- E- S.12) peygamber kavramını “.... Çünkü, Allah’tan gelen emirleri insanlara ulaştırıyor.” ifadesiyle ulağa benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan merdiven, öğrenci tarafından (L.313- Y.17- K- S.11) “...Çünkü, peygamber bizi doğru yola doğru yükseğe çıkartır.” şeklinde açıklanmıştır. Proxy sever metaforunu ise bir öğrenci (L.360- Y.17- E- S.11) “...Çünkü, o da server ile bilgisayarın arasındaki vekildir.” ifadesiyle peygambere benzetmiştir.

4.1.15.4.3. Otorite kategorisi

Tablo 67.3 otorite kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 67.3: Otorite kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Müdür yardımcısı	2	Otorite
2	Trafik polisi	1	Otorite
3	Fatih Terim	1	Otorite

Tablo 67.3 incelendiğinde otorite kategorisi içerisinde toplam dört metaforun yer aldığı görülmektedir. Bir öğrenci (L.388- Y.18- E- S.12) peygamber kavramını müdür yardımcısına benzetmiş “...Çünkü, müdür yardımcısı müdürün kurallarını uygulatarak, otoriteyi sağlamaya çalışır.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.370- Y.17- K- S.12) peygamber kavramını “.... Çünkü, doğru yolu gösterir.” ifadesiyle trafik polisine benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan Fatih Terim, öğrenci tarafından (L.359- Y.17- E- S.11) “...Çünkü, kurallar koyuyor ve uygulatıyor.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.15.4.4. Ortaklık kategorisi

Tablo 67.4 ortaklık kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 67.4: Ortaklık kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	İnsan	2	Ortaklık
2	Yolcu	2	Ortaklık

Tablo 67.4 incelendiğinde ortaklık kategorisi içerisinde dört metaforun yer aldığı görülmektedir. Bir öğrenci (L.372- Y.18- E- S.12) peygamber kavramını insan benzetmiş “...Çünkü, peygamberlerde tanrının seçmiş olduğu insanlardandır.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.377- Y.17- K- S.12) peygamber kavramını “.... Çünkü, Allah’a götüren yolda o da insanlar gibi bir yolcudur.” ifadesiyle yolcuya benzetmiştir.

4.1.15.4.5. Temsil kategorisi

Tablo 67.5 temsil kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 67.5: Temsil kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Gül	1	Temsil
2	Kırmızı gül	1	Temsil

Tablo 67.5 incelendiğinde temsil kategorisi içerisinde iki metaforun yer aldığı görülmektedir. Bir öğrenci (L.298- Y.17- K- S.11) peygamber kavramını güle benzetmiş “...Çünkü, peygamber efendimiz gül kokar.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.299- Y.17- K- S.11) peygamber kavramını “.... Çünkü, Kuranlarda gül

suyunu peygamberimiz hakkında bir şeyler söyleyip dağıtıyorlar.” ifadesiyle kırmızı güle benzetmiştir.

4.1.15.4.6. Farklı kavramlar kategorisi

Tablo 67.6 farklı kavramlar kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 67.6: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Öğretmen	8	Bilgi verici
2	Alfabe	1	Gereklilik

Tablo 67.6 incelendiğinde farklı kavramlar kategorisi içerisinde toplam dokuz metaforun yer aldığı görülmektedir. Ayrıca kategoride öğretmen metaforu üzerine de yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (L.340- Y.17- E- S.11) peygamber kavramını öğretmene benzetmiş “...Çünkü, yozlaşan toplumlara, doğruluğu öğretmekle görevlidir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.387- Y.18- E- S.12) peygamber kavramını “.... Çünkü, harfleri bilmeden herhangi bir şey okunmaz. Peygamberi de bilmeden, hayatını araştırmadan, din hakkında eksik kalmış oluruz.” ifadesiyle alfabeye benzetmiştir.

4.1.16. Kur'an-ı Kerim Kavramı

Kur'an-ı Kerim kavramına ilişkin geliştirilen metaforlar için dört katılımcı grubunda ayrı kategoriler oluşturulmuştur.

4.1.15.1. 1. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta Kuran-ı Kerim kavramına ilişkin 24 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 3 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “etki”, “ortak değer”, “farklı kavramlar” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk

harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 68: 1. grup Kuran-ı Kerim metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Etki kategorisi	18
2.	Ortak değer kategorisi	2
3.	Farklı kavramlar kategorisi	4
	Toplam	24

4.1.16.1.1. Etki kategorisi

Tablo 68.1 etki kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 68.1: Etki kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Ders kitabı	14	Öğrenme
2	Pusula	2	Yol gösterme
3	Öğretmen	1	Öğretme
4	Ninni	1	Rahatlık

Tablo 68.1 incelendiğinde etki kategorisi içerisinde toplam on sekiz metaforun yer aldığı görülmektedir. Ayrıca kategoride ders kitabı metaforu üzerine de yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (O.78- Y.12- E- S.6) Kuran’ı Kerim kavramını öğretmene benzetmiş “...Çünkü, ikisi de içerisinde bilgi içerir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.55- Y.12- K- S.6) Kuran’ı Kerim kavramını “.... Çünkü, bize neyin doğru neyin yanlış olduğunu gösterir.” ifadesiyle pusulaya benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan öğretmen, öğrenci tarafından (O.81- Y.11- E- S.6) “...Çünkü, öğretmen eğitimi, Kuran’ı Kerim ise dini öğretir.” şeklinde açıklanmıştır. Ninni metaforunu ise bir öğrenci (O.77- Y.12- E- S.6) “...Çünkü, onu duymak beni rahatlatır sakinleştirir.” ifadesiyle Kuran-ı Kerim’e benzetmiştir.

4.1.16.1.2. Ortak değer kategorisi

Tablo 68.2 ortak değer kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 68.2: Ortak değer kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Milli marş	1	Ortak değer
2	İstiklal marşı	1	Ortak değer

Tablo 68.2 incelendiğinde ortak değer kategorisi içerisinde iki metaforun yer aldığı görülmektedir. Bir öğrenci (O.61- Y.12- K- S.6) Kuran'ı Kerim kavramını milli marşa benzetmiş "...Çünkü, Kuran-ı Kerim okunurken tıpkı milli marşın okunduğu zamanlar gibi konuşmadan dinleriz." ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.4- Y.10- K- S.5) Kuran'ı Kerim kavramını "... Çünkü, İstiklal Marşı Türkiye'nin milli marşıdır. Kuran-ı Kerim ise dinin marşıdır." ifadesiyle İstiklal Marşına benzetmiştir.

4.1.16.1.3. Farklı kavramlar kategorisi

Tablo 68.3 farklı kavramlar kavramına ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 68.3: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Hız. Muhammed	2	Temsil
2	Ağaç kökü	1	Güç unsuru
3	Dünya	1	Kapsam

Tablo 68.3 incelendiğinde farklı kavramlar kategorisi içerisinde toplam dört metaforun yer aldığı görülmektedir. Bir öğrenci (O.60- Y.12- K- S.6) Kuran'ı Kerim kavramını Hız. Muhammed'e benzetmiş "...Çünkü, Kuran ona verilmiş ve insanlara o anlatmıştır." ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.5- Y.11- K- S.5) Kuran'ı Kerim kavramını "... Çünkü, ağaçların kökü en sağlam yerdir. Kuran'ı Kerim'deki bilgi olarak bize en sağlam bilgiler verilir." ifadesiyle ağaç köküne benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan dünya, öğrenci tarafından (O.33- Y.11- K- S.5) “...Çünkü, Kuran’ı Kerim dünyadaki insanlara gönderilmiştir.” şeklinde açıklanmıştır.

4.1.16.2. 2. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden oluşan 2. grupta Kuran-ı Kerim kavramına ilişkin 37 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 4 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla “fayda sağlama”, “yol gösterici”, “gereklilik”, “kapsam” olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 69: 2. grup Kuran-ı Kerim metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Fayda sağlama kategorisi	17
2.	Yol gösterici kategorisi	17
3.	Gereklilik kategorisi	2
4.	Kapsam kategorisi	1
Toplam		37

4.1.16.2.1. Fayda sağlama kategorisi

Tablo 69.1 fayda sağlama kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 69.1: Fayda sağlama kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Kitap	7	Bilgi
2	Öğretmen	2	Bilgi
3	Ders	2	Bilgi
4	Sözlük	1	Bilgi
5	Doktor	1	Yardım
6	Ders kitabı	1	Bilgi
7	Google	1	Bilgi

Tablo 69.1 incelendiğinde fayda sağlama kategorisi içerisinde toplam on altı metaforun yer aldığı görülmektedir. Ayrıca kategoride kitap metaforu üzerine de yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (O.164- Y.14- E- S.8) Kuran'ı Kerim kavramını kitaba benzetmiş "...Çünkü, Allah'ın kitabıdır. İçinde insanlar için bilgiler vardır." ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.153- Y.14- K- S.8) Kuran'ı Kerim kavramını "... Çünkü, öğretmen gibi içinde bilgiler barındırıyor, bize yeni şeyler kazandırıyor. Yeni bilgileri doğru şekilde öğretiyor." ifadesiyle öğretmene benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan doktor, öğrenci tarafından (O.97- Y.12- K- S.7) "...Çünkü, doktor sağlığımız hakkında yanlış bir şey yaptığımızda bizi uyarıyor. Kuran-ı Kerim'de insanı uyarır." şeklinde açıklanmıştır. Google metaforunu ise bir öğrenci (O.176- Y.15- E- S.8) "...Çünkü, aradığım her şeyi orada bulabiliyorum." ifadesiyle Kuran-ı Kerim'e benzetmiştir.

4.1.16.2.2. Yol gösterici kategorisi

Tablo 69.2 yol gösterici kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 69.2: Yol gösterici olarak kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Rehber	8	Yol gösterici
2	Kılavuz	3	Yol gösterici
3	Rehber kitap	2	Yol gösterici
4	Pusula	2	Yol gösterici
5	Harita	1	Yol gösterici
6	Anayasa	1	Yol gösterici

Tablo 69.2 incelendiğinde yol gösterici kategorisi içerisinde toplam on altı metaforun yer aldığı görülmektedir. Ayrıca kategoride rehber metaforu üzerine yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (O.149- Y.14- K- S.8) Kuran'ı Kerim kavramını rehber

benzetmiş “...Çünkü, rehber de bize yol gösterir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.170- Y.14- E- S.8) Kuran’ı Kerim kavramını “... Çünkü, amaç bize yardım etmektir. Ama yardım alıp almamak bizim elimizdedir.” ifadesiyle kılavuza benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan pusula , öğrenci tarafından (O.160- Y.15- K- S.8) “...Çünkü, doğru yönü gösteriyor.” şeklinde açıklanmıştır. Harita metaforunu ise bir öğrenci (O.111- Y.14- E- S.7) “...Çünkü, içinde yol gösterici bilgiler var.” ifadesiyle Kuran-ı Kerim’e benzetmiştir.

4.1.16.2.3. Gereklilik kategorisi

Tablo 69.3 gereklilik kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 69.3: Gereklilik kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Su	1	Gereklilik
2	Oyuncak ayı	1	Gereklilik

Tablo 69.3 incelendiğinde gereklilik kategorisi içerisinde iki metaforun yer aldığı görülmektedir. Bir öğrenci (O.148- Y.14- K- S.8) Kuran’ı Kerim kavramını suya benzetmiş “...Çünkü, Kuran-ı Kerim bir Müslümana su kadar önemlidir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.96- Y.14- K- S.7) Kuran’ı Kerim kavramını “... Çünkü, hani küçük çocuklar oyuncak ayılarını bırakmazlar, ellerinde tutarlar. Onun için ağlarlar. Kuran-ı Kerim de öyle o kadar değerlidir.” ifadesiyle oyuncak ayıya benzetmiştir.

4.1.16.2.4. Kapsam kategorisi

Tablo 69.4 kapsam kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 69.4: Kapsam kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
----	---------	---	---------------

Tablo 69.4 incelendiğinde kapsam kategorisi içerisinde bir metaforun yer aldığı görülmektedir. Bir öğrenci (O.95- Y.12- K- S.7) Kuran'ı Kerim kavramını dünyaya benzetmiş "...Çünkü, Kuran-ı Kerim içindeki emir ve yasakları insanlar dünyada uygulamaya çalışırlar." ifadesiyle açıklamıştır.

4.1.16.3. 3. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 9. ve 10. sınıf öğrencilerinden oluşan 3. grupta Kuran-ı Kerim kavramına ilişkin 44 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 4 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla "yol gösterici", "etki", "değer-önem", "farklı kavramlar" olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 70: 3. grup Kuran-ı Kerim metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Yol gösterici kategorisi	25
2.	Etki kategorisi	13
3.	Değer-önem kategorisi	4
4.	Farklı kavramlar kategorisi	2
	Toplam	44

4.1.16.3.1. Yol gösterici kategorisi

Tablo 70.1 yol gösterici kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 70.1: Yol gösterici kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Kılavuz	8	Yol gösterici
2	Harita	6	Yol gösterici

3	Rehber	4	Yol gösterici
4	Pusula	2	Yol gösterici
5	Navigason	2	Yol gösterici
6	Öğretmen	1	Yol gösterici
7	Yıldız	1	Yol gösterici
8	Anayasa	1	Yol gösterici

Tablo 70.1 incelendiğinde yol gösterici kategorisi içerisinde toplam yirmi dört metaforun yer aldığı görülmektedir. Ayrıca kategoride kılavuz metaforu üzerine de yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (L.263- Y.16- K- S.10) Kuran'ı Kerim kavramını kılavuza benzetmiş "...Çünkü, hayatımıza yön veren birçok şeyin anlamını barındırıyor." ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.259- Y.16- K- S.10) Kuran'ı Kerim kavramını "... Çünkü, Allah'a ulaşmanın, istediği gibi bir kul olmanın rehberidir. Bir sınava girsek ne kadar çok çalışıyoruz, uğraşıyoruz. Fakat kaç yüzyıldır Kuran-ı Kerim var. Kaç kere açıp okuduk?" ifadesiyle rehberine benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan pusula, öğrenci tarafından (L.279- Y.16- E- S.10) "...Çünkü, doğru yönü gösteriyor." şeklinde açıklanmıştır. Navigasyon metaforunu ise bir öğrenci (L.280- Y.16- E- S.10) "...Çünkü, neyi ararsak onu gösteriyor." ifadesiyle Kuran-ı Kerim'e benzetmiştir.

4.1.16.3.2. Etki kategorisi

Tablo 70.2 etki kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 70.2: Etki kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Kitap	5	Bilgi
2	Sözlük	3	Bilgi
3	Ansiklopedi	2	Bilgi
4	Yol arkadaşı	2	Yoldaşlık
5	Ders kitabı	1	Bilgi

Tablo 70.2 incelendiğinde etki kategorisi içerisinde toplam on üç metaforun yer aldığı görülmektedir. Kategoride herhangi bir metafor üzerine de yoğunluk görülmemektedir. Bir öğrenci (L.278- Y.16- E- S.10) Kuran’ı Kerim kavramını kitaba benzetmiş “...Çünkü, sonradan kitap haline getirilmiştir ve içerisinde bilgiler vardır.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.232- Y.15- E- S.9) Kuran’ı Kerim kavramını “.... Çünkü, peygambere yoldaşlık yapmıştır. Kuran-ı Kerim’deki güzel sözler, peygambere inanmalarını kolaylaştırmıştır .” ifadesiyle yol arkadaşına benzetmiştir.

4.1.16.3.3. Değer-önem kategorisi

Tablo 70.3 değer-önem kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 70.3: Değer-önem kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Papatya	2	Değer
2	Elmas	2	Önem

Tablo 70.3 incelendiğinde değer-önem kategorisi içerisinde toplam dört metaforun yer aldığı görülmektedir. Bir öğrenci (L.186- Y.15- K- S.9) Kuran’ı Kerim kavramını papatyaya benzetmiş “...Çünkü, papatyalar çok güzel ve insanlar için değerlidir.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.290- Y.16- E- S.10) Kuran’ı Kerim kavramını “.... Çünkü, ikisi de çok değerlidir .” ifadesiyle elmasa benzetmiştir.

4.1.16.3.4. Farklı kavramlar kategorisi

Tablo 70.4 farklı kavramlar kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 70.4: Farklı kavramlar kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Beyin	1	Gereklilik
2	Yönetici	1	Otorite

Tablo 70.4 incelendiğinde farklı kavramlar kategorisi içerisinde iki metaforun yer aldığı görülmektedir. Bir öğrenci (L.253- Y.16- K- S.10) Kuran'ı Kerim kavramını beyine benzetmiş "...Çünkü, insanlara yaşayabilmek için beyin gereklidir. Kuran-ı anlamak için de beyin gereklidir" ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.292- Y.16- E- S.10) Kuran'ı Kerim kavramını "... Çünkü, her ikisi de kuralları açıklar ve uygulanmasını sağlar." ifadesiyle yöneticiye benzetmiştir.

4.1.16.4. 4. grup kavramsal kategoriler

Yapılan analizler sonucunda 11. ve 12. sınıf öğrencilerinden oluşan 4. grupta Kuran-ı Kerim kavramına ilişkin 59 metaforun oluşturulduğu ve oluşturulan bu metaforların 2 kavramsal kategoride birleştiği görülmüştür. Oluşturulan kategoriler sırasıyla "yol gösterici", "etki-içerik" olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların sırasıyla ilk harf (O) ortaokul/ (L) lise öğrencisini, ikinci harf (Y) yaşını, üçüncü harf (E-K) cinsiyetini ve son olarak gelen harf (S) sınıfını ifade etmektedir.

Tablo 71: 4. grup Kuran-ı Kerim metaforunun oluşturduğu kavramsal kategoriler

No	Kategori	f
1.	Yol gösterici kategorisi	32
2.	Etki-içerik kategorisi	27
	Toplam	59

4.1.16.4.1. Yol gösterici kategorisi

Tablo 71.1 yol gösterici kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 71.1: Yol gösterici kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Rehber	13	Yol gösterici
2	Kılavuz	9	Yol gösterici
3	Anayasa	4	Yol gösterici
4	Pusula	2	Yol gösterici
5	Yıldızlar	1	Yol gösterici

6	Öğretmen	1	Yol gösterici
7	Google	1	Yol gösterici
8	Harita	1	Yol gösterici

Tablo 71.1 incelendiğinde yol gösterici kategorisi içerisinde toplam yirmi sekiz metaforun yer aldığı görülmektedir. Ayrıca kategoride rehber metaforu üzerine de yoğunluk görülmektedir. Bir öğrenci (L.341- Y.17- E- S.11) Kuran'ı Kerim kavramını rehber benzemiş "...Çünkü, bize yol gösteriyor." ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.338- Y.17- E- S.11) Kuran'ı Kerim kavramını "... Çünkü, yol gösteriyor." ifadesiyle kılavuza benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan pusula, öğrenci tarafından (L.379- Y.18- K- S.12) "...Çünkü, yolunu kaybedene soruları olana yol gösterir." şeklinde açıklanmıştır. Google metaforunu ise bir öğrenci (L.310- Y.17- K- S.11) "...Çünkü, aradığımız her şeyi orada buluyoruz." ifadesiyle Kuran-ı Kerim'e benzetmiştir.

4.1.16.4.2. Etki-içerik kategorisi

Tablo 71.2 etki-içerik kategorisine ilişkin metaforları ve bu metaforların gerekçelerini göstermektedir.

Tablo 71.2: Etki-içerik kategorisi ve metaforları

No	Metafor	f	Benzetme Yönü
1	Kitap	7	İçerik
2	Işık	5	Etki
3	Sözlük	4	İçerik
4	Yemek tarifi kitabı	3	İçerik
5	Ders kitabı	3	İçerik
6	Kullanım kılavuzu	1	İçerik
7	Ansiklopedi	1	İçerik
8	İnternet	1	İçerik
9	Kütüphane	1	İçerik
10	Aile	1	Etki

Tablo 71.2 incelendiğinde etki-içerik kategorisi içerisinde toplam yirmi yedi metaforun yer aldığı görülmektedir. Kategoride metaforlar üzerine olan dağılım dikkat çekmektedir. Bir öğrenci (L.337- Y.16- E- S.11) Kuran'ı Kerim kavramını kitaba benzetmiş "...Çünkü, o da okunuyor, içerisinde yazılar var ve bilgi veriyor." ifadesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.404- Y.18- E- S.12) Kuran'ı Kerim kavramını "... Çünkü, karanlığın içinden ışığı takip ederek kurtulabilirsin." ifadesiyle ışığa benzetmiştir.

Bu kategoride yer alan metaforlardan olan yemek kitabı, öğrenci tarafından (L.340- Y.17- E- S.11) "...Çünkü, yemek kitabında yemeğin nasıl yapılacağı ile ilgili, Kuran kitabında da ibadetlerin tarifleri var. ." şeklinde açıklanmıştır. Aile metaforunu ise bir öğrenci (L.366- Y.18- K- S.12) "...Çünkü, koruyup kollar, kurallar koyar, bizim güvende hissetmemizi sağlar." ifadesiyle Kuran-ı Kerim'e benzetmiştir.

4.2. Metafor Olarak Değerlendirilemeyen Bulgular

Bu başlık altında katılımcılardan elde edilen verilerden metafor olarak değerlendirilemeyen bulgular yer almaktadır. Soyut ifadeler olması sebebiyle metafor özelliği taşıyan bu bulgular, hedef kavramın başlığı altında verilecektir.

4.2.1. Din Kavramı

Yapılan analizler sonucunda 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta din kavramıyla ilişkilendirilen ancak soyut olması sebebiyle metafor olarak değerlendirilemeyen 35 kavram yer almaktadır. Bu verilerin; hayat (f:7), kurallar (f:4), ahlak (f:2), namaz (f:2), güzellik (f:2), iyilik (f:2), iman (f:1), İslam (f:), inanç (f:1), emir (f:1), yaratıcı (f:1), melek (f:1), temizlik (f:1), ibadet (f:1), bilim (f:1), lisan (f:1), rehberlik (f:1), sonsuzluk (f:1), huzur-sakinlik (f:1), merhamet (f:1), sevgi (f:1) ve saygı (f:1) kavramları olduğu görülmektedir. Bu kavramlara dair öğrencilerin yaptıkları açıklamalara örnek vermek gerekirse; bir öğrenci (Ö.56- Y.12- K- S.6) din kavramını hayata benzetmiş "...Çünkü, hayatımızda en fazla yer kapsayan kavram dindir." ifadesiyle açıklamıştır. Bir öğrenci (O.69- Y.11- K- S.6) din kavramını ahlaka benzetmiş "...Çünkü, din güzel ahlaktır deniyor ve ikisi de iyidir." ifadesiyle

açıklarken, diğer bir öğrenci (O.2- Y.10- K- S.5) din kavramını “.... Çünkü, namaz kılan biri mutlaka dinimize saygı duyuyor .” ifadesiyle namaza benzetmiştir.

7. ve 8. sınıf öğrencilerinden oluşan 2. grupta, din kavramıyla ilişkilendirilen ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 22 kavram yer almaktadır. Bu verilere baktığımızda; güzel ahlak (f:4), hayat (f:2), Allah (f:1), ilahi kanunlar (f:1), özgürlük (f:1), insanlık (f:1), iyilik (f:1), huzur (f:1), dürüstlük (f:1), yaşam (f:1), yaşam şekli (f:1), yaşam alanı (f:1), adalet (f:1), düzen (f:1), kural (f:1), yol gösterici (f:1), İslam kaynağı (f:1) ve iyiye yönlendirici (f:1) kavramları olduğu görülmektedir. Bu kavramlara dair öğrencilerin yaptığı açıklamalara örnek verildiğinde; bir öğrenci (Ö.151- Y.14- K- S.8) din kavramını güzel ahlaka benzetmiş “...Çünkü, din bizim temel kaynaklarımızdan biridir. Ahlakında kaynağıdır.” ifadesiyle açıklarken, diğer bir öğrenci (O.101- Y.13- K- S.7) din kavramını hayata benzetmiş “...Çünkü, din ile insanın hayatı değişir. Din olmazsa hayat olmaz.” ifadesiyle açıklamıştır. Diğer örneklerle bakıldığında ise öğrencinin (O.99- Y.13- K- S.7) “...Çünkü, insanlar dinlerine göre yaşamlarını sürerler. Emir ve yasaklara uyarlar.” şeklindeki açıklamasıyla din kavramını yaşam şekline benzettiği görülmektedir.

9. ve 10. sınıf öğrencilerinden oluşan 3. grupta, din kavramıyla ilişkilendirilen ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 57 kavram yer almaktadır. Elde edilen verilere baktığımızda; şariat (f:15), hayat (f:6), özgürlük (f:5), kural (f:4), kurtuluş (f:2), doğruluk (f:2), güzel ahlak (f:2), huzur (f:1), zorluk (f:1), boşluk (f:1), kötümserlik (f:1), koruyucu (f:1), çözüm (f:1), yaşam (f:1), yaşam biçimi (f:1), döngü (f:1), ilahi kitap (f:1), cennet (f:1), edebiyat (f:1), temizlik (f:1), hukuk (f:1), eğitim-öğretim (f:1), doğru yol (f:1), saygı (f:1), güven (f:1) ve mutluluk (f:1) kavramları olduğu görülmektedir. 3. grupta yer alan verilerin açıklamaların bazılarında; bir öğrenci (Ö.219- Y.15- K- S.9) din kavramını şariata benzetmiş “...Çünkü, din demek şariat demektir. Aynı anlama gelmektedir.” ifadesiyle açıklarken, diğer bir öğrenci (L.227- Y.15- E- S.9) din kavramını “.... Çünkü, din insanı cehennem azabından kurtarır.” ifadesiyle kurtuluşa benzetmiştir. Yine bir öğrenci (L.224- Y.15- E- S.9) din kavramını özgürlüğe benzeterek, “...Çünkü, din özgürlüktür. İnsan kendi tercih eder.” ifadesiyle açıklarken, diğer bir öğrencinin (L.225- Y.15- E- S.9) ise dini “.... Çünkü, bizi doğru yola sokar.” ifadesiyle doğruluk kavramına benzettiği görülmektedir.

11. ve 12. sınıf öğrencilerinden oluşan 4. grupta, din kavramıyla ilişkilendirilen ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 39 kavram yer almaktadır. Elde edilen verilere baktığımızda; kural (f:4), huzur (f:4), hayat (f:3), siyaset (f:1), kanun (f:1), devlet (f:1), rahatlık (f:1), düzen (f:1), güzellik (f:1), özgürlük (f:1), saygı (f:1), sorumluluk (f:1), zorunluluk (f:1), korunma (f:1), bağlılık (f:1), inanma (f:1), ömür(f:1), kutsal kitap (f:1), Allah'ın sözü (f:1), inanma (f:1), barış (f:1), hiçlik (f:1), yaşam alanı (f:1), yaşamsal faaliyet (f:1), boşluk (f:1), çıkmaz (f:1), karanlık (f:1), hurafe (f:1), aşk (f:1), öğretim (f:1) ve kurtuluş (f:1) kavramları olduğu görülmektedir. Bu kavramlara dair öğrenci açıklamalarını örneklendirdiğimizde bunlardan bazıları şu şekildedir; bir öğrenci (L.385- Y.18- E- S.12) din kavramını kurala benzeterek“...Çünkü, insanlara, huzurlu bir yaşam için gerekli olan şeydir.” ifadesiyle açıklarken, diğer bir öğrenci (L.363- Y.17- K- S.12) din kavramını “.... Çünkü, uyulması gereken kurallar ve yasaklanana davranışlar, bütün tutumlara göre uygulanan bir yaptırım var.” ifadesiyle anayasaya benzetmiştir. Yine bir öğrenci (L.314- Y.17- K- S.11) din kavramını “...Çünkü, bizi huzura ulaştırır.” ifadesiyle huzura benzetirken, diğer bir öğrenci tarafından (L.323- Y.17- K- S.11) din kavramının “.... Çünkü, insan sıkıntı çektiğinde din ile kendisini rahatlatır.” ifadesiyle rahatlık ile ilişkilendirildiği görülmektedir.

4.2.2. Ahiret Kavramı

Yapılan analizler sonucunda 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta ahiret kavramıyla ilişkilendirilen, ancak soyut olması sebebiyle metafor olarak değerlendirilemeyen 32 kavram yer almaktadır. Bu verilere bakıldığında; ölüm sonrası hayat (f:8), sonsuzluk (f:4), ölüm (f:4), Allah katı (f:2), belirsizlik (f:2), Allah'ın yeri (f:1), cennet (f:1), cehennem (f:1), 2. hayat (f:1), Allah (f:1), özel yer (f:1), son (f:1), dünyanın durması (f:1), meleklerle konuşmak (f:1), kıyamet (f:1), hesap (f:1), dirilme yeri (f:1) ve özgürlük (f:1) kavramlarının olduğu görülmektedir. 1. grupta yer alan öğrencilerin kavramlara dair açıklamaların bazılarında; bir öğrenci (O.9- Y.11- K- S.5) ahiret kavramını ölüm sonrası hayata benzetip “...Çünkü, ölümden sonra oluyor.” ifadesiyle açıklarken, diğer bir öğrenci (O.24- Y.11- K- S.5) ahiret kavramını “.... Çünkü, ahiret gününde öleceğiz.” ifadesiyle ölüme benzetmiştir. Yine bir öğrenci (O.58- Y.12- K- S.6) ahiret kavramını “...Çünkü, oranın sonsuz olduğunu düşünüyorum.” ifadesiyle sonsuzluğa benzetirken, başka bir öğrencinin ise (O.65-

Y.11- K- S.6) ahiret kavramını “.... Çünkü, biz ölünce Allah katına çıkıyoruz.” ifadesiyle Allah katına benzettiği görülmektedir.

7. ve 8. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 2. grupta, metafor olarak değerlendirilemeyen 16 kavramın yer almaktadır. Bu kavramların; ölüm (f:2), 2. hayat (f:1), cennet (f:1), sonsuzluk (f:1), hesap vermek (f:1), yeniden doğmak (f:1), gerçek hayat (f:1), Allah’la yüzleşme (f:1), hac (f:1), hesap günü (f:1), dünya sonrası hayat (f:1), sonraki dünya (f:1), sonsuz dünya (f:1), ferahlık (f:1) ve mutluluk (f:1) kavramının olduğu görülmektedir. Bu grupta yer alıp metafor olarak değerlendirilemeyen kavramlara dair öğrencilerin açıklamalarına bakıldığında; bir öğrencinin (O.150- Y.14- K- S.8) ahiret kavramını ölüme benzettiği “...Çünkü, herkesin öleceği günün adıdır ahiret.” ifadesiyle açıkladığı, diğer bir öğrencinin ise (O.101- Y.13- K- S.7) ahiret kavramını “.... Çünkü, herkes orada dünyada yaptıklarının hesabını verecek.” ifadesiyle hesap gününe benzettiği görülmektedir.

9. ve 10. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 3. grupta, metafor olarak değerlendirilemeyen 34 kavramın yer aldığı görülmektedir. Bu kavramların; yeni dünya (f:5), hesap günü (f:4), sonsuz dünya (f:3), diğer yaşam (f:2), 2. yaşam (f:2), adalet (f:2), ölüm (f:1), ceza günü (f:1), toplama yeri (f:1), yeniden dirilme (f:1), sonuç günü (f:1), dirilmek (f:1), hak (f:1), yankı (f:1), kurtuluş (f:1), her şeyin ortaya çıkması (f:1), yüzleşme (f:1), özgürlük (f:1) ve son (f:1) kavramları olduğu görülmektedir. 3. grupta yer alan öğrencilerin bu kavramlara dair açıklamalardan bazılarına bakıldığında; bir öğrenci (L.291- Y.16- E- S.10) ahiret kavramını yeni dünyaya benzetmiş “...Çünkü, ahiret yeni bir başlangıçtır.” ifadesiyle, yine bir öğrenci (L.266- Y.15- K- S.10) ahiret kavramını “.... Çünkü, en son gideceğim iyiyi kötünden ayıran yer.” ifadesiyle, başka bir öğrencinin (L.194- Y.15- K- S.9) ise ahiret kavramını adaletle benzeterek “...Çünkü, ahirette herkes hak ettiği yere gidecek.” ifadesiyle açıkladığı görülmektedir.

11. ve 12. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 4. grupta, metafor olarak değerlendirilemeyen 39 kavramın yer aldığı görülmektedir. Bu kavramların; hiçlik (f:9), sonsuzluk (F:5), asıl dünya (f:3), 2. hayat (f:3), huzur (f:3), boşluk (f:3), yeniden doğmak (f:2), adalet (f:2), sonuç (f:2), yeniden dirilme (f:2), sınırsız dünya (f:1), Tanrının merhameti (f:1),

inanç (f:1), anne sevgisi (f:1), yaşamak (f:1), kurtuluş (f:1), umut (f:1), rüya (f:1), bilinmez (f:1), değerlendirme (f:1), sorgu (f:1), ödül ve ceza günü (f:1), ölüm (f:1), korku (f:1) ve tehdit (f:1) kavramları olduğu görülmektedir. 4. grupta yer alan öğrencilerin bu kavramlara dair açıklamalarında bazılarına bakıldığında; bir öğrencinin (L.340- Y.17- E- S.11) ahiret kavramını hiçliğe benzeterek “...Çünkü, sıkı sıkıya tam olarak inanmadığımdan yok.” ifadesiyle, diğer bir öğrencinin ise (L.360- Y.17- E- S.11) ahiret kavramını “.... Çünkü, ne olacağını bilemiyoruz.” ifadesiyle boşluğa benzettiği görülmektedir.

4.2.3. Cennet kavramı

Yapılan analizler sonucunda 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta cennet kavramıyla ilişkilendirilen, ancak soyut olması sebebiyle metafor olarak değerlendirilemeyen 29 kavram yer almaktadır. Bu verilere bakıldığında; güzel yer (f:3), iyilerin olduğu yer (f:3), güzellik (f:3), iyilik (f:3), melek (f:3), iyilik olan dünya (f:2), sevgi (f:3), hayalimdeki yer (f:1), iyilik yeri (f:1), iyi yer (f:1), huzurlu yer (f:1), dünyanın en güzel yeri (f:1), mutluluk (f:1), huzur (f:1), muhteşemlik (f:1), iyi son (f:1) ve sonsuzluk (f:1) kavramlarının olduğu görülmektedir. 1. grupta yer alan öğrencilerin kavramlara dair açıklamalardan bazılarına bakıldığında; bir öğrencinin (O.9- Y.11- K- S.5) cennet kavramını güzel yere benzetmiş “...Çünkü, içerisinde çiçeklerin, şelalelerin olduğu, güzel yerdir.” ifadesiyle, diğer bir öğrencinin de (O.2- Y.10- K- S.5) cennet kavramını “.... Çünkü, ne kadar iyilik yaparsan o kadar karşılığını alırsın.” ifadesiyle açıkladığı görülmektedir. Yine bir öğrenci (O.49- Y.11- E- S.5) cennet kavramını “...Çünkü, hayattaki sevaplarımızın çok olduğu için gittiğimiz yer.” ifadesiyle iyi sona, başka bir öğrenci (O.77- Y.12- E- S.6) ise cennet kavramını “.... Çünkü, istediğim her şeyi bize veren şey cennettir.” ifadesiyle sonsuzluğa benzettiği görülmektedir.

7. ve 8. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 2. grupta cennet kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 24 kavram yer almaktadır. Bu kavramların; güzel yer (f:6), melek (f:3), sihir (f:2), mükafat yeri, mükemmel yer, benzersiz yer, iyiyi kötüyü ayıran yer, eşsiz güzellikte yer, bulut üstü, melek kampı, nur, özgürlük, mutluluk, güzellik, iyi ve hayal (f:1) kavramları olduğu görülmektedir. Bu kavramlara

dair öğrencilerin yaptıkları açıklamalardan bazılarına bakıldığında; bir öğrenci (O.156- Y.14- K- S.8) cennet kavramını “...Çünkü, her yanı güzel olan, her tarafı iyilik dolu yer.” ifadesiyle güzel yere, başka bir öğrenci (O.141- Y.14- K- S.8) cennet kavramını “.... Çünkü, günahsız kimseler orada ödüllendirilecektir.” ifadesiyle mükafat yerine, diğer bir öğrenci (O.112- Y.1- E- S.7) ise cennet kavramını “...Çünkü, günahı olmayan cennete gider. Meleklerde günahsızdır.” ifadesiyle meleğe benzetmiştir.

9. ve 10. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 3. grupta cennet kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 33 kavramın yer almaktadır. Bu kavramların; özgürlük (f:7), huzur (f:6), mutluluk (f:4), Allah’ın hoşnutluğu (f:3), güzellik (f:2), güven (f:1), doğruluk (f:1), kurtuluş (f:1), sonsuzluk (f:1), nurdan dünya (f:1), melek (f:1), son (f:1), mutlu son (f:1), en güzel ülke (f:1), temiz yer (f:1), güzel yer (f:1), sakın yer (f:1) ve hiçlik (f:1) kavramları olduğu görülmektedir. Bu kavramlara dair öğrencilerin yaptıkları açıklamalara bakıldığında; bir öğrenci (L.222- Y.14- E- S.9) cennet kavramını “...Çünkü, orada herkes dertlerinden kurtulacak.” ifadesiyle özgürlüğe, başka bir öğrenci (L.195- Y.15- K- S.9) ce “.... Çünkü, insanlar orada huzur bulacak.” ifadesiyle huzura, diğer bir öğrenci (L.259- Y.16- K- S.10) ise “...Çünkü, hiçbir şeye benzetilemeyecek kadar güzel olduğu söyleniyor.” ifadesiyle hiçlik kavramına benzetmiştir.

11. ve 12. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 4. grupta cennet kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 14 kavramın yer almaktadır. Bu kavramların; huzur (f:7), mutluluk (f:2), fedakarlık (f:1), iyilik (f:1), matematik (f:1), sosyal yaşam (f:1) ve hayal dünyam (f:1) kavramları olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu kavramlara dair açıklamalardan bazılarına bakıldığında; bir öğrencinin (L.402- Y.18- E- S.12) cennet kavramını “...Çünkü, matematik hayatta gereklidir ve ben matematiği çok seviyorum.” ifadesiyle matematiğe, başka bir öğrencinin de (L.351- Y.16- E- S.11) “...Çünkü, sosyallik gibisi yok, orada da öyle olacağız.” ifadesiyle sosyal yaşam kavramına benzettiği görülmektedir. Diğer bir öğrenci (L.351- Y.16- E- S.11) ise cennet kavramını “...Çünkü, benim hayal dünyamı benden başkası bilemez. Aynı şekilde benim yaptığım iyi amalleri benden başkası bilemez.” ifadesiyle hayal dünyasına benzetmiştir.

4.2.4. Cehennem Kavramı

Yapılan analizler sonucunda 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta cehennem kavramıyla ilişkilendirilen, ancak soyut olması sebebiyle metafor olarak değerlendirilemeyen 14 kavram yer almaktadır. Bu verilerin; kötülerin olduğu yer (f:5), kötülük (f:4), şeytan evi (f:2), kötülük yeri (f:1), 2. dünya (f:1) ve azap (f:1) kavramları olduğu görülmektedir. Kavramlara dair açıklamalardan bazılarına bakıldığında; bir öğrencinin (O.2- Y.10- K- S.5) cehennem kavramını “...Çünkü, kötüler ne kadar kötülük yaparsa o kadar kalacaktır.” ifadesiyle kötülerin olduğu yere, başka bir öğrencinin (O.37- Y.10- E- S.5) “.... Çünkü, kötülük yapanlar orada cezalandırılacak.” açıklamasıyla cehennemi kötü yer kavramına benzetmiştir.

7. ve 8. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 2. grupta cehennem kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 6 kavram yer almaktadır. Bu kavramların; şeytan (f:2), kötü yer (f:2), intikam (f:1) ve yanan boşluk (f:1) kavramları olduğu görülmektedir. kavramlara dair açıklamaların bazılarına bakıldığında; bir öğrencinin (O.121- Y.12- E- S.7) cehennem kavramını “...Çünkü, yalan da şeytan da kötüdür.” ifadesiyle şeytana, başka bir öğrenci (O.165- Y.14- E- S.8 “.... Çünkü, herkes yaptığının cezasını ödeyecek.” ifadesiyle intikama, diğer bir öğrencinin (O.131- Y.13- E- S.7) ise cehennem kavramını “.... Çünkü, insanlar orada yanacaklar.” şeklinde açıklamıştır.

9. ve 10. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 3. grupta cehennem kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 9 kavram yer almaktadır. Bu kavramların; korku (f:1), kabus (f:1), kötülük (f:1), işkence (f:1), kısasa kısas (f:1), yemek (f:1), işkence (f:1), ateş dolu oda (f:1) ve ateşten dünya (f:1) kavramları olduğu görülmektedir. Kavramlara dair öğrencilerin açıklamalarından bazılarına bakıldığında; bir öğrencinin (L.193- Y.15- K- S.9) cehennem kavramını “...Çünkü, her istediğinin olduğu bir alan, mutluluğun olacağı ve insanı rahatsız eden bir şeyin olmayacağı yer.” ifadesiyle acıya, başka bir öğrencinin (L.195- Y.15- K- S.9) “.... Çünkü, ateşten ve yanmaktan korkuyorum.” ifadesiyle açıklayarak korkuya benzettiği görülmektedir.

11. ve 12. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 4. grupta cehennem kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 11 kavram yer almaktadır. Bu kavramların; alevli yer (f:2), işkence (f:2), kötülük yuvası (f:1), azap (f:1), zorbalık (f:1), şeytan (f:1), ateşten gömlek (f:1), pişmanlık (f:1) ve çıkmaz sokak (f:1) kavramları olduğu görülmektedir. Kavramlara dair açıklamaların bazılarına bakıldığında; Bir öğrencinin (L.349- Y.17- E- S.11) cehennem kavramını işkenceye benzeterek “...Çünkü, insanlar bu dünyada yaptıkları kötü şeylerin cezasını, orada çekeceklerine inanıyorlar. Aslında insanın bu dünyada ceza çekmesi daha önemlidir.” ifadesiyle açıkladığı, başka bir öğrencinin (L.374- Y.18- K- S.12) “.... Çünkü, azabın, canın yanması, yaptıkların sonucu başına gelenlerdir.” ifadesiyle azaba benzetmesi gibi açıklamalar görülmektedir. Kategoride yer alan kavramlardan olan acının da, öğrenci tarafından (L.317- Y.17- K- S.11) “...Çünkü, yaptığımız hatalar sonucu cezalandırılıp, azap çekeceğiz.” şeklinde açıklandığı görülmektedir.

4.2.5. Dua Kavramı

Yapılan analizler sonucunda 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta dua kavramıyla ilişkilendirilen, ancak soyut olması sebebiyle metafor olarak değerlendirilemeyen 22 kavram yer almaktadır. Bu verilere bakıldığında; istek (f:9), özür dileme (f:2), rica etme (f:1), teşekkür (f:1), Allah’la konuşmak (f:1), Allah’la iletişim (f:1), Allah’a şükür (f:1), Allah’ı anmak (f:1), ibadet (f:1), namaz (f:1), Allah (f:1) ve iletişim (f:1) kavramlarının olduğu görülmektedir. Kavramlara dair açıklamalardan bazılarına şu şekilde olduğu görülmektedir; bir öğrenci (O.65- Y.11- K- S.6) duayı “...Çünkü, biz dua ederken Allah’tan söylediklerimizi yapmasını istiyoruz.” ifadesiyle isteğe benzetirken, başka bir öğrenci (O.53- Y.12- K- S.6) ise dua kavramını “.... Çünkü, dua ederken genelde yaptığımız kötü şeyler için özür dileriz.” ifadesiyle Allah’la iletişime benzetmiştir.

7. ve 8. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 2. grupta dua kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 32 kavram yer almaktadır. Bu kavramların; dilek (f:21), nur (f:4), Allah’tan istek (f:2), Allah’a kavuşma (f:2), yardım (f:2), çözüm (f:1), şans (f:1), yakın olmak (f:1), bereket (f:1), cennet (f:1), iman (f:1), şükür (f:1), sığınma (f:1), ferahlık (f:1), aydınlık (f:1) ve içsel sıkıntılardan uzaklaşma (f:1) kavramları

olduğu görülmektedir. Kavramlara dair örnek açıklamalardan bazılarına bakıldığında; bir öğrencinin (O.170- Y.14- E- S.8) duayı “...Çünkü, dileriz ama olup olmayacağını bilemeyiz.” ifadesiyle dilek kavramına, diğer bir öğrenci de (O.159- Y.14- K- S.8) duayı “.... Çünkü, yaptıklarımızdan pişman olduğumuzda dua edip, özür diliyoruz.” ifadesiyle özür dilemeye benzettiği görülmektedir.

9. ve 10. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 3. grupta dua kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 43 kavram yer almaktadır. Bu kavramların; istek (f:12), yardım (f:6), Allah’a kavuşma (f:4), huzur (f:4), şükür (f:3), umut (f:3), iletişim (f:3), sığınma (f:2), mutluluk (f:2), Allah’a sığınma (f:1), Allah’a yakınlık (f:1), inanç (f:1) ve kurtuluş (f:1) kavramları olduğu görülmektedir. Grupta yer alan kavramlara dair açıklamalara bakıldığında; bir öğrencinin (L.215- Y.15- K- S.9) duayı “...Çünkü, bir şey istediğimiz zaman olacak ümidi ile bekleriz.” ifadesiyle isteğe, başka bir öğrencinin de (L.271- Y.16- K- S.10) “.... Çünkü, her dua ettiğimizde Allah’la iletişim kurduğumuza ve onun bizi duyduğuna inanıyorum.” ifadesiyle iletişime benzettiği görülmektedir.

11. ve 12. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 4. grupta dua kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 28 kavram yer almaktadır. Bu kavramların; yardım (f:8), sığınma (f:2), Allah’la konuşma (f:2), iletişim (f:1), istek (f:1), Allah’a kavuşma (f:1), iman (f:1), sohbet (f:1), inanç (f:1), ibadet (f:1), umut ışığı (f:1), muhtaçlık (f:1), kurtuluş (f:1), çaresizlik (f:1), umut (f:1), ümit (f:1), huzur (f:1), rahatlama (f:1) ve güven (f:1) kavramları olduğu görülmektedir. Kavramlara dair öğrencilerin yaptığı açıklamalardan bazılarına bakıldığında; bir öğrencinin (L.373- Y.17- K- S.12) duayı “...Çünkü, isteklerimizi belirtiyoruz.” ifadesiyle yalvarmaya, diğer bir öğrenci de (L.375- Y.17- K- S.12) “.... Çünkü, genele insanlar çaresizken yardım ister.” ifadesiyle yardıma benzettiği görülmektedir.

4.2.6. Kurban Kavramı

Yapılan analizler sonucunda 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta kurban kavramıyla ilişkilendirilen, ancak soyut olması sebebiyle metafor olarak değerlendirilemeyen 19 kavram yer almaktadır. Bu verilere bakıldığında; ölüm (f:5),

mübarek gün (f:2), bereket (f:2), fedakarlık (f:2), Allah'ın isteği (f:2), paylaşma (f:1), eşitlik (f:1), Allah'ın emri (f:1), üzüntü (f:1), canilik (f:1) ve eziyet (f:1) kavramı yer almaktadır. Kavrama dair öğrencilerin açıklamalarında; bir öğrencinin (O.24- Y.11- K- S.5) kurban kavramını "...Çünkü, ölüm ve kurban aynı şeydir." ifadesiyle ölüme, bir öğrencinin de (O.68- Y.11- K- S.6) kurban kavramını "... Çünkü, kurban bayramında kurban keseriz." ifadesiyle mübarek güne benzettiği görülmektedir. Diğer bir kavram bereket de, öğrenci tarafından (O.5- Y.11- K- S.5) "...Çünkü, kurban berekettir." şeklinde açıklanmıştır.

7. ve 8. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 2. grupta kurban kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 35 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; yardımlaşma (f:7), iyilik (f:5), zekat (f:3), ibadet (f:2), fedakarlık (f:1), feda etmek (f:1), sevap (f:1), Allah'a saygı (f:1), birlik günü (f:1), ahiret (f:1), ramazan (f:1), adak (f:1) ve paylaşmak (f:1) kavramları yer almaktadır. Kavramlara dair açıklamalardan bazılarında; bir öğrenci (O.127- Y.12- K- S.7) kurban kavramını "...Çünkü, kurban kestiğimizde ihtiyaç sahiplerine yardım ederiz." ifadesiyle yardımlaşmaya, başka bir öğrencinin ise (O.116- Y.13- E- S.7) kurban kavramını "... Çünkü, Allah kurban kesince fakirlere dağıtıp yardım yapmamızı istiyor." açıklamasıyla iyilik kavramıyla ilişkilendirdiği görülmektedir.

9. ve 10. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 3. grupta kurban kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 38 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; yardımlaşma (f:6), adak (f:4), sevap (f:4), paylaşma (f:3), ölüm (f:2), kardeşlik (f:1), beraberlik (f:1), dayanışma (f:1), sadakat (f:1), fedakarlık (f:1), empati (f:1), güler yüz (f:1), farz (f:1), bir olmak (f:1), sözünde durma (f:1), feda etme (f:1), bağlılık (f:1), teşekkür (f:1), bereket (f:1), kurtuluş (f:1), emanet (f:1), borçlanma (f:1), görev (f:1) ve acımasızlık (f:1) kavramları olduğu görülmektedir. Kavramlara dair açıklamalarda; bir öğrencinin (L.218- Y.15- E- S.9) kurban kavramını "...Çünkü, insanlar birbirlerine yardım eder." ifadesiyle yardımlaşmaya, başka bir öğrencinin (L.229- Y.15- E- S.9) "... Çünkü, kurban kesilince tüm komşulara dağıtılır." ifadesiyle paylaşmaya, diğer bir öğrencinin de (L.196- Y.15- K- S.9) "...Çünkü, hayvanların ölmesi kötü bir şey." ifadesiyle acımasızlığa benzetmesi örnek olarak gösterilebilmektedir.

11. ve 12. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 4. grupta kurban kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 35 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; fedakarlık (f:6), paylaşma (f:4), şükür (f:3), kardeşlik (f:2), yardımlaşma (f:2), mutluluk (f:2), iyi niyet (f:1), ayin (f:1), sadaka (f:1), Allah rızası (f:1), Allah’a iman (f:1), teşekkür (f:1), teslimiyet (f:1), kurtarıcı (f:1), kan akıtmak (f:1), sevap (f:1), ferahlık (f:1), olgunluk (f:1), teslimiyet (f:1), sosyalleşme (f:1), hayır yapma (f:1), açları doyurma (f:1) ve bağış (f:1) kavramlarının olduğu görülmektedir. Kavramlara dair açıklamalarda; bir öğrencinin (L.327- Y.17- K- S.11) kurban kavramını “...Çünkü, bazı şeylerden fedakarlık ederek kurban kesilir.” ifadesiyle fedakarlığa, diğer bir öğrenci de (L.315- Y.17- K- S.11) “.... Çünkü, açları doyuruyor.” ifadesiyle paylaşma kavramıyla ilişkilendirildiği örnek gösterilmektedir.

4.2.7. Namaz Kavramı

Yapılan analizler sonucunda 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta namaz kavramıyla ilişkilendirilen, ancak soyut olması sebebiyle metafor olarak değerlendirilemeyen 40 kavram yer almaktadır. Bu verilere bakıldığında; ibadet (f:14), dua (f:7), Allah’ın karşısına çıkma (f:4), Allah’a yalvarma (f:1), Allah’a teşekkür (f:1), Allah’a kavuşma (f:1), Allah’a hediye vermek (f:1), Allah’a kulluk (f:1), Allah’la iletişim (f:1), din (f:1), cennet yolu (f:1), iman (f:1), sevap (f:1), korunma (f:1), adet (f:1), vücut dili (f:1), hareket (f:1), ahlak (f:1) ve iyilik (f:1) kavramlarının olduğu görülmektedir. Kavrama dair öğrencilerin açıklamalarında; bir öğrenci (O.9- Y.11- K- S.5) namazı “...Çünkü, namaz ibadetlerden biridir.” ifadesiyle ibadete, başka bir öğrenci (O.18- Y.11- K- S.5) “.... Çünkü, insanlar Allah’tan istekleri için namaz kılar.” ifadesiyle dua kavramıyla ilişkilendirerek açıklamıştır.

7. ve 8. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 2. grupta namaz kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 44 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; ibadet (f:11), Allah’a yaklaşmak (f:6), teşekkür (f:3), huzur (f:3), şükür (f:2), Allah’a şükür (f:1), Allah’a inanmak (f:1), Allah’ı hatırlamak (f:1), Allah’la konuşmak (f:1), din (f:1), ahiret (f:1), sünnet (f:1), inanç (f:1), sevdiğimle buluşma (f:1), dua (f:1), kanun (f:1), mutluluk (f:1), doğruluk (f:1), iyilik (f:1), dürüstlük (f:1), saygı (f:1), sığınma (f:1) ve bağ kurma (f:1) kavramları yer almaktadır. Kavramlara

dair açıklamalardan bazılarının örnekler vermek gerekirse, grup içerisinde en fazla tekrar eden kavram olan Allah’a yaklaşmak bir öğrenci (O.114- Y.13- E- S.5) tarafından, “...Çünkü, namaz kıldıkça Allah bir adım yaklaşmış olur.” cümlesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.94- Y.13- K- S.7) namaz kavramını “.... Çünkü, namaz dinin kuralı gibi bir şeydir.” ifadesiyle din kavramıyla ilişkilendirmiştir. Grupta yer alan kavramlardan olan ahiret, öğrenci tarafından (O.98- Y.12- K- S.7) “...Çünkü, kıldığımız zaman sevabını ahirette alacağız .” şeklinde açıklanmıştır.

9. ve 10. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 3. grupta namaz kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 51 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; huzur (f:10), temizlik (f:7), kulluk (f:6), ibadet (f:5), şükür (f:3), sabır (f:3), teşekkür (f:2), rahatlama (f:1), saflık (f:1), birlik (f:1), çalışma (f:1), iyilik (f:1), Allah’a yaklaşma (f:1), Allah’la sohbet (f:1), cennete bilet (f:1), zekat (f:1), sığınma (f:1), sına (f:1) ve bağ kurma (f:1) kavramları yer almaktadır. Kavramlara dair; bir öğrencinin (L.223- Y.15- E- S.9) huzur kavramıyla ilişkilendirerek “...Çünkü, namaz kıldığımda huzur dolu ve üstümdeki sorumluluk kalkmış gibi hissediyorum.”, diğer bir öğrencinin (L.240- Y.16- E- S.9) “.... Çünkü, Allah’ın verdiklerine şükrediyoruz.” ifadesiyle şükür kavramıyla ilişkilendirmesi örnek olarak gösterilebilecek açıklamalardandır.

11. ve 12. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 4. grupta namaz kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 37 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; ibadet (f:5), iletişim (f:4), Allah’la iletişim (f:3), zorunluluk (f:1), disiplin (f:1), kurtulma (f:1), yalvarış (f:1), konuşma (f:1), teslim olma (f:1), yaşamsal faaliyet (f:1), vakit ayırma (f:1), sorumluluk (f:1), boyun eğmek (f:1), ritüel (f:1), zaman (f:1), Allah’la buluşma (f:1), Allah’a iman (f:1), miraç (f:1), cennet (f:1), aşk (f:1), iç huzur (f:1), huzur (f:1), temizleme (f:1), şükür (f:1), teşekkür (f:1), saygı (f:1), dua (f:1) ve terapi (f:1) kavramları yer almaktadır. Kavramlara dair açıklamalardan bazılarının örnekler vermek gerekirse, bir öğrencinin (L.311- Y.17- K- S.11) namaz kavramını iletişim kavramıyla ilişkilendirmiş ve “...Çünkü, Allah ile temasa geçmedir, bağ kurmadır.” cümlesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.372- Y.18- E- S.12) namaz kavramını “.... Çünkü, diz çöküp inananlar bir nevi dinleniyor.” ifadesiyle yalvarış kavramıyla ilişkilendirdiği görülmektedir.

4.2.8. Oruç Kavramı

Yapılan analizler sonucunda 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta oruç kavramıyla ilişkilendirilen, ancak soyut olması sebebiyle metafor olarak değerlendirilemeyen 45 kavram yer almaktadır. Bu verilere bakıldığında; sabır (f:10), sevap (f:5), ağzı bağlamak (f:1), Allah'ın emri (f:1), ibadet (f:1), açlık (f:1), susuzluk (f:1), yemeksizlik (f:1), empati (f:1), fakirlik (f:1), vahşi hayat (f:1) ve bereket (f:1) kavramlarının olduğu görülmektedir. Kavrama dair öğrencilerin açıklamalarında; bir öğrenci (O.20- Y.10- E- S.5) oruç kavramını sabır kavramı ile ilişkilendirmiş ve "...Çünkü, oruçluyken yemek yiyemiyorsun ve bu sabır gerektirir." cümlesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.16- Y.11- K- S.5) oruç kavramını "... Çünkü, Allah'a ibadettir." ifadesiyle sevap kavramıyla ilişkilendirmiştir.

7. ve 8. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 2. grupta oruç kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 61 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; empati (f:27), sabır (f:19), anlayış (f:1), hissetmek (f:1), irade (f:1), temizlik (f:1), fakir (f:1), affetmek (f:1), eşitlik (f:1), şükür (f:1), sevgi (f:1), nefse hakim olmak (f:1), yardımlaşmak (f:1), direnmek (f:1), açlık (f:1), ramazan ayı (f:1) ve bereket (f:1) kavramları yer almaktadır. Kavramlara dair açıklamalardan bazılarında örnekler vermek gerekirse, grup içerisinde en fazla tekrar empati kavramını bir öğrenci (O.140- Y.14- K- S.8) "...Çünkü, yoksul insanların durumunu bir an olsun anlayabiliyorsun." cümlesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.164- Y.14- E- S.8) oruç kavramını "... Çünkü, açın halinden anlamamızı sağlar." ifadesiyle anlayış kavramıyla ilişkilendirmiştir.

9. ve 10. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 3. grupta oruç kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 82 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; empati (f:44), sabır (f:10), nefsi terbiye (f:8), şükür (f:4), ramazan (f:2), zorunluluk (f:2), anlayış (f:1), birlik (f:1), ayırıcı ibadet (f:1), irade (f:1), ödün vermek (f:1), irade (f:1), sağlık (f:1) ve temizlik (f:1) kavramları yer almaktadır. Kavramlara dair; bir öğrencinin (L.234- Y.15- E- S.9) oruç kavramını "...Çünkü, açlık ve susuzluk çeken insanların halinden anlıyorum." cümlesiyle empatiye, diğer bir öğrenci (L.215-

Y.15- K- S.9) “.... Çünkü, aç olanları anlıyoruz.” ifadesiyle anlayış kavramıyla ilişkilendirmesi örnek olarak gösterilebilecek açıklamalardandır.

11. ve 12. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 4. grupta oruç kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 56 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; sabır (f:21), empati (f:14), açlık (f:7), irade (f:4), nefsi terbiye (f:3), arınma (f:2), ibadet (f:1), temizlenme (f:1), vazgeçmek (f:1), terapi (f:1) ve kurtuluş (f:1) kavramları yer almaktadır. Kavramlara dair açıklamalardan bazılarında örnekler vermek gerekirse, bir öğrencinin (L.375- Y.17- K- S.12) oruç kavramını sabır kavramı ile ilişkilendirmiş ve “...Çünkü, sabrı temsil eden bir ibadettir.” cümlesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.295- Y.17- K- S.11) oruç kavramını “.... Çünkü, oruç kendine hakim olmaktır.” ifadesiyle irade kavramıyla ilişkilendirdiği görülmektedir.

4.2.9. Zekat kavramı

Yapılan analizler sonucunda 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta zekat kavramıyla ilişkilendirilen, ancak soyut olması sebebiyle metafor olarak değerlendirilemeyen 34 kavram yer almaktadır. Bu verilere bakıldığında; yardımseverlik (f:18), merhamet (f:2), zengin (f:2), sadaka (f:2), ibadet (f:1), namaz (f:1), adalet (f:1), eşitlik (f:1), sevap kazanma (f:1) ve fitre (f:1) kavramlarının olduğu görülmektedir. Kavrama dair öğrencilerin açıklamalarında; bir öğrenci (O.24- Y.11- K- S.5) zekat kavramını yardımseverlik kavramı ile ilişkilendirmiş ve “...Çünkü, zekat yardımlaşmaktır.” cümlesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.33- Y.11- K- S.5) zekat kavramını “.... Çünkü, zekat bir ibadettir.” ifadesiyle ibadet kavramıyla ilişkilendirmiştir. Kategoride yer alan kavramlardan olan namaz, öğrenci tarafından (O.65- Y.11- K- S.6) “...Çünkü, ikisi de ibadettir.” şeklinde açıklanmıştır.

7. ve 8. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 2. grupta zekat kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 34 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; yardımlaşma (f:2), paylaşma (f:6), fitre (f:3), ihtiyaç (f:2), yoksulluk (f:1) ve sadaka (f:1) kavramları yer almaktadır. Kavramlara dair açıklamalardan bazılarında örnekler vermek gerekirse, grup içerisinde en fazla tekrar yardımlaşma

kavramını bir öğrenci (O.163- Y.14- E- S.8) zekat kavramını yardımlaşma kavramı ile ilişkilendirmiş ve “...Çünkü, zekat denildiğinde fakirlere yardım akla geliyor.” cümlesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.95- Y.12- K- S.7) zekat kavramını “.... Çünkü, yapılan paylaşımdır.” ifadesiyle paylaşma kavramıyla ilişkilendirmiştir.

9. ve 10. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 3. grupta zekat kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 45 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; yardımlaşma (f:25), paylaşma (f:8), sadaka (f:3), dayanışma (f:1), kardeşlik (f:1), birlik (f:1), şükür (f:1), farz (f:1), bedel (f:1), görev (f:1), bedel (f:1) ve dağıtmak (f:1) kavramları yer almaktadır. Kavramlara dair; bir öğrenci (L.270- Y.16- K- S.10) zekat kavramını “...Çünkü, zekat vermediğimizde kimin ihtiyacı var bilemeyiz.” cümlesiyle yardımlaşma, diğer bir öğrenci (L.240- Y.16- E- S.9) “.... Çünkü, kendi parayı ihtiyacı olana veriyorsun.” ifadesiyle paylaşma kavramıyla ilişkilendirmesi örnek olarak gösterilebilecek açıklamalardandır.

11. ve 12. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 4. grupta zekat kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 48 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; yardımseverlik (f:20), paylaşma (f:6), dayanışma (f:3), cömertlik (f:3), matematik (f:2), fedakarlık (f:1), dini görev (f:1), bir olmak (f:1), alçak gönüllülük (f:1), vicdan (f:1), adalet (f:1), iyilik (f:1), eşitlik (f:1), ibadet (f:1), zenginlik (f:1), hakkını verme (f:1), muhtaçlık (f:1), bedel (f:1) ve bereket (f:1) kavramları yer almaktadır. Kavramlara dair açıklamalardan bazılarında örnekler vermek gerekirse, bir öğrencinin (L.298- Y.17- K- S.11) zekat kavramını “...Çünkü, durumu olmayan insanlara kendi durumumuz el verdince yardım ediyoruz.” ifadesiyle yardımseverlik, diğer bir öğrenci ise (L.309- Y.17- K- S.11) zekat kavramını “.... Çünkü, elinde olan elinde olmayana verir.” ifadesiyle paylaşma kavramıyla ilişkilendirdiği görülmektedir.

4.2.10. Adalet Kavramı

Yapılan analizler sonucunda 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta adalet kavramıyla ilişkilendirilen, ancak soyut olması sebebiyle metafor olarak değerlendirilemeyen 40 kavram yer almaktadır. Bu verilere bakıldığında; eşitlik (f:12), kural (f:5), özgürlük (f:4), doğruluk (f:4), hukuk (f:3), saygı (f:2), hak (f:2), haksızlık

(f:1), dürüstlük (f:1), demokrasi (f:1), kanun (f:1), hesap vermek (f:1), TBMM (f:1), İslam (f:1) ve devlet (f:1) kavramlarının olduğu görülmektedir. Kavrama dair öğrencilerin açıklamalarında; bir öğrenci (O.61- Y.12- K- S.6) adalet kavramını eşitlik kavramı ile ilişkilendirmiş ve “...Çünkü, eşit davranmalıyız.” cümlesiyle, diğer bir öğrenci (O.51- Y.12- K- S.6) zekat kavramını “.... Çünkü, adalet insanların özgür davranabilmesidir.” şeklinde açıklanmıştır.

7. ve 8. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 2. grupta adalet kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 21 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; hak (f:4), hukuk (f:3), eşitlik (f:2), din (f:2), suç (f:2), yasa (f:1), mizan (f:1), en gerekli duygu (f:1), hak yememek (f:1), ölçülü olmak (f:1), halkçılık ilkesi (f:1), Allah’ın vicdanı (f:1) ve barış (f:1) kavramları yer almaktadır. Kavramlara dair açıklamalardan bazılarında örnekler vermek gerekirse, grup içerisinde en fazla tekrar eden hak kavramı bir öğrenci (O.119- Y.13- E- S.7) tarafından “...Çünkü, herkesin sahip olduğu haktır.” benzetmesiyle, diğer bir öğrenci de (O.88- Y.12- K- S.7) “.... Çünkü, hukuk adaleti sağlar.” açıklamasıyla hukuk kavramıyla adalet arasında ilişki kurduğu görülmektedir.

9. ve 10. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 3. grupta adalet kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 35 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; eşitlik (f:16), doğruluk (f:2), güven (f:2), hak (f:2), tarafsızlık (f:1), irade (f:1), vicdan (f:1), acımak (f:1), boşluk (f:1), hiçlik (f:1), yokluk (f:1), olmayan şey (f:1), eksiklik (f:1), kural (f:1), düzen (f:1), din (f:1) ve kul hakkı (f:1) kavramları yer almaktadır. Kavramlara dair; bir öğrencinin (L.240- Y.16- E- S.9) adalet kavramını “...Çünkü, adalet eşitliği sağlar.” cümlesiyle eşitlik, diğer bir öğrencinin (L.235- Y.15- E- S.9) “.... Çünkü, adaletin olduğu yerde güven vardır.” ifadesiyle güven kavramıyla ilişkilendirdiği örnek olarak gösterilebilecek açıklamalardandır. Din kavramını ise bir öğrenci (L.204- Y.15- K- S.9) “...Çünkü, dinde herkes eşit ve din adaletlidir.” ifadesiyle adalet kavramıyla ilişkilendirilmiştir.

11. ve 12. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 4. grupta adalet kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 35 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; eşitlik (f:9), boşluk (f:4), ütopya (f:2), huzur, umut, kardeşlik, paylaşma,

dayanışma, fedakarlık, imkansızlık, hiçlik, rüya, ahiret, Allah, şariat, ibadet, komünizm, hak, hukuk, zirve, zenginlik, temel ihtiyaçlar ve matematik kavramları yer almaktadır. Kavramlara dair açıklamalardan bazılarında örnekler vermek gerekirse, bir öğrencinin (L.309- Y.17- K- S.11) adalet kavramını “...Çünkü, adalet eşitliğe çalışır.” cümlesiyle eşitliğe, diğer bir öğrencinin de (L.308- Y.17- K- S.11) “.... Çünkü, adalet olan bir toplumda huzur vardır.” ifadesiyle huzur kavramıyla ilişkilendirdiği görülmektedir.

4.1.11. Merhamet Kavramı

Yapılan analizler sonucunda 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta merhamet kavramıyla ilişkilendirilen, ancak soyut olması sebebiyle metafor olarak değerlendirilemeyen 43 kavram yer almaktadır. Bu verilere bakıldığında; iyilik (f:19), acıma (f:6), yardım (f:5), sevgi (f:4), dostluk (f:1), başkasını üzme (f:1), azat etmek (f:1), affetmek (f:1), melek (f:1) ve din (f:1) kavramlarının olduğu görülmektedir. Kavrama dair öğrencilerin açıklamalarında; bir öğrenci (O.61- Y.12- K- S.6) merhameti “...Çünkü, iyilik yapmak demektir.” cümlesiyle iyiliğe, diğer bir öğrencinin de (O.19- Y.10- K- S.5) merhameti “.... Çünkü, sevgi sahibi olanlar merhametli olur.” ifadesiyle sevgi kavramıyla ilişkilendirmiştir. Kategoride yer alan kavramlardan olan dostluk, öğrenci tarafından (O.85- Y.11- E- S.6) “...Çünkü, dostlar birbirlerine merhametlidir.” şeklinde açıklanmıştır.

7. ve 8. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 2. grupta merhamet kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 22 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; iyilik (f:9), acıma (f:3), şefkat (f:1), vicdan (f:1), doğruluk (f:1), güzellik (f:1), sevgi (f:1), ahlak (f:1), kanun (f:1), adalet (f:1), iç duygu (f:1) ve insaf (f:1) kavramları yer almaktadır. Kavramlara dair açıklamalardan bazılarında örnekler vermek gerekirse, grup içerisinde en fazla tekrar eden iyilik kavramı bir öğrenci (O.151- Y.14- K- S.8) “...Çünkü, merhamet insanlara iyilik yapmaktadır.” cümlesiyle açıklarken, diğer bir öğrencinin de (O.88- Y.12- K- S.7) merhamet kavramını “.... Çünkü, şefkatli insan merhametlidir.” ifadesiyle şefkat kavramıyla ilişkilendirdiği görülmektedir.

9. ve 10. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 3. grupta merhamet kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 36 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; acıma (f:7), sevgi (f:5), iyilik (f:4), hoşgörü (f:3), vicdan (f:3), Allah (f:2), insanlık (f:2), yardımseverlik (f:2), vefa (f:1), saygı (f:1), şefkat (f:1), barış (f:1), yürek (f:1), dostluk (f:1), affetme (f:1) ve insana saygı (f:1) kavramları yer almaktadır. Kavramlara dair; bir öğrencinin (L.195- Y.15- K- S.9) merhamet kavramını acıma kavramı ile ilişkilendirdiği ve “...Çünkü, merhamet acıma duygusudur zaten.” cümlesiyle açıkladığı görülmektedir. Bu kategoride yer alan kavramlardan olan barış, öğrenci tarafından (L.259- Y.16- K- S.10) “...Çünkü, içinde merhamet olan insan kötülük yapmaz .” şeklinde açıklanırken, yürek kavramını ise bir öğrenci (L.282- Y.15- E- S.10) “...Çünkü, merhamet yürektedir.” ifadesiyle merhamete benzetmiştir.

11. ve 12. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 4. grupta merhamet kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 26 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; iyilik (f:5), acıma (f:4), şefkat (f:3), sevgi (f:3), Allah (f:2), yardım (f:1), affetmek (f:1), zenginlik (f:1), vicdan (f:1), insanlık (f:1), eziklik (f:1), kusur (f:1), şart duygu (f:1) ve aşık olmak (f:1) kavramları yer almaktadır. Kavramlara dair açıklamalardan bazılarında örnekler vermek gerekirse, bir öğrencinin (L.346- Y.17- E- S.11) merhameti “...Çünkü, iyi olmayan birisi merhamet etmez.” cümlesiyle iyiliğe, diğer bir öğrencinin ise (L.301- Y.17- K- S.11) “.... Çünkü, şefkatli insan merhametli olur.” ifadesiyle şefkat kavramıyla ilişkilendirdiği görülmektedir. Merhamet kavramını eziklikle ilişkilendiren bir öğrenci (L.340- Y.17- E- S.11) de bu benzetmesini “...Çünkü, merhametli olmak güçsüzlük doğurur.” cümlesiyle açıklamıştır.

4.2.12. Şükür Kavramı

Yapılan analizler sonucunda 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta şükür kavramıyla ilişkilendirilen, ancak soyut olması sebebiyle metafor olarak değerlendirilemeyen 24 kavram yer almaktadır. Bu verilere bakıldığında; dua (f:13), Allah’a teşekkür (f:2), dilemek, iyi ki var demek (f:1), iyi sonuç (f:1), bilinçli olma (f:1), memnun olma (f:1), isteğin olması (f:1), bolluk-bereket (f:1), ibadet (f:1) ve namaz (f:1) kavramlarının olduğu görülmektedir. Kavrama dair öğrencilerin

açıklamalara; bir öğrencinin (O.20- Y.11- E- S.5) şükür kavramını dua kavramı ile ilişkilendirerek “...Çünkü, şükür ve dua benzer kelimelerdir.” cümlesiyle açıkladığı, diğer bir öğrencinin de (O.9- Y.11- K- S.5) “.... Çünkü, teşekkür etmek gibidir.” ifadesiyle teşekkür kavramıyla ilişkilendirmeleri örnek olarak gösterilebilmektedir.

7. ve 8. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 2. grupta şükür kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 27 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; iyilik (f:2), namaz (f:1), oruç (f:1), dua (f:1), Elhamdülillah (f:1), Allah’ı anmak (f:1), Allah’a ibadet (f:1), sevinç (f:1), kazanç (f:1), istek (f:1), her şey (f:1), mutluluk (f:1), nimet (f:1), bolluk (f:1), hürmet (f:1), tevekkül (f:1), saygı (f:1) ve sona erme (f:1) kavramları yer almaktadır. Kavramlara dair açıklamalardan bazılarından örnekler vermek gerekirse, grup içerisinde en fazla tekrar eden teşekkür kavramını bir öğrenci (O.104- Y.13- K- S.7) “...Çünkü, şükür etmek zaten verilen şey için teşekkür etmek demektir.” cümlesiyle şükür ile ilişkilendirirken, diğer bir öğrenci de (O.143- Y.13- K- S.8) şükür kavramını “.... Çünkü, şükür namazı var.” ifadesiyle namazla ilişkilendirmiştir. Grupta yer alan kavramlardan olan oruç ise, bir öğrenci tarafından (O.106- Y.13- K- S.7) “...Çünkü, aç kalmalarına rağmen iftarda şükrediyorlar.” şeklinde açıklanmıştır.

9. ve 10. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 3. grupta şükür kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 17 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; mutluluk (f:4), matematik (f:2), yetinme (f:2), tevbe (f:1), anlama (f:1), nimet (f:1), yetinme (f:1), emek (f:1), dua (f:1), Allah’a teşekkür (f:1), oruç (f:1), sadakat (f:1) ve namaz (f:1) kavramlarının yer aldığı görülmektedir. Kavramlara dair; bir öğrencinin (L.240- Y.16- E- S.9) şükür kavramını teşekkür kavramı ile ilişkilendirerek “...Çünkü, Allah’ın yarattıklarına şükrederiz.” cümlesiyle açıkladığı, diğer bir öğrencinin de (L.271- Y.16- K- S.10) şükür kavramını “.... Çünkü, her zaman daha kötüsünün olabileceğini düşünüp, şükretmemiz gerekir.” ifadesiyle yetinme kavramıyla ilişkilendirdiği görülmektedir. Grupta yer alan mutluluk kavramını ise bir öğrenci (L.243- Y.15- K- S.10) “...Çünkü, şükür mutluluk ifadesidir.” cümlesiyle ifade etmeye çalışmıştır.

11. ve 12. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 4. grupta şükür kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 23 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; minnet (f:6), dua (f:2), yetinmek (f:2), sağlık (f:2), rahatlamaya (f:2), alçak gönüllülük (f:1), tok gözlülük (f:1), mutluluk (f:1), uyku (f:1), huzur (f:1), motivasyon (f:1), namaz (f:1), ibadet (f:1) ve alışveriş (f:1) kavramları yer aldığı görülmektedir. Kavramlara dair açıklamalardan bazılarında örnekler vermek gerekirse, bir öğrencinin (L.374- Y.18- K- S.12) şükür kavramını teşekkür kavramı ile ilişkilendirerek “...Çünkü, verilen, olan için teşekkürler sunuluyor.” cümlesiyle açıkladığı, diğer bir öğrencinin ise (L.302- Y.16- K- S.11) “.... Çünkü, sahip olduklarımıza minnet ediyoruz.” ifadesiyle minnet kavramıyla ilişkilendirdiği görülmektedir.

4.2.13. Vicdan Kavramı

Yapılan analizler sonucunda 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta vicdan kavramıyla ilişkilendirilen, ancak soyut olması sebebiyle metafor olarak değerlendirilemeyen 32 kavram yer almaktadır. Bu verilere bakıldığında; acımak (f:15), merhamet (f:10), iyilik (f:3), yardım etmek (f:1), üzölmek (f:1), özgürlük (f:1) ve saygı (f:1) kavramlarının olduğu görölmektedir. Kavrama dair öğrencilerin açıklamalarından; bir öğrencinin (O.25- Y.10- K- S.5) acımak kavramı ile ilişkilendirmesini “...Çünkü, insanlar acıdıklarında vicdan yapıyorlar.” cümlesiyle, başka bir öğrencinin (O.57- Y.11- K- S.6) “.... Çünkü, insanların bazıları aç, bazıları susuzdur. Vicdanlı insanlar yardım eder.” ifadesiyle teşekkür etmeye, diğer bir öğrencinin de (O.39- Y.10- E- S.5) “...Çünkü, birinin durumuna üzöldüğünde vicdanım sızlıyor.” şeklindeki açıklamasıyla üzölmeye benzetmesi örnek olarak gösterilebilmektedir.

7. ve 8. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 2. grupta vicdan kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 34 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; merhamet (f:9), acımak (f:8), sevgi (f:4), özgürlük (f:1), adalet (f:1), insaf (f:1), üzölmek (f:1), affetmek (f:1), azap (f:1), kötölük (f:1), içsel duygu (f:1), iç ses (f:1), his (f:1), duygu (f:1), gereklilik (f:1) ve bağışlamak (f:1) kavramları yer almaktadır. Kavramlara dair açıklamalardan bazılarında örnekler vermek gerekirse,

grup içerisinde en fazla tekrar eden merhamet kavramını bir öğrenci (O.150- Y.14- K- S.8) “...Çünkü, insan yaptığı bir şeyden dolayı üzülüyorsa, bu vicdan-merhamet ilişkisidir.” cümlesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.102- Y.12- K- S.7) vicdan kavramını “.... Çünkü, sevdiğimiz kişiye merhametli davranırız.” ifadesiyle sevgi kavramıyla ilişkilendirmiştir.

9. ve 10. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 3. grupta vicdan kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 38 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; merhamet (f:9), acıma (f:8), iyilik (f:1), empati (f:2), hoşgörü (f:2), kalpsizlik (f:1), sevgi (f:), karakter (f:1), ruh (f:1), yürek (f:1), akıl (f:1), karanlık (f:1), günah (f:1), engel (f:1), el vermek (f:1) ve çalışmak (f:1) kavramları yer almaktadır. Kavramlara dair; bir öğrencinin (L.240- Y.16- E- S.9) merhameti dua kavramı ile ilişkilendirip “...Çünkü, merhamet sahibi olanlar vicdanlı olur.” cümlesiyle açıklaması, yine başka bir öğrencinin (L.192- Y.15- K- S.9) vicdan kavramını “.... Çünkü, iyi insanlar vicdan sahibidir.” ifadesiyle iyilik kavramıyla ilişkilendirmesi örnek olarak gösterilebilmektedir.

11. ve 12. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 4. grupta vicdan kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 24 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; iç ses (f:5), merhamet (f:4), sevgi (f:2), kalp sesi (f:1), dış ses (f:1), adalet (f:1), sınır (f:1), gönül (f:1), kendiyle hesaplaşma (f:1), yalnızlık (f:1), boşluk (f:1), aptallık (f:1), gurur (f:1), acıma (f:1) ve iyilik meleği (f:1) kavramları yer almaktadır. Kavramlara dair açıklamalara örnekler verildiğinde, bir öğrencinin (L.374- Y.18- K- S.12) vicdan kavramını iç ses ifadesi ile ilişkilendirmiş ve “...Çünkü, her an yanımızda ve içimizden ses veriyor.” cümlesiyle açıklaması, diğer bir öğrencinin de (L.404- Y.18- E- S.12) vicdan kavramını “.... Çünkü, kalpte olan bir şeydir.” ifadesiyle kalp sesi kavramıyla ilişkilendirmesi gösterilebilmektedir. Grupta yer alan kavramlardan olan dış ses ise, başka bir öğrenci tarafından (L.403- Y.17- E- S.12) “...Çünkü, bir şey yaparken kendimizi sorgulatıyor.” şeklinde açıklanmıştır.

4.2.14. Yalan Kavramı

Yapılan analizler sonucunda 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta yalan kavramıyla ilişkilendirilen, ancak soyut olması sebebiyle metafor olarak değerlendirilemeyen 41 kavram yer almaktadır. Bu verilere bakıldığında; günah (f:23), şeytan (f:7), cehennem (f:2), kötü söz (f:1), dürüst olmak (f:1), saygısızlık (f:1), ikiyüzlülük (f:1), kandırmak (f:1), adaletsizlik (f:1), pişmanlık (f:1), şaka (f:1) ve iftira (f:1) kavramlarının olduğu görülmektedir. Kavrama dair açıklamalara; bir öğrenci (O.24- Y.11- K- S.5) yalanı, günah kavramı ile ilişkilendirerek “...Çünkü, yalan söyleyerek günaha giriyoruz.” ifadesiyle açıklaması, diğer bir öğrencinin (O.9- Y.11- K- S.5) yalan kavramını “.... Çünkü, kötü bir şeydir ve kötülük demek , şeytan demektir.” ifadesiyle şeytan kavramıyla ilişkilendirmesi örnek olarak gösterilebilmektedir. Grupta yer alan kavramlardan olan cehennem de, öğrenci tarafından (O.63- Y.12- K- S.6) “...Çünkü, yalan kötü bir şeydir.” şeklinde açıklanmıştır.

7. ve 8. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 2. grupta yalan kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 40 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; kötülük (f:13), şeytan (f:10), günah (f:4), cehennem (f:3), ihanet (f:3), güvensizlik (f:2), yüzüstlük (f:1), cesaret (f:1), merhametsizlik (f:1), hayat (f:1) ve aşk (f:1) kavramları yer almaktadır. Kavramlara dair açıklamalardan bazılarında örnekler vermek gerekirse bir öğrenci (O.100- Y.12- K- S.7) yalan kavramını dua kavramı ile ilişkilendirmiş ve “...Çünkü, ikisi de kötü bir şey. Yalan söyleyen kötüdür.” cümlesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci de (O.143- Y.14- K- S.8) yalan kavramını “.... Çünkü, yalan söyleyince ihanet etmiş ve güvensizlik sağlamış oluruz.” ifadesiyle ihanet kavramıyla ilişkilendirmiştir.

9. ve 10. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 3. grupta yalan kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 37 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; kötülük (f:11), hastalık (f:5), kaçış yolu (f:4), kandırmak (f:3), vicdansızlık (f:1), adalet (f:1), güven (f:1), düşüncesizlik (f:1), ihanet (f:1), cehennem (f:1), şeytan (f:1), küfür (f:1), günahkar (f:1), dolandırıcılık (f:1), sahtekarlık (f:1), hile (f:1), mutsuzluk (f:1) ve güvensizlik (f:1) kavramları yer almaktadır. Kavramlara dair; bir öğrencinin (L.229- Y.15- E- S.9) yalan kavramını kötülük kavramı ile ilişkilendirerek “...Çünkü, yalanı kötüler söyler.” ifadesiyle açıklaması, diğer bir

öğrencinin (L.257- Y.16- K- S.10) “.... Çünkü, vicdanı olmayan insan yalanı kendine kalkan yapar.” ifadesiyle vicdansızlık kavramıyla ilişkilendirmesi örnek olarak gösterilebilmektedir.

11. ve 12. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 4. grupta yalan kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 25 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; kötülük (f:8), kaçış yolu (f:2), şeytan (f:2), güven (f:1), kaçamak (f:1), acizlik (f:1), güçsüzlük (f:1), menfaat (f:1), alışkanlık (f:1), kurtuluş (f:1), münafıklık (f:1), sırtından bıçaklamak (f:1), dolandırıcılık (f:1), haksızlık (f:1), aldatmak (f:1) ve kandırmak (f:1) kavramları yer almaktadır. Kavramlara dair açıklamalardan bazılarında örnekler vermek gerekirse, bir öğrencinin (L.296- Y.17- K- S.11) yalan kavramını kötülük kavramı ile ilişkilendirerek “...Çünkü, kötü insanlar yalan söylerler.” cümlesiyle açıklaması, diğer bir öğrencinin (L.318- Y.17- K- S.11) yalan kavramını “.... Çünkü, bulaşıcı ve devamlı insanların yaptığı bir şeydir.” ifadesiyle esnemek kavramıyla ilişkilendirmesi örnek olarak gösterilebilmektedir.

4.2.15. Peygamber Kavramı

Yapılan analizler sonucunda 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta peygamber kavramıyla ilişkilendirilen, ancak soyut olması sebebiyle metafor olarak değerlendirilemeyen 37 kavram yer almaktadır. Bu verilere bakıldığında; iyilik (f:6), Allah’ın elçisi (f:5), Allah’ın yardımcısı (f:3), elçi (f:3), melek (f:2), Allah’ın habercisi (f:1), Allah’ın görevlisi (f:1), iyilik tanrısı (f:1), iletici (f:1), Allah (f:1), Allah’ın oğlu (f:1), din (f:1), iyilik perisi (f:1), iyilik meleği (f:1), Kuran(f:1), Allah’ın kulu (f:1), cennet (f:1), güzellik (f:1), sevgi (f:1), merhamet (f:1), üstün insan (f:1), ulaşılmazlık (f:1) ve güvenilir insan (f:1) kavramlarının olduğu görülmektedir. Kavrama dair öğrencilerin açıklamalarından; bir öğrencinin (O.41- Y.11- E- S.5) peygamber kavramını Allah’ın elçisi ifadesi ile ilişkilendirerek “...Çünkü, Allah’ın emirlerini insanlara iletir.” cümlesiyle açıklaması, diğer bir öğrencinin (O.39- Y.10- E- S.5) “.... Çünkü, Allah’ın emirlerini insanlara bildiriyor ve bunların yapılmasını sağlıyor.” açıklamasıyla Allah’ın yardımcısı ifadesi ile ilişkilendirmesi örnek olarak gösterilebilmektedir. Grupta yer alan kavramlardan olan melek de, öğrenci tarafından

(O.10- Y.11- K- S.5) “...Çünkü, peygamber melek gibidir. Dürüst, hiç yalan söylemez, ibadet eder.” cümleleriyle açıklanmıştır.

7. ve 8. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 2. grupta peygamber kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 22 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; elçi (f:3), yardımseverlik (f:1), lider (f:1), aracı (f:1), örneklik (f:1), yol gösterici (f:1), hayat rehberi (f:1), yardımcı (f:1), iyilik (f:1), güzellik (f:1), cesaret (f:1), eşitlik (f:1), ahlak (f:1), Allah (f:1), melek (f:1), nur (f:1), vahiy (f:1), sevap (f:1), adalet (f:1) ve sıdk (f:1) kavramları yer almaktadır. Kavramlara dair açıklamalardan bazılarında örnekler vermek gerekirse bir öğrenci (O.148- Y.14- K- S.8) peygamber kavramını elçi kavramı ile ilişkilendirmiş ve “...Çünkü, Allah’ın yardımcısı ve görevlisidir.” cümlesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci de (O.173- Y.13- E- S.8) peygamber kavramını “.... Çünkü, Müslümanların lideridir.” ifadesiyle lider kavramı ile ilişkilendirmiştir.

9. ve 10. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 3. grupta peygamber kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 30 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; elçi (f:5), yol gösterici (f:4), iyilik (f:4), doğruluk (f:3), önder (f:2), melek (f:2), yardımcı (f:1), haber ajansı (f:1), Allah’ın elçisi (f:1), örnek insan (f:1), sabır (f:1), güven (f:1), adalet (f:1), kuran (f:1), nur yüz (f:1) ve doğru yol (f:1) kavramları yer almaktadır. Kavramlara dair; bir öğrencinin (L.220- Y.15- E- S.9) peygamber kavramını “...Çünkü, Allah’ın elçisidir. Onun emirlerini yayıyor.” cümlesiyle elçiye, diğer bir öğrencinin de (L.282- Y.15- E- S.10) “.... Çünkü, peygamber bozulmuş toplumu düzeltir.” ifadesiyle yol gösterici kavramı ile ilişkilendirmesi örnek olarak gösterilebilmektedir.

11. ve 12. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 4. grupta peygamber kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 17 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; uyarıcı (f:1), Allah (f:1), ilah (f:1), mübarek insan (f:1), kutsal insan (f:1), örnek (f:1), kul (f:1), kurtarıcı (f:1), elçi (f:1), öncü (f:1), iyilik (f:1), doğruluk (f:1), ayrımcılık (f:1), din sömürücüsü (f:1), doğru yol (f:1) ve kurtuluş (f:1) kavramları yer almaktadır. Kavramlara dair açıklamalardan bazılarında örnekler vermek gerekirse, bir öğrenci (L.317- Y.17- K- S.11) peygamber kavramını Allah

ifadesi ile ilişkilendirmiş ve “...Çünkü, Allah’ın bir elçisidir.” cümlesiyle açıkladığı görülmektedir. Diğer bir öğrenci de (L.304- Y.17- K- S.11) peygamber kavramını “.... Çünkü, peygamber Allah tarafından görevlendirilen özel kişilerdir.” açıklamasıyla mübarek insan ifadesi ile ilişkilendirmiştir.

4.2.16. Kur’an-ı Kerim Kavramı

Yapılan analizler sonucunda 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta Kuran-ı Kerim kavramıyla ilişkilendirilen, ancak soyut olması sebebiyle metafor olarak değerlendirilemeyen 22 kavram yer almaktadır. Bu verilere bakıldığında; dua (f:6), din (f:3), Allah (f:2), din kitabı (f:1), hayat kitabı (f:1), önemli kitabı (f:1), iyilik kitabı (f:1), sure (f:1), iyi sözler (f:1), okuma (f:1), Arapça (f:1), kutsal varlık (f:1), iman (f:1) ve yaşam (f:1) kavramlarının olduğu görülmektedir. Kavrama dair açıklamalarda; bir öğrencinin (O.62- Y.12- K- S.6) Kuran-ı Kerim kavramını dua kavramı ile ilişkilendirmesi ve “...Çünkü, Kuran-ı Kerim demek dua etmek demektir.” cümlesiyle açıklaması, diğer bir öğrencinin de (O.41- Y.11- E- S.5) Kuran-ı Kerim kavramını “.... Çünkü, bize yaşarken yapmamız gerekeni anlatır.” cümlesiyle açıklamasını örnek gösterilebilecek ifadelerdendir.

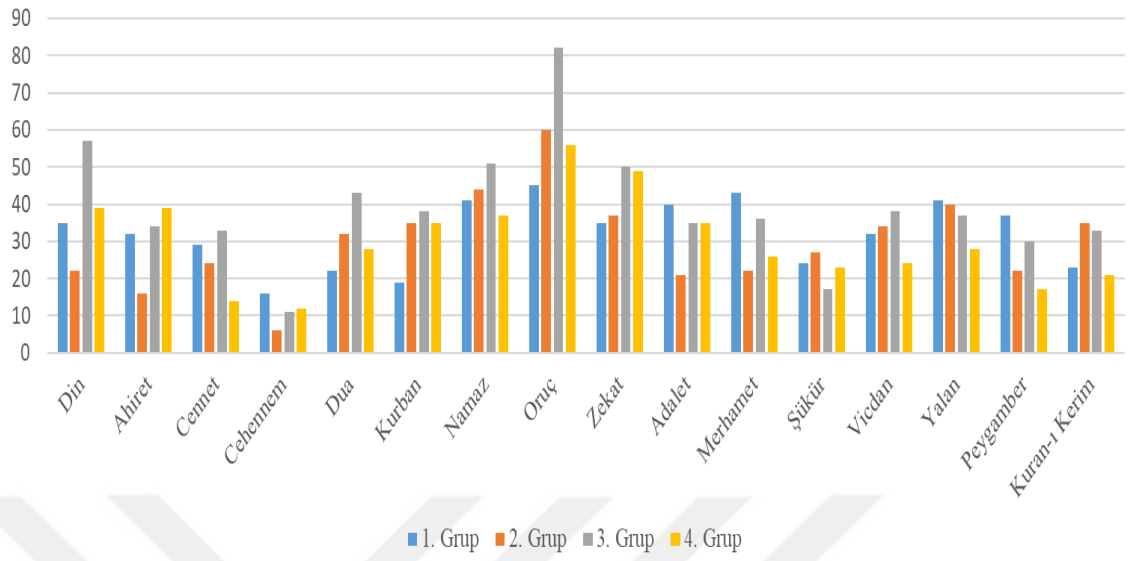
7. ve 8. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 2. grupta Kuran-ı Kerim kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 32 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; hayat kitabı (f:6), yaşam rehberi (f:3), bilgi (f:2), benzersiz (f:2), Allah (f:2), doğru yol (f:2), huzur kitabı (f:1), ahlak (f:1), sünnet (f:1), sihirli kitap (f:1), güzel sözler (f:1), güzel şeyler (f:1), yol gösterici (f:1), benzersiz kitaplar (f:1), teklik (f:1), eşsiz (f:1), iyilik (f:1), Allah’ın kitabı (f:1), isim (f:1), adalet (f:1) ve sonsuzluk (f:1) kavramları yer almaktadır. Kavramlara dair açıklamalara örnekler vermek gerekirse, bir öğrenci (O.118- Y.14- E- S.7) Kuran-ı Kerim kavramını hayat kitabı ifadesi ile ilişkilendirmiş ve “...Çünkü, hayatımız boyunca kuralları geçerli bir kitaptır.” cümlesiyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (O.90- Y.13- K- S.7) Kuran-ı Kerim kavramını “.... Çünkü, hayatla ilgili her şeyi anlatır.” cümlesiyle açıklamış ve yaşam rehberi ifadesi ile ilişkilendirmiştir.

9. ve 10. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 3. grupta Kuran-ı Kerim kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 26 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; huzur (f:1), doğru yol (f:3), bilgi (f:2), kurtarıcı (f:2), dini kitap (f:1), önemli kitap (f:1), nesnel kitap (f:1), öğretici kaynak (f:1), iyiye yönelten (f:1), iletişim (f:1), mutluluk kılavuzu (f:1), İslam'ı açıklayıcı (f:1), bilgi kaynağı (f:1), iyilik (f:1), Allah'ın keliması (f:1), Allah'ın sözü (f:1), Allah (f:1), din (f:1), kutsal (f:1), kutsal kitap (f:1), yönlendirici (f:1) ve kurallar (f:1) kavramları yer almaktadır. Bu kavramlara dair açıklamalarda; bir öğrencinin (L.220- Y.15- E- S.9) Kuran-ı Kerim kavramını bilgi kavramı ile ilişkilendirmiş ve "...Çünkü, içinde bir sürü bilgi var." Cümlesiyle, diğer bir öğrenci (L.206- Y.15- K- S.9) Kuran-ı Kerim kavramını "... Çünkü, dini anlatan bir kitaptır." ifadesiyle dini kitap kavramı ile ilişkilendirmiştir. Ayrıca başka bir öğrenci (L.286- Y.16- E- S.10) grupta en fazla tekrar eden huzur kavramını "...Çünkü, Kura-ı Kerim huzurun kitabıdır. Okumak insana huzur verir, huzur kaynağıdır." cümleleriyle açıkladığı görülmektedir.

11. ve 12. sınıf öğrencilerinin yer aldığı 4. grupta Kuran-ı Kerim kavramıyla ilişkilendirilen, ancak metafor olarak değerlendirilemeyen 17 kavram yer almaktadır. Bu kavramlara bakıldığında; yol gösterici (f:2), kural (f:2), öğretici kitap (f:1), Allah'tan mesaj (f:1), öğretici mesaj (f:1), ibadet (f:1), bilgi (f:1), kitap (f:1), sorgulamak (f:1), doğruluk (f:1), aydınlık (f:1), büyük kitap (f:1), merkez (f:1), kurtarıcı (f:1) ve İncil (f:1) kavramları yer almaktadır. Kavramlara dair açıklamalara örnekler verildiğinde, bir öğrenci (L.382- Y.18- K- S.12) Kuran-ı Kerim kavramını anayasa kavramı ile ilişkilendirmiş ve "...Çünkü, isteyen uyar, istemeyen uymaz. Ama ne olursa olsun herkes yaptıklarının karşılığını alır." cümleleriyle açıklamıştır. Diğer bir öğrenci (L.409- Y.17- K- S.12) Kuran-ı Kerim kavramını "... Çünkü, içinde dünya ve ahiret için geçerli kurallar var." ifadesiyle kural kavramı ile ilişkilendirdiği görülmektedir.

Grafik 3. Metafor olarak değerlendirilemeyen bulgular

Metafor Olarak Değerlendirilemeyen Bulgular

5. TARTIŞMA, YORUMLAMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın neticesinde elde edilen bulgulara dair tartışma ve yorumlara, bu yorumlamalar üzerinden çıkarılan sonuçlara ve sonuçlardan hareketle önerilere yer verilecektir.

5.1. Tartışma ve Yorumlama

Kavramlara dair bulguların tartışma ve yorumlanması, öğrencilerin algılarının daha iyi anlaşılması adına, kavramlara ait başlıklar altında ele alınacaktır. Kavramlara dair üretilen metaforların akabinde ise aynı başlık altında, öğrencilerin soyut ifadelerinden kavrama dair algıları ve kavramı soyut ifadeler ile açıklamaya çalışmalarında ki sebeplere dair yorumlar yer alacaktır.

5.1.1. Din Kavramına İlişkin Bulguların Tartışması ve Yorumlanması

Ortaokul ve lise öğrencilerinin din kavramına ilişkin algılarını ortaya koyan bulgular, birkaç önemli noktaya dikkat çekmektedir. İlk olarak ortaokul öğrencilerinin din kavramına dair algılarına bakıldığında, 1. grupta altı, 2. grupta sekiz farklı benzetme yönü üzerinden metafor üretildiği görülmektedir. Her iki grupta da “temsil”, “fayda sağlama” ve “güç unsuru” gibi benzer kategoriler oluşturulmuştur. 1. grupta “Kuran-ı Kerim”, 2. grupta da “kalp” metaforu en fazla tekrar eden metafor olmuştur. Bu metaforların haricinde 1. grupta “imam”, “eşarp”, “kılavuz”, “babam”, “DKAB dersi”, “dünya”, “insan”, “inşaat temeli”, “günlük”, “okul kurulu”; 2. grupta “kitap”, “öğretmen”, “ağaç”, “Google”, “güneş”, “dükkan”, “sığınak” gibi metaforlar da üretilmiştir. Lise öğrencilerinin din kavramına dair ürettiği metaforlardan 3. ve 4. grupta dört kategori oluşturulmuştur. 3. grupta “güneş”, 4. grupta da “su” kavramı en fazla tekrar eden metafor olarak yer almaktadır. Ayrıca lise öğrencileri tarafından 3. grupta “ışık”, “yağmur”, “sığınak”, “ateş”, “insan”, “sokak lambası”, “kitap”, “yönetici”; 4. grupta “kimlik”, “güneş”, “ışık”, “kılavuz”, “okul”, “direk”, “avuç” gibi metaforların da üretildiği görülmektedir.

Din kavramıyla ilişkilendirilen kavramlar incelendiğinde, ortaokul öğrencilerinin metafor üretirken farklı benzetme yönlerinden yararlanması, öğrencilerin tecrübeleri neticesinde kavramın farklı yönlerine odaklandıklarını ortaya koymaktadır. 1. grupta ki öğrencilerin daha çok dinin temsil ettiği anlamlar üzerine odaklanarak, dine dair bilgiden ziyade tecrübelerinden yararlandıkları görülmektedir. 2. grupta ise “yol gösterici” kategorisinin en fazla metafor üretilen benzetme yönü olması, kavrama dair algının tecrübeyle beraber bilginin de harmanlanmasıyla, temsilden dinin işlevine doğru değişme sürecine girildiğini göstermektedir. Yıldırım (2018) tarafından “Ortaokul Öğrencilerinin Din Kavramına İlişkin Algılarının Metaforlar Aracılığıyla Belirlenmesi” isimli çalışmada, öğrencilerin kavrama dair benzer yönde ilişki kurduğu görülmektedir. 6. ve 7. sınıfta öğrenim gören 260 öğrenci üzerine yapılan çalışmada üretilen toplam 235 metafor içerisinde tekrar eden metaforlar da yer alıp farklı 112 metafor, 11 kategoriyi oluşturmuştur. Üretilen metaforların içerisinde en fazla tekrar eden metaforlar ışık (f:27), ay (f:8), güneş (f:8), yıldız (f:7) ve yol (f:7) kavramları olmuştur. Araştırmanın sonucunda da benzer metaforların oluşması öğrencilerin yaşadıkları bölge ya da okullar değişse de aynı yaş grubunda benzer algıların oluşabildiğini göstermektedir. Ayrıca Yıldırım’ın çalışmasında en fazla metaforun yer aldığı “Rehber, yol gösterici kurum olarak kategorisi” çalışmadaki “yol gösterici” kategorisiyle ilişkilendirme yönünden benzerlik göstermekte olup, “kitap”, “rehber” ve “aile” metaforları her iki çalışmada da yer almıştır. Bu durum öğrencilerin bilgi ve tecrübeleriyle farklı yorumlamalar yapsa da aynı metaforları kullanabildiğini göstermektedir (Yıldırım, 2018).

Lise öğrencilerinden oluşan 3. ve 4. grupta, din kavramıyla ilişkilendirilen metaforlar benzer kategorileri oluşturmuştur. Bu durum öğrencilerin benzer yönde algıya sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca aynı benzetme yönüyle kurulan ilişkinin farklı metaforlarla ifadesi, öğrencilerinin algılarındaki öznelliğin, bireysel tecrübelerinden hareketle ortaya koyulduğuna işarettir. Yapılan ilişkilendirmelerde lise öğrencileri metafor üretirken dinin gereklilik boyutuna ağırlık vermiştir. Gruplarda dinin farklı yönleri üzerinden kurulan bu ilişki, gelişim süreci içerisinde değişen din algısını ortaya koyar niteliktedir. Din algısı 1. grupta temsil boyutuyla şekil bulurken, edinilen bilgi ve tecrübeler neticesinde 4. grupta gereklilik boyutuyla resmedilmiştir. Bu durum Koç’un da belirttiği ergenlik döneminde yaşanan hayata dair eleştirilerin ve

sorgulamanın sonucunda gerçekleşen dini olgunlaşmaya işaret etmektedir. Ergenlik döneminde hayatın birçok alanında yaşanan karmaşa, dönemin sonlarına doğru şekillenen dini olgunlaşmanın yardımıyla dengelenmektedir (Koç, 2004). Ayrıca dini düşüncenin oluşması ruhsal anlamda sorunlarla başa çıkmada yardımcı bir görev üstlenmektedir. Zira sorunlarla başa çıkmada inancın, sıklıkla üzerinde durulan ve incelenen bir konu olduğu bilinmektedir (Yapıcı, 2013). Bu sebeple din kavramının ergenlere yani lise öğrencilerine anlatılmasında son derece dikkatli olunması gerekmektedir.

Öğrencilerin din kavrama dair metafor olarak değerlendirilemeyen bulgularına bakıldığında; din kavramı 1. grupta “hayat” (f:7), “ahlak” (f:2), “namaz” (f:2), “güzellik” (f:2), “yaratıcı” (f:1), “bilim” (f:1), “melek” (f:1), “temizlik” (f:1), 2. grupta “güzel ahlak” (f:4), “hayat” (f:2), “Allah” (f:1), “özgürlük” (f:1), “insanlık” (f:1) gibi kavramlarla tanımlanmıştır. 9. ve 10. sınıf öğrencilerinden oluşan 3. grupta “şariat” (f:15) kavramı dini ifade etmede en fazla tercih edilen kavram olmakla beraber; “hayat”, “özgürlük”, “kural”, “kurtuluş”, “güzel ahlak”, “cennet”, “edebiyat” ifadeleri de yer almaktadır. 4. grupta öğrenciler tarafından ise din kavramı “kural” (f:4), “huzur” (f:4), “düzen” (f:1), “güzellik” (f:1), “güzellik” (f:1), “özgürlük” (f:1) gibi kavramlarla ilişkilendirilmiştir. Bu bulgular dört öğrenci grubunda da kavrama dair soyut benzetmelerin yapıldığını göstermektedir. İnanca dair en genel ifade olan din kavramına yapılan soyut ilişkilendirmeler, gruplarda yer alan bazı öğrencilerin kavramı ifadede dil ya da tecrübe anlamında yetersiz olduklarının düşünülmesine sebep olmaktadır. Soyut ilişkilendirmelerde özellikle güzel ahlakla ve kurallarla benzerlik ilişkisi kurulduğu gözlemlenmektedir. Bulgular kısmı sayfa 246’da görüldüğü gibi ortaokul öğrencileri din kavramını ilişkilendirirken kurallar ve ahlaki kavramlardan yararlanırken, lise öğrencileri yoğun bir şekilde tanımsal bilgilerden yararlanmıştır. Ancak bu ilişkilendirmeler kavrama dair özgün bir düşüncenin ürünü olmayıp, kitap sayfalarından yansıyan taklidi ve içselleşemeyen bir düşüncenin varlığını göstermektedir. Ayrıca kavramla ilişkilendirilen diğer soyut ifadeler, bazı öğrencilerin üst gelişim evresinde olsalar da soyut-somut ayrımı yapmakta sorun yaşadıklarını ve tecrübelerinin kısıtlılığını ortaya koymaktadır.

5.1.2. Ahiret Kavramına İlişkin Bulguların Tartışması

Ortaokul ve lise öğrencilerinden ahiret kavramına dair elde edilen bulgulara bakıldığında 1. ve 2. grupta benzerlik yönünden üç kategori oluşturulmuştur. 1. grupta yer alan öğrenciler tarafından “mescit”, “bahçe”, “yazılı”, “hesap makinesi”, “kapı” gibi metaforların geliştirildiği görülmektedir. 2. grupta yer alan öğrenciler tarafından, 1. gruptakilere kıyasla daha fazla metafor üretildiği gözlemlenmekte olup, “dünya” ve “hesap makinesi” kavramları en sık tekrar eden metaforlardır. 2. grupta ahiret kavramına dair yapılan diğer ilişkilendirmelerde “terzi”, “tartı”, “mahkeme”, “ülke”, “okul”, “adliye”, “çiçek”, “su” gibi metaforların da yer aldığı görülmektedir. Lise öğrencilerin ahiret kavramına ilişkin bulgularına bakıldığında; 3. grupta yer alan öğrenciler tarafından en sık tekrar eden metaforun “mahkeme” kavramı olduğu görülmektedir. Ayrıca gruptaki öğrenciler tarafından ahiret kavramına dair “adalet sarayı”, “bahçe”, “ay”, “ayna”, “sınav”, okul idaresi”, “ev”, “yol”, “mezar” gibi metaforlar da üretilmiştir. 4. gruptaki öğrenciler tarafından ise en sık tekrar eden metaforlar “ev” (f:5) ve “mahkeme” (f:4) kavramları olup, grupta “karadelik”, “sınav”, “sorgu odası”, “beyaz ışık”, “yangın yeri”, “labirent”, “köprü”, “sınav kağıdı”, “saray” gibi farklı metaforların üretildiği görülmektedir.

Elde edilen bulgular incelendiğinde, ortaokul ve lise öğrencilerinin ahiret kavramına dair algılarının mekânsal bir şekil üzerinden oluştuğunu göstermektedir. Üretilen metaforların gruplara göre sayılarına bakıldığında, 1. grupta yer alan 5. ve 6. sınıf öğrencilerinin metafor üretmekte zorlandıkları, 2. grupta yer alan öğrencilerin daha başarılı oldukları gözlemlenmiştir. Lise öğrencilerinden oluşan 3. ve 4. grupta üretilen metafor sayıları, ortaokul öğrencilerine göre artış göstermektedir. Ayrıca lise öğrencileri tarafından üretilen metaforlar ve kategoriler, 3. ve 4. grupta benzerlik göstermektedir. Üretilen metaforlar neticesinde ahiret kavramının, ortaokul öğrencilerinde kalıcı bir mekan algısı üzerinden şekillenen, ayrıca yüzleşme ve sorgulamanın da olacağı bir yer-mekan olarak algılandığını ortaya koymaktadır. Bu durum öğrencilerin kavramı ilişkilendirirken bilgi ve tecrübelerinin harmanlanmış olduğunu göstermektedir. Lise öğrencilerinin ahiret kavramına dair ürettiği metaforların 3. ve 4. grupta farklı kavramlarla yer alması, öğrencilerin bireysel algılarının çeşitliliğinden kaynaklanmaktadır. İki grupta da ilişkilendirilen metaforlara bakıldığında lise öğrencilerinin ahiret kavramına ilişkin düşüncelerinin birbirlerine yakın olup, dünyada hesap vermek zorunda kaldıkları kişi ve kurumlarla

ilişkilendirdikleri görülmektedir. Ayrıca üretilen metaforlardan her şeyin net bir biçimde ortaya çıkacağı, bazı hesaplamaların olacağı, boyut anlamında sınır koyulmayacak büyüklükte bir yer olarak algıladıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca gelişim dönemleri dikkate alındığında, kavrama dair algının değişiklik gösterdiği gözlemlenmektedir. Ahiret kavramına dair üretilen bu metaforlara gelişim dönemleri göz önüne alınarak bakıldığında, ortaokul öğrencilerinde kavrama dair mekân ile beraber ahiretin zorluğuna dikkat çeken bir algı mevcutken, lise öğrencilerinde algının otorite yönüne doğru şekillendiği görülmektedir.

Ortaokul ve lise öğrencilerinin ahiret kavramına dair metafor olarak değerlendirilemeyen kavramların sayıları, gruplara göre farklılık göstermektedir. Ahiret kavramını 1. grupta yer alan öğrenciler “ölüm sonrası hayat”, “sonsuzluk”, “Allak katı”, “cennet”, “cehennem”, “kıyamet”, “meleklerle konuşmak” gibi kavramlarla ilişkilendirirken, 2. grupta yer alan öğrenciler “hac”, “yeniden doğmak”, “hesap günü”, “dünya sonrası hayat”, “Allah’la yüzleşme”, “cennet”, “sonsuzluk” gibi kavramlarla ilişkilendirmiştir. Lise öğrencilerinden oluşan 3. ve 4. grupta da ilişkilendirmeler benzer yönde yapılmıştır. 3. gruptaki öğrenciler ahiret kavramını “hesap günü”, “diğer yaşam”, “adalet”, “ölüm”, “ceza günü”, “kurtuluş”, “son”, “2. yaşam” gibi kavramlarla tanımlarken, 4. grupta ise “hiçlik”, “sonsuzluk”, “yeniden dirilme”, “huzur”, “boşluk”, “ödül ve ceza günü”, “yeniden dirilme”, “adalet”, “2. hayat” gibi kavramlarla tanımlamıştır. Bu bulgulardan dört öğrenci grubunda da ilişkilendirmelerin cennet ve cehennem gibi ölüm sonrası hayata ait diğer soyut kavramlar ya da 2. hayat, hesap günü, yeniden dirilme gibi tanımlarda da kullanılan ifadeler üzerinden yapıldığı gözlemlenmiştir. Kavrama dair bu soyut ifadeler ahiret kavramının, araştırmamıza katılan öğrencilerin bir kısmı tarafından zihinlerinde tam şekillenemediğini göstermektedir. Bazı öğrencilerin ahireti tanımsal bilgiler üzerinden zihinlerine kodladıkları, bilinenden hareketle bir anlamlandırma sürecine girememeleri sebebiyle de algılamakta zorlandıkları görülmektedir. Bu durum kavrama dair içselleşen bir bilginin olmadığını düşündürmektedir. Ortaokul öğrencilerinin kavrama dair soyut algıları iki grupta da benzer kavramlarla ilişkilendirilmiştir. Bu ilişkilendirmeler dikkate alındığında ortaokul öğrencilerinin oluşturduğu her iki grupta da ahiret kavramının Allah’ın görüleceği, dünya yaşamına dair hesabın verileceği yeni bir hayatın başlangıcı olarak algılandığı anlaşılmaktadır.

Lise öğrencilerinin soyut ifadelerinde ise mekân algısı ön planda olmakla beraber, üretilen metaforlarda olduğu gibi orada olacak hesaba dikkat çekilmiştir. Kavramı ifadede tanımsal bilgi ve soyut ifadelerin yer alması, ahiretin bazı lise öğrencileri tarafından tam olarak algılanamayan bir kavram olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca sayıları az olmakla beraber kavrama dair “boşluk”, “hiçlik” gibi ifadelerle kurulan ilişki, kavramın anlamlandırılmakta zorlanıldığına dair kanaati kuvvetlendirmektedir. Her iki grupta da yer alan öğrencilerin ilişki kurdukları soyut ifadelerdeki benzerliklerden anlaşıldığı üzere, kavrama dair ortak algılarının ders kitaplarında geçen tanımsal bilgiler ile inşa edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Tanımsal bilgilere ek olarak öğrenciler tarafından ölüm sonrası hayata dair diğer kavramlarla yapılan ilişkilendirmeler de, algılarındaki benzer kavramlar arasındaki döngüyü gösterirken, somut kavramlarla şekillenemeyen bir algı olduğunu ortaya koymaktadır.

5.1.3. Cennet Kavramına İlişkin Bulguların Tartışması

Ortaokul ve lise öğrencilerinin cennet kavramına dair bulguları, bazı önemli noktalara dikkat çekmektedir. Dört gelişim grubunda da öğrencilerin kavrama dair algılarını ifade ederken, “temsil” ve “mekân” benzetme yönünü kullandıkları görülmektedir. Ayrıca “gül bahçesi” ve “çiçekli bahçe” metaforları dört öğrenci grubunda yer almaktadır. Ortaokul öğrencilerinin ürettiği metaforlara bakıldığında, 1. grupta en sık tekrar eden metafor “anne” kavramıdır. Ayrıca grupta yer alan 3 kategori altında “çiçek”, “aile”, “tarla”, “ev”, “dünya”, “kuğu”, “aile” gibi metaforlar da üretilmiştir. 2. grupta ise en sık tekrar eden metafor “ödül” kavramı olup, 4 kategori altında “konak”, “park”, “villa”, “fen lisesi”, “takdir belgesi”, “temiz sayfa”, “yeni doğmuş bebek” gibi farklı metaforlar yer almaktadır. 3. grupta yer alan öğrenciler tarafından 4 kategori altında “bahçe”, “konak”, “sahaf”, “soba”, “çimen”, “aile”, “Atatürk”, “Recep Tayyip Erdoğan”, “ödül”, “tatil”, “kupa”; 4. grupta yer alan öğrenciler tarafından da “yüksek not”, “kütüphane”, “akvaryum”, “çeşme”, “Ekrem İmamoğlu”, “sevgilim” gibi farklı metaforlar üretilmiştir.

Ortaokul ve lise öğrencilerinin cennet kavramına dair algıları incelendiğinde dikkat çeken en önemli nokta, öğrencilerin en fazla metafor üretilen kavramlardan biri olmasıdır. Gündelik dilde cennet kavramına dair metaforlar kullanılmaktadır. Huzur

veren mekanlara ‘cennet gibi yer’, mutlu olunan yerlere ‘cenneteyim sanki’ benzetmelerin yapılması günlük yaşamda kavramla kurulan metaforik ilişkiye örnek gösterilebilmektedir. Bu durum öğrencilerin metafor üretmekte zorlanmalarının sebebi olarak da görülebilmektedir. Cennet kavramına dair gruplar arasında üretilen metaforlar farklılık gösterse de, kavramla kurulan ilişki aynı yönde olmuştur. Öğrenciler tarafından kavrama dair mekân algısının olduğu görülmüştür. Bu sebeple dört gelişim grubunda da bulunmaktan mutluluk duydukları yerleri cennetle ilişkilendirerek metaforlar üretilmiştir. Mekânla ilişkili metaforların dört gelişim grubunda da yer alması, kavrama dair mekân algısının alt yaş grubunda başlayıp, baskın bir şekilde sürdürüldüğünü göstermektedir. Ayrıca şahsi tecrübeleri sebebiyle ilişkilendirdikleri kavram ve kişilerin, temsil benzetme yönü üzerinden metafor olarak üretilmesi, algıdaki bireyselliğe dikkat çekmektedir. Kavramla ilişkilendirilen “Gül bahçesi” ile “çiçekli bahçe” metaforu dört öğrenci grubunda da yer almaktadır. Bu durum ortaokul öğrencilerinin de lise öğrencilerine göre, yeterli bilgi ve benzer tecrübelere sahip olduğunu göstermektedir. Yine aynı şekilde “anne” metaforu dört gelişim grubunda yer almıştır. Bu durum öğrencilerin annelerinin yanında duydukları mutluluk ve güvene işaret etmekle beraber, annelerine atfettikleri kutsiyete de dikkat çekmektedir. Ortaokul öğrencilerin ürettikleri metaforlardan ulaşılan en önemli nokta, liseye giriş sınavına hazırlanan öğrencilerin kavramı “iyi lise”, “fen lisesi”, “takdir belgesi” gibi kavramlarla ilişkilendirmesidir. Liseye giriş sınavına hazırlanan öğrencilerden oluşan 2. grupta üretilen bu metaforlar öğrencilerin zihinlerini sürekli meşgul eden sınav kaygısının bir yansıması olarak görülmektedir. Ortaokul öğrencilerinden oluşan 1. ve 2. grupta da yer alan metaforlara bir bütün olarak bakıldığında öğrencilerin cennet kavramını, bir mükâfat neticesinde elde edilen ve orada bulunmanın mutluluğuyla güzel duygulara karşılık gelen bir yer olarak algıladıkları anlaşılmaktadır.

Kılıçaslan’ın (2013) “10-12 Yaş Grubu Çocuklarda Dini Ve Ahlaki Kavramların Algılama Biçimleri” isimli çalışmada 4. ve 5. sınıfta öğrenim gören 20 öğrenci üzerinde cennet, cehennem gibi dini kavramlara dair algıları incelenmiştir. Öğrencilerin kavrama dair genel algıya sahip oldukları görülmüş olup, iyi insanlar için ödül olduğuna vurgu yapılmıştır. Koç’un (2008) “Göstergebilimsel Bir Çözümleme: Çocuk Resimlerinde Cennet ve Cehennem” isimli araştırmasında 7- 15 yaş arasındaki

742 öğrencinin cennet ve cehennem kavramlarına dair tasavvurları araştırılmıştır. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin cennet kavramına dair tasavvurları mekânsal özellik, mutluluk ve huzur veren şeyler, istenilen şeyler, aile ve sevilen insanlar, ibadet mekânı ve oyun mekânı başlıkları altında toplanmıştır. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin ağırlıklı olarak tabiatta bulunan mekânlarla ilişki kurdukları görülmektedir. Bu sonuç ile araştırmanın bulguları arasında benzerlik gözlemlenmektedir. Dört öğrenci grubunda da öğrencilerin doğada yer alan mekânlarla ilişki kurması, Koç'un araştırmasının sonucuyla paralellik göstermektedir. Ayrıca iki çalışmada da öğrencilerin aileleri ve sevdikleri kişiler ile cennet kavramına dair kurulan ilişki göze çarpmaktadır. Bu durum öğrencilerin kendilerini mutlu hissettikleri yerde sevdiği insanların da olmasını istediklerini göstermektedir (Koç, 2008). Bu araştırmanın sonucu ile ilişkilendirilebilecek diğer bir araştırma ise Şimşek (2014) tarafından 5-6 yaş öğrenciler üzerinde yapılan çalışmadır. 5-6 yaş grubunda olan öğrenciler cennet kavrama dair algılarını iyi bir olarak ifade etmiş, mekân olarak da cennetin gökyüzü, Mekke, uzak yer, mezarlık gibi mekânsal ilişkilendirmeler yapılmıştır. Bu durum kavrama dair algının alt gelişim gruplarında da benzer şekilde algılandığını göstermektedir. Lise öğrencilerinin ürettikleri metaforlarda dikkat çeken durum ise öğrencilerin metafor üretirken sosyal hayattan siyasete çok yönlü düşünerek farklı kavramları ortak benzerlik yönü altında birleştirebilmesidir. Bu durum ergenlik döneminde olan lise öğrencilerinde, ideolojik düşüncelerinin geliştiği ve değer yargılarının şekillenmeye başladığının göstergesidir. Lise öğrencileri tarafından üretilen metaforlara bir bütün olarak bakıldığında, öğrencilerin cennet algılarının başarı sebebiyle elde edilen bir ödül ya da mutluluk duyulan bir mekân olması sebebiyle güzel duygular etrafında şekillendiği görülmektedir.

Ortaokul ve lise öğrencilerinin cennet kavramına dair soyut ilişkilendirmeler; 1. grupta “güzellik”, “güzel yer”, “melek”, “iyi yer”, “huzurlu yer”, “huzur”, “mutluluk”, “muhteşemlik”, “sonsuzluk” gibi kavramlar ile yer almaktadır. 2. grupta öğrenciler “melek”, “sihir”, “mükemmel yer”, “muhteşem yer”, “mutluluk”, “güzellik” gibi kavramlarla ilişki kurmuştur. Lise öğrencilerinin soyut ilişkilendirmelerinde 3. grupta yer alan öğrenciler “özgürlük”, “huzur”, “mutluluk”, “güzellik”, “Allah’ın hoşnutluğu” gibi farklı soyut kavramlara yer verirken, 4. grupta yer alan öğrenciler

“huzur”, “mutluluk” gibi tekrar eden, “doğruluk”, “kurtuluş”, “mutlu son”, “fedakârlık”, “matematik”, “iyilik”, “mutluluk” gibi kavramlarla ilişkilendirdiği görülmektedir.

Cennet kavramına dair somut olmayan bulgular incelendiğinde bazı öğrencilerde kavrama dair hayal güçlerinden ileriye gidemeyen soyut bir algının varlığı göze çarpmaktadır. Öğrenciler hayal güçlerindeki algıyı, kavrama dair bilgiler neticesinde şekillendirmeye çalışmış, ancak somut bir forma kavuşturamamıştır. Ortaokul öğrencilerinin cennet kavramını ilişkilendirdikleri soyut ifadelerden, cennet kavramını net bir tanım yapılamayan ve görüntüsü olmayan yer olarak algıladığı görülmüştür. 2. grupta yer alan öğrencilerin ilişkilendirmelerinde de, 1. grupta yer alan öğrenciler ile kavram ve kategori bazında benzerlik gözlemlenmektedir. Ortaokul öğrencilerinin kavrama dair ilişkilendirme yaptığı soyut kavramlardan öğrencilerin cennet algılarının, özgürlük duygusunun baskın olduğu eşsiz bir yer olduğu anlaşılmaktadır. 3. ve 4. grubu oluşturan lise öğrencilerinin cennet kavramına dair soyut ilişkilendirmeleri ise bir görüntü ya da varlıktan ziyade mutluluk duymalarına sebep olup, güzel duygulara karşılık gelen, sonu olmayan bir yer olarak algıladıklarını göstermektedir.

5.1.4. Cehennem Kavramına İlişkin Bulguların Tartışması

Ortaokul ve lise öğrencilerinin cehennem kavramına dair metaforik ilişkilendirmelerine bakıldığında, etki kategorisinin tüm gruplarda yer aldığı görülmektedir. Ayrıca mekan kategorisi 1., 2. ve 3. grupta, temsil kategorisi de 2., 3. ve 4. grupta yer alan ortak kategori olmuştur. Cehennem kavramına dair ilişkilendirmelerde tüm gruplarda “ateş”, “ceza”, “cezaevi” ve “hapishane” metaforları üretilmiştir. Gruplar içerisinde öğrencilerin zihinlerinde oluşturulan metaforlara bakıldığında 1. grupta, cehennem kavramına ilişkin geliştirilen ve tekrar eden metaforların; cehennemde acı sebebi olması sebebiyle “ateş” (f:9) ve “volkan” (f:2), kötülüklerin karşılığı görmeleri sebebiyle “ceza” (f:5), zihinlerinde olumsuz olan, bulunmaktan hoşlanmadıkları mekânlarla ilişkilendirmeleri sebebiyle “okul” (f:4) ve “cezaevi” (f:3) ve kötülükte eş gördükleri “alkol” (f:2) kavramları olduğu görülmektedir. Grupta bu metaforlar ile beraber “soba”, “yangın”, “hapishane”,

“dünya”, “mangal”, “lav”, “suçlu”, “azap adası”, “alevli kuyu” gibi farklı kavramların da yer aldığı görülmektedir. 2. grupta yer alan tekrar eden metaforların, 1. grupta olduğu gibi etki ve mekân kategorisinde yoğunlaştığı görülmektedir. 2. grupta yer alan ve tekrar eden metaforlar; sıcaktan etkilenme düşüncesiyle “ateş” (28), kötülük karşılığı olması sebebiyle “ceza” (10), kısıtlanma ve cezanın olacağı bir mekân olarak düşünmeleri sebebiyle “cezaevi” (6), “hapis” (3) ve “okul” (2), izledikleri bir filmde zihinlerinde kalan ve ürkütücü yer olan izlenilen bir film karakteri olan “Samara’nın kuyusu” (2) kavramlarıdır. 2. grupta tekrarı belirtilen bu metaforların haricinde “kuyu”, “çöplük”, “bataklik”, “korku filmi”, “yanan ağaç”, “mangaldaki et” gibi tekrar etmeyen farklı metaforlar da yer almaktadır. Lise öğrencilerinin kavramına dair ilişkilendirdikleri metaforlardan iki grup içerisinde de, cehennem kavramını ceza ya da mutsuz olunan bir “mekan”, hissedilebilecek duygu sebebiyle “etki”, ortak benzerlikleri sembol görmeleri sebebiyle “temsil” ve farklı ilişkilendirmelerin yer aldığı “farklı kavramlar” kategorileri oluşturulmuştur. Bu kategorilerde üretilen metaforlara bakıldığında; 3. grupta öğrenciler tarafından yapılan ortak ilişkilendirmeler cehennemin yakıcılığı düşüncesiyle “ateş” (28), kötülüğün karşılığı olması sebebiyle “ceza” (10), ceza çekilecek ve cezanın aracı sebebiyle “hapisane” (9), “fırın” (5) ve “yangın evi” (3), benzer etki sebebiyle de “güneş” (3) kavramlarıyla yapılmıştır. Ayrıca grupta “bıçak”, “hurdalık”, “çöl”, “okul”, “dünya”, “yanan oda”, “ateşten oda” gibi metaforların üretildiği de görülmektedir. 4. grupta yer alan öğrenciler cehennem kavramını bıraktığı etki sebebiyle “ateş” (11), “ceza” (5) ve “soba” (2), bir ceza mekânı olarak düşünmeleri sebebiyle “hapisane” (11), “cezaevi” (5) ve “işkence odası” (3) kavramlarıyla ilişkilendirmiştir. Grup içerisinde cehennem kavramıyla ilişkilendirilen ve sık tekrar eden metaforlar bu şekilde olup, tekrar eden metaforların haricinde üretilen “araba”, “yangın”, “çukur”, “turşu”, “bıçak”, “Bartın”, “bataklik”, “ceza adası” gibi bireysel tecrübeler ile şekillenen farklı metaforların yer aldığı görülmektedir.

Elde edilen bulgulardan, cehennem kavramının cennet kavramı ile beraber araştırma kavramları arasında en fazla metafor üretilen kavramlardan biri olduğu görülmektedir. Gruplar arasında aynı kategorilerin, oluşması öğrencilerin metafor üretirken aynı benzerlik yönünden yararlandıklarını göstermektedir. Kısacası öğrenciler aynı kavramlarda olmasa da cehenneme dair algılarını ortaya koyarken benzer yönler

üzerinden algılarını şekillendirmiştir. Ayrıca kavrama dair ilişkilendirmelerde “ateş”, “ceza”, “cezaevi” ve “hapishane” metaforlarının dört öğrenci grubunda da yer alması, öğrencilerin zihinlerinde erken yaşlarda oluşan ve devam eden kalıplaşmış bir cehennem algısının olduğunu göstermektedir. Ancak geliştirilen metaforlar bu kavramlarla sınırlı kalmamış, şahsi tecrübenin izlerini taşıyan farklı metaforlar da üretilmiştir. Örneğin 1. grupta bazı öğrenciler alkol ve sigarayı cehenneme gitmeye sebep olarak görmüş ve bu sebeple ilişki kurmuştur. Çocukların bu maddeleri yasak ve kötü görmeleri sebebiyle bu ilişkiyi kurdukları düşünülmektedir. Ortaokul öğrencilerinden oluşan 1. ve 2. grupta yer alan metaforlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde öğrencilerin büyük çoğunluğunun cehennem kavramına dair algılarının, cennet kavramının aksine kendilerinde olumsuz etki bırakan kavramlarla ilişkilendirip, bulunmaktan mutsuzluk duydukları yer ile zihinlerinde şekil bulduğunu göstermektedir.

Kılıçaslan (2013) tarafından 10-12 yaş arasındaki öğrenciler üzerinde yapılan çalışmada öğrencilerin cehenneme dair genel algılarının ceza ve kötülük sonucunda gidilen kötü, pis yer olduğuna dair bulgular yer almaktadır. Ayrıca öğrencilerin cehennemi ifade ederken “ateş” ve “kırmızı” kavramlarını metafor olarak kullandığı görülmektedir. Sonuçlar yorumlanırken ise öğrencilerin algılarının bu yönde olmasında televizyon ve internetin etkili olduğundan bahsedilmektedir. Araştırma ile bulgulara dair yapılan kıyaslamada ceza ve ateş kavramları algıdaki ortaklığı göstermektedir. Bu durum bilgi ve tecrübeler neticesinde farklı bölge ve çevrelerde yer alsa da kavramlara dair ortak bir algının oluşabileceğini göstermektedir. Koç’un (2008) “Göstergebilimsel Bir Çözümleme: Çocuk Resimlerinde Cennet ve Cehennem” isimli araştırmasında 7- 15 yaş arası öğrencilerin cehennem kavramına ilişkin algıları incelenmiştir. Araştırmada öğrencilerin cehennem kavramına dair algıları bazı başlıklar altında toplanmıştır. Öğrenciler cehennem kavramına dair algıları “kötülük sembollerinin bulunduğu mekân”, “kötülüklerin karşılığının bulunduğu mekân”, “iyi ve kötülerini ayıran bir rol: sırat köprüsü”, “iyilik ve kötülüklerin kayıt edildiği bir gösterge: amel defteri” kategorilerini ortaya çıkarmıştır. Öğrenciler kavrama dair çizimlerinde cehennemin hoşlanılmayan, korkulan, acı çekilen, günahların karşılığının bulunacağı ve mutsuzluğun olduğu bir mekân olarak algıladığına yer vermiştir. Koç’un araştırmasında öğrencilerin algılarını ifade ederken

kullandığı sembollerden “ateş” kavramı, araştırmada öğrenciler tarafından üretilen metaforlardandır (Koç, 2008). Bu durum benzer bilgi ve tecrübeler neticesinde farklı yerde yaşayan ve yaş grubundaki öğrenciler tarafından aynı algının oluşabileceğini göstermektedir.

Araştırmadaki 3. ve 4. grubu oluşturan lise öğrencileri tarafından oluşturulan metaforların benzerlik ve amaç bakımından benzer doğrultularda olduğu gözlemlenmiştir. Bu sebeple her iki grupta da benzer kategoriler yer almaktadır. Gruplarda görülen farklı metaforlar ise öğrencilerin algılarının çeşitliliğine işaret etmektedir. Bireysel algının çeşitliliğine, bir öğrencinin cehennemde yaşanacak acıyı “turşu”, diğer bir öğrencinin ise “bıçak” kavramıyla ifadesi gösterilebilecek güzel bir örnektir. İki öğrencide acıyı kendi tecrübelerinden hareketle, kendilerinin acı duymalarına sebep olan kavramlara yer vermiştir. Bir öğrenci acıyı bıçakla eli kesildiğinde hissettiği acı ile ilişkilendirirken, diğer öğrenci turşu yediğinde ağzında hissettiği acıyla ilişkilendirmiştir. Yine 4. grupta öğrencilerin bulunduklarında mutsuz olmaları sebebiyle okul kavramıyla kurdukları ilişki, dikkat çeken diğer bir ilişkilendirmedir. Öğrencilerin bu ilişkiyi neden kurduklarına dair akla ilk gelen sebep, geleceklerine dair önemli bir sınav olan üniversite sınavlarına hazırlık süreçlerinde olmalarını akla getirmektedir. Yine bununla bağlantılı olarak derslerin zorluğu ve ergenlikteki kısıtlanmak istememe duruma karşın, okulun uygulamak istediği disiplin sebep olarak görülebilmektedir. Bu durum üstünde durulması gereken bir konu olup, öğrencilerin okuldaki mutsuzluk sebeplerinin detaylı araştırılması gerekmektedir. Lise öğrencilerinin cehennem kavramıyla ilişkilendirdiği metaforlara bir bütün olarak bakıldığında kavrama dair genel algılarının, diğer gruplarda olduğu gibi ateş ile ceza çekilen ve olumsuz hisler uyandıran bir yer olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Ortaokul ve lise öğrencilerinin kavrama dair metafor olarak değerlendirilmeyen bulgularına bakıldığında; 1. grupta öğrencilerin cehennem kavramını kötülük kavramıyla ilişkilendirdikleri ya da bu kötülüğün neticesi olarak ceza çekeceklerini ifade eden “acı”, “azap”, “kötülük” gibi soyut kavramlar görülmektedir. 2. grupta yer alan öğrencilerin ise zihinlerinde yer alan kötülüğü “şeytan” (f:2) kavramıyla ilişkilendirdiği, ayrıca “kötü yer”, “yanan boşluk” ifadeleriyle de ceza çekilecek bir mekan algısına sahip oldukları anlaşılmaktadır. 3. grupta yer alan öğrencilerin

cehennem kavramına dair ilişkilendirmelerinde “acı” (f:5) kavramının tekrar eden tek kavram olduğu, diğer ilişkilendirmelerin ise “kâbus”, “kötülük”, “işkence” gibi farklı soyut ifadelerle yapıldığı görülmektedir. Bulgular başlığı sayfa 251’de görüldüğü üzere 4. grupta yer alan öğrencilerin de ilişkilendirmelerinde cehennemin kötülüğünü ifade eden “işkence”, “acı”, “zorbalık”, kötülük yuvası” gibi benzer kavramlarla yer vermiştir. Bu bulgular neticesinde lise öğrencilerinin cehennem kavramına dair algılarının kötülükle sembolleşen, ceza çekilen bir yer olduğu görülmektedir.

5.1.5. Dua Kavramına İlişkin Bulguların Tartışması

Ortaokul ve lise öğrencilerinin dua kavramına dair ürettiği metaforlardan, dört gelişim grubunda da “araç” kategorisinin oluşturulduğu görülmektedir. Kavrama dair ilişkilendirmelerde “mesaj atmak” kavramı öğrenci grupları arasında üretilen ortak metafordur. Ancak “mesaj atmak” metaforu 1., 3. ve 4. grupta “araç”, 2. grupta “işlev” kategorisinde yer almıştır. Gruplarda tekrarına rastlanan “sığınak” kavramı 2., 3. ve 4. grupta “etki” kategorisinde yer alırken, “mektup” metaforu ise 1., 2., ve 3. gruplarda “araç” kategorisinde yer almaktadır. Ortaokul öğrencileri tarafından oluşturulan metaforlar incelendiğinde, kavrama dair ortak algı sebebiyle 1. ve 2. grupta araç kategorisinin en fazla metafor üretilen kategori olduğu görülmektedir. 1. grupta yer alan metaforlardan yalnız “okuma” (2) kavramı tekrar etmekte, grupta yer alan diğer metaforlar ise insanların beklentilerine araç görmeleri sebebiyle “mesaj atmak”, “akbil”, “dilekçe”, “telefon”; dua ile kurulan görsel ve işitsel ilişki sebebiyle “Arapça yazı”, “Kuran-ı Kerim”, “kitap” kavramlarından oluşmaktadır. 2. grupta yer alan öğrencilerin dua kavramıyla ilişkilendirdiği metaforlar içerisinde tekrar eden tek kavram işlev ilişkisi kurulan “mesaj atmak” (2) metaforudur. 2. grupta yer alan öğrencilerin ürettiği diğer metaforlar; beklenti ve gelecekte bir haber alınması düşüncesiyle “Türk kahvesi”, “kayan yıldız”, “dilek balonu”, “posta güvercini”, giderek büyüyen bir olgu olarak görmeleri sebebiyle “kıvılcım”, kavramı temsil ettiğini düşünmelerinden dolayı “anne” kavramlarından oluşturmaktadır. Lise öğrencilerinden oluşan 3. ve 4. gruptaki öğrencilerin dua kavramına dair oluşturdukları ortak kategoriler, “araç” ve “etki” kategorileri olup, her iki grupta da “araç” kategorisi belirgin bir farkla en fazla metafor geliştirilen kategori olmuştur. Gruplar içerisinde öğrencilerin zihinlerinde oluşturulan metaforlara bakıldığında; 3. gruptaki öğrencilerin

algılarıyla şekillenip, tekrar eden tek metaforun “sığınak” (2) kavramı olduğu görülmektedir. Grupta yer alan diğer metaforlar “mesaj atmak”, “mektup”, “dilekçe”, “anne”, “aile”, “çocuk”, “cami” kavramlarından oluşmaktadır. 4. gruptaki öğrencilerin ürettiği metaforlardan “köprü” (2) ve “dilek kutusu” (2) kavramları tekrar etmektedir. 4. grupta üretilen ve tekrar etmeyen metaforlar araç, etki ve gereklilik gibi ortak düşünceler altında birleşen “anahtar”, “giriş bileti”, “postacı”, “güvercin”, “sığınak”, “kalkan”, “müşteri temsilcisi”, “karga”, “çikolata” gibi kavramlardan oluşmaktadır.

Dua kavramına dair ortaokul ve lise öğrencilerinin algılarının dört öğrenci grubunda da benzer kategorileri oluşturması, kavrama dair algının alt yaş gruplarında şekillenmeye başladığını göstermektedir. “Mesaj atmak” metaforunun öğrenci gruplarında tekrar etmesi de, dua kavramının öğrencilerin zihinlerinde kolay ve etkili iletişim yöntemi olarak yer aldığına işaret etmektedir. Ayrıca bu ilişkilendirmenin günlük yaşamda kolaylıkla ve sıklıkla kullanılan bir iletişim yöntemi olması, duada kendini ifadenin ve yapılabilişliğinin kolaylığına vurgu yapmaktadır. “Sığınak” metaforunun 2., 3. ve 4. grupta “etki” kategorisinde yer alması, öğrencilerde duanın koruyuculuğuna dair algının varlığını göstermektedir. Ancak koruyucu anlamında sığınak kavramının kullanılması, duanın sadece zor zamanlarda koruyuculuğunun kastedildiğini, dolayısıyla da her zaman değil yalnız zor durumlarda yapılan bir ibadet olarak gördüklerini düşündürmektedir. 1., 2., ve 3. gruplarda “araç” kategorisinde yer alan mektup metaforu ise öğrencilerin dua kavramını “mesaj atma” metaforundan sonra daha eski bir iletişim yöntemi olan mektuplaşmayla ilişkilendirdikleri göstermektedir. Bu durum günümüzde teknolojik iletişim araçları sebebiyle kullanımı azalsa da, mektubun hala iletişimin önde gelen araçlarından biri olarak görüldüğüne işaret etmektedir. Mektubun alternatifi olarak görülen, özellikle iş yaşamının vazgeçilmezlerinden olan mailin (e-posta) ortaokul ve lise öğrencilerinin bu ilişkilendirmelerinin arasında yer almaması şaşırtıcıdır. Sosyal uygulamalar, hatta hayatın vazgeçilmezi haline gelen akıllı telefonlar için mail hesabının gerekli olması sebebiyle, öğrencilerin mail hesabı hakkında belirli bir düzeyde de olsa bilgi sahibi olduğu bilinmektedir. Bir iletişim yolu olduğuna dair bilgiye sahip oldukları halde dua kavramıyla ilişkilendirmeye rastlanmaması, öğrencilerin yaptıkları yazışmalarda maili kullanmadıkları, tecrübe edindikleri bir araç olmaması sebebiyle de metafor olarak yararlanmadıklarını göstermektedir. Bulgularda gözlenen iletişim araçlarıyla yapılan

bu ilişkilendirmelerden, öğrencilerin kavramı algımlarken duanın iletişim yönü üzerine odaklandığı görülmektedir.

Ortaokul öğrencilerinin dua kavramına dair ilişkilendirmelerinde her iki grupta da üretilen metaforların azlığı gözlemlenmiştir. İlişkilendirmeler içerisinde tekrar eden metaforlar olmakla beraber, yoğunluğu bireysel tecrübenin ürünü olarak görülen farklı metaforlar da üretilmiştir. İlişkilendirilen kavramlardan algıdaki bireyselliğe en dikkat çeken metaforun 1. grupta yer alan ve tek bir öğrenci tarafından üretilen “akbil” metaforu olduğu görülmektedir. Farklı şehirlerde yapılacak araştırmalarda ulaşım imkânları göz önüne alındığında dikkat çekmeyecek olan bu kavram, araştırmanın yapıldığı ilde herhangi bir şekilde kullanılan bir araç olmaması sebebiyle dikkat çekmektedir. Bu durum metaforu üreten öğrencinin yaşadığı şehrin imkânları değil, farklı bir yerde edindiği bireysel tecrübeyi buraya aktardığını göstermektedir. Üretilen bu metafor tecrübenin artmasıyla anlamlandırma süreci arasındaki bağlantıyı gözler önüne sermektedir. Ortaokul öğrencilerinden oluşan her iki grupta da yer alan metaforlardan, öğrencilerin büyük çoğunluğunun dua kavramını Allah’la iletişim yolu olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Bu sebeple de öğrenciler kavramları tanımlarken iletişim araçlarına yer vermiştir. Kılıçaslan (2013) tarafından 10-12 yaş grubundan öğrencilere yapılan araştırmada, öğrencilerin kavrama dair algılarının istek, dilek, Allah’la konuşmak gibi ifadelerle karşılık geldiği görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin ilişkilendirme yaparken anılarıyla pekiştirmeleri, kavramı algımlarken tecrübelerinden yararlandığını göstermektedir (Kılıçaslan, 2013). Şimşek (2014) tarafından 5-6 yaş grubundan oluşan öğrenci grubuna yapılan araştırmada dua eden kişileri gören çocukların kavramı ifade ederken kolaylık çektiği sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenciler kavrama dair algılarını ifade ederken daha çok sevgi üzerine odaklanmış ve dualarının kabul olduğuna dair düşünce geliştirmiştir (Şimşek, 2014). Lise öğrencileri tarafından oluşturulan metaforlar benzerlik ve amaç bakımından benzer doğrultuda olduğundan dolayı, kategori içerisinde yer alan metaforların sayıları değişse de her iki grupta da benzer kategoriler oluşmuştur. Lise öğrencilerinden oluşan her iki grupta da “araç” kategorisi belirgin bir farkla en fazla metafor geliştirilen kategori olmuştur. Bu durum lise öğrencilerinde duanın Yaratıcıyla iletişime geçmekte bir araç olarak algılandığını göstermektedir. Ayrıca tekrar eden metaforların haricinde, grup içerisinde geliştirilen

metaforların çoğunluğunun farklı kavramlar olması, öğrencilerin algılarındaki bireysel farklılığı ortaya koymaktadır.

Ortaokul öğrencilerinin dua kavramına dair metafor olarak değerlendirilemeyen bulgularında; sayfa 252’de görüldüğü gibi 1. grupta öğrencilerin dua kavramını “iletişim”, “yalvarmak”, “Allah’la iletişim”, “Allah’la konuşmak”, “Allah’ı anmak” gibi istek ve Allah’la iletişim kurma temelli soyut kavramlar ile ilişkilendirdiği görülmektedir. 2. grupta yer alan öğrenciler ise “dilek” (f:21) kavramının tekrarıyla beraber, “dilek”, “istemek”, “şans”, “Allah’tan istek”, “ferahlık”, “aydınlık”, “şükür” gibi okul kitaplarındaki tanımlardan akıllarında kalan ifadeler, duadan sonra oluşan hisler ve semboller ile ilişkilendirmiştir. Lise öğrencilerinin dua kavramına dair metafor olarak değerlendirilmeyen bulgularından; 3. grupta yer alan öğrencilerin dua kavramını, beklenti duyulan bir durum olması açısından “istek” (f:12), “yalvarmak” (f:8), “yardım” (f:6), oluşturduğu duygudan dolayı “huzur” (f:4), “şükür” (f:3), “umut” (f:3) gibi soyut ifadelerle ilişkilendirdikleri görülmektedir. 4. grupta yer alan öğrenciler algılarını “yalvarma” (f:8), “yardım” (f:8) ve “sığınma” (f:2) gibi tekrar eden, “inanç”, “ibadet”, “umut ışığı”, “ümit”, “huzur”, “rahatlama”, “güven”, “muhtaçlık”, “çaresizlik” gibi dua farklı soyut kavramlarla ifade etmiştir. Dua kavramına dair metafor olarak değerlendirilemeyen bulgularda dikkat çeken nokta, soyut ilişkilendirmelerin geliştirilen metaforlardan sayıca fazla olmasıdır. Yapılan ilişkilendirmeler Allah’la iletişim ve bu iletişimin neticesinde hissedilen duygular üzerinden yapılmıştır. Ancak öğrencilerin bu kadar yaşamlarının içinden gördükleri bir kavramı somut bir şekilde ifade edememeleri, kavrama dair bilgi ya da tecrübe eksikliği sebebiyle özümseyen net bir dua algısının oluşmadığını düşündürmektedir. Ortaokul öğrencilerinin soyut ilişkilendirmelerinden dua kavramını, bir beklenti sonucunda isteğin gerçekleşmesi olarak algıladıklarını, ancak kavrama dair zihinlerinde ilişki kurabilecekleri herhangi bir resim, nesne ya da varlık olmadığı anlaşılmaktadır. Lise öğrencilerinin soyut ifadeleri ise dua kavramını isteklerine ulaşmada aracı görmeleri sebebiyle güzel duygular uyandıran ve Allah’la iletişim yolu olarak algıladıklarını göstermektedir.

5.1.6. Kurban Kavramına İlişkin Bulguların Tartışması

Ortaokul ve lise öğrencilerinin kurban kavramına dair bulgularından, üretilen metaforların dört öğrenci grubunda da “temsil kategorisini” oluşturduğu görülmektedir. Gruplarda öğrencilerin algılarının birleştiği ortak metafor “hayvan” kavramıdır. Ayrıca “bayram” kavramı gruplarda tekrar eden metafor olup 1., 2. ve 4. grupta “temsil kategorisinde” yer almaktadır. Ortaokul öğrencilerinin ürettiği metaforlar her iki grupta da “temsil” ve “fayda sağlama” kategorisini oluşturmuştur. Ayrıca her iki grupta da belirgin bir farkla “temsil” kategorisinin en fazla metafor üretilen kategori olduğu görülmektedir. 1. grupta yer alan metaforlardan “temsil” kategorisinde yer alan “bayram” (f:10), hayvan” (f:7), “inek” (f:5) ve “ölü” (f:3) kavramları tekrar etmektedir. Ayrıca grupta, “et”, “şenlik”, “ziyafet” ve “yemek”, “vergi”, “hediye” ve “kurbağa” gibi farklı metaforlar da yer almaktadır. 2. grupta yer alan metaforlara bakıldığında, kurban kavramıyla ilişkilendirilen tekrar eden metaforların, “temsil” kategorisinden “bayram” (f:10), “hayvan” (f:8), “inek” (f:5), “kan” (f:2) kavramları, “işlev” kategorisinde ise “hediye vermek” (f:2) kavramı olduğu görülmektedir. Lise öğrencilerinden elde edilen bulgulara bakıldığında, üretilen metaforların benzerlik ve amaç bakımından aynı doğrultuda olması sebebiyle “temsil kategorisi” gibi ortak kategoriler oluşturulmuştur. Gruplar içerisinde öğrencilerin zihinlerinde oluşturulan metaforların; 3. grupta “inek” (f:6), “hayvan” (f:3), “et” (f:3) ve “yemek” (f:2) gibi, 4. grupta da “inek” (f:4), “cinayet” (f:3), “hediye” (f:3) ve “hayvan” (f:2), “yemek” (f:2) gibi tekrar eden kavramlar olduğu görülmektedir. Bu ilişkilendirmelerin haricinde 3. grupta “kan”, “dana”, “ziyafet”, “protein” gibi, 4. grupta ise “vakıf”, “Kızılay”, “dana”, “Mastercheff”, “et dürüm” gibi farklı kavramlar da yer almaktadır. Üretilen metaforlardaki bu farklılıklar, öğrencilerin algılarındaki farklılığa işaret etmektedir. Bazı öğrenciler kavramı beslenmeyle ilgili kavramlarla ilişkilendirirken, bazı öğrenciler ise kurban kesilecek hayvana odaklı ilişkilendirmeler yapmıştır. Yine beslenme ile alakalı ilişkilendirme yapan öğrencilerden “yemek” gibi genel ifadelerle yer verildiği gibi, “et dürüm” gibi daha özel anlama da yer verilmiştir. İfadelerdeki bu farklılık anlamın özneliği ile düşüncenin derinliği arasında ilişkinin düşünülmesine sebep olmaktadır. Kurban kavramına dair öğrencilerin ilişkilendirmelerinden sayfa 271’de yer alan grafikte de görüldüğü gibi, 1. ve 2. grupta somut metaforlar yoğunlukta iken, 3. ve 4. grupta soyut ilişkilendirmelerin sayısının daha fazla olduğu görülmektedir.

Ortaokul ve lise öğrencilerinin kurban kavramına dair metaforik ilişkilendirmelerinde, gruplar arasında ortak benzetme yönü üzerinden kategorilerin oluştuğu ve ortak metaforların üretildiği görülmektedir. Ortaokul öğrencilerinden oluşan 1. ve 2. grupta temsil kategorisinde yer alan “hayvan”, “et”, “inek”, “ölü” gibi tekrar eden metaforlar, öğrencilerin kavrama dair ortak benzerlik ilişkisi kurarken, kavramı dini bayram olan kurban bayramı ve bu bayram esnasında yerine getirilen görevler, tecrübe edinilen durumlar ile anlamlandırdıklarını göstermektedir. Ayrıca kurban kavrama dair öğrencilerin geliştirdikleri bu metaforlar hakkında, dini görev ve bayramlardaki geleneklerimizin görünür tezahürü yorumu yapılabilmektedir. Öğrencilerin ürettiği metaforlarda tekrar eden kavramlarla beraber, farklı kavramların da yer alması bireysel algının farklılığına işaret etmektedir. Örneğin fayda sağlama kategorisinde yer alan “yardım kiti” ve “bilet” metaforu iki öğrencinin algı ve tecrübelerinin farklılığıyla zihinlerinde oluşan resmi ifade etmektedir. Öğrenciler bu metaforlar ile kavrama dair algılarını kurbanın ahirette sağlayacağı fayda üzerinden anlamlandırmıştır. Bu sebeple ilişkilendirmede kavrama dair bilginin varlığıyla beraber tecrübenin etkisinden de söz edilebilmektedir. Ortaokul öğrencilerinden oluşan iki grupta da yer alan metaforlardan öğrencilerin büyük çoğunluğunun kurban kavramını, kurban olarak kesilmesi emredilen hayvanlarla, kurban bayramından tecrübe ettikleri durumlarla ve kurban kesmenin ahirette sağlayacağı fayda düşünülerek ilişkilendirme yaptığı görülmektedir. Lise öğrencilerinin kurban kavramıyla ilişkilendirdiği metaforlardan ise kavrama dair genel algılarının, ortaokul öğrencilerinde olduğu gibi kesilen hayvanlarla sembolleşen, kurban bayramında edindikleri tecrübeler ile zihinlerinde şekillenen bir kavram olarak gördüklerini göstermektedir. Ayrıca lise öğrencilerinde ortaokul öğrencilerinden farklı olarak kurbanın toplumsal yardımlaşma ve dayanışmanın yaşanmasına vesile olan, insana ahiret hayatında fayda sağlayacak dini bir tören olarak algıladıkları da anlaşılmaktadır.

Ortaokul öğrencilerinin kurban kavramına dair soyut ilişkilendirmelerinin detaylarına bakıldığında, 1. grupta öğrencilerin kurban kavramını “ölüm” (f:5), “üzüntü”, “canilik”, “fedakârlık”, “paylaşma”, “eşitlik” kavramı; 2. grupta yer alan öğrencilerin de “yardımlaşma” (f:7), “iyilik” (f:5), “zekât” (f:3) gibi kavramlarla ilişkilendirildiği görülmektedir. Lise öğrencilerinin ilişkilendirmelerine bakıldığında; 3. grupta yer alan öğrenciler kurban kavramını “yardımlaşma” (f:6), “paylaşma” (f:3), “adak” (f:4),

“ölüm” (f:2), “sevap” (f:3) gibi tekrar eden soyut kavramlarla ilişkilendirmiştir. Bu kavramların haricinde grupta “bereket”, “emanet”, “bağlılık”, “teşekkür” gibi kavramlara da yer verilmiştir. 4. grupta yer alan öğrenciler ise kavrama dair algılarını “fedakarlık” (f:6), “paylaşma” (f:4) gibi tekrar eden, “ayın”, “sadaka”, “hayır yapma”, “kardeşlik”, “şükür” gibi soyut kavramlar ile ifade etmektedir.

Ortaokul ve lise öğrencilerinin soyut ilişkilendirmelerinden, öğrencilerin kurban bayramında hissettikleri olumlu duygularla beraber, hayvanların kesilmesinden dolayı hissettikleri üzüntü arasında kavramı anlamlandırmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu düşünce kurban kesmenin ibadet yönü hakkında kafa karışıklığı yaşandığı, ayrıca hayvanları kesilirken görmeleri, bu sebeple de zihinlerinde olumsuz yer edinmiş olabileceğini akla getirmektedir. Ortaokul öğrencilerinin kurban kavramına dair soyut ilişkilendirmelerinin detaylarına bakıldığında, 1. ve 2. grupta öğrenciler kurban kavramına dair metafor geliştirmekte zorlandıkları gibi, soyut ilişkilendirme yapmakta da zorlanmışlardır. Bu bulgular öğrencilerin kavrama dair bilginin ve tecrübenin kısıtlılığına işaret etmektedir. Ayrıca bazı öğrencilerin somut işlemler döneminde olup, ilişkilendirmeyi somut kavramlar üzerinden yapamaması, kavrama dair öğrencilere yapılan bilgi aktarımının düzeye göre yapılmadığı gibi nedenleri akla getirmektedir. Bu durum öğrencilerin kavrama dair özümseyen bilgilerinin olmadığını, bu sebeple de bilgilerden yer alan kavramlar ile taklidi düşüncenin ortaya koyulduğunu düşündürmektedir. Kurban kavramına dair metafor olarak değerlendirilemeyen bu soyut ifadeler, ortaokul öğrencilerinin kurbanın yardımlaşma ve dayanışma duygularını pekiştiren, belirli hayvanların ölümüyle ilişkili bir kavram olarak algıladıkları sonucuna ulaştırmaktadır. Lise öğrencilerinin kurban kavramına dair metafor olarak değerlendirilmeyen bulguları öğrencilerin kavrama dair, soyut da olsa bir anlamlandırma çabasına girdiği görülmektedir. İlişkilendirilen soyut kavramlar 3. ve 4. grupta yer alan öğrencilerin soyut kavramlarla ifade ettikleri algıları, ortaokul öğrencilerinin algılarına göre farklılık arz etmektedir. Lise öğrencileri ortaokul öğrencilerine göre kurbanın işlevine yönelik kavramlar ile algılarını ortaya koymuştur.

5.1.7. Namaz Kavramına İlişkin Bulguların Tartışması

Namaz kavramına dair üretilen metaforlara bakıldığında dört grupta da ilişki kurulan ortak bir benzetme yönü bulunamazken, ortaokul ve lise grupları arasında benzer kategorilerin oluştuğu görülmektedir. 1. ve 2. grupta “temsil” ve “araç” kategorileri ortak iken, 3. ve 4. grupta “şekil” ve “güç” kategorileri üretilen metaforların birleştiği ortak kategoriler olmuştur. Ortaokul öğrencileri tarafından üretilen metaforlar iki grupta da değişkenlik göstermektedir. 1. grupta yer alan metaforlara bakıldığında “temsil” kategorisinde yer alan “cami” (f:4), “görev” kategorisinde yer alan “ödev” (f:2) kavramları tekrar eden ve dikkat çeken metaforlardandır. Ayrıca bu metaforların haricinde öğrencilerin namaz kavramını “hoca”, “Kuran-ı Kerim”, “anahtar”, “çağrı” gibi kavramlarla ilişkilendirdiği de görülmektedir. 2. grupta yer alan metaforlardan namaz kavramıyla ilişkilendirilen kavramlar içerisinde tekrar eden metaforların “güç” kategorisinde “direk” (f:6), “araç” kategorisinde “anahtar” (f:3) ve “yol” (f:2) kavramları olduğu görülmektedir. Tekrar eden bu kavramların haricinde “temsil” kategorisinde “anne ve baba”, “araç” kategorisinde “asansör”, “seccade”, “kıble”, “güç” kategorisinde de “ağaç kökü” ve “aile büyükleri” metaforları üretilmiştir. Lise öğrencilerinin zihinlerinde oluşturulan metaforlara bakıldığında ise; 3. grupta tekrar eden otorite kaynaklı “sınav” (f:3) ve “ders çalışma” (f:2), bedensel hareketlerden dolayı “spor yapmak” (f:4) kavramlarının olduğu görülmektedir. Ayrıca rahatlama aracı olarak “psikiyatrist”, “su” ve “gül” kavramı da grupta yer alan metaforlardandır. 4. grupta yer alan öğrenciler de namazı fiziksel hareket benzerliği sebebiyle “spor yapmak” (f:9) ve “yoga” (f:2), yol gösterici olarak “pusula” (f:2), sorumluluk olarak “ödev” (f:2), güç olarak ise “direk” (f:2) kavramlarla ilişkilendirmiştir. Grup içerisinde namaz kavramıyla ilişkilendirilen ve tekrar eden metaforlar bu şekildedir. 4. gruptaki öğrencilerin ürettiği diğer metaforlar ise “yemek”, “güneş”, “ampul”, “kemik” ve “şarj aleti” gibi kavramlardır.

Ortaokul ve lise öğrencilerinin ürettiği metaforlar incelendiğinde gruplarda farklı benzetme yönü üzerinden ilişkilendirmelerin yapıldığı görülmüştür. Bu sebeple de farklı kavramsal kategoriler oluşturulmuştur. Gruplara göre farklılık gösteren kategoriler, öğrencilerin algılarının gelişim dönemlerine göre değişiklik gösterdiğine işaret etmektedir. Öğrenciler ortaokulda namazı “cami”, “imam” ya da “eşarp” gibi ibadetin ifasında gördükleri kavramlarla ilişkilendirirken, lise öğrencilerinde algı, görev-sorumluluk bağlamı üzerine odaklanmış ve namazın şekli yerine getirilmesini

gerekli gördükleri sorumluluklardan hareketle oluşmuştur. Bu da göstermektedir ki öğrencilerin yaşları ilerledikçe namaza dair bilginin arttığı, bu sebeple de algılarının namazın şekli ve içeriğine doğru yöneldiğini göstermektedir. Ortaokul öğrencilerinden oluşan 1. ve 2. grupta yer alan metaforlara bir bütün olarak bakıldığında, öğrencilerin büyük çoğunluğu tarafından namaz kavramının bir sorumluluk olarak görüldüğü, namaz kılınan yer ve kullanılan araç gibi tecrübe ettikleri kavramlar üzerinden algılandığı anlaşılmaktadır. 3. ve 4. grupta üretilen metaforlar öğrencilerinin algılarının gelişim süreci ilerledikçe sembolik anlamdan, işlev ve şeklen benzeme yönüne doğru değiştiğini göstermektedir. Ayrıca öğrencilerin “ödev” ve “ders çalışma” gibi metaforlarla kavramın sorumluluk boyutunu da dikkate almaya başlamıştır. Kavrama dair bilgileri ve tecrübeleri zenginleşen öğrenciler, kavramı farklı yönleriyle de algılamaları sebebiyle, ortaokul öğrencilerine göre metafor üretirken farklı kavramlardan yararlanmışlardır. Lise öğrencilerinin namaz kavramıyla ilişkilendirdiği metaforlara bir bütün olarak bakıldığında, kavrama dair algılarının fiziksel hareketler ile bütünleşen, insanı doğruya ulaştıran ve hayat için gerekli bir sorumluluk olarak gördükleri anlaşılmaktadır.

Ortaokul öğrencilerinin namaz kavramına dair metafor olarak değerlendirilmeyen bulgularında, 1. grupta öğrencilerin namaz kavramını üst başlığı olan “ibadet” (14) kavramıyla kurdukları ilişkinin yoğunluğu görülmektedir. Ayrıca “dua” (7) kavramı da tekrar eden diğer soyut ifade olarak yer almaktadır. Diğer kavramlara bakıldığında “Allah’a teşekkür”, “Allah’a kavuşma”, “Allah’ın karşısına çıkma”, “din” ve “iman” kavramları ile beraber “sevap”, “adet”, “ahlak” ve “iyilik” gibi soyut kavramlarla ilişki kurulduğu görülmektedir. 2. grupta yer alan ilişkilendirmeler “ibadet” (f:11), “yaklaşmak” (f:6), “teşekkür” (f:3), “huzur” (f:3) ve “şükür” (f:2) kavramının tekrarı ile “din”, “ahiret”, “sünnet”, “inanç”, “dua”, “kanun”, “mutluluk”, “doğruluk”, “iyilik”, “dürüstlük”, “saygı” gibi farklı soyut ifadelerle yapılmıştır. 3. grupta yer alan öğrencilerin namaz kavramını “temizlik” (f:7), “kulluk” (f:6), “ibadet” (f:5), “huzur” (f:10), “şükür” (f:3), “sabır” (f:3), “sığınma”, “sınama”, “bağ kurma”, “cennete bilet”, “zekât”, “konuşma”, “Allah’a yaklaşma” gibi soyut kavramlarla ilişkilendirdikleri görülmektedir. 4. grupta yer alan öğrencilerin ilişkilendirmelerinde ise, “iletişim” (f:4), “ibadet” (f:5) gibi tekrar eden, “disiplin”, “zorunluluk”, “boyun eğmek”, “ritüel”,

“Allah’la iletişim”, “miraç”, “cennet”, “aşk”, “huzur”, “temizleme”, “dua” ve “terapi” gibi şahsi tecrübelerden üretilen soyut kavramlar ile karşılaşılmaktadır.

Namaz kavramına dair üretilen metaforların da yer aldığı sayfa 63’te yer alan grafikte görüldüğü gibi, namaz kavramının araştırmanın diğer kavramlarına oranla öğrenciler tarafından metafor geliştirmekte zorlandıkları kavramlardan biri olduğu görülmektedir. Metafor geliştirmekte zorlanan öğrenciler zihinlerindeki namaza dair algıyı soyut ifadeler ile ilişkilendirmiştir. Bu durum öğrencilerin gerek derslerde, gerekse günlük yaşantılarda sıklıkla tecrübe ettikleri bilinen namaz kavramına dair anlamlandırılan bilgilerinin olmadığını, var olan bilgiyle de zihinlerinde bir yapı oluşturmakta zorlandıklarını göstermektedir. Öğrenciler kavramı ilişkilendirirken Allah’la kurulan iletişim, manevi ve psikolojik anlamda hissedilen olumlu duygulardan yararlanmışlardır. Ortaokul öğrencilerinin “mutluluk”, “doğruluk”, “sığınma”, “bağ kurma”, “şükür” gibi kavramlar ile kurduğu ilişki, öğrencilerin namaz kavramına dair manevi anlamda ruhu rahatlatan, Yaratıcıyla kurulan iletişime işaret eden algılarının olduğunu göstermektedir. Ortaokul öğrencilerinin namaz kavramına dair metafor olarak değerlendirilemeyen bulgularına bir bütün olarak bakıldığında, öğrencilerin kavramı manevi anlamda huzur ve mutluluk kaynağı olan, kişinin Allah’la iletişim kurarak aralarında bağ kurduğu bir ibadet olarak algıladıkları görülmektedir. Kavrama dair edinilen bilginin neticesinde “ritüel”, “boyun eğmek”, “temizlenme”, “terapi” gibi diğer gruplara göre farklılık gösteren kavramların yer alması, namazın şeklinden ziyade işlevine yönelik ilişkilendirmeler yapıldığını göstermektedir. Lise öğrencilerinin kavrama dair soyut ilişkilendirmelerine bir bütün olarak bakıldığında, öğrencilerin namaz kavramını insanı temizleyerek huzur veren, Allah ile iletişime geçiren zorunlu bir boyun eğiş olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Ayrıca 1. gruptaki öğrenciler tarafından namazın temsil yönü üzerine olan algı, gelişim dönemlerine göre gelişme kaydederek 4. grupta içsel huzur ve Yaratıcıyla iletişimi sağlayan bir araç formuna ulaşmıştır.

5.1.8. Oruç Kavramına İlişkin Bulguların Tartışması

Oruç kavramına dair üretilen metaforlar incelendiğinde araştırmanın diğer kavramlarına oranla daha az metafor üretildiği gözlemlenmiştir. Gruplarda oluşturulan

kategorilere bakıldığında, tüm gruplarda yer alan ortak bir kategori olmayıp, 1., 3., ve 4. grupta araç kategorisi oluşturulmuştur. Ortaokul öğrencilerinden elde bulgular incelendiğinde, lise öğrencilerine göre daha az sayıda metafor üretildiği görülmektedir. 1. grupta yer alan metaforları “temsil” kategorisinde yer alan “yemek” (f:2), “ramazan ayı” ve “hurma”, “zorluk” kategorisinde yer alan “sınav”, “çöl” ve zorlu yol”, “araç” kategorisinde yer alan “aç insanlar” ve “fakir insanlar” kavramları oluşturmaktadır. 2. grupta yer alan öğrenciler kavrama dair “ihtiyaç” kategorisinde “deve” (f:4), “araba”, “bitki”, “temsil” kategorisinde “annem”, “Hz. Eyüb”, “kural” kategorisinde “okul”, “tabu oyunu”, “kamçı”, “test”, “yoksullar” gibi farklı benzetme yönü olan kavramlardan oluşan metaforları üretmiştir. 3. grupta yer alan öğrenciler oruç kavramını “fakir insanlar”, “Afrika”, “su”, “para” ve “alarmlı saat” kavramları ile ilişkilendirirken, 4. grupta yer alan öğrenciler ise kavramı “sınav” (f:3), “Afrika” (f:3), “sokak çocukları” (f:2), “ada”, “Survivor”, “benzinsiz araba”, “işkence”, “çorba”, “Hz. Eyüb”, “Sofiana Feghouli” gibi metaforlarla ilişkilendirmiştir.

Ortaokul ve lise öğrencilerinin oruç kavramına dair ürettikleri metaforlar incelendiğinde ilk dikkat çeken olarak kavrama dair üretilen metaforların azlığıdır. 1. grupta “yemek”, “ramazan ayı”, “hurma” gibi metaforların üretilmesi, öğrencilerin algılarına kavramın görünen boyutundan şekil bulduğunu göstermektedir. 2. grupta “Hz. Eyüb”, “tabu”, “bitki”, “kamçı” gibi farklı benzetme yönleri üzerinden üretilen metaforlar, öğrencilerin kavrama dair algılarında çoğalan tecrübe ve bilgilerinin yansımaları olarak yorumlanmaktadır. Üretilen metaforlar neticesinde ortaokul öğrencilerinden oluşan her iki grupta da oruç kavramına dair genel algının, aç kalınması sebebiyle yemekle, açlık süresinde yaşanan zorluklarla empati kurmayı sağlayan kavramlar üzerinden oluştuğu görülmektedir. Öğrencilerin yaşlarına göre gelişim dönemleri değişse de 9. ve 10. sınıflardan oluşan 3. grupta da az sayıda metafor üretilmiştir. Öğrenciler kavrama dair algılarını somut kavramlarla ilişkilendirerek metafor üretememiş, algılarını soyut ifadeler ile ortaya koymuştur. Somut işlemler döneminden soyut işlemlere geçişte ara dönemde görülebilecek bu öğrencilerin, kavramın anlamını özümseyebilmeleri adına, somut tecrübeler ile ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Ancak görülmektedir ki bazı öğrenciler tarafından kavrama dair bir anlamlandırma gerçekleşmemiştir. 4. grupta üretilen metaforlar incelendiğinde öğrenciler kavramlar arası ilişki kurarken orucun zorluğu, işlevi ve sembol olarak

gördükleri kavramlardan hareketle benzetmeler yapıldığı görülmektedir. Televizyonda yayınlanan Survivor yarışması ve futbolcu “Sofiana Feghouli” ile yapılan ilişkilendirmeler ise öğrencilerin kavramları ilişkilendirirken sadece bilgiye bağlı kalmayıp, günlük hayatta kullanılan teknolojik araçlarından da faydalandıklarına işaret etmektedir. Lise öğrencilerinin oruç kavramıyla ilişkilendirdiği metaforlara bir bütün olarak bakıldığında kavrama dair algılarının açlık ile sembolleşen durumlar, sabrı ile bilinen insanlar ve yaşadıkları zorluklar sebebiyle empati kurulan insanlar üzerinden şekillendiğini göstermektedir.

Ortaokul öğrencileri tarafından oruç kavramıyla ilişkilendirip soyut olması sebebiyle metafor olarak değerlendirilemeyen bulgulara bakıldığında 1. grupta yer alan öğrencilerin oruç kavramını “sabır” (f:10), “sevap” (f:5), “açlık”, “susuzluk”, “empati”, “ağzı bağlamak”, “fakirlik”, “ibadet”, “vahşi hayat”, “bereket” gibi soyut kavramlarla ilişkilendirdikleri görülmektedir. Kavrama dair algılar çeşitlik arz etmekte olup, yoğunluk orucun zorluğu üzerine olmuştur. 2. grupta yer alan öğrencilerin metafor olarak değerlendirilemeyen ilişkilendirmelerde “empati” (27) ve “sabır” (19) kavramlarının tekrarı dikkat çekmektedir. Ayrıca bu kavramların haricinde öğrencilerin ilişki kurdukları “anlayış”, “irade”, “temizlik”, “eşitlik”, “şükür” ve “açlık”, “ramazan ayı” gibi soyut kavramların da yer almaktadır. Lise öğrencilerinin kavrama dair soyut ifadelerden, 3. grupta öğrencilerin oruç kavramını “empati” (44), “anlayış”, “birlik”, “sabır” (10), “şükür” (4), “ramazan” (2), “irade”, “nefsi terbiye” (8), “açlık” (4), “sağlık” ve “temizlik” gibi soyut kavramlarla ilişkilendirdiği görülmektedir. Öğrencilerin oruç kavramıyla ilişkilendirdikleri bu ifadeler grupta kavramın fayda yönüne odaklı bir algı olduğunu göstermektedir. 4. grupta yer alan öğrencilerin düşünceleriyle şekillenen kavramlara bakıldığında ise “sabır” (21), “irade” (4), “empati” (14), “açlık” (7) ve “nefsi terbiye” (3) gibi tekrar eden, “arınma”, “terapi”, “vazgeçmek”, “ibadet” ve “temizlenme” gibi şahsi tecrübelerden üretilen soyut kavramlar da karşımıza çıkmaktadır.

Öğrencilerin kavramı ilişkilendirdikleri soyut kavramlara bakıldığında, öğrencilerin genel algılarının empati kavramı üzerinde birleştiği görülmektedir. Ayrıca kavramı tanımsal bilgiler ile açıklayanlar da azımsanmayacak sayıdadır. Oruç kavramına dair soyut ilişkilendirmeler göstermektedir ki, öğrencilere göre oruç genel anlamda bir

empati aracıdır. Ancak bunu bazı öğrenciler somut kavramlar ile ilişkilendirmişken, çoğu öğrencimiz bu ilişkiyi kuramamıştır. Oruç kavramına dair metafor olarak değerlendirilemeyen soyut ifadelerden, ortaokul öğrencilerin kavramın gerçekleştirilmesindeki zorluğa odaklandıkları gözlemlenmiştir. Ayrıca fakirleri anlamak amacıyla aç kaldıkları, sabır gerektiren, kuralları olan açlık ve susuzluk hali olarak algıladıkları anlaşılmaktadır. Lise öğrencileri tarafından oruç kavramıyla ilişkilendirilen soyut kavramlardan öğrencilerin kavrama dair genel algılarının, sabır ve iradenin ürünü olup, aç olan insanları anlamaları için empati yapmalarını sağlayan bir araç olduğu anlaşılmaktadır. Bazı öğrencilerin ilişkilendirmelerde ise kavramı bireyi maddi ve manevi anlamda temizleyen bir ibadet olarak algıladıkları görülmektedir. Yapılan ilişkilendirmeler oruç kavramına dair soyut ifadelerle ortaya koyulan algınının, ortaokul öğrencilerinde daha yüzeysel bir algı ve empati aracı formundayken, lise öğrencilerinde daha derin bir anlama yani ruhu arındıran, rahatlatan bir araç algısına doğru değişim gösterdiğini göstermektedir. Bu durum ergenlik dönemindeki öğrencilerin kavrama dair algılarından dini olgunlaşmanın gerçekleşmeye başladığına işaret etmektedir.

5.1.9. Zekât Kavramına İlişkin Bulguların Tartışması

Öğrenciler tarafından zekât kavramıyla ilişkilendirilen metaforlar incelendiğinde, dört öğrenci grubunda da araç kategorisinin oluşturduğu görülmektedir. Bu kategoride öğrenciler zekât ibadetinin gerçekleşmesine araç olarak gördükleri kavramlara yer vermiştir. Dört öğrenci grubunda da yer alan bu kategoride öğrencilerin ürettiği tek ortak metafor olan para kavramı yer almıştır. Ortaokul öğrencileri tarafından üretilen metaforlar, her iki grupta da ortak “araç” kategorisini oluşturmuştur. 1. grupta yer alan öğrenciler araç kategorisinde “para” (f:8), “borç”, “etki” kategorisine yer alan “bağış yapma” (f:2) ve “hediye” metaforlarını üretmiştir. 2. grupta yer alan metaforlara bakıldığında zekât kavramının öğrenciler tarafından, “araç” kategorisinde “para” (f:7), “borç” (f:3), “eşya”, “buğday”, “mal”; “etki” kategorisinde “hayır kurumu”, “doktor” ve “çiçek” kavramları ile ilişkilendirildiği görülmektedir. 3. grupta yer alan öğrenciler kavrama dair sadece 14 metafor üretilmiş olup bunlar; “para” (f:6), “alışveriş yapmak” (f:2), “yoksulları doyurmak” (f:2), “terazi”, “vergi”, “amca” ve “borç” metaforlarıdır. 4. grupta yer alan öğrencilerin ürettiği metaforlar ise “bağış”, “kredi kartı”,

“Fenerbahçe”, “vergi”, “hediye”, “temizlik”, “ihtiyaç kutusu”, “para” (f:2), “altın”, “çocuğun tebessümü” ve “zengin” kavramlarından oluşmaktadır.

Ortaokul ve lise öğrencilerinin zekât kavramına dair ilişkilendirmelerinde birkaç nokta dikkat çekmektedir. Kavrama dair ilişkilendirmelerde ilk dikkat çeken nokta dört gelişim grubunda da “para” metaforunun yer almasıdır. Zekat ibadetinin mali bir ibadet olup, para ile yerine getirilmesi tüm gruplarda kalıplaşmış bir metafor oluşmasına sebep olmuştur. Bununla beraber öğrencilerin büyük bir kısmının kavrama dair metafor geliştirememesi göze çarpmaktadır. Kavrama dair ilişkilendirmelerin yer aldığı sayfa 271’de yer alan grafikte görüldüğü gibi kavrama dair benzetmeler, soyut ifadelerle yapılmıştır. Ortaokul öğrencileri tarafından üretilen metaforlardan, her iki grupta da ortak “araç” kategorisinin oluşması öğrencilerin zihninde orucun bir köprü vazifesi gördüğünü düşündürmektedir. 1. grupta üretilen metaforlara bakıldığında “para”, “bağış” ve “hediye” metaforlarının yer alması, öğrencilerin ilişki kurdukları az sayıdaki metaforun kavrama dair yüzeysel bir algının ürünü olduğunu göstermektedir. 2. grupta üretilen metaforlar ise 1. gruba göre çeşitlilik arz etmekle beraber, benzer bir algı üzerine şekillenmiştir. Ortaokul öğrencilerinden oluşan iki grupta da yer alan metaforlardan öğrencilerinin büyük çoğunluğunun, kavrama dair metafor olarak değerlendirilebilecek ilişkiyi kurmakta zorlandıkları görülmektedir. Kavramla kurulan ilişkiler ise zihinlerinde zekat olarak verilen mallar ya da mal ve para üzerinden yapılan aktarım olarak algılandığını göstermektedir. 3. grupta yer alan lise öğrencilerinin ürettiği metaforlar sınırlı olsa da, 4. grupta yer alan öğrencilerin diğerlerine göre günlük yaşamın içinden metaforlardan yararlandıkları görülmektedir. Lise öğrencilerinin zekât kavramıyla ilişkilendirdiği metaforlardan kavrama dair algılarının, maddiyatla ilişkilendirdikleri ve insanları mutlu eden bir eylem olarak gördükleri anlaşılmaktadır.

Ortaokul öğrencilerinin zekat kavramına dair metafor olarak değerlendirilemeyen bulgularına detaylı bir şekilde bakıldığında, bulgular başlığı sayfa 258’de görüldüğü gibi, 1. grupta yer alan öğrencilerin zekat kavramı “yardımseverlik” (f:14) kavramı ile beraber “ibadet”, “namaz”, “zengin” gibi soyut ifadelerle ilişkilendirmeye çalıştıkları görülmektedir. 2. grupta yer alan öğrenciler tarafından metafor olarak değerlendirilmeyen ifadeler de ise 1. grupta olduğu gibi “yardımlaşma” (f:24),

“paylaşma” (f:4), “fitre” (f:3) ve “sadaka” gibi kavramlarla ilişki kurulmakla beraber, tanımsal bilgilerle de ilişkilendirilmiş “paylaşmak” (f:3), “ihtiyaç” (f:2) ve “yoksulluk” gibi soyut kavramlara yer verilmiştir. Lise öğrencilerinin zekat kavramına dair metafor olarak değerlendirilmeyen bulgularından; 3. grupta öğrencilerin zekat kavramını “yardımlaşma” (f:25), “paylaşma” (f:8), “dayanışma”, “kardeşlik”, “birlik”, “sadaka” (3), “alışveriş”, “bedel”, “yoksulları doyurma”, “bedel” ve “dağıtmak” gibi soyut ifadelerle ilişkilendirdikleri görülmektedir. 4. grupta yer alan öğrencilerin düşünceleriyle şekillenen kavramlara bakıldığında ise “yardımseverlik” (f:20), “paylaşma” (f:6) ve “dayanışma” (f:3) gibi tekrar eden, “fedakarlık”, “dini görev”, “zenginlik”, “bedel” ve “matematik” gibi farklı şahsi tecrübelerden üretilen soyut kavramlar ile karşılaşılmaktadır.

Öğrencilerin zekât kavramıyla ilişkilendirdiği soyut ifadeler gruplar arasında benzerlik göstermekte olup, bu benzerlikler yardımlaşmaya neden olan hisler ile parayla yapılan diğer ibadetler üzerinden yapılmıştır. Ayrıca kavrama dair üretilen metafor sayısının az olup öğrencilerin kavramı ifade ederken tanımsal bilgileri kullandığı görülmüştür. Bu durum kavranma dair özümseyen bir algının oluşmayıp, taklidi düşüncenin hakim olduğunu düşünmemize sebep olmaktadır. Kavrama dair elde edilen soyut bulgulara bir bütün olarak bakıldığında ortaokul öğrencilerinin oruç kavramını toplumsal bağları güçlendiren, yardımlaşma ve dayanışma odaklı duygular üzerinden algıladığı görülmektedir. Kavramın görev olarak algılanması mal ile yapılan diğer ibadetlerle ilişkilendirilmesine sebep olmuştur. Oruç kavramıyla ilişkilendirilen soyut ifadeler lise öğrencilerinde de benzerlik göstermiştir. Kavramla kurulan bu ilişkilendirmeler bazı öğrencilerin soyut-somut ilişkisi kurmakta zorlanmalarıyla beraber, yeni kavram üretme noktasında da sıkıntı çektiklerine işaret etmektedir. Lise öğrencilerinin zekât kavramıyla ilişkilendirilen algılarına bir bütün olarak bakıldığında, ortaokul öğrencilerinde olduğu gibi yardımseverlik ile paylaşmak değerleri üzerine kurulu, maddi yaptırımlarının olduğu ve zenginlikle ilişkili bir ibadet olarak gördükleri anlaşılmaktadır.

5.1.10. Adalet Kavramına İlişkin Bulguların Tartışması

Adalet kavramına dair bulgular incelendiğinde, dört öğrenci grubunda da kavramlara sembolik anlamlar atfedilmesi sebebiyle temsil kategorisinin oluştuğu görülmektedir. Kategorilerde yer alan metaforlar gruplara göre değişiklik göstermekte olup, dört öğrenci grubunda da “terazi” ve “anne” metaforu üretilmiştir. Tekrar eden metaforların yer aldığı kategorilere bakıldığında, “terazi” kavramı öğrenciler tarafından 1., 2. ve 3. grupta “denge unsuru”, 4. grupta ise “eşitlik” kategorisinde, “anne” metaforu ise dört öğrenci grubunda da temsil kategorisinde yer almaktadır. Ortaokul öğrencilerinin adalet kavramına ilişkin bulgularından, üretilen metaforların iki grupta da farklı kategoriler altında toplandıkları görülmektedir. 1. grupta yer alan metaforlar “temsil”, “hak-eşitlik” ve farklı ilişkilendirmelerin yer aldığı “farklı kavramlar” kategorisi altında toplanmaktadır. Oluşturulan metaforlara bakıldığında “terazi” (f:17) kavramıyla, grupta yer alan öğrencilerin büyük kısmı tarafından görüş birliğine varılan bir ilişkilendirme olduğu görülmektedir. Ayrıca 1. grupta “terazi” kavramının haricinde “peygamber”, “annem”, “ablam”, “insan”, “mahkeme” ve “tartı” metaforları da yer almaktadır. 2. grupta yer alan öğrenciler adalet kavramına dair; “denge” kategorisinde “terazi” (f:31) ve “kırık sandalye”, “güç” kategorisinde “temel” ve “tahterevallı”, “temsil” kategorisinde “peygamber”, “Hz. Ömer”, “annem-babam”, “insan” ve “savcı”, “otorite” kategorisinde “mahkeme”, “değişken” kategorisinde ise “insan” ve “evcil hayvan” metaforlarını üretmiştir. Lise öğrencilerinin adalet kavramına dair bulgularından; 3. grupta öğrencilerin adalet kavramına ilişkin oluşturdukları metaforların “hak-eşitlik”, “temsil”, “uygulamada eksiklik” ve “değişken” kategorileri altında toplandıkları görülmüştür. Kategorilerde yer alan metaforlara bakıldığında “terazi” (f:4), “kutup ayısı” (f:4), “saat” (f:4), “mahkeme”, “açık arttırma”, “para”, “Türkiye”, “Hz. Ömer” ve “saray” gibi kavramları yer almaktadır. 4. grupta ise; hak-eşitliği sağlaması sebebiyle “terazi” (f:26), “cetvel”, “otomat”, “kitap” ve “köprü”, adalet ile sembolleşmeleri sebebiyle “anne”, “adliye”, “imamın sözü” ve “beyazın içindeki siyah”, duruma göre değiştiği düşüncesiyle “bedelli askerlik”, “Euro” ve “altın”, adaletin önemini ifade etmek açısından “temel” ve “saraya”, ulaşılmaz bir kavram olduğu düşüncesiyle “karadelik” ve “uzaylıya”, uygulanırken eksik olmasına sebep olan “para” metaforlarına yer verilmiştir.

Ortaokul ve lise öğrencilerinin adalet kavramına dair ürettikleri metaforlar incelendiğinde gruplarda ortak benzetme yönleri kullanılarak üretilen metaforlar, aynı

kavramsal kategorilerin oluşmasına sebep olmuştur. Üretilen metaforlar benzetme yönleri bakımından ortaklık teşkil etmekle beraber, gruplarda metafor olarak üretilen ortak kavramlar da yer almaktadır. “Terazi” ve “anne” kavramı öğrenci gruplarında üretilen ortak metaforlardır. Dört gelişim döneminde de öğrencilerin algılarında şekillenen bu kavramların tüm gruplarda yer almasına sebep olarak, “terazi” metaforunun kültürde adalete dair sembolik bir anlam taşıması, “anne” metaforunun ise iş ve oluşların kişiler ile hatırlanıp annelerin çocukların hayatındaki en önemli rol model olmaları gösterilebilmektedir. Ayrıca bu durum öğrencilerin kavrama dair algılarının erken yaşlarda başlayıp, gelişim dönemleri sürecinde devam ettiğine işaret etmektedir. “Terazi” metaforunun öğrenci gruplarında farklı kategorilerde yer alması, öğrenciler tarafından kavrama farklı açılardan bakıldığını göstermektedir. Tüm gruplarda tekrar eden “anne” metaforu ise öğrencilerin kavramın gerçekleşmesi hususunda annelerinin rol modelleri olarak gördüklerini düşündürmektedir. Ortaokul öğrencilerinin adalet kavramıyla ilişkilendirdikleri metaforlar iki grupta da farklı kategoriler altında toplanmıştır. 1.grupta üretilen metaforlardan incelendiğinde, öğrencilerin metafor üretirken kavrama dair anlamdan ziyade görünenden sembol ve örneklerden yararlandığını görülmektedir. 2. grupta üretilen metaforlarda da temsil yönüyle beraber adaletin temsil ve dengeyi sağlama yönünden ilişkilendirmeler yapılmıştır. Ortaokul öğrencilerinden oluşan iki grupta da yer alan metaforlara ve bu metaforların sayılarına bir bütün olarak bakıldığında, öğrencilerin büyük çoğunluğunun adalet ile kavramsal ilişkiyi terazi kavramı üzerinden kurduğu görülmektedir. Ancak öğrenciler terazi kavramını tecrübeleri neticesinde anlamlandırmış, bazı öğrenciler teraziye eşitliği sağlama aracı olarak yorumlarken, bazı öğrenciler ise hak ettiğini vermeye araç olarak yorumlamıştır. Ayrıca öğrencilerin adalet kavramını adaletli buldukları ve model aldığı kişiler ile ilişkilendirerek, adaleti sağlayan kurumsal güçleri metafor olarak üretmiştir. Bu durum ortaokul öğrencilerinin adalet algılarının anlamla sınırlı bir ilişki kurduğunu, görünenden hareketle zihinde kendine yer bulan bir kavram olduğunu göstermektedir.

Çocukların adalet kavramına ilişkin algılarının kıyaslanabilmesi için yapılan literatür taramasında rastlanan tek çalışma, Şimşek (2014) tarafından yapılan “5-6 Yaş Çocukların Dini Kavramları Algılama Düzeyleri” isimli çalışmadır. Araştırmada öğrencilere haksızlık ve adalet kavramıyla ilgili sorular bir arada sorulmuş,

öğrencilerin çoğunluğu haksızlığın ne olduğuna dair yorumlarda bulunurken, adaletin ne demek olduğuna dair bir fikir beyan edememiştir. Görüş beyan eden öğrencilerde ise kavrama dair müstakil bir bilgiden ziyade haksızlık yapmamak gibi bilgi sahibi olunan kavramlar arasında kurulan bir ilişkiyle oluşan algının varlığından söz edilebilmektedir (Şimşek, 2014). Bu durum adalet kavramının işlem öncesi dönemindeki çocuklar tarafından algılanmakta zorlanılan, dolayısıyla da temellerinin somut işlemler döneminde atılan bir kavram olduğunun düşünülmesine sebep olmaktadır. Ancak bu konuda geçerli bir kanıya varılabilmesi için daha kapsamlı bir çalışma yapılarak, çocukların zihninde ahlaki kavramların temelini atıldığı dönemler incelenmelidir.

Lise öğrencilerinin ürettikleri metaforlara bakıldığında ilk dikkat çeken nokta, üretilen metaforların ortaokul öğrencilerinin ürettikleri metaforlara oranla daha fazla olmasıdır. Ayrıca 3. grupta üretilen metaforlar, 9. ve 10. sınıf öğrencilerinin ortaokul öğrencilere göre daha üretken olup, kavrama dair çok yönlü düşüncenin başladığını göstermektedir. Örneğin “kutup ayısı” metaforu olmayan adaleti temsil etmesi açısından bunlardan biridir. Öğrenci bu metaforu üretirken Türkiye’de olmayan varlıkları düşünmüş, ülkede adaletin olmadığı düşüncesini bu metafor ile ifade etmiştir. Yine adaletin para ile sağlandığını düşünen bir öğrencinin zihninde kavramın para ile şekillenmesi sebebiyle “para” metaforunun üretilmesi de kavrama çok yönlü bakışın örneklerindendir. Lise öğrencilerinin kavrama dair ilişkilendirmelerinden öğrencilerin adaletle yalnız görünen boyutuna bakmayıp, işlev ve gerçekleşme yönü üzerinden şekillenen bir algılarının olduğunu göstermektedir. Ayrıca öğrencilerde tecrübeler neticesinde oluştuğu düşünülen gerçekleşmeyen adalet algısı ürettikleri metaforlardan da anlaşılmaktadır. Bu durum kavrama dair algının oluşumunda tecrübe farklılığının, anlamlandırma süreciyle paralel ilerlediğini göstermektedir.

Ortaokul ve lise öğrencilerinden oluşan dört öğrenci grubunda da adalet kavramı soyut kavramlarla ilişkilendirilmiştir. 1. grupta yer alan öğrencilerin adalet kavramını “eşitlik” (f:12), “özgürlük” (f:4), “doğruluk” (f:4), “saygı”, “haksızlık”, “dürüstlük”, “kural” (f:4), “hukuk” (f:3), “hak” (f:2), “demokrasi”, “kanun”, “hesap”, “TBMM”, “İslam” ve “devlet” gibi soyut kavramlar ile ilişkilendirdiği görülmektedir. 2. grupta yer alan öğrenciler tarafından metafor olarak değerlendirilmeyen soyut ifadelerin

“hak” (f:4), “hukuk” (f:3), “fitre” (f:3), “yaşam”, “mizan”, “eşitlik”, “hak yememek”, “ölçülü olma” “din”, “halkçılık ilkesi”, “barış” kavramları olduğu görülmektedir. Lise öğrencilerinin adalet kavramına dair metafor olarak değerlendirilemeyen bulgularda; 3. grupta yer alan öğrencilerin ilişkilendirmelerinde “eşitlik” (f:16), “doğruluk” (f:2), “güven” (f:2), “irade”, “vicdan”, “boşluk”, “hiçlik”, “yokluk”, “eksiklik”, “din”, “kul hakkı”, “hak”, “düzen”, “kural”; 4. grupta ise “eşitlik” (f:9), “huzur”, “umut”, “kardeşlik”, “paylaşma”, “dayanışma”, “boşluk”, “ulaşılmazlık”, “imkansızlık”, “hiçlik”, “rüya”, “Ütopya”, “Allah”, “şeriat”, “ibadet”, “komünizm”, “hak”, “hukuk”, “zirve”, “zenginlik”, “matematik” ve “temel ihtiyaçlar” gibi farklı şahsi tecrübelerle ilişkilendirilen soyut kavramlar ile karşılaşmaktadır.

Öğrencilerin adalet kavramını benzettikleri soyut kavramların yoğunluğu, toplumsal ahlaki değerler-kurallar ve kural koyucu soyut ifadeler üzerine olmuştur. Adalet kavramına dair bulgularda dikkat çeken nokta, adaletin eşitlik olarak algılanmasıdır. Öğrenciler tarafından çağrışımsal yakınlık bulunan bu iki kavram arasında kurduğu ilişkinin, yanlış anlaşılmalara sebep olduğu görülmektedir. En basit ifadeyle “hak sahibine hakkını vermek” olarak tanımlanan adaletin bazı öğrenciler tarafından “ayrım yapmamak” olarak algılanarak eşitlik kavramıyla ilişkilendirmesi, bu yanlış anlamlandırmaya kanıt olarak gösterilebilmektedir. 1. grupta yer alan öğrencilerin soyut ilişkilendirmelerinin, ürettikleri metaforlara oranla daha çeşitli olduğu görülmektedir. Öğrenciler kavrama dair algılarını adalet ile sağlanan olgular ve adaletle ilgili hukuki terimlerle ortaya koymuştur. 2. grupta yer alan öğrenciler az sayıda soyut ilişkilendirme yapmıştır. Yapılan ilişkilendirmeler içerisinde yer alan “halkçılık ilkesi” kavramı, öğrencilerin kavramları algımlarken öğrendikleri diğer bilgilerden de faydalandıklarını göstermektedir. Öğrencilerin 8. sınıf ‘İnkılap Tarihi’ dersinde öğrendikleri kavramla adaleti içerisinde barındıran anlamı olması sebebiyle ilişkilendirdikleri düşünülmektedir. Bu durum kavramların anlamlandırılmasında dersler arası etkiye örnek olmaktadır. 3. ve 4. grupta yapılan ilişkilendirilmelerde üretilen metaforların çeşitliliği, tecrübelerin çeşitliliği ile beraber eleştirel düşüncenin varlığına işaret etmektedir. Bazı öğrencilerin ifadelerinde adaletin olmadığına dair ilişki kurulan kavramlar da yer almaktadır. Oluşan bu olumsuz algı, öğrencilerin kavramı anlamlandırırken tecrübelerinden yararlandığını, ancak tecrübelerini ifade ederken zorluk yaşadıklarını göstermektedir. Lise öğrencileri tarafından adalet

kavramıyla ilişkilendirilen bulgulara bir bütün olarak bakıldığında, ortaokul öğrencilerinde olduğu gibi eşitlik ve doğruluk değerleri üzerine kurulu, kanunlar gibi güçlü ve uygulanmasında olumsuzlukların yaşandığı toplumsal bir değer olarak algıladıkları görülmektedir.

5.1.11. Merhamet Kavramına İlişkin Bulguların Tartışması

Ortaokul ve lise öğrencilerinin merhamet kavramına ilişkin bulgular incelendiğinde dört grupta da ortak benzetme yönü olması sebebiyle “temsil” kategorisi oluşturulduğu görülmektedir. Dört öğrenci grubunda da üretilen tek ortak metafor, temsil kategorisinde yer alan “anne” kavramıdır. Ortaokul öğrencileri tarafından oluşturulan metaforlara dair bulgular, merhamet kavramının iki grup içerisinde de benzer kavramlar ile ifade edildiğini göstermektedir. 1. grupta yer alan metaforlar “temsil” ve “negatif bakış” kategorisi altında toplanmıştır. Oluşturulan metaforlara bakıldığında tekrar eden tek kavramın “kalp” metaforu olduğu görülmektedir. Ayrıca “kalp” kavramının haricinde “ailem”, “annem”, “annem-babam” ve “cellat” kavramları da yer almaktadır. 2. grupta yer alan metaforlara bakıldığında merhamet kavramının, “temsil” kategorisinde “annem” (f:9), “peygamber” (f:7), “babam” (f:3) ve “ailem”, “araç” kategorisinde “bağış kutusu”, “uygulama” kategorisinde ise “kedi yavrusu”, “yaşlılar” ve “köpek” kavramları ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Lise öğrencilerinin merhamet kavramına dair bulguları incelendiğinde; 3. grupta öğrencilerin ürettikleri metaforların “temsil”, “değer” ve “uygulama” kategorilerinin altında toplandıkları görülmektedir. Kategorilerde “Hz. Muhammed” (f:3), “babam” (f:3), “anne” (f:2), “dede”, “çiçek” (f:4), “çöldeki çiçek”, “gökyüzü”, “küçük çocuk” ve “küçük hayvan” kavramları yer almaktadır. 4. grupta yer alan öğrenciler ise kavramı; “annem” (f:11), “peygamber”, bir film karakteri olan “Thonas”, “aile”, “insan” (f:3), “hayvan” (f:2), “bebek” (f:2), “çocuk”, “anne”, “kimsesiz çocuklar”, “kalp” (f:3), “hava”, “su”, “ödül”, “ekmek” ve “ışık”, “domates”, “anahtar” ve “süt” kavramlarıyla ilişkilendirmiştir.

Ortaokul ve lise öğrencilerinin merhamet kavramına ilişkin bulgularından, özellikle 5. sınıf öğrencilerinin kavrama dair metafor üretmekte zorlandıkları görülmektedir. Öğrenciler tarafından kavramı anlamlandırırken, merhamet gösteren ya da merhamet

gösterilen canlılar üzerinden ilişkilendirme yapılmıştır. Öğrenciler “baba”, “dede”, “aile” metaforlarını bu ilişkilendirme üzerinden üretmiştir. Ayrıca “anne” kavramı temsil kategorisinde yer alıp, dört grupta da tekrar etmektedir. Öğrenciler cennet ve adalet kavramında olduğu gibi, merhamet sergilemede annelerini rol model olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Öğrencilerin gruplarda tekrar eden “kalp” metaforu ile merhamet kavramı arasında kurdukları ilişki ise merhametin içten gelen bir duygu olup, her insanda bulunması gereken bir ahlaki erdem olduğuna işaret etmektedir. Üretilen metaforlardan 1. ve 2. grupta yer alan öğrencilerin merhamet kavramının tecrübe boyutuna vurgu yapan kavramlar olduğu görülmektedir. Öğrenciler kavrama ait şemayı merhametli davranan kişilerle oluşturmuşlar, kavramı anlamlandırırken de bu şemalardan yararlanmışlardır. Her iki grupta da yer alan metaforlara ve bu metaforların sayılarına bir bütün olarak bakıldığında, öğrencilerin kavrama dair metafor oluşturmakta zorlanmaları da dikkat çeken bir durumdur. Kavrama dair bilgi ve tecrübenin yetersizliği öğrencilerin kavrama dair metafor üretememelerine sebep olmuştur. 3. grupta üretilen metaforlar incelendiğinde ortaokul öğrencilerinden farklı olarak “çiçek”, “gökyüzü” ve “çöldeki çiçek” gibi merhametin değerine dikkat çeken kavramlar da yer almaktadır. Değerlilik yönünden yapılan bu ilişki, merhametin insanın hayatında önemli bir yeri olduğuna dair algının varlığına işaret etmektedir. Grup içerisinde üretilen diğer metaforları ise öğrencilerin merhametle ilişkilendirdiği kişiler ve merhamete muhtaç canlılardan oluşmaktadır. 4. gruptaki öğrencilerin ürettikleri metaforlarda dikkat çeken nokta, grupta diğer üç gruba göre daha fazla metafor üretilmesidir. 4. grupta üretilen metaforların farklı tecrübelerin ürünü olup, kavramın içsel anlamı üzerine yoğunluk görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin kavrama dair algıları merhametin uygulanacağı kişiler üzerinden şekillenmesi, diğer gruplara göre gelişen bir algının göstergesi olmuştur. Üretilen metaforlar neticesinde ortaokul ve lise öğrencilerinin merhamet kavramına dair algılarının, güçsüz canlılara karşı uygulanması gereken, yardımsever ve acıma duygusuna sahip olduğunu gördükleri insanlar ile sembolleşen bir türlü yardım olarak şekillendiğini göstermektedir.

Merhamet kavramına dair ortaokul ve lise öğrencileri tarafından çok sayıda soyut ilişkilendirme yapılmıştır. Ortaokul öğrencileri tarafından merhamet kavramına dair metafor olarak değerlendirilmeyen bulgulara bakıldığında, 1. gruptaki öğrenciler merhamet kavramını “iyilik” (f:19), “sevgi” (f:4), “dostluk”, “yardım” (f:5),

“başkasını üzme”, “azat etmek” ve “affetmek” gibi soyut kavramlarla ilişkilendirmiştir. 2. grupta yer alan öğrenciler “iyilik” (f:9), “şefkat”, “veda”, “doğruluk”, “acıma” (f:3), “kanun”, “adalet”, “iç duygu”, “sevgi” ve “ahlak” kavramlarıyla merhamet kavramlarını tanımlamıştır. Lise öğrencileri tarafından merhamet kavramına dair metafor olarak değerlendirilmeyen bulgulara bakıldığında ise 3. gruptaki öğrenciler merhamet kavramını “sevgi” (f:5), “iyilik” (f:4), “hoşgörü” (f:3), “vicdan”, “Allah”, “insanlık”, “barış”, “yürek”, “dostluk”, “acıma” (f:2), “yardımseverlik”, “affetme” ve “insana saygı” soyut ifadeleriyle ilişkilendirirken; 4. grupta yer alan öğrenciler “acıma” (f:4), “Allah” (f:2), “insanlık”, “eziklik”, “kusur”, “zenginlik”, “aşık olmak” ve “şart duygu” gibi soyut kavramlarıyla ilişkilendirmiştir.

Kavrama dair yapılan soyut benzetmelerde öğrencilerin merhamet kavramını, merhamet gösterildiğinde hissedilen duygular ve toplumsal ahlaki değerler gibi soyut kavramlarla ilişkilendirdikleri görülmektedir. Ortaokul öğrencilerinin merhamet kavramına dair yaptıkları soyut ilişkilendirmelerden, öğrencilerin bu kavramı insanın davranışlarında gözlemlenen sosyal değerler ile bağlantılı insani bir özellik olarak algıladığı anlaşılmaktadır. Ayrıca içerisinde acıma duygusunu ve affetmeyi de barındırmaktadır. 3. grupta yer alan öğrencilerin merhamet kavramına dair algılarının merhametin uygulandığında ortaya çıkacağı düşünülen kavramlar üzerinden ifade edildiği görülmektedir. Ancak kavramın zihinde bizzat tecrübe edilmesi mümkün olmayan soyut ifadeler ile anlamlandırılması, kavrama dair oturmuş bir algının olmadığına işaret etmektedir. 4. grupta ilişkilendirilen kavramlar arasında diğer gruplarda görülmeyen ve dikkat çeken kavramlar da yer almaktadır. Örneğin öğrencilerin merhameti anlamlandırmada “eziklik” ve “kusur” kavramlarına yer vermesi şaşırtmaktadır. Dini ve ahlaki gelişim için önemli bir evrede olan öğrencilerin, özellikle günümüz toplumunda ihtiyacı fazlaca hissedilen merhamete dair bu şekilde olumsuz düşünce geliştirmesi, modern dünyanın insan üzerinde oluşturduğu zayıf olma, daima güçlü ol baskısının etkileri olduğunu düşündürmektedir. Belki de kavrama dair gerekli bilgiye sahip olunmaması bu algılara sahip olunmasına sebep olmuştur. Ancak sebebi ne olursa olsun bu durum önemsenmeli, sadece dini kavramların değil ahlaki kavramların da öneminin üzerinde durulmalıdır. Ayrıca kavramlara dair teoriyle kalmayan pratikte uygulamalı olarak öğreticilik araz eden faaliyetler de gerçekleştirilmelidir. Bu bulgu ve yorumlar neticesinde ise lise

öğrencilerinin merhamet kavramına dair genel algılarının, toplumsal değer kaynaklı, acıma duygusunu temsil eden gerekli bir duygu olarak gördüklerini göstermektedir.

5.1.12. Şükür Kavramına İlişkin Bulguların Tartışması

Şükür kavramına dair üretilen metaforlar incelendiğinde, öğrencilerin metafor üretirken benzer yönler üzerinden kavramlar arasında ilişki kurduğu görülmektedir. Dört öğrenci grubunda kavrama dair sembolik ilişkilendirmelerin yapılması sebebiyle “temsil” kategorisi oluşturulmuştur. Üretilen metaforlar incelendiğinde dört gelişim grubu tarafından üretilen tek metaforun “teşekkür etmek” kavramı olduğu görülmektedir. Ayrıca “yemek” metaforu 1. ve 3. gruplar arasında şükretmeye sebep olarak görüldüğü için “sebep” kategorisinde, “baba” metaforu da 3. ve 4. gruplar arasında kavrama dair uygulamada sembolik bir anlam taşıması sebebiyle “temsil” kategorisinde üretilen ortak metafor olmuştur. Ortaokul öğrencilerinin şükür kavramına dair bulgularına bakıldığında, iki grup içerisinde benzer metaforlar üretilmekle beraber, farklı kavramlarla kurulan ilişkilerin de olduğu görülmektedir. 1. grupta yer alan metaforlar “sebep” ve “temsil” olarak kategorisi altında toplanmaktadır. Oluşturulan metaforlara bakıldığında, “sebep kategorisinde” “yemek” (f:2), “su içmek” ve “hastane”, “temsil kategorisinde” ise “teşekkür etmek” (f:6), “ablam” kavramıyla yapılan ilişkilendirilmiştir. 2. gruba bakıldığında 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin de şükür kavramıyla az sayıda metaforik ilişkilendirme yaptığı, yapılan ilişkilendirmelerde de “teşekkür etmek” (f:26) metaforu üzerine yoğunlaştığı görülmüştür. Ayrıca; “Afrika”, “insanlar”, “getiri”, “gül”, “ödül” ve “dünya” kavramı 2. grupta üretilen diğer metaforlardır. Lise öğrencilerinin ürettikleri metaforlar; 3. grupta “temsil” ve “sebep” kategorileri altında toplanmıştır. Kategorilerde yer alan metaforlara bakıldığında “teşekkür etmek” (f:35), “babam”, “babaannem”, “abim”, “sütlaç”, “yemek” ve “madalya” kavramları yer almıştır. 4. grupta üretilen metaforların ise; “teşekkür etmek” (f:48), “şükür”, “babam”, “babaannem”, “su”, “yemek”, “eşya”, “güneş”, “toprak”, “yıldız” ve “köprü” kavramlarından oluştuğu görülmektedir.

Ortaokul ve lise öğrencilerinin ürettikleri metaforlar incelendiğinde, 1. grupta üretilen “yemek”, “hastane”, “teşekkür etmek” gibi metaforlar, öğrencilerin anlamlandırma

sürecinde gözlemlerinden yararlandığını göstermektedir. Ayrıca 1. grubu oluşturan öğrencilerin ders müfredatlarında yeme-içme adabı konusu dâhilinde kavramla muhatap oldukları göz önüne alındığında, üretilen metaforların azlığı, öğrencilerin kavramı anlamlandırmada zorlandıklarına işaret etmektedir. 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden oluşan 2. grupta “teşekkür etmek” (f:26) metaforunun yoğunluğu dikkat çekmektedir. Bu durum öğrenciler tarafından tanımsal bilginin etkisiyle, tecrübelerinin geri planda tutulduğunu göstermektedir. 1. grupta gözlemle şekillenen algı, 2. grupta tanımsal bilgi yönünde değişmiştir. 3. gruptaki öğrencilerin şükür kavramını tanımlarken “teşekkür etmek” (f:35) metaforunu kullanması, kavrama dair algılarının yoğunluklu olarak konuşma dilinde karşılığı olarak gördükleri lafız üzerinden anlamlandırıdığını göstermektedir. Ayrıca kavramı “abim”, “babam” ve “babaannem” metaforlarıyla ilişkilendirilmesi, model almanın da algıdaki etkisine işaret etmektedir. 4. grupta üretilen metaforlara bakıldığında diğer gruplarda olduğu gibi öğrencilerin şükrün günlük hayattaki karşılığı olarak görülen teşekkür etmek lafzıyla kurulan ilişkinin yoğunluğundan öğrencilerin genel algısının bu yönde olduğu göstermektedir. Ayrıca öğrencilerin açıklamalarına bakıldığında dikkat çeken diğer bir nokta, “Şükrü” metaforunu üreten öğrencinin kavrama dair algısının oluşmasında benzeşimden değil çağrışımdan yararlanmasıdır. Öğrencilerin ürettikleri metaforlardan genel algının şükrüne şahit olduğu kişiler ve şükretmeye sebep olan durumlar üzerinden oluştuğunu göstermektedir.

Ortaokul ve lise öğrencilerinin şükür kavramına dair metafor olarak değerlendirilmeyen ifadelerine bakıldığında; 1. grupta “dua” (f:13), “dilemek”, “memnun olma”, “istegin olması”, “Allah’a teşekkür”, “ibadet” ve “namaz”; 2. grupta ise “dua” (f:9), “Elhamdülillah”, “Allah’ı anmak”, “Allah’a ibadet”, “sevinç”, “kazanç”, “mutluluk”, “nimet”, “iyilik”, “hürmet”, “tevekkül”, “saygı”, “sona erme” kavramları yer almaktadır. 3. grupta yer alan öğrenciler kavramı “yetinme”, “tövbe”, “anlama”, “minnet”, “yetinme”, “emek”, “dua”, “mutluluk” (f:4), “matematik”, “Allah’a teşekkür”, “yetinme”, “oruç”, “sadakat” ve “namaz” soyut ifadeleriyle ilişkilendirirken, 4. grupta “nimet” (f:6), “dua”, “yetinmek”, “alçak gönüllülük”, “tok gözlülük”, “sağlık” (f:2), “mutluluk”, “uyku”, “huzur”, “rahatlama” (f:2), “motivasyon”, “namaz”, “ibadet”, ve “alışveriş” gibi soyut kavramlarla ilişkilendirme yapılmıştır.

Öğrencilerin şükür kavramına dair algılarını ifade eden bulgular başlığı sayfa 262’de görüldüğü gibi, ilişkilendirilen soyut kavramlar incelendiğinde öğrencilerin kavrama dair algılarını şükretmeye sebep olan durum ve şükür sebebiyle hissedilen duygular üzerinden ifade ettiği görülmektedir. Soyutu somutla ifade etme görevinin dışında kalması sebebiyle metafor olarak değerlendirilemeyen bu kavramlara bir bütün olarak bakıldığında, ortaokul öğrencileri tarafından “dua”, “namaz”, “ibadet” gibi aynı anlama geldiği düşünülen dini ifadeler, isteklerin oluşu ve sahip olunanlara karşı bir farkındalık hali olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. 3. gruptaki öğrencilerin ilişkilendirdikleri kavramlar algılarının “tövbe”, “dua”, “sadakat” gibi şükre aracı gördükleri soyut tecrübeler ve “sağlık”, “uyku” gibi şükretmeye sebep görülen durumlar üzerine oluştuğunu göstermektedir. 4. grupta yer alan öğrencilerin soyut kavramlar ile ortaya koyulan algıları da 3. grupta olduğu gibi, şükretmeye sebep gördükleri durumlar ve şükretme şekilleri üzerinden oluşmuştur. Ancak bu durum öğrencilerin kavramı ifadedeki kısıtlılığını da ortaya koymuştur. Öğrenciler sahip oldukları bilgiyi görünür bir kalıba yerleştirememiş, ifadede var olan bilgiyi tekrar etmiştir. Ayrıca öğrencilerin şükür kavramını namaz kavramında olduğu gibi ruhi ve manevi etki boyutuyla ele alması, kavrama çok yönlü bakışın ve dini kavramları dünyadaki fonksiyonu açısından da ele alındığının göstergesi niteliğindedir.

5.1.13. Vicdan Kavramına İlişkin Bulguların Tartışması

Ortaokul ve lise öğrencilerinin vicdan kavramına dair metaforik algıları incelendiğine, dört grup arasında en fazla metaforun 4. grupta üretildiği görülmektedir. Üretilen metaforlardan hareketle dört grupta da aynı benzetme yönü kullanılmış ve “temsil” kategorisi geliştirilmiştir. Ayrıca temsil kategorisini haricinde farklı benzetme yönleri kullanılması sebebiyle gruplara göre değişkenlik gösteren farklı kategorilerin yer aldığı da görülmektedir. Ortaokul öğrencileri tarafından oluşturulan metaforların detaylarına bakıldığında, iki grup içerisinde de aynı benzetme yönü üzerinden farklı metaforların üretildiği görülmektedir. 1. grupta üretilen metaforlar “temsil” ve “araç” kategorisi altında toplanmıştır. Oluşturulan metaforlar “temsil” kategorisinde; “annem” (f:3), “babam”, “öğretmen”, “arkadaşım”, “araç” kategorisinde de “kalp” (f:4) ve “insan” (f:2) kavramları yer almaktadır. 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden oluşan 2. grupta vicdan kavramıyla ilişkilendirilen metaforların; “araç” kategorisinde “kalp”

(f:4), “para”, “temsil” kategorisinde “peygamber”, “huzurevi”, “sığınma evi”, “anne”, “koruyucu-temizleyici” kategorisinde “dere”, “sabun kutusu”, “uygulama” kategorisinde ise “köpek” ve “çocuklar” kavramları olduğu görülmektedir. Lise öğrencilerinin vicdan kavramına dair bulgularından; 3. grupta yer alan öğrencilerin ürettikleri metaforların “temsil”, “etki” ve “araç” kategorileri altında toplandıkları görülmektedir. Kategorilerde üretilen metaforlar; “annem”, “küçük çocuk”, “mürekkep”, “kalp” ve “terazi” kavramlarıdır. 4. grupta yer alan öğrencilerin kavrama dair ürettikleri metaforların benzetme yönleri “sorgulayıcı”, “temsil”, “zorunlu ihtiyaç”, “uyarıcı” ve “yansıtıcı” kategorilerini oluşturmuştur. Grupta “mahkeme” (f:7), “sorgu odası”, “denetim kurulu”, “kelebek” (f:2), “baba” (f:2), “Türkiye”, “POH”, “küçük çocuk”, “kardeşim”, “kalp” (f:4), “ekmek”, “su”, “bekçi”, “biber”, “kalp krizi”, “saat”, “diken” ve “yangın alarmı” metaforlarının üretildiği görülmektedir.

Ortaokul ve lise öğrencileri tarafından üretilen metaforlara sayı olarak bakıldığında metaforların sınırlılığı, anlam olarak bakıldığında da kavramla ilişkilendirilen kişiler dikkat çekmektedir. Bu bulgular öğrencilerin kavramı algılamak model almadan yararlandıklarını gösterir niteliktedir. Kavrama dair üretilen metaforların sınırlı olması öğrencilerin kavrama dair tecrübelerinin yetersizliğine işaret etmektedir. Üretilen metaforlar 1. ve 2. gruptaki öğrencilerin algılarının benzer düzeyde olduğunu, ancak bireysel tecrübeler neticesinde metaforların olarak ilişkilendirilen kavramların değiştiğini göstermektedir. Kavram-metafor ilişkisi kurulurken, kavramın uygulanmasında model alınan kişiler ile vicdana ihtiyaç duyulan canlıların ön planda olduğu görülmektedir. Her iki grupta da yer alan metaforlara ve bu metaforların sayılarından öğrencilerin kavrama dair genel görüşünün, anlam derinliğine yönelmeden görüneni baz alan bir algıya sahip olduğu göstermektedir. Ayrıca kendi hayatlarında vicdanı temsil eden kişiler üzerinden algıları ifade edilmiştir. 3. gruptaki öğrencilerin kavrama dair ilişkilendirmelerinde en dikkat çeken nokta, üretilen metaforların azlığıdır. Öğrencilerin kavrama dair tecrübe ya da eksik bilgi gibi sebeplerle, metafor üretmekte zorlandıkları görülmektedir. 4. grupta üretilen metaforların ise diğer gruplarda üretilen metaforlara göre daha fazla olduğu gözlenmiştir. Ayrıca üretilen metaforlardaki çeşitlilik, öğrencilerin bireysel algılarındaki çeşitliliğe karşılık gelmektedir. Kavrama dair bilgi ve tecrübelerin

birleşimiyle ortaya çıkan algıya örnek olarak, ülkesinin yardıma muhtaç milletlere yardımı televizyonda gören bir öğrencinin vicdan kavramını “Türkiye’ye” benzetmesi gösterilebilir. Yine farklı bir öğrencinin insanın içsel anlamda uyarıcısı olduğunu düşünmesi sebebiyle yanlış davranışlarında insanı uyaran “bekçi” kavramıyla ilişkilendirmesi de bireysel algının farklılığa bir örnektir. Bu örnekler açık bir şekilde algının bireysel olarak şekillendiğini ortaya koyar niteliktedir. Lise öğrencilerinin vicdan kavramıyla ilişkilendirdiği metaforlardan, vicdanı manevi bir sorgu aracı olarak gördükleri ve yaşamlarında vicdanlı davranışları ile tanıdığı insanların, kavrama dair algılarını şekillendirdiği anlaşılmaktadır.

Ortaokul öğrencilerinin vicdan kavramına dair metafor olarak değerlendirilemeyen bulguları incelendiğinde; 1. grupta öğrencilerin kavrama dair algılarını “acımak”, “yardım etmek”, “üzülmek”, “merhamet” (f:10), “iyilik” (f:3), “özgürlük” ve “saygı” kavramları ile ifade ettikleri görülmektedir. 2. grupta yer alan öğrenciler kavrama dair algılarını; “merhamet” (f:9), “saygı” (f:4), “özgürlük”, “adalet”, “acımak” (f:8), “insaf”, “üzülmek”, “affetmek”, “azap”, “kötülük”, “içsel duygu”, “iç ses”, “his”, “duygu”, “gerekliklik” ve “bağışlamak” ifadeleriyle ortaya koyulmuştur. Lise öğrencilerinin vicdan kavramına dair metafor olarak değerlendirilmeyen bulgularına bakıldığında, 3. grupta öğrencilerin vicdan kavramını “merhamet” (f:9), “iyilik” (f:3), “empati” (f:2), “hoşgörü” (f:2), “acıma” (f:8), “kalpsizlik”, “sevgi”, “karakter”, “ruh”, “yürek”, “akıl”, “karanlık”, “günah”, “engel”, “el vermek” ve “çalışmak” gibi soyut ifadelerle ilişkilendirdikleri görülmektedir. 4. grupta yer alan öğrencilerin kavrama dair algılarını ise “iç ses” (f:5), “kalp sesi”, “dış ses”, “merhamet” (f:4), “sevgi” (f:2), “adalet”, “sınır”, “gönül”, “kendiyile paylaşma”, “yalnızlık”, “boşluk”, “gurur”, “aptallık”, “iyilik meleği” ve “acıma” kavramıyla tanımlamıştır.

Ortaokul ve lise öğrencilerinin vicdan kavramına dair algılarını ifade ettiği soyut kavramlara ait bulgulardan dört öğrenci grubunda da yapılan soyut ilişkilendirmelerin fazlalığı, öğrencilerin metafor geliştirmekte zorlandıklarını anlaşılmaktadır. 1. ve 2. grupta yer alan ilişkilendirmelerden öğrencilerin algılarının benzer doğrultuda olduğu görülmektedir. Sayfa 206’da görüldüğü gibi 2. grupta yer alan bazı öğrencilerin ürettiği metaforlar, 1. gruptaki öğrencilerin algılarından nispeten daha anlamlı olsa da, özümsemiş bir bilgiye sahip oldukları söylemek mümkün değildir. Bu durum bazı

öğrencilerin eksik bilgi ve tecrübe sebebiyle bir anlam döngüsü içerisinde olduğunu göstermektedir. Kavramla ilişkilendirilen diğer ifadelerle bakıldığında, kavramın tanımıyla bağlantılı “acımak” kavramı dikkat çekmektedir. Bu durum öğrencilerin kavrama dair özümsemiş bilgiye sahip olmayıp, algılarının taklidi ifadelerle aktarıldığını göstermektedir. Vicdan kavramına dair metafor olarak değerlendiremediğimiz soyut ifadelerden, ortaokul öğrencilerin vicdan kavramını özellikle diğer bir ahlaki değer olan merhamet kavramı ve tanımsal ifadelerle algıladığı görülmektedir. Merhamet kavramına dair sayfa 204’de görüldüğü gibi metafor olarak değerlendirilen bulgular incelendiğinde, öğrencilerin bu kavrama dair de metafor üretmekte zorlandıkları, dolayısıyla da her iki kavrama dair anlamlı bir bilgiye sahip olmadığını düşündürmektedir. 3. gruptaki öğrencilerin vicdan kavramıyla ilişkilendirdiği ifadeler, 1. ve 2. grupta yer alan öğrencilerin ifadeleriyle benzerlik göstermektedir. Öğrenciler kavramla kurdukları ilişkide tanımsal bilgiden de yararlanmışlardır. Bu durum öğrencilerin kavrama dair kısmi bir bilgiye sahip olduğu, ancak bu bilgilerin anlamlandırmaya yeterli olmadığının düşünülmesine sebep olmaktadır. 4. grubu oluşturan lise 11. ve 12. sınıf öğrencilerinin vicdan kavramına dair yaptıkları farklı ilişkilendirmeler, kavramı algıların daha geniş bir algı ağı kurduğunu göstermektedir. Ayrıca eleştirel düşüncenin hâkim olduğu dönemde olan bu öğrencilerin, kavrama dair “boşluk” ve “aptallık” gibi ilişkilendirmelerde bulundukları da görülmektedir. Bu durum öğrencilerin kavrama dair içsel bir bilgiye sahip olmadıkları ya da çevrelerinde kavramla ilişkilendirilen bir model ile karşılaşmadıklarını düşündürmektedir. Kavramın diğer gruplarda olduğu gibi merhamet kavramıyla ilişkilendirilmesi ise merhamet ve vicdan kavramı arasındaki kısır döngünün gelişim grupları değişmeksizin devam ettiğini düşüncesini desteklemektedir. Lise öğrencilerinin vicdan kavramına dair metafor olarak değerlendirilemeyen bulgularına bir bütün olarak bakıldığında, öğrencilerin kavrama dair algılarının vicdanın harekete geçmesine sebep olan olgular ile beraber, tanımsal bilgiler ve anlamca yakınlık kurulan ahlaki erdemlerden oluştuğunu göstermektedir.

5.1.14. Yalan Kavramına İlişkin Bulguların Tartışması

Ortaokul ve lise öğrencilerinin yalan kavramına dair bulguları incelendiğinde, kavrama dair üretilen metaforların farklı kategoriler oluşturduğu görülmektedir.

Ancak dört öğrenci grubunda da kavrama dair sembolik ilişkilendirmeler yapılması sebebiyle “temsil” kategorisi yer almaktadır. Üretilen metaforlar incelendiğinde dört gelişim grubunda da yer alan metaforun “yılan” ve “arkadaş” kavramı olduğu görülmektedir. Ortaokul öğrencileri tarafından oluşturulan metaforlara dair bulgular incelendiğinde; 1. grupta yer alan metaforların benzetme yönleri göz önüne alınmış etki, temsil ve kapsam kategorilerinin altında toplanmıştır. Oluşturulan metaforlara bakıldığında “etki” kategorisinde “solmuş çiçek”, “yapay çiçek”, “kusmuk”, “ateş”; “temsil” kategorisinde “arkadaşım”, “yılan”; “kapsam” kategorisinde “ağaç” ve “karadelik” kavramlarıyla yapılan ilişkilendirmelerdir. 2. grupta yer alan öğrenciler yalan kavramını; “Pinokyo” (f:7), “arkadaşım” (f:5), “yılan” (f:4), “alkol” (f:2), “ateş”, “ısrırgan”, “silah”, “hırsıza”, “kedi”, “bozuk saat”, “pervane”, “dipsiz kuyu” ve “dünya” kavramları ile ilişkilendirmiştir. Lise öğrencileri tarafından üretilen metaforlara bakıldığında; 3. gruptaki öğrenciler tarafından üretilen metaforların “temsil”, “zarar”, “süreklilik”, “değişken”, “bilinmezlik” ve “farklı kavramlar” kategorileri altında toplandıkları görülmektedir. Grupta üretilen metaforlar “yılan” (f:4), “arkadaş” (f:3), “eski sevgilim”, “Namık Kemal”, “ateş” (f:2), “silah”, “dipsiz kuyu”, “dünya”, “hapis”, “insan” (f:4), “bukalemun” (f:2), “tilki”, “ananas” ve “dil” kavramlarından oluşmaktadır. 4. grupta yer alan öğrenciler ise yalan kavramını; kötülük ve ihanetle sembolleştirdiği için “yılan” (f:15), “arkadaşım” (f:2), “eski sevgili”, futbolcu “Mario Balotelli”, “papatya”, “bazı Müslümanlar”; verdiği zarar sebebiyle “hastalık” (f:2), “hançer” (f:2), “zehir”, “sigara”, “uyuşturucu”, “şeker”, “bıçak” ve “sigara”; değişken olması sebebiyle “insan” (f:3), “dolar”, “gül”; etkilediği kapsam sebebiyle “zehirli sarmaşık”, “saklama kabı”, “yanan mum”, “bataklık”, “mum”; oluşumunun ya da sonuçlarının benzemesi sebebiyle “oyun mekanizması”, “roman”; içerisinde taşıdığı anlam sebebiyle de “postacı” kavramıyla ilişkilendirdikleri görülmektedir.

Yalan kavramına dair üretilen metaforlar öğrenci gruplarıyla paralel bir gelişme göstermektedir. Bu kanıya lise öğrencilerin ürettiği metafor ve oluşturulan kategorilerin, ortaokul öğrencilerinin ürettiği metafor ve oluşturulan kategorilere göre daha fazla olduğu gözlemlenerek ulaşılmıştır. Üretilen metaforlar incelendiğinde dört gelişim grubunda da yer alan metaforların “yılan” ve “arkadaş” kavramı olduğu görülmektedir. Bu bulgu öğrencilerin gelişim dönemi fark etmeksizin tecrübelerinden

hareketle yılanı ve ilişkilendirdikleri arkadaşlarını, yalanı temsil eden bir varlık olarak gördüklerini göstermektedir. Öğrencilerin algılarının yalan kavramını yılanla ilişkilendirmelerine sebep olarak kültürde de yeri olan “Yalandan korkmam, yılandan korktuğum kadar.” atasözünü akla getirmektedir. Metaforların oluşmasında kültürün de etkili olduğu düşünüldüğünde öğrencilerin kavrama dair algılarının oluşmasında, sözü edilen atasözünün etkili olabileceğine dair oluşan kanaati kuvvetlendirmektedir. Arkadaş kavramıyla olan ilişkilendirilmeler incelendiğinde ise öğrencilerin yalanı, yalan söyleyen arkadaşlarıyla ilişkilendirdikleri görülmektedir. Bu bulgular öğrencilerin olumlu yöndeki ahlaki kavramlar ve kavramların uygulayıcıları ile aralarında kurdukları bağı akla getirmektedir. Görülmektedir ki davranışları kişiler ile eşleştirmede, olumlu davranışlarda olduğu gibi, olumsuz davranışlarda da aynı şekilde gerçekleşmektedir. Ayrıca kategorilerde öğrenciler “Pinokyo”, “yapay çiçek” gibi güncel hayatın içinden dikkat çeken metaforlar da üretmiştir. “Pinokyo” metaforunun üretildiği 2. grupta, 1. gruba kıyasla kültürel ve bireysel algının izleri görülmektedir. Masaldan bir karakter olan “Pinokyo”, masalda yer verilen yalanla ilişkili olan hikâyesi sebebiyle birçok kültürde yalanla özdeşleştirilen bir isimdir. Çocuklar tarafından tanınan bu masal karakteri, toplumumuzda yalan söyleyen kişilere karşı “Pinokyo gibi burnun uzadı” ifadelerinin kullanılmasıyla günlük konuşma dilinde de kendine yer edinmiştir. Gerek masal gerekse konuşma dilindeki yeri sebebiyle zihnimizde yer alan Pinokyo kavramının, bu sebeplerle öğrencilerin zihninde yalanın anlamlandırılmasında etkili olduğu düşündürmektedir. Ortaokul öğrencilerinin ürettiği metaforlar, öğrencilerin yalanı kötü bir şey olarak algıladıkları, ayrıca hayatlarında yalana maruz kalan öğrencilerin özellikle duygusal anlamda bu durumdan etkilenmeleri sebebiyle kavramı bu kişiler üzerinden şekillendirdiklerini göstermektedir. 3. ve 4. grupta üretilen metaforlardan, lise öğrencilerinin ortaokul öğrencilere göre algıdaki çeşitliliği dikkat çekmektedir. Öğrencilerin tecrübelerindeki çeşitlilik kavrama dair algılarını etkilemiş ve metaforlar oluşmuştur. Ayrıca kavrama dair algının “yılan” metaforuyla şekil bulması, öğrencilerin zihinlerinin gelişim grupları fark etmeksizin kültürden beslendiğini göstermektedir. Kavrama dair metaforlara bakıldığında en fazla sayıda metaforla 4. grupta karşılaşılmaktadır. Grupta üretilen metaforlar lise öğrencilerin kavrama dair algılarının ortaokul öğrencilerine kıyasla daha gelişmiş bir düzeyde olduğunu göstermektedir. Lise öğrencilerinin yalan kavramıyla ilişkilendirdiği metaforlardan, kültürün de etkisiyle özellikle günümüzde

kötülük ve ihanetin simgesi olan yılan üzerine yoğunlaştığını, yalanın insana zararlı madde ve silahlar kadar zarar verebileceği düşüncesi kavrama dair olan olumsuz bir algıya sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Ortaokul öğrencilerinin yalan kavramına dair metafor olarak değerlendirilemeyen bulgularına bakıldığında; 1. grupta yer alan öğrenciler yalan kavramını; “günah” (f:23), “şeytan” (f:7), “cehennem”, “kötü söz”, “dürüstlük”, “saygısızlık”, “ikiyüzlülük”, “kandırmak”, “adaletsizlik”, “pişmanlık”, “şaka” ve “iftira” kavramları ile ilişkilendirdikleri görülmektedir. 2. grupta yer alan öğrenciler algılarını; “kötülük” (f:13), “ihanet” (f:3), “güvensizlik” (f:2), “yüzsüzlük”, “cesaret”, “merhametsiz”, “şeytan” (f:10), “günah” (f:4), “cehennem” (f:3), “hayat”, “gelecek” ve “aşk” kavramlarıyla ifade etmiştir. Lise öğrencilerinin kavrama dair soyut ilişkilendirmelere bakıldığında ise; 3. gruptaki öğrenciler; “kötülük” (f:11), “vicdansızlık”, “adalet”, “güven”, “düşüncesizlik”, “ihanet”, “hastalık” (f:5), “sevgi” (f:4), “cehennem”, “şeytan”, “küfür”, “günahkâr”, “dolandırıcılık”, “hile”, “sahtekârlık”, “kandırmak”, “sonuç”, “mutsuzluk” ve “güvensizlik”, 4. grupta yer alan öğrenciler de; “kötülük” (f:8), “güven”, “kaçamak”, “hastalık” (f:5), “kaçış yolu” (f:4), “şeytan”, “münafıklık”, “sırtından bıçaklamak”, “dolandırıcılık”, “haksızlık”, “aldatmak” ve “kandırmak” kavramıyla ilişkilendirmiştir.

Gruplarda soyut kavramlarla kurulan ilişkiler öğrencilerin yalan kavramına dair algılarının, yalanın hissettirdiği duygular üzerinden yapıldığını göstermektedir. Öğrenciler yalan kavramını kötülüğü ve günahı temsil eden şeytanla ilişkilendirilerek yalanın dini hüküm boyutuna işaret etmiştir. Ayrıca yalanın cehenneme götüreceğine dair oluşan algıdan öğrencilerin zihninde kavrama atfedilen kötülüğün derecesi anlaşılmaktadır. Ortaokul öğrencilerinin yalan kavramına dair soyut ifadelerinden, kavramın dini hükmü üzerine yoğunlaştığı ve yalanın söylenmesine sebep olarak şeytanın suçlu olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Ayrıca yalanın, insanın çevreye tutum ve davranışlarından kötü olanlarıyla ilişkilendirildiği de görülmektedir. 3. grupta yapılan ilişkilendirmelerde öğrenciler algılarını, kavramın fiili olarak karşılık geldiği kavramlarla beraber, hissettirdiği duygular üzerinden ifade etmiştir. 4. grupta yalanla ilişkilendirilen kavramlar ise, yalanın kötülüğü ve gelip geçiciliğine dair bir algının olduğu, ancak bu algının zihinde kalıcı bir anlamlandırmayı oluşturamadığını

göstermektedir. Grup içerisinde metafor olarak değerlendirilmeyen kavramlardan lise öğrencilerinin yalan kavramını, insanların kötü ve hoşlanılmayan özellikleri ile ilişkilenen, bir amacı olup sonucunda insanları kandıran ve üzen sözler olarak algıladıkları anlaşılmaktadır.

5.1.15. Peygamber Kavramına İlişkin Bulguların Tartışması

Ortaokul ve lise öğrencilerinin peygamber kavramına dair bulguları incelendiğinde, dört öğrenci grubunda da “yol gösterici” kategorisi oluşturulduğu görülmektedir. Üretilen metaforlardaki çeşitlilik sebebiyle öğrenci gruplarında farklı kategoriler de oluşturulmuştur. Ayrıca gelişim dönemi fark etmeksizin üretilen ortak metaforların “rehber”, “öğretmen” ve “insan” kavramları olduğu görülmektedir. Öğrenciler “rehber” kavramını dört grupta da “yol gösterici” benzetme yönü ile peygamber kavramıyla ilişkilendirirken, “öğretmen” kavramı ile de “bilgi verici” benzetme yönü üzerinden ilişki kurmuştur. “İnsan” metaforuna bakıldığında ise kavramın öğrenci gruplarında aynı kategorilerde yer almayıp 1., 2. ve 4. grupta “ortaklık” kategorisinde, 3. grupta da “temsil” kategorisinde yer aldığı görülmektedir. Ortaokul öğrencilerinin peygamber kavramına dair ürettikleri metaforlar; 1. grupta bilgi verici olarak görmeleri sebebiyle “öğretmen” (f:5), “kitap” (f:3), “din öğretmeni” ve “kılavuz kitap”; doğru yolu gösterdiği düşüncesiyle “annem” (f:2), “gün ışığı”, “ok işareti” ve “rehber”; canlılarla ortak özellikleri göz önünde tutularak “insan” (f:3) gibi tekrar eden kavramlarından oluşmaktadır. Ayrıca “din öğretmeni”, “gün ışığı”, “rehber”, “ok işareti” gibi farklı ilişkilendirmeler de 1. grupta yer almaktadır. 2. grupta üretilen metaforların, “yol gösterici” kategorisinde “rehber” (f:11), “tur rehberi”, “meşale”, “kutup yıldızı”, “mum”, “navigasyon”, “kılavuz”, “pusula”; “bilgi verici” kategorisinde “öğretmen” (f:9), “hafız”, “kitap”, “hoca”; “ortaklık” kategorisinde “insan”, “yolcu”, “süt”; “temsil” kategorisinde “Atatürk”, “gül suyu” ve “gül”; “aracı” kategorisinde ise “postacı” kavramının olduğu görülmektedir. 3. grupta yer öğrencilerin ürettiği metaforlar “yol gösterici”, “temsil” ve “farklı kavramlar” kategorilerini oluşturmuştur. Kategorilerde yer alan metaforlar “yol gösterici” kategorisinde “rehber” (f:14), “lider” (f:3), “pusula”, “kaptan”, “gemi kaptanı” ve “navigasyon”; “temsil” kategorisinde “gül” (f:4), “insan” (f:3); “farklı kavramlar” kategorisinde “öğretmen” (f:2), “trafik polisi” kavramlarından oluşmaktadır. 4. grupta

yer alan öğrenciler kavrama dair ilişkilendirmelerini; doğru yolu gösterdiği düşüncesiyle “rehber” (f:16), “lider” (f:8), “pusula”, “el feneri”, “anne”, “GPS”, “navigasyon”, “fener”; bir göreve hizmet ettiği yada araç olduğu için “yol” (f:5), “ulak”, “merdiven”, “süper kahraman”, “postacı”, “proxy server”; bilgi verici olması sebebiyle “öğretmen” (f:8), “alfabe”; kurmuş olduğu otorite sebebiyle “müdür yardımcısı” (f:2), “trafik polisi”, “Fatih Terim”; benzer özellikler sebebiyle “insan”, “yolcu”, temsil ettiği anlamlar sebebiyle de “gül” ve “kırmızı gül” kavramları ile yapmıştır.

Ortaokul ve lise öğrencilerinin peygamber kavramına dair ilişkilendirmeleri incelendiğinde, üretilen metafor sayısı ve öğrenci grubu arasında paralellik gözlemlenmektedir. 1. grupta yer alan öğrencilerin algılarını ifade ederken zihinlerinde kavrama dair bir resim oluşturmakta zorlandıkları, bu sebeple de algılarını soyut kavramlarla ifade ettikleri görülmektedir. Öğrenciler peygamber kavramına dair metafor üretirken, yol gösterici benzetme yönü ile beraber farklı benzetme yönlerini de kullanılmış gruplarda “otorite”, “temsil”, “bilgi verici”, “ortaklık” gibi farklı kategoriler oluşturulmuştur. Dört öğrenci grubunda da “rehber” kavramının “yol gösterici”, “öğretmen” kavramının “bilgi verici” kategorisinde yer alması, öğrencilerin kavramlarla ilişkiyi aynı benzerlik yönü üzerinden kurduğunu göstermektedir. Gruplar arasında peygamber kavramına aynı benzerlik yönü üzerinden yapılan ortak ilişkilendirmeden, ortaokul öğrencilerinin algılarının gerekli bilgi ve tecrübeyle lise öğrencilerinin algılarıyla benzerlik gösterebileceği anlaşılmaktadır. Diğer bir açıdan bakıldığında ise lise öğrencilerinin kavrama dair alt gelişim dönemlerinde yapıya kavuşan algılarının, ileriki dönemlerde de değişiklik göstermeden devam ettiği görülmektedir. Gruplarda tekrar eden “insan” kavramı ise peygamber kavramı ile farklı benzetme yönleri üzerinden ilişkilendirilmiştir. Bu sebeple de 1., 2. ve 4. grupta “ortaklık”, 3. grupta da “temsil” kategorisinde yer almıştır. Bu ilişkilendirmeler öğrencilerin aynı kavramı kendi tecrübeleri neticesinde farklı yönleriyle ele alınıp, farklı yorumlamalar yapılabileceğinin göstergesi niteliğindedir. 1. grupta yer alan öğrencilerin ürettiği metaforların azlığı dikkat çekmekle beraber, kavrama dair algının olumlu yönde olduğunu görülmektedir. 2. grupta üretilen metaforların 1. grupta üretilen metaforla göre sayılarındaki artış ve farklı kavramlardan oluşması, öğrencilerin yaşlarına göre yaşadığı gelişim ve tecrübeyi desteklemektedir. Öğrenciler

algılarını şekillendirirken benzer yönlerden hareket ederek farklı kavramlar ile ilişki kurmaları, bireysel tecrübenin ve kelime dağarcığının önemini göstermektedir. Ayrıca öğrencilerin kavrama dair algılarında “gül suyu” ve “gül” metaforunun yer alması, kültürün algı üzerindeki etkisini görüşünü desteklemektedir. Sayfa 227’de bulgulara dair açıklamalarda görüldüğü gibi halk arasında peygambere atfedilen özelliklerin etkisiyle bu ilişkilendirmelerin yapıldığını düşündürmektedir. Kültürümüzde önemli bir yere sahip olan mevlit ya da Cuma vaktinde kadınların evlerde toplanarak yaptıkları Kuran okumalarında peygambere salavatlar getirilip, peygamberin kokusunu temsilen gül suyu dağıtma geleneği bulunmaktadır. Yine peygamberin doğumu sebebiyle gerçekleştirilen kutlu doğum haftası etkinliklerinde hazırlanan pano veya afişlerde peygamberi hatırlatması sebebiyle gül resimlerine yer verilmektedir. Öğrencilerin yaşadığı kültürde hâkim olan bu durum onların algılarını etkilemiş, zihinlerinde kavrama dair anlam bu görsellerle birleşmiştir. Her iki grupta da yer alan metaforlardan ortaokul öğrencilerinin kavramı insanların iyi ve doğru bulmasını sağlayan, insanları kendisi için olan iyiliklere ulaştıran bir aracı olarak algıladıkları anlaşılmaktadır.

Ortaokul öğrencilerinin peygamber kavramına dair ürettiği metaforları karşılaştırılabilirlik adına yapılan literatür taramasında, kıyaslama yapılabilecek iki araştırmaya rastlanmıştır. Kılıçaslan (2013) tarafından 10-12 yaş grubu çocuklar üzerine yapılan araştırmada mülakat yöntemi uygulanarak öğrencilerin peygamber kavramına dair algıları ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin peygamber kavramını doğru yolu göstermek için gönderilmiş bir kişi olarak algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin algılarını hangi kavramlarla ifade ettiklerine bakıldığında “elçi” ve “yardımcı” kavramları kullanılmakla beraber peygamberin ahlaki özelliklerine vurgu yapılmıştır (Kılıçaslan, 2013). Bu durum aynı yaş grubu öğrencilerde zaman ve mekânsal farklılıklar olsa bile, bilgi ve tecrübenin harmanlanmasıyla benzer algının oluşabildiğini göstermektedir. Şimşek (2014) tarafından 5-6 yaş çocukların dini algılarının incelendiği araştırma ise, çocukların peygamber kavramına dair algılarını ortaya koyarken farklı yorumlamalar yaptığı görülmektedir. Ezbere dayalı bilgiler üzerinden şekillenen bu algıyı bazı öğrenciler somut kavramlarla ilişkilendirebilirken, bazı öğrenciler ise bir ilişki kuramamıştır (Şimşek, 2014). Bu araştırmanın sonucu işlem öncesi dönemdeki çocukların dini

kavramlara dair algının oluşmasında değişkenlik gösterdiği, gelişim dönemine yönelik düzeyde sunulan bilgiyi anlamlandırırken, karmaşık sunulan bilgileri anlamakta zorlandıklarını göstermektedir.

Lise öğrencilerinden oluşan 3. grupta yer alan öğrencilerin peygamber kavramına dair algıları “yol gösterici” yönü üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. 4. grupta ise “Google”, “harita”, “sözlük”, “yemek tarifi kitabı”, “ders kitabı”, “kullanım kılavuzu”, “ansiklopedi”, “internet”, “kütüphane” gibi metaforlar üretilmiştir. Bu metaforların üretilmesi öğrencilerin algılarını anlamlandırmada kavrama dair sahip oldukları bilgiler ile beraber, güncel yaşamlarında yer alan kavramlardan da beslendiğini göstermektedir. Lise öğrencilerinin Kuran-ı Kerim kavramıyla ilişkilendirdiği metaforlardan kavrama dair genel algılarının, Allah’ın emirlerini iletmede bir aracı olarak gördükleri ve içeriğine odaklanıp benzer içerikte gördükleri kavramlar üzerinden şekillendiği görülmektedir. Ayrıca diğer gruplarda olduğu gibi insanları ve hayatlarını olumlu yönde etkileyen bir rehber olarak algıladıkları da anlaşılmaktadır. Lise Öğrencilerin ürettiği metaforlar çok yönlü düşünmenin oluşmasıyla, kavramları algılamada farklı bakış açılarının geliştiği ve günlük hayattaki kavramlardan etkilendiklerini göstermektedir. Günümüzde adres (yol) bulma aracı olarak sıkça kullanılan “GPS” ve “navigasyon” kavramlarının metafor olarak yer alması, kültür ve tecrübenin harmanlanmasıyla oluşturulan bir algının göstergesi olarak görülmektedir. Yirmi sene öncesinde yapılmış olan bir çalışmada bu araçların üretilmemiş olması ya da kullanım azlığı gibi sebeplerle, dilde yeri dahi olmayan kavramlar ile bir algının şekillenmesi beklenmemektedir. Bu durum yazılı iletişim yolu olarak elli sene öncesinde mektubun kullanılmasıyla, günümüzde mail ya da sms gibi iletişim araçlarına geçiş gibi gelişen teknolojinin hayatımıza etkisidir. Bu etkilenmeden nasibini alan birey, dil ve zihnin ilgilendiren her şeyle ilişkili olan metaforlarla da bağ kurmuş, bu sebeple de kavram olarak dilde, işlev olarak zihinde yerleşen bu kavramlara yeni anlamlar yüklemiştir. Bu bulgulardan lise öğrencilerinin kavrama dair algılarının kültürün etkisiyle çağdaş iletişim araçları ile zihinlerinde şekillenen, Allah’ın emirlerini iletmede doğruyu göstermekle görevli bir insan olduğu görülmektedir.

Ortaokul ve lise öğrencilerinin peygamber kavramıyla ilişki kurduğu, ancak soyut olması sebebiyle metafor olarak değerlendirilemeyen çok sayıda ifade yer almaktadır. Ortaokul öğrencilerinden oluşan 1. gruptaki öğrenciler peygamber kavramını; “Allah’ın elçisi”, “Allah’ın yardımcısı”, “Allah’ın habercisi”, “Allah’ın görevlisi”, “elçi”, “iyilik tanrısı”, “iletici”, “Kuran”, “melek”, “Allah”, “Allah’ın oğlu”, “Allah’ın kulu”, “cennet”, “din”, “iyilik perisi”, “iyilik meleği”, “iyilik” (f:6), “güzellik”, “saygı” ve “merhamet” kavramları ile ilişkilendirirken, 2. grupta yer alan öğrenciler; “etki”, “lider”, “araç”, “örneklik”, “yol gösterici”, “hayat rehberi”, “yardımcı”, “eşitlik”, “ahlak”, “yardımseverlik”, “iyilik”, “güzellik”, “cesaret”, “Allah”, “melek”, “nur”, “vahiy”, “sevap”, “adalet” ve “sıdk” kavramları ile ilişkilendirmiştir. Lise öğrencilerinin peygamber kavramına dair ilişkilendirilmelerine bakıldığında; 3. grupta yer alan öğrenciler “elçi”, “yol gösterici”, “Allah’ın elçisi”, “iyilik” (f:4), “doğruluk” (f:3), “iyilik”, “güzellik”, “melek”, “Kuran”, “sevgi” (f:4) ve “doğru yol” kavramları; 4. grupta yer alan öğrenciler ise “Allah”, “ilah”, “mübarek insan”, “kutsal insan”, “örnek”, “kul”, “uyarıcı”, “kurtarıcı”, “elçi”, “öncü”, “iyilik”, “doğruluk”, “doğru yol”, “kurtuluş”, “ayrımcılık” ve “din sömürücüsü” kavramlarıyla ilişkilendirildiği görülmektedir.

Peygamber kavramına dair yapılan soyut ilişkilendirmeler incelendiğinde sayfa 267’de görüldüğü gibi ortaokul ve lise öğrencilerinin kavrama dair algılarının, peygamberin görevini ve ahlaki vasıflarını belirten kavramlar üzerinden oluşturulduğu göstermektedir. Ortaokul öğrencilerinin peygamber kavramına dair metafor olarak değerlendirilmeyen ilişkilendirmelerinden 1. grupta yer alan öğrencilerin kavramı Yaratıcı ile bütünleşmiş ve ahlaki özellikler üzerinden anlamlandırılmaya çalışmıştır. 2. grupta yer alan “ahlak”, “iyilik”, “yardımseverlik”, “cesaret”, “adalet”, “sıdk” gibi soyut ilişkilendirmeler öğrencilerin kavramı, peygamberin görevleri ve ahlaki değerler üzerinden algıladığını göstermektedir. Kılıçaslan (2013) tarafından 10-12 yaş grubu yapılan araştırmada da benzer sonuçlara ulaşıldığı, öğrencilerin peygambere dair algılarını ahlaki vasıflar üzerinden şekillendirdiği sonucuna ulaşılmıştır (Kılıçaslan, 2013). Ayrıca kavramın doğaüstü varlık olan “melek” kavramıyla ilişkilendirilmesi öğrencilerin kavrama dair eksik bilgiye sahip olduğuna işaret etmektedir. Bu bulgular peygambere dair verilen bilgilerin yeterli olmadığının ya da bilgilerin düzeylerine uygun bir şekilde aktarılamadığının göstergesidir. Bu durum ise öğrencilerin kavrama

dair zihinlerinde anlamlı bir şema oluşmadığının düşünülmesine sebep olmaktadır. Ortaokul ve lise öğrencilerinin kavramla ilişkilendirdiği soyut ifadelerle bir bütün olarak bakıldığında, Allah tarafından insanları iyi ve doğru yola ulaştırmakla görevli, güzel ahlaki değerler üzerinden algıladığı görülmektedir. Ayrıca sayıları az olsa da bazı öğrenciler peygamberi doğüstü varlık olarak algılamıştır.

Lise öğrencilerinin kavrama dair soyut ilişkilendirmelerinden; 3. grupta yer alan öğrencilerin farklı kavramlarla yapılan ilişkilendirmelerden bireysel tecrübe ile gelişen algının çeşitliliği görülmektedir. Ancak bu algının somut bir şekilde ifade edilememesi, algının zihinde anlamlı ve hayat bulan bir forma dönüşemediği göstermektedir. 4. grupta yer alan öğrencilerin ilişki kurdukları bu kavramlarda ise birkaç önemli nokta dikkat çekmektedir. İlk olarak öğrenciler peygambere dair Yaratıcıyla eşdeğer bir algı geliştirmiştir. Bu durum kavrama dair yanlış algıların oluştuğunu göstermektedir. Peygambere dair bilgiler verilirken peygambere inanmanın şartıyla beraber, onun insaniliği ve görevlerine de değinilmektedir. Ancak bu noktada öğrencilerin bilgileri tek bir yönle benimsediği ve peygamberin önemini Yaratıcıyla eş tutarak zihinlerine kodladığı görülmektedir. Bu durum peygamberin önemine yapılan atıfların yanlış anlaşılmasına sebep olduğu ve algının inanç anlamında yanlış bir yönde seyrettiğini göstermektedir. Lise öğrencilerinin kavrama dair soyut ilişkilendirmelerinden peygamber kavramına dair genel algılarının, önemi Yaratıcı ile kıyaslanan, diğer insanlardan farklı üstün bir insan olarak görmekle beraber, olumlu ahlaki özellikleri ve dini görevleri üzerinden anlamlandırılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca bazı 12. sınıf öğrencileri diğer gruplardan farklı olarak sayısı az dahi olsa peygambere karşı olumsuz algısını ortaya koymuş, insanlardan ayrıcalıklı olduğunun olumsuz bir dille ifade etmiştir.

5.1.16. Kuran-ı Kerim Kavramına İlişkin Bulguların Tartışması

Ortaokul ve lise öğrencileri tarafından Kuran-ı Kerim kavramına dair üretilen metaforların, dört öğrenci grubunda da yer alan ortak bir kategoriyi oluşturmadığı görülmektedir. Öğrenciler gelişim dönemi fark etmeksizin dört grupta da “öğretmen” ve “ders kitabı” kavramını metafor olarak üretmiştir. Ancak bu metaforlar gruplarda benzetme yönlerinin farklı olmaları sebebiyle aynı kategorilerde yer almamaktadır.

“Öğretmen” metaforu 1. ve 2. grupta “fayda”, 3. ve 4. grupta ise “yol gösterici” kategorisinde yer almaktadır. “Ders kitabı” metaforu da 1. ve 2. grupta “fayda” kategorisi altında yer almakta iken, 3. ve 4. grupta “etki” kategorisinde yer almaktadır. Ortaokul öğrencileri tarafından üretilen metaforlar incelendiğinde kavramların gruplarda çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. 1. grupta yer alan metaforlar; bıraktığı etki sebebiyle “ders kitabı” (f:14), “pusula” (f:2), “öğretmen” ve “ninni”; birleştirici ve kapsayıcı olması sebebiyle “İstiklal Marşı” ve “milli marş”; temsil ettiği kişi olarak “Hz. Muhammed”; kapsadığı alan açısından “dünya”; güç bakımından ise “ağaç kökü” kavramlarıyla ilişkilendirilmiştir. 2. grupta yer alan öğrenciler ise kavramı “fayda sağlama” kategorisinde “kitap” (f:7), “öğretmen” (f:2), “ders” (f:2), “sözlük”, “doktor”, “ders kitabı”, “Google”, “kaynak kitabı”; “yol gösterici” kategorisinde “rehber” (f:8), “kılavuz” (f:3), “pusula” (f:2), “harita”, “anayasa”; “gereklilik” kategorisinde “su”, “oyuncak ayı”; “kapsam” kategorisinde ise “dünya” kavramlarını metafor olarak üretmiştir. Lise öğrencilerinin Kuran-ı Kerim kavramına dair oluşturdukları metaforlara dair bulgular incelendiğinde 3. gruptaki öğrenciler tarafından üretilen metaforların “yol gösterici”, “etki”, “değer” ve “farklı kavramlar” kategorileri altında toplandıkları görülmektedir. Kategorilerde yer alan metaforların “yol gösterici” kategorisinde “kılavuz” (f:7), “harita” (f:6), “rehber”, “pusula”, “navigasyon”, “öğretmen”, “yıldız”; “etki” kategorisinde “kitap”, “sözlük”, “yol arkadaşı”, “ders kitabı”; “değer” kategorisinde “papatya”, “elmas”; “farklı kavramlar” kategorisinde de “beyin” ve “yönetici” kavramları olduğu görülmektedir. 4. grupta yer alan öğrencilerin Kuran-ı Kerim kavramına dair; doğru yolu gösterdiği düşüncesiyle “rehber” (f:13), “kılavuz” (f:9), “pusula” (f:2), “el feneri”, “yıldızlar”, “öğretmen”, “Google” ve “harita”; oluşturduğu etki ya da içerdiği anlamlar sebebiyle “kitap” (f:7), “ışık” (f:5), “sözlük” (f:4), “yemek tarifi kitabı” (f:3), “ders kitabı” (f:3), “kullanım kılavuzu”, “ansiklopedi”, “internet” ve “kütüphane” metaforlarını ürettiği görülmektedir.

Kuran-ı Kerim kavramına dair ortaokul ve lise öğrencilerinin ürettiği metaforlar incelendiğinde, dört öğrenci grubunda da ortak bir benzetme yönünün kullanılmadığı, dolayısıyla da ortak bir kategorinin oluşturulamadığı görülmektedir. Öğrenciler dört öğrenci grubunda da “öğretmen” ve “ders kitabı” metaforunu üretmiştir. Ancak bu metaforlar gruplarda benzetme yönlerinin farklı olmaları sebebiyle aynı kategorilerde

yer almamaktadır. “Öğretmen” metaforu 1. ve 2. grupta “fayda”, 3. ve 4. grupta ise “yol gösterici” kategorisinde yer almaktadır. “Ders kitabı” metaforu da 1. ve 2. grupta “fayda” kategorisi altında yer almakta iken, 3. ve 4. grupta “etki” kategorisinde yer almaktadır. 1. gruptaki öğrencilerin kavrama dair ilişkilendirmelerinde, Kuran-Kerim’in rahatlatıcı etkisini “ninni” metaforuyla ilişkilendirmesi algıda kültür ve tecrübenin önemini göstermektedir. Kavramın “İstiklal Marşı” metaforuyla ilişkilendirmesi de toplumsal değerlerin ve tecrübenin birleşiminin algıdaki etkisine işaret etmektedir. 2. grupta üretilen metaforlar öğrencilerin Kuran-ı Kerim kavramını peygamber kavramında olduğu gibi, kavramın bilgi verici ve yol gösterici yönüne odaklandığını göstermektedir. Ayrıca öğrencilerin kavramı ilişkilendirirken “Google” metaforunu kullanması, algının aktarılmasında günlük yaşamda kullanılan kavramlardan beslenildiğine dikkat çekmektedir. “Google” kavramı bu sebeple, 2. grupta tarihin ve teknolojinin izlerine işaret eden metafor olarak yer almaktadır. Her iki grupta da yer alan metaforlara bir bütün olarak bakıldığında genel görüş, insanlara bilgi verme, doğru yolu gösterme gibi katkıları olan, toplum için bir değerli ve gerekli bir kitap olduğu yönündedir. 3. ve 4. grupta yer alan öğrencilerin ürettikleri metaforlar bireysel algıyı ortaya koymakla beraber, “pusula”, “navigasyon”, “yönetici” gibi gündelik yaşamda sıklıkla kullanılan kavramların yer alması, algının şekillenmesinde tecrübenin de etkili olduğunu göstermektedir. Lise öğrencilerinin Kuran-ı Kerim kavramıyla ilişkilendirdiği metaforlardan kavrama dair genel algılarının, Allah’ın emirlerini iletmede bir aracı olduğu yönünde olduğu anlaşılmaktadır. Yine içeriğine odaklanıp benzer içerikte gördükleri kavramlar üzerinden yapılan şekillendirmelerde bulunulmuştur. Ayrıca diğer gruplarda olduğu gibi insanları ve hayatlarını olumlu yönde etkileyen bir rehber olarak algıladıkları da anlaşılmaktadır.

Ortaokul ve lise öğrencilerinin Kuran-ı Kerim kavramına dair ilişkilendirmelerinde dört öğrenci grubunda da metafor olarak değerlendirilemeyen, soyut ifadelerle rastlanmıştır. 1. grupta yer alan öğrenciler Kuran-ı Kerim kavramını “dua” (f:6), “hayat kitabı”, “önemli kitap”, “iyilik kitabı”, “sure”, “iyi sözler”, “okuma”, “Arapça”, “din” (f:3), “Allah” (f:2), “din kitabı” (f:2), “kutsal varlık”, “iman” ve “yaşam” soyut ifadeleriyle tanımlarken, 2. grupta yer alan öğrenciler ise “hayat kitabı” (f:6), “yaşam rehberi” (f:3), “bilgi” (f:2), “huzur kitabı”, “ahlak”, “sünnet”, “sihirli kitap”, “güzel sözler”, “güzel şeyler”, “yol gösterici”, “benzersiz kitap”, “teklik”, “eşsiz”, “iyilik”,

“Allah”, “Allah’ın kitabı”, “İslam”, “devlet”, “doğru yol” ve “sonsuzluk” soyut ifadeleriyle tanımlamıştır. Lise öğrencilerinden oluşan 3. ve 4. grupta da kavrama dair benzer soyut ilişkilendirmeler yapılmıştır. 3. grupta yer alan öğrenciler “bilgi” (f:2), “dini kitap”, “önemli kitap”, “nesnel kitap”, “öğretici kaynak”, “mutluluk”, “huzur” (f:7), “iyilik”, “Allah’ın kelamı”, “Allah’ın sözü”, “kutsal”, “kurtarıcı”, “yönlendirici”, “doğru yol” (f:3), “kurallar” ve “anayasa” gibi soyut kavramlarla ilişkilendirirken, 4. grupta yer alan öğrenciler “yol gösterici”, “öğretici kitap”, “Allah’tan mesaj”, “ibadet”, “bilgi”, “öğretici mesaj”, “kural” (f:2), “sorgulamak”, “doğruluk”, “aydınlık”, “büyük kitap”, “merkez”, “kurtarıcı” ve “İncil” kavramlarıyla ilişki kurmuştur.

Ortaokul ve lise öğrencilerinin Kuran-ı Kerim kavramına dair soyut ilişkilendirmelerinden, öğrencilerin Yaratıcı da dâhil olmak üzere dini temsiller ve Kuran-ı Kerim’in içeriği üzerine kavrama dair soyut bağlantıların kurulduğu görülmektedir. Ortaokul öğrencilerinin Kuran-ı Kerim kavramına dair metafor olarak değerlendirilmeyen bulguların incelenmesinde, 1. gruptaki öğrenciler tarafından yapılan ilişkilendirmelerde dikkat çeken nokta kavramın din ile ilişkilendirilmesidir. Öğrenciler din kavramına dair metafor üretirken “Kuran-ı Kerim” metaforunu ile ilişkilendirme yaptığı gibi, Kuran-ı Kerim kavramına dair algılarını ortaya koyarken “din” kavramından yararlanmıştır. Bu durum öğrencilerin zihninde iki kavram arasında çift yönlü bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. 2. grupta yer alan öğrenciler tarafından ilişkilendirilen kavramlara bakıldığında, öğrencilerin kavramı günlük yaşama etkisi yönüyle algıladıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca öğrencilerin kavramın içeriğinden hareketle ilişkilendirmeler yapması öğrencilerin Kuran-ı Kerim’in konularına dair bilgi sahibi olduklarını göstermektedir. Ortaokul öğrencilerinin Kuran-ı Kerim kavramına dair metafor olarak değerlendirilemeyen soyut ifadelerine bir bütün olarak bakıldığında, öğrencilerin kavramı bir benzeri daha olmayan, kurallar içeren ve doğru yola ulaştıran kutsal bir değer olarak algıladıkları anlaşılmaktadır. Lise 9. ve 10. sınıf öğrencilerinden oluşan 3. grupta yapılan ilişkilendirmeler, lise öğrencilerinin kavrama dair algının ortaokul öğrencilerine kıyasla Kuran-ı Kerim’in dünyevi faydasıyla beraber, uhrevi yararı üzerine de bir algı oluşturduğunu göstermektedir. Ayrıca kavrama dair bilgi verici boyutundan, düzenleyici-kural koyucu fonksiyonuna dair ilişkilendirmeler de yapılmıştır. Bu ilişkilendirmeler öğrencilerin kavrama dair

sahip olunan bilgide gelişme olmakla beraber, bu bilginin algılarında tecrübeleriyle bir yer alamaması sebebiyle yeterli düzeyde olmadığını göstermektedir. 4. grupta metafor olarak değerlendirilemeyen bu bulgulardan öğrencilerin kavrama dair algılarının, edinilen bilgiler neticesinde kavramın fonksiyonları üzerinden oluştuğunu göstermektedir. Grup içerisinde metafor olarak değerlendirilmeyen kavramlardan lise öğrencilerinin Kuran-ı Kerim kavramına dair genel algılarının, Allah tarafından gelen, kuralları olan, insanları iyilik ve huzura ulaştıran ilahi bir mesaj olarak görüldüğüne işaret etmektedir.

5.3. Sonuç ve Öneriler

Ortaokul ve lise öğrencilerinin dini kavramlara ilişkin zihinlerindeki resimleri kelimelere döküp, kavramlara dair algılarını ortaya koymayı amaçlan bu araştırmanın bulgularından aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

- Elde edilen bulgulara genel olarak bakıldığında ortaya çıkan en önemli sonuç, öğrencilerin hedef kavramlara dair zihinlerde var olan bilgileri ile metafor geliştirmekte zorlanmalarıdır. Metafor üretme noktasında öğrenciler bilgi eksikliği ya da hayal güçlerini harekete geçirememek gibi sebeplerle ortak bir benzerlik yönü bulamamış, özellikle ibadet ve ahlak konularındaki kavramlara dair metafor üretememişlerdir.
- Ortaokul ve lise öğrencilerinden oluşan dört katılımcı grubu tarafından kavramlar ile yapılan ilişkilendirilmelerde, soyut benzetmelerden yararlanıldığı gözlemlenmiştir. Bu durum öğrencilerin somut-soyut ayrımı yapma noktasında zorlandıklarını göstermektedir. Esasen öğrencilerin soyut benzetmeler yapmaları da zihinsel bir faaliyettir. Ancak bu durum araştırmanın metafor yöntemiyle algıları incelemeyi amaçlaması sebebiyle olumsuz bir durum oluşturmuştur.
- Din kavramına dair bulgulardan, ortaokul ve lise öğrencilerinin tüm gruplarda yer alan ortak bir metafor üretemediği, dini tek bir kalıba koymayarak bireyselliklerini ön plana çıkardıkları üretilen metaforların çeşitliğinden ulaşılan sonuçlardandır. Gruplar arasında din kavramıyla en fazla ilişki kurulan metaforun Kuran-ı Kerim olması, %98'i Müslüman olan Türk toplumunda

etkin olan dini inanışın etkisini göstermektedir. Gruplarda üretilen metaforlarda yol gösterici, içerik ve fayda sağlama benzetme yönlerinin kullanılması dinin işlevi üzerine olan algının farklı yönler ile ifade edildiğini göstermektedir. Ayrıca üretilen metaforlardan, öğrencilerin gelişim dönemlerine göre gelişme kat ettikleri sonucuna da ulaşılmaktadır. Din kavramına dair alt gruplarda kavrama dair oluşan sembolik algı, üst grup olan 4. grupta insan hayatındaki gerekliliği yönünde değişime uğradığı görülmektedir. Metafor olarak değerlendirilemeyen bulgularda kavramlara dair tanımsal bilgiler ile karşılaşılması, sınırlı tecrübe sebebiyle ezber üzerine yapılan, yapıya kavuşamamış bir anlamlandırmanın da olduğunu ortaya koymaktadır.

- Ahiret kavramına dair bulgulardan dört grupta da kavrama dair mekan algısının olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ahireti bir mekan olarak algılayan öğrenciler ortak bir metafora birleşememişlerdir. Gruplar arasında tekrar eden metaforlar olmakla beraber, kavrama dair bireysel algının ön planda olduğu görülmüştür. Ahiret kavramına dair öne çıkan diğer bir sonuç, ortaokul öğrencileri ahiretin zorluğuna dair metafor geliştirirken, lise öğrencilerinin algılarının otorite yönünde değişmesidir. Ayrıca bu algı çerçevesinde ortaokul öğrencileri ahiretin zorluğuna dair metafor üretmekte zorlanmış, lise öğrencileri tarafından mahkeme metaforu tekrar etmiştir. Bu durum somut işlem döneminde olan ortaokul öğrencilerinin kavrama dair bilgileri bulunsa da bu bilgileri anlamlandırmakta zorlandıkları, lise öğrencilerinin ise ahiret hayatına dair bilgilerini anlamlı benzetmelerle yapılandırarak kavrama dair algılarının daha gelişmiş olduğu sonucuna ulaştırmaktadır.
- Cennet kavramına dair bulgulardan öğrencilerin algılarının, günlük yaşamda da güzel görünümlü ya da olumlu hisler uyandıran mekanlara yapılan ‘cennet gibi yer’ benzetmelerini akla getirmektedir. Öğrencilerin gündelik dilde de benzer ifadelerle kullandıkları bir kavram olması, cennet kavramına dair mekan algılarının oluşmasıyla beraber, metafor üretirken de bu durumdan yararlandıklarını göstermektedir. Kavrama dair metafor olarak değerlendirilemeyen benzetmelerde soyut kavramlardan yararlanan öğrencilerin algılarının, kavramına dair bilgileri ışığında cennette bulunsalar hissedecekleri duyguların etrafında şekillendiğini göstermektedir. Ortaokul

öğrencilerinden elde edilen bulgularda dikkat çeken diğer bir sonuç, liseye giriş sınavlarına hazırlanan öğrencilerin üzerlerinde oluşan baskının yansıması olarak ‘iyi lise’, ‘fen lisesi’, ‘takdir belgesi’ metaforlarını geliştirmeleridir. Bu bulgular öğrencilerin içerisinde bulundukları durumun kavramları anlamlandırmadaki etkisini ortaya koymuştur.

- Cehennem kavramına dair algılar, atfedilen anlam bakımından cennet kavramına dair algılara ters yönde gelişmiştir. Kavramın ceza çekilen bir yer-mekan olarak algılanması, tecrübe edilen ya da bilinen cezaevi, hapishane gibi kavramlar ile ilişki kurulmasından anlaşılmaktadır. Cehenneme dair oradaki cezanın yanarak olacağı bilgisine sahip olmaları ise dört grupta da ateş metaforunun tekrarını ortaya çıkarmıştır. Kavrama dair dikkat çeken diğer bir sonuç, öğrencilerin kavrama dair okul metaforunu kullanmalarıdır. Öğrenciler ilişkilendirmelerde benzerliği sonuç yönünde kurmuş, sebep yönünü kişisel algılarının neticesinde göz ardı edildiği görülmüştür. Okulda yaşadıkları olumsuzluklar nedeniyle, okula gitmeye sebep olan durum ve cehenneme gitmeye sebep olan durumlar arasında bir karşılaştırılmanın yapılmadığı görülmektedir. Özellikle ortaokul öğrencilerinde karşılaşılan bu algı, öğrencilerin analitik düşünceden uzak, tek bir yön üzerinden ilişkilendirme yaptıklarını göstermektedir. Ayrıca öğrencilerimizin eğitim aldıkları ve hayatlarındaki sosyalleşmede önemli bir yer olan okulun, zihinlerinde içerisinde olmaktan memnun olunmayan, kaçınılan bir yer ile ilişkilendirilmesi, okulda alınan eğitin içselleştirilmesi ve bilgini işlenmesi noktasında olumsuz rol oynayacaktır. Zira birey kendini mutlu hissettiği yerde, sağlıklı bir eğitim ve sosyal hayat geçirebilmektedir. Bu sebeple, öğrencilerin eğitim hayatlarına dair olumsuz düşüncelerden kurtarabilmek adına okullarda otorite sağlarken baskıcı tutumdan kaçınılmalı, öğrencilerin gelişim düzeyleri dikkate alınarak okul kuralları, yapılmadığı takdirde beraberinde getireceği olumsuz durumlar ile beraber açıklanarak olumsuz algının oluşması engellenmeye çalışılmalıdır.
- Dua kavramına dair elde edilen bulgulardan, öğrencilerin algılarının duayı bir iletişim aracı olarak gördükleri sonucuna ulaştırmaktadır. Bu sebeple öğrenciler kavramı tecrübe ettikleri iletişim araçları ya da yöntemlerle (telefon, dilekçe, mesaj atmak, mektup vs.) ilişkilendirmiştir. Duanın bir araç olarak

görülmesine örnek olan ‘akbil’ metaforunu geliştirilmesi, kavramları algılamada bireysel tecrübenin etkisini göstermektedir. Bu durum Bartın ilinde ulaşım araçlarında akbil kullanılmadığı, bu metaforu geliştiren öğrencinin bizzat yaşadığı ya da tanık olduğu tecrübesini kavramla ilişkilendirmesiyle ortaya çıkmıştır. Anlaşılmaktadır ki, tecrübeler ne kadar çeşitli olursa, geliştirilen metaforlarda o kadar çeşitlilik oluşturmaktadır. Ayrıca tüm gruplarda sığınak metaforunun geliştirilmesi, duanın öğrenciler tarafından sadece zor durumlarda yapılan bir ibadet olarak algıladıklarını sonucuna ulaşmamıza sebep olmaktadır. Bu sonuç duanın öğrencilerin eğitim süreçlerinde sunulan bilgilerin aksine bir yönde şekillendiği, kavramın zihinlerinde yer zaman kısıtlaması olmayan bir ibadet olarak algıladıklarını göstermektedir. Öğrencilerin açıklamaları, kavrama dair karşılan kötü durumların neticesinde Allah ile iletişime geçmek ve bu durum sürecinde iletişimi sürdürmek şeklinde kısıtlı bir algıyı ortaya koyduğu görülmektedir. Bu durumun giderilmesi için öğrencilerin kavrama dair zihinlerinde oluşan anlam daralmasını genişletmek, kavramın doğru anlaşılmasının sağlanmak gerekmektedir. Kavrama dair gruplar arasında algıda oluşan değişiklik ise 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 1. grupta duanın şekli ya da telaffuz olarak benzerliği yönünde ilişkiler kurulurken, sınıflar ilerledikçe bu algı duanın hayata etkisi yönüne değişim göstermiştir.

- Kurban kavramına dair elde edilen bulgular, tüm gruplarda yer alan öğrencilerin kavrama dair algılarının bilgidен ziyade tecrübeler ile şekillendiğini ortaya koymuştur. Öğrenciler kavramı kurban bayramı ile ilişkilendirmiş ve bu doğrultuda gerçekleşen gerek dini, gerekse kültürler tecrübelerden yararlanmıştır. Bu durum öğrencilerin zihinlerinin, kurban kavramını bilgidен ziyade yaşam tecrübeleriyle ilişkilendirdiğini göstermekte olup, görsel tecrübenin, işitsel bilgidен daha önce geldiğini ortaya koymaktadır. Metafor olarak değerlendirilemeyen bulgulardan ulaşılan sonuç, ortaokul öğrencilerin kavrama dair gerekli bilgilerden yoksun olduğunu göstermektedir. Özellikle küçük yaşta kurban bayramında, hayvan kesimine şahit olduğu düşünülen öğrenciler, hayvansal gıdalar tükettikleri halde kurban kavramına dair üzüntü ya da canilik kavramlarıyla olumsuz düşüncelerini

belirtmişlerdir. Lise öğrencilerinde ise kurban algısı olumsuzluklardan arınmış ve işlevi üzerine odaklanmış bir şekilde değişim yaşamıştır.

- Namaz kavramına dair elde edilen bulgulardan ulaşılan en önemli sonuç, dört grupta da öğrencilerin ortak bir metafor geliştiremeyip, farklı tecrübeleri ortaya koymuş olmalarıdır. Ayrıca öğrencilerin büyük çoğunluğunun kavrama dair metafor geliştirmekte zorlandığı da görülmektedir. Kavrama dair geliştirilen metaforların arasında gruplar arası ilişkiye bakıldığında, ortaokul öğrencilerinin kavrama dair sembolik algılarının, lise öğrencilerinde namazın şekli ve önemine doğru bir değişim gösterdiği görülmektedir. Bu durum öğrencilerin gelişim düzeyleri ilerledikçe bilgiler ve tecrübeler ışığında sembolden işleve doğru ilerleyen bir anlam ve anlamlandırma süreci geçirdiklerini göstermektedir. Ayrıca kavrama dair metafor olarak değerlendirilmeyen soyut ifadelerde, öğrencilerin gelişim süreçleri içerisinde algılarında oluşan değişikliğe işaret etmektedir. Ortaokul öğrencilerinin ilişkilendirdikleri soyut kavramlar namazın manevi anlamda sağladığı huzur ve mutluluğa yönelik iken, lise öğrencilerin de bu algı manevi anlamda duyulan huzur ve mutluluk ile beraber, namazın ahirete hazırlayan bir görev-sorumluluk olduğuna dair ilişkilendirmeleriyle çok yönlü düşünme aşamalarında olduklarını göstermektedir.
- Oruç kavramına dair bulgularda, tüm gruplarda ortak araç-aracı kategorisi oluşturulması, kavrama dair genel algının bu yönde olduğunu göstermektedir. Öğrenciler kavrama dair metafor üretmekte zorlanmış, ilişkilenecek metaforlar ise farklı kavramlardan oluşarak bireysel algının farklılıklarını ortaya koymuştur. Kavramın ilişkilendirildiği soyut ifadelerden, empati kavramı tüm gruplarda tekrar ederek orucun metafor olarak değerlendirilen bulgularda olduğu gibi açları anlamaya bir araç olarak algılandığı sonucuna ulaşılmasına sebep olmuştur. Ayrıca bu soyut ilişkilendirmeler öğrencilerin kavrama dair sınırlı tecrübelerinin olup, hayal güçlerini harekete geçirmekte zorlandıkları ve kelime dağarcıklarının sınırlı olduğunu düşündürmektedir.
- Zekat kavramına dair elde edilen bulgular, öğrencilerin ilişkilendirme yaparken şekline yani zekat ibadetinin mali bir ibadet olması yönüne odaklanmış, bu durum dört grupta da ortak olan, para metaforunun üretilmesiyle kendini göstermiştir. Para metaforunun gruplardaki bu ortaklığı

gerek kavrama dair bilgi, gerekse tecrübeden hareketle gelişim gruplarında ortak bir algının olabileceğini göstermektedir. Öğrencilerin kavrama dair algılarından metafor olarak değerlendirilemeyen bulgularda da benzer bir sonuca ulaşılmıştır. Dört öğrenci grubunda da kavramın ‘yardımseverlik’ ile ilişkilendirilmesi, gelişim dönemleri fark etmeksizin genel, ortak bir algıya sahip olunduğu, ancak bunu tecrübelerinden hareketle ifade etmekte zorlandıkları sonucunu ortaya koymuştur.

- Adalet kavramına dair elde edilen bulgulardan, öğrencilerde oluşan adalet algısının öncelikle tecrübeler ile şekillendiğini ortaya koymaktadır. Öğrencilerin kavramı zihinlerinde bu vasma sahip kişiler ile ilişkilendirdiği görülmektedir. Bu durum çocuklarda ve gençlerde zihninde tecrübe edilen davranışların, o kişiler ile yer edindiğini, anlamlandırma ve model almada öğrencilere örneklik ettiğini göstermektedir. Ayrıca kavrama dair algılarda tüm gruplarda bu örneklige temsilen anne kavramının yer alması, yaş grubu farklı olsa da annelerini olumlu anlamda hayatlarında önde gelen rol model olarak gördükleri sonucuna ulaştırmaktadır. Tüm yaş gruplarında üretilen terazi metaforu ise bir çok kültürde adaletin sembolü olarak görülmekte, öğrencilerin de kavrama ait bu sembolden anlamlandırma noktasında yararlandığını göstermektedir. Metafor olarak değerlendirilemeyen bulgulardan dört grupta da yer alan öğrencilerin tarafından adalet kavramının kanun ve kurallar ile sağlanan eşitlik olarak görüldüğüne dair genel bir algının varlığı görülmektedir.
- Merhamet ve vicdan kavramına dair elde edilen bulgulardan, öğrencilerin bu iki kavramı algımlarken aralarında bir bağlantı kurduğunu göstermiştir. Öğrenciler merhamet ve vicdan kavramına dair somut tecrübelerden hareketle metafor üretirken zorluk çekilmiş, bu sebeple de kavramlara dair algılarını ifade ederken bu iki kavram arasında ilişkilendirme yapmıştır. Bu durum, her ne kadar benzer görölse de farklı olan bu iki kavram hakkında öğrencilerin faydalanabilecek bir tecrübeleri olmadığı gibi, kavramlara dair eksik bilgilerinin olduğunu da göstermiştir. Merhamet ve vicdan kavramına dair şüphesiz en dikkat çeken sonuç ilişkilendirilen kavramlar soyut olmaları sebebiyle metafor olarak değerlendirilmese de, soyut ilişkilendirmelerinde eziklik, zayıflık gibi kavramlarının kullanılmasıdır. Günlük yaşantılarda son

yıllarda kitle iletişim araçlarında sıklıkla rastlanan, sadece insanların değil diğer canlıların da maruz kaldığı acımasızlığa karşı vicdan ve merhamete ihtiyacın fazlasıyla hissedildiği zamanlarda, kişilik ve ahlak gelişiminin önemli dönemlerinde olan öğrencilerin, vicdan ve merhamet gibi gerekli ahlaki öğretileri zayıflık olarak görmeleri, modern dünyanın çocukların ve gençlerin üzerinde bıraktığı sürekli ve daha güçlü olma algısının bu şekilde ortaya çıktığını düşündürmektedir.

- Şükür kavramına dair elde edilen bulgulardan, ortaokul öğrencilerinin kavramı özellikle yemeklerden sonra teşekkür anlamında kullanılan bir söz olarak algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Kültürümüzde yeme-içme adabı konusu içerisinde de yer alan bu kavramın, ortaokul öğrencilerinin algısında bu şekilde yer alması, ortaokul öğrencilerinde kültürden etkilenmenin daha fazla olduğunu ve ilişkilendirmede işleve odaklandıklarını göstermektedir. Lise öğrencilerinden elde edilen bulgularda ise algıda farklı bir noktaya odaklandığı görülmektedir. Lise öğrencileri kavramı ilişkilendirilirken bu durumu tecrübe ettikleri kişiler üzerinden algılamış ve baba metaforunu kullanmıştır. Öğrencilerin bu algıları, kavramları ilişkilendirirken model almanın önemini bir kere daha göstermiştir.
- Yalan kavramına dair elde edilen bulgulardan, dört gelişim grubunda da yılan kavramın yer aldığı ve bu algı oluşurken, hayvana karşı hissedilen korku ve olumsuz düşünceyle beraber kültürün de etkisinin olduğunu göstermektedir. Küçük yaşlardaki öğrenciler tarafından da bilinen “Yalandan korkmam, yilandan korktuğum kadar.” atasözü bu sonucu destekler niteliktedir. Kavrama dair ulaşılan diğer önemli bir sonuç ise yapılan ilişkilendirmelerde öğrencilerin dört gelişim döneminde de arkadaşlarını metafor olarak kullanmalarıdır. Öğrencilerin yalan söyleyen arkadaşlarını zihinlerine bu şekilde kodlamaları, davranışların zihnimizde bir profil oluşturduğunu, daha da önemlisi bu eylemi gerçekleştirenler hayatlarında önemli bir yere sahip kişiler ise oluşan profil üzerinde model almaya götürecek bir seyir izlenilebileceğini göstermektedir. Metafor olarak değerlendirilemeyen bulgulardan, ortaokul öğrencilerinin kavramı dini hükmü ve kötü davranışlar ile ilişkilendirirken, lise öğrencileri tarafından ise neden-sonuç ilişkisi üzerinden benzetme yapıldığı görülmektedir. Gelişim dönemlerine göre değişen bu algı, kavramın tecrübe

edilmesiyle bağlantılı olup, ortaokul döneminde simgesel olan algının, sorgulama evresinde olan lise öğrencilerinde dönemin özelliklerini sergiler nitelikte bir hal aldığını göstermektedir.

- Peygamber kavramına dair elde edilen bulgulardan, metafor olarak değerlendirilebilen kavramların azlığı öğrencilerin kavrama dair içselleşen bilgi ya da ilişkilendirilebilecek tecrübelerinin yetersizliğini düşünmemize sebep olmaktadır. Kavrama dair bireysel algı sebebiyle farklı metaforlar oluşsa da, dört gelişim grubunda da rehber metaforu üretilmiş, ortak benzerlik yönü olarak yol gösterici olması üzerinden ilişki kurulmuştur. Bu durum kavrama dair algının peygamberin görevleri üzerinden oluştuğunu göstermektedir. Soyut kavramlar ile ilişkilendirilmelerden, peygamber algısının ortaokul ve lise öğrencilerinde ahlaki vasıflar üzerinden yapıldığı ve insanlardan üstün olduğu algısını gösteren doğa üstü varlıklarla yapılan benzetmelerle karşılaşmıştır. Ayrıca eleştirel düşünce döneminde olan lise öğrencileri kavrama dair algılarını orta koyarken peygamberin ayrıcalıklı olduğuna dair olumsuz ifadeler yer vermiştir. Ancak gerek peygambere insanüstü vasıfların atfedilmesi, gerekse ayrıcalıklı olduğuna dair olumsuz düşüncelerin oluşması, kavram hakkında öğrencilere bilgiler verilirken zihinlerinde oluşan soru işaretlerinin cevaplarını bulamadığını göstermektedir.
- Kuran-ı Kerim kavramına dair elde edilen bulgulardan, dört gelişim grubunda da öğretmen ve ders kitabı metaforunun üretildiği görülmüştür. Bu durum kavrama dair gelişim dönemi fark edilmeksizin kalıplaşan metaforların oluştuğunu göstermektedir. Bu sonuç öğrencilerin, Kuran-ı Kerim'i bilgi verici ve yol gösterici yönü üzerinden algıladıklarını ortaya koymuştur. Kavrama dair yapılan soyut ilişkilendirilmelerden ise Kuran- Kerim'e karşı genel algının, kuralları olan ve doğru yola ulaştıran kutsal bir değer olarak gördükleri anlaşılmaktadır.

Araştırmamız neticesinde dikkat çeken ve kavramlara dair genel olarak ulaşılan olumsuz sonucun, öğrencilerimizin soyut dini kavramları, benzer soyut kavramlarla açıklamaları, yine kavramlara dair benzetmeler yapmak yerine tanımsal ifadeler yer vermeleri dikkat çeken olumsuz sonuçlardır. Öğrencilerimizin benzetme yapamayıp, cevaplarında tanımsal bilgilere bağımlı kalması, öğrencilere bu kavramlara dair

bilgiler verilirken okullarda görsel ve işitsel anlamda kavramların pekiştirilmesi için kullanılabilecek birçok materyal olduğu halde, ezberci bir eğitim tarzı ve eğitimde tekdüzeliğin etkilerini gösterir niteliktedir. Ayrıca elde edilen sonuçları öğrencilerin kavramlara dair somut benzetmeler yapamamaları açısından yorumlandığında, eğitim-öğretim başta olmak üzere aile, sosyal yaşam ve ahlaki değerler gibi günlük yaşam için çok önemli olan değerlerimizin de yozlaşmasına sebep olan ve 21.yy en büyük toplumsal sorunlarından biri olarak görülen teknoloji bağımlılığını akla getirmektedir. Zihinsel faaliyetlerin yavaşlamasından, sorumlulukların aksatılmasına birçok olumsuzluğu kontrolsüz kullanılması sebebiyle, özellikle alt yaş gruplarında karşımıza çıkması da öğrencilerin metafor üretememesine ve hayal güçlerini etkin kullanamamalarına sebep olarak akla gelen ilk sebeplerdendir. Yalnız tek sebep olarak bunu görmek yanlış olacaktır. Ancak ne sebeple olursa olsun bu durum, öğrencilerin kelime dağarcığının az olup, yeni fikirler üretmek ve hayal güçlerini harekete geçirmekte zorlandıkları gerçeğini değiştirmemektedir. Bu zihinsel durumun daha aktif hale gelebilmesi, öğrencilerin günlük hayat ve eğitim süreçlerinde karşılarına çıkan soyut dini kavramları sağlıklı biçimde anlamlandırabilmesi, özellikle de eğitimin kalıcılığını sağlamak amacıyla kavram bilgilerinin zihinlere doğru ve kolay bir şekilde kodlayabilmesi için ailelere, eğitimcilere, araştırmacılara ve öğrencilere sorumluluklar düşmektedir. Soyut dini kavramlara dair bilgilerin daha iyi anlaşılması, çocukların ve gençlerin anlam karmaşası yaşamayıp sağlıklı bir dini gelişim gerçekleştirmesi için, eğitimde etkili bir araç olan metafordan nasıl yararlanılabileceğine dair öneriler şu şekildedir;

- İlk öneri çocukların dini kavramlarla ilk tanışmalarında çocukların yanında bulunan ebeveynlerine yöneliktir. Bilişsel süreçlerde bahsedildiği üzere çocuk okul çağına gelmeden benmerkezci bir şekilde olsa da, zihninde dini düşünce oluşmaktadır. Çocuklar bu süreçte dini kavramlara karşı merak içerisindedir. Merak eder, sorular sorar ve öğrenmek ister. Bu süreçte velilere düşen çocuklarının bilişsel anlama düzeylerine uygun olarak kavramlara dair zihinlerinde oluşan soruları gidermektir. Bunun için öncelikle bilişsel gelişim evreleri hakkında bilgi sahibi olmak ve çocuklarına gelişim düzeylerine uygun yanıtlar vermek önemlidir. Örneğin çocuğun cennet, cehennem ya da ahiret hayatı hakkındaki soruları geçiştirmek veya halk arasında da kullanılan öteki taraf, ölünce gideceğimiz yer gibi geçiştirici cevaplar çocukların kafa

karışıklığı yaşamasına sebep olmakla beraber, bu durum dini gelişimini de olumsuz etkileyecektir. Ayrıca bu durumun etkilerinin sadece çocukluk dönemi ile sınırlı olmayıp, ileriki dönemlerde de dini gelişim sürecinde olumsuz bir şekilde ortaya çıkacağı bilinmektedir.

- Birçok öğrenci dini kavramlarla dair soyut ifadelerle ilk olarak ya ailelerinde ya da müfredat dahilinde hazırlanan ders kitaplarında karşılaşmaktadır. Bu sebepten dolayı ders kitaplarında yer alan bilgiler de önem arz etmektedir. Bu noktada öğretmenlere önerimiz, kitaplarda yer alan bu kavramları tanım bilgileri verildikten sonra kavramlara dair belirlenmiş metaforlar ile açıklamak, öğrencilerin kavramı ve işlevini zihinlerinde canlandırmalarına yardımcı olmaya çalışmaktır. Ayrıca bu örnekten sonra öğrencileri öğretmen kontrolünde bilgi fırtınası öğretim modelinde olduğu gibi farklı metafor geliştirmelerini sağlamak, metaforun kavramın anlaşılır olmasına yardım etme göreviyle beraber, öğrencilerin zihinsel gelişimine katkı sağlama anlamında da faydalı olacaktır. Ancak bu esnada öğrencilerin kavramlar arasında yanlış ilişki kurmasını engellemek amacıyla, öğretmenlerin gözlemci olarak bulunması ve süreci kontrol altında tutması gerekmektedir.
- Kavramlar içerisinde yer alan ve toplumsal ahlaki değerlerden olan şükür, merhamet, vicdan gibi kavramlarda öğrencilerin fazlasıyla zorlanmaları, hatta bazı öğrencilerin müfredatları içerisinde karşılaşmış oldukları bu kavramlara ait bilgilerinin olmaması, bu konuya önem vermemiz gerektiğini göstermektedir. Görülmektedir ki bu kavramlara dair din dersleri grubunda verilen bilgiler yetersizdir. Bu sebeple de gerek okullardaki durumu, gerekse toplumsal anlamdaki ahlaki yozlaşmayı önleyip ahlaklı bir toplumun temelini oluşturmak için, eğitim sisteminin erken dönemlerinden itibaren zorunlu ve uygulamalı dersler gerekmektedir. Öğrencilerin ahlaki değerleri yaparak, yaşayarak öğrenebilecekleri derslerin olması etkili bir fikir olarak görülmektedir. Elbette ki eğitim öğretim de önemi bilinen yaparak, yaşayarak öğrenme eğitim adına sağlam temel atan ve kalıcılığı olan bir yöntemdir.
- Kavramlara dair metafor üretme konusunda tek sorunun öğrencilerde görülmesi yanlış olacaktır. Öğretmenlerimizin de bir çoğunun öğretimde etkili bir araç olan metafordan haberdar olmamaları, dolayısıyla kullanmamaları da bu duruma sebep olarak gösterilebilir. Bu yüzden öğretmenlerimize, bu

konuda seminerler verilmesi, örnekler verilerek anlaşılamayan soyut kavramların anlatımında kullanılmak üzere metaforlar geliştirmesi gerek derslerin akılda kalıcılığı gerekse öğretmenin yönlendirmesiyle ders içerisindeki zihinsel faaliyetlerin aratmasına faydalı olacaktır.

- Öğretmenlerimizin kavramlara dair eğitim-öğretimde kullandıkları kavramları öğrenmek ve bir farkındalık oluşturmak amaçlı, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin dini kavramlara dair metaforik algılarının ölçülmesi, sonrasında bir bilgi havuzu kurularak paylaşılması hem öğretmenlerimizin tecrübelerini birbiriyle paylaşmasına, hem de zorlandıkları kavramları öğrencilerine aktarmada bir kaynak görevi üstlenebileceği düşünülmektedir.
- Dini kavramlara dair algıların ölçülebilmesi, bir nevi verilen eğitimlerin bilişsel gelişim düzeyine uygunluğunun ölçülebilmesi için din psikolojisi araştırmacılarına da bazı görevler düşmektedir. Dini gelişimin her düzeyinden öğrencilere öncelikle günlük yaşantı içerisinde sıklıkla muhatap oldukları dini ve ahlaki değerler hakkında metaforik çalışmalar yapmak, hem bilişsel düzeylerinin evresel olarak fonksiyonlarını yerine getirme durumlarını, hem de kavramların doğru anlaşılıp, anlaşılmadığını anlamak açısından önem arz etmektedir. Branş bazında bakıldığında matematik, sosyal bilgiler, beden eğitimi gibi branşlarda metaforik araştırmaların yapıldığı görülmüş, ancak din psikolojisi alanında kavramlara dair metaforik bir araştırmaya rastlanamamıştır. Bu sebeplerle alanda dini kavramlara dair yapılacak çalışmalara ihtiyaç görülmektedir. Yapılan bu araştırmalar yeni yapılacak araştırmalara kıyaslama ve izlenecek yol anlamında da yardımcı olacaktır.
- Araştırmanın son önerisi ise öğrencilere olacaktır. Araştırmada öğrencilerimizin kavramlara dair benzetme yapmak ve bu benzetme yönlerini açıklamakta zorlandıkları görülmüştür. Bazı öğrenciler ise hiçbir benzetme yapamamıştır. Bu durumun en önemli sebebi öğrencilerin kelime dağarcığının kısıtlılığıdır. Zira kurulan cümlelerdeki bozukluk bunu göstermektedir. Bu sebeple öğrencilerimizin ilk yapması gereken okul kitapları haricinde kitap okumuyorlarsa kitap okumaya başlamak, okuyorlar ise de kitap okumaya ayırdıkları zamanı arttırmaktır. Bu hem zihin yapısı, hem de dilin gelişmesi için çok önemlidir. Çünkü kişinin konuşma diline hakimiyeti, zihin dünyasını anlatmasında belirleyicidir.

KAYNAKÇA

- Açık, A., Karataş, V. & Yılmaz, M. (2018). *Ortaöğretim Temel Dini Bilgiler İslam 2 Ders Kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Açık, A., Macit, A., Menküç, D., Dirlik, E. E., Paksoy, H. B. & Yiğit, H. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Temel Dini Bilgiler (İslam 2) Ders Kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Ak, F. B. (2016). *İhvan-ı Safa'da Metafor*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Akkaya, V., Saraç, A. & Durak, M. B. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı 5*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Akyol, C. (2019). Metafor ve Eğitimde Metaforik Çalışmalar İçin Bir Uygulama Rehberi (2. Basım). Bahadır Kılcan (Ed.) içinde, *Metaforun Kullanım Alanları ve Faydaları* (s. 49-85). Pegem Akademi: Ankara.
- Altuntaş, H. & Şahin, M. (2013). *Kur'an-ı Kerim Meali*. (16. Basım). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Aristoteles, (1995). *Retorik* (Çev. M. H. Doğan). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Aristoteles. (2007). *Poetika: Şiir Sanatı Üzerine* (16. Basım) (Çev. Samih Rifat). İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Arslan, E. İ. (2018). *Dini, Felsefi, Psikolojik Ve Sosyolojik Boyutuyla Vicdan ve Vicdanın Değerler Eğitimindeki Yeri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Arvas, F. B. & Efe, F. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı 6*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Asan, S. G. & Bala, M. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı 8*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Atik, T. (2001). *Eski Türklerde Kurban İnancı ve Uygulamaları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Atkinson, S. & Tomley, S. (Ed.). 2012. *Psikoloji Kitabı* (Çev. E. Leşke). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Ayhün, E. A. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı 5 Ders Kitabı*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Ayık, H. (2009). Düşünce'den Dile Felsefe ve Metafor. *Minel ve Nihal İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, 6 (1), 55-73.

- Bal, M. (2017). *İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Ders Müfredatında Yer Alan “ Melek Ve Ahiret İnancı” Adlı Ünitenin Kazanımlarını Elde Etme Düzeyleri İle Korku Ve Kaygıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Bayrakdar, F. (2015). *Cezaevlerinde Kalan 12-18 Yaş Grubu Çocukların Özgürlük Algılarının Metaforlar Yoluyla İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.
- Bektaş, A., Pesen, M. N., Özyurt, S. & Özüdoğru, F. (2018). *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9 Ders Kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Bektaş, A., Soydaş, D. T., Özüdoğru, F., Pesen, M. N., Nayir, S., Özyurt, S., Kırman, S. & Uysal, T. K. (2018). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Temel Dini Bilgiler (İslam 1). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Beşkardeş, S. (2007). *Üstün Zekalı ve Özel Yetenekli Öğrencilerin Yabancı Dil (İngilizce) Öğretiminde Metafor Sisteminin Uygulanması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Birişik, A. (2020). *Kur'an. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 2 Ocak 2020 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/kuran> adresinden erişilmiştir.
- Cebeci, O. (2013). *Metafor ve Şiir Dilinin Yapısal Özellikleri*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Cirit, B. (2020). *10-14 Yaş Grubu Öğrencilerinin Beden Eğitimi Öğretimine Karşı Metaforik Algı Düzeyinin Araştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Çağırın, Z., S. (2020). *Kuran-ı Kerim'deki Metaforların Gündelik Dil Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Çağrıcı, M. (2019). *Adalet. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 2 Ocak 2019 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/adalet#1-ahlak> adresinden erişilmiştir.
- Çağrıcı, M. (2019). *Merhamet. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 2 Ocak 2019 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/merhamet> adresinden erişilmiştir.
- Çağrıcı, M. (2019). *Şükür. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 2 Ocak 2019 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/sukur> adresinden erişilmiştir.
- Çağrıcı, M. (2019). *Yalan. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 2 Ocak 2019 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/yalan> adresinden erişilmiştir.

- Çamyar, S. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 6 Ders Kitabı*. Ankara: Gün Basım Yayın Reklam Sanayi ve Ticari Limited Şirketi.
- Çeken, H. (2017). *İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programında Zekât Konusunun Yeri ve Ders Kitaplarına Yansıması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Çelik, B., Karataş, E., Bahadır, Ö., Mehri, R. & Dağ, Y. (2018). *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 11*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Demir, G. Y. (2010). *Bir Metafor Olarak Adalet*. Birinci Uluslar Arası Felsefe Kongresi, (451-457), Bursa.
- Demir, G. Y. (2015). *Sosyal Bir Fenomen Olarak Dilin Belirsizliği*. İthaki Yayınları: İstanbul.
- Demir, O. (2019). *Vicdan*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 2 Ocak 2019 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/vicdan> adresinden erişilmiştir.
- Demirtaş, G. (2018). *İlkokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4*. Sınıf Ders Kitabı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Demirtaş, G. (2018). *İlkokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: İlke Basım Yayım Dağıtım Gazetecilik Sanayi ve Ticaret Limitet Şirketi.
- Dil Derneği. (2016). *Metafor*. 10\12\2016 tarihinde www.dilderneği.org.tr adresinden alınmıştır.
- Doğan, R. (2018). *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Nev Kitap.
- Doğan, R. (2018). *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 10. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Nev Kitap.
- Dove, P. (2020). *Metaphor And Image In Borges's "El-Zahir"*. 5 Şubat 2020 tarihinde https://www.academia.edu/5020559/Metaphor_and_Image_in_Borges?auto=download adresinden erişilmiştir.
- Draaisma, D. (2014). *Bellek Metaforları*. (2. Basım). İstanbul: Metis Yayınları.
- Duden. (2020). 17 Nisan 2020 tarihinde <https://www.duden.de/rechtschreibung/metaphorisch> adresinden erişilmiştir.
- Erdem, E., Şahin, H. & Demir, A. R. (2018). *Hikmetin 40 Kapısı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Erkan, F. S. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı 9. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Dörtel Yayıncılık Eğitim San. ve Tic. LTD. ŞTİ.

- Freud, S. (1999). *Dinin Kökenleri* (Çev. Selçuk Budak). Ankara: Öteki Yayınevi.
- Gander, M. J. & Gardiner, H. W. (2004). *Çocuk ve Ergen Gelişimi* (Çev. A. Dönmez, N. Çelen, B. Onur). İstanbul: İmge Kitapevi.
- Gerrig, R. J. & Zimbardo, P. G. (2014). *Psikoloji ve Yaşam* (Çev. Gamze Sart). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim ve Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.
- Gezel, H. (2009). *Kur'an-ı Kerim'de "Kızb" (Yalan) Kavramı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Goatly, A. (1997). *The Language Of Metaphors*. Reprinted: New York. 2 Ocak 2020 tarihinde [file:///C:/Users/ASUS/Downloads/9780203210000_googlepreview%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/ASUS/Downloads/9780203210000_googlepreview%20(1).pdf) sayfasından erişilmiştir.
- Göcen, G. (2012). *Şükür Ve Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişki Üzerine Bir Alan Araştırması*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gör, F. (2013). *İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programında Merhamet Değeri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Görmez, M. (2017). Din İstismarı. Abul, L. L. (Ed.) içinde, *Din İstismarı* (9-11). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Gültekin, T., Yıldız, E. & Bahadır, A. (2016). Hedef Kavramın Metaforik İncelenmesi: Zühre Yıldızı Örneği. *İdil Dergisi*, 5 (26), 1825-1848. 6 Ocak 2019 tarihinde <http://www.idildergisi.com/makale/pdf/1477393086.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Gündoğan, A. O. (2003). Hak ve Adalet. *Adalet*, (1-2), Muğla Üniversitesi.
- Güneş, C. & Tezcan, R. (2019). Metafor ve Eğitimde Metaforik Çalışmalar İçin Bir Uygulama Rehberi (2. Basım). Bahadır Kılcan (Ed.) içinde, *Metafor Nedir?, Ne Değildir?* (s. 1-14). Pegem Akademi: Ankara.
- Güriz, A. (2003). Adalet Kavramı Üzerine. *Hukuk Felsefesi Ve Sosyolojisi Arşivi*, 9, 13-16.
- Harman, Ö. F. 2020. *Cehennem*. 18 Nisan 2020 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/cehennem> adresinden erişilmiştir.
- Harmancı, M. (2012). *İslam Felsefesinde Metaforik Üslub*. 1, Ankara: Hece Yayınları.
- Hayta, B., Dilekçi, F. & Apak, İ. (2018). *Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı 11. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

- Irmak, N. (2000). *Kur'an'da Cahiliye Dönemi Müşrik Arapların Ahiret İnancına Tepkileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Jung, C. J. 1998. *Psikoloji ve Din* (Çev. Raziye Karabey). İstanbul: Okyanus Yayınları.
- Kahraman, F. (2012). *İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinde Allah, Melek, Cennet Ve Cehennem Kavramları Anlama Düzeyi (Ahmetli Gazi İlköğretim Okulu Örneği)*. Yayınlanmamış yüksek Lisans tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kara, M. (2013). Kur'an'da Adalet Kavramı Ve Güncel Değeri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 34, 137-172.
- Karaca, F. (2007). *Dini Gelişim Teorileri*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Karacoşkun, M. D. (2013). *Din psikolojisi El Kitabı*. M. D. Karacoşkun (Ed.) içinde, *Din Psikolojisi Bilimi ve Türkiye'deki Gelişimi* (61-74). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kayaoğlu, İ. (1986). İslam'da Adalet Mefhumu. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 27 (1), 201-206.
- Kayıklık, H. (2017). *Din Psikolojisi Bireysel Dindarlık Üzerine*. Adana: Karahan Kitapevi.
- Kelleci, D. (2014). *Sınıf Öğretmeni Adaylarının İklim Kavramına İlişkin Algılarının Metafor Yoluyla İncelenmesi*. Yüksek Lisans, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun Üniversitesi.
- Khalıd, A. (2017). *Gelirin Adil Dağılımı Ve Zekât*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kımtır, N. (2015). Oruç Ve Öfke Kontrolü Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7, 7-54.
- Kırman, S., Menküç, D., Uysal, T. K. & Paksoy, H. B. (2018). *Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 6. Sınıf*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Kılıçaslan, Z. (2013). *10-12 Yaş Çocuklarda Dini ve Ahlaki Kavramların Algılanma Biçimleri (Bolu-Dörtdivan Merkez Şehit Orhan Yalçın İlköğretim Okulu)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Koçak, M., Erkilic, S., İzmit, S., Gül, Y. & Kilci, Y. M. (2018). *Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı 12. Sınıf*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

- Koç, B. (2008). Göstergebilimsel Bir Çözümleme: Çocuklarda Resimlerinde Cennet ve Cehennem Tasavvuru. *Dini Araştırmalar Dergisi*, 31, 259-282.
- Koç, B. (2009). Çocuklarda Cennet ve Cehennem Tasavvuru. *Ekev Akademi Dergisi*, 39, 155-178.
- Koç, E. S. (2014). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Öğretmen Ve Öğretmenlik Mesleği Kavramlarına İlişkin Metaforik Algıları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 47-72.
- Koç, Z. H. (2015). *Vicdanın Ahlaki Ve Teolojik Temelleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Komorowska, H. (2013). Psycholinguistic and Sociolinguistic Perspectives on Second Language Learning and Teaching. Krystyna Drozdział-Szelest ve Mirosław Pawlak (Ed.) içinde, *Metaphor in Language Education* (s.57-69). Springer: Heidelberg. 2 Ocak 2020 tarihinde https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/35809779/psycho.pdf?response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DPsycholinguistic_and_Sociolinguistic_per.pdf&X-Amz-SignedHeaders=host&X-Amz-Signature=a6f3e850a1005ce59ec9a1bec6850d153b8a522e5808e1f2fb3132ca6b3b8112 adresinden erişilmiştir.
- Konaklı, M., Çınar, H. & Emiroğlu, S. (2018). *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 10*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Kuzudişli, A. (2018). *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 12. Sınıf Ders Kitabı*. İstanbul: Eksen Yayıncılık.
- Lakoff, G. & Johnson, M. (2015). *Metaforlar: Hayat, Anlam ve Dil* (Çev. G.Y. Demir). İstanbul: İthaki Yayınları (Eserin orijinali 1980 tarihinde yayımlandı).
- Lawley, J. & Tompkins, P. (2013). *Metaphors in Mind*. Paris: The Developing Company Press. 2 Ocak 2020 tarihinde [4SignedHeaders=host&X-Amz-Signature=a6f3e850a1005ce59ec9a1bec6850d153b8a522e5808e1f2fb3132ca6b3b8112](https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/35809779/psycho.pdf?response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DPsycholinguistic_and_Sociolinguistic_per.pdf&X-Amz-SignedHeaders=host&X-Amz-Signature=a6f3e850a1005ce59ec9a1bec6850d153b8a522e5808e1f2fb3132ca6b3b8112) adresinden erişilmiştir.
- Levenson, M., R., Aldwin, M., C. & D'mello, M. (2013). Din ve Maneviyat Psikolojisi. İhsan Çapcıoğlu & Ali Ayten (Çev. Ed.) içinde, *Ergenlikten Orta Yetişkinliğe Dini Gelişim* (s. 299-331). Phoenix Yayınevi: Ankara.
- Macit, A., Menküç, D., Soydaş, D. T., Pesen, N. M. & Kırman, S. (2018). *Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 7. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Manguel, A. (2018). *Gezgin, Kule ve Kitapkurdu: Metafor Olarak Okur* (3. Baskı) (Çev. Dilek Şendil). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Movsumlu, A. (2015). *Ergenlerde Yalan Algısı Envanterinin Türkçeye Uyarlanması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Mutlu, Z. (2010). *Kur'an-ı Kerim'in Dünyevileşmeye Karşı Ahiret İnancını Vurgulaması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Nayir, S., Açık, A., Beyazal, M. & Paksoy, H. B. (2018). *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Nayir, S., Yılmaz, M., Karataş, V., Pesen, M. N. & Özudoğru, F. (2018). *Ortaöğretim Temel Dini Bilgiler (İslam 1) Ders Kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Nordquist, R. (2020). *What Is a Metaphor?*. 6 Şubat 2020 tarihinde <https://www.scribd.com/document/153802920/The-Power-and-Pleasure-of-Metaphor-pdf> adresinden erişilmiştir.
- Online Etymology Dictionary. 2020. 17 Nisan 2020 tarihinde <https://www.etymonline.com/search?q=metaphor> adresinden erişilmiştir.
- Özelmacı, Ş. & Çakır, U. (2019). Metafor ve Eğitimde Metaforik Çalışmalar İçin Bir Uygulama Rehberi (2. Basım). Bahadır Kılcan (Ed.) içinde, *Metaforlar ve Benzerleri İçin Söylenenler* (s. 17-33). Pegem Akademi: Ankara.
- Peker, H. (2017). *Din Psikolojisi*. 14. Baskı. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Pınarbaşı, B. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 5 Ders Kitabı*. Ankara: SDR Dikey Yayıncılık.
- Plotnik, R. (2009). *Psikolojiye Giriş*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Pütkül, İ. H., Zülfikar, V., Körpe, M. & Öztürk, İ. (2018). *Ortaöğretim Peygamberimizin Hayat 9*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Saban, A. (2002). Sınıf Öğretmeni Adaylarının İlkokula İlişkin En Çok Hatırladıkları Ve En Çok Tercih Ettikleri Metaforlar. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama 1. (2)*, 221-223.
- Saban, A. (2008). Okula İlişkin Metaforlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yöntemi*, 55, 459-496.
- Saban, A. (2009). Öğretmen Adaylarının Öğrenci Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Zihinsel İmgeler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Bahar/7 (2), 281-326.
- Satmaz, İ. (2016). *Üstün Yetenekli Öğrencilerin BİLSEM ve Matematik Kavramına Ait Metaforik Algılarının İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.

- Seyhan, O. (2019). *Metafor ve Eğitimde Metaforik Çalışmalar İçin Bir Uygulama Rehberi* (2. Basım). Bahadır Kılcan (Ed.) içinde, *Metaforun Türleri Özellikleri ve İşlevleri* (s. 35-47). Pegem Akademi: Ankara.
- Sofi, G. D. (2015). *Ortaokul Öğrencilerinin Beden Eğitimi İle İlgili Algılarının Metaforik Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kırıkkale.
- Süleyman, M. S. (2017). *Ayetlerde Dua Üslubu*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Şahan, K. (2014). *Türk Şiirinde Metafor (1923-1960)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Şahin, M. S. (2020). *Cennet*. 19 Nisan 2020 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/cennet> adresinden erişilmiştir.
- Şimşek, R. (2014). *5-6 Yaş Çocukların Dini Kavramları Algılama Düzeyleri (Arifiye Örneği)*. Yüksek Lisans, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Taş, H. (2019). İlköğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi ile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenine İlişkin Algıları. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 23(1), 29-51.
- Titiz, C., Öztürk, İ. & Uysal, S. (2018). *Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı 10*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Tokur, B. (2011). Kur'an'da Soru Kalıpları Ve Metaforlar. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 36, 107-112.
- Tümer, G. (2020). *Genel Olarak Din. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 2 Ocak 2020 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/din> adresinden erişilmiştir.
- Türk Dil Kurumu. (2016). *Metafor*. 10\12\2016 tarihinde tdk.gov.tr adresinden erişilmiştir.
- Türk Dil Kurumu. (2020). *Adalet, Ahiret, Cennet, Cehennem, Din, Dua, Kurban, Merhamet, Namaz, Oruç, Peygamber, Şükür, Vicdan, Yalan, Zekat*. 18 Nisan 2020 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişilmiştir.
- Uğur, N. (2014). *Anlamanın Bulanık Sularında*. 1, Ankara: Kurgu Kültür Merkezi Yayınları.
- Uzun, S. (2011). *Ergenlerde Yalan Tutumuna Psiko-Sosyal Yaklaşım (Sakarya örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

- Tarhan, N. (2018). *İnanç Psikolojisi ve Bilim*. 14. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tohum, M. (2018). *Özel Yetenekli Öğrencilerin Mutluluk Kavramına İlişkin Metaforik Algılarının İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yalçın, S. Ö. (2016). *Hemşirelerin Ve Hekimlerin Tıbbi Eylemlerinde Vicdanın Rolü: Bir Tutum Araştırması İle Birlikte*. Yayınlanmamış doktora tezi. Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Yapıcı, A. (2013). *Ruh Sağlığı ve Din*. Adana: Karahan Kitapevi.
- Yaşaroğlu, M. K. (2019). *Namaz. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 2 Ocak 2019 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/namaz> adresinden erişilmiştir.
- Yavuz, Y. Ş. (2020). *Peygamber. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 5 Ocak 2020 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/peygamber> adresinden erişilmiştir.
- Yıldırım, A. & Şimşek H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 10. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, M. (2010). Kur'an Sanatı ve Estetiği Üzerine. *İstem*, 16, 161-179.
- Yıldırım, R. & Gazel, A., A. (2018). Ortaokul Öğrencilerinin Din Kavramına İlişkin Algılarının Metaforlar Aracılığıyla Belirlenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 11(1), 30-57.
- Yılmaz, F. & Doğan, H. İ. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı 7*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Yılmaz, F. Doğan, H. İ. Özkan, S. & Öztürk, Y. (2018). *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 12*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Yılmaz, S. & Karacoşkun, M. D. (2013). *Din Psikolojisi El Kitabı*. M. D. Karacoşkun (Ed.) *Dini Davranışlar ve İnançla İlişkisi* (s. 139-174). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Yiğit, H., Açık, A., Doğan, E. Ö., Dirlik, E. E. & Macit, A. (2018). *Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4 Ders Kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Yiğit, H., Açık, A., Doğan, E. Ö., Dirlik, E. E. & Macit, A. (2018). *Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 5*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Yitik, A. İ. (2019). *Oruç. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 2 Ocak 2019 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/oruc#1> adresinden erişilmiştir.

Yolçun, U., D., L. (2019). *Özel Yetenekli Ortaokul Öğrencilerinin Umut Kavramına Yönelik Algılarının Metaforlarla İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

EK 1

Ortaokul ve Lise Öğrencilerinin Dini

Kavramlara İlişkin Algıları Yarı Yapılandırılmış Anket Formu

Sevgili öğrenciler, Bu çalışma Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Psikolojisi Bilim Dalında Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem Gülmez tarafından yürütülmekte olan “Ortaokul ve Lise Öğrencilerinin Dini Kavramlara İlişkin Metaforik Algıları (Bartın İli Örneği)” adlı yüksek lisans tezi için gerekmektedir. Çalışmaya katılmak gönüllülük esasına dayanmaktadır. Ankette yer alan soruların tek bir doğru cevabı yoktur. Bu sebeple sorulara cevap verirken lütfen gerçek düşüncelerinizi yazınız ve bütün soruları cevaplayınız. Sizden açık kimliğiniz ile bilgiler istenmemektedir. Bu nedenle de ankete adınızı yazmanız gerekmemektedir. Vereceğiniz cevaplar gizli tutulacak, yukarıda belirtilen amaç dışında kullanılmayacaktır. Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Esra METİN
Yüksek Lisans Öğrencisi

I. BÖLÜM

Bu bölümde sizinle ilgili bazı bilgiler sorulmaktadır. Lütfen boşlukları çarpı (X) işareti

koyarak ya da yazarak soruları cevaplandırınız.

Cinsiyet: Kadın () Erkek ()

Yaş:

Sınıfınız:

Anne Eğitim Durumu: İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite ()

Diğer () Baba Eğitim Durumu :İlkokul () Ortaokul () Lise ()

Üniversite () Diğer ()

2. BÖLÜM

Aşağıda benzetmeleri yapacağınız kavramlar yer almaktadır. Bu kavramları düşündüğünüzde aklınıza gelen canlı veya cansız varlıkları, nesneleri, imajları, vs... cümle içinde bırakılan boşluğa yazınız ve nedenini açıklayınız.

1. Ben ‘din’ i benzetiyorum. Çünkü.....

2. Ben ‘ahiret’i benzetiyorum. Çünkü

3. Ben ‘cennet’ i benzetiyorum. Çünkü.....

5. Ben ‘cehennem’ i benzetiyorum. Çünkü

6. Ben ‘dua’ yı benzetiyorum. Çünkü.....

7. Ben ‘kurban’ ı benzetiyorum. Çünkü.....

8. Ben ‘namaz’ u benzetiyorum. Çünkü.....

9. Ben ‘oruç’ i benzetiyorum. Çünkü.....

10. Ben ‘zekat’ ı benzetiyorum. Çünkü.....

11. Ben ‘adalet’ i benzetiyorum. Çünkü.....

12. Ben ‘merhamet’ i benzetiyorum. Çünkü.....

.....

13. Ben ‘şükür’ ü benzetiyorum. Çünkü.....

.....

14. Ben ‘vicdan’ ı benzetiyorum. Çünkü.....

.....

15. Ben ‘yalan’ ı benzetiyorum. Çünkü.....

.....

16. Ben ‘peygamber’ i benzetiyorum. Çünkü.....

.....

17. Ben ‘Kur’an-ı Kerim’ i benzetiyorum. Çünkü.....

.....

T.C.
BARTIN VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 64441482-20-E.9741500
Konu : Esra METİN'in Araştırma İzni

17.05.2019

MÜDÜRLÜK MAKAMINA

- İlgi : a) M.E.B Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 22/08/2017 tarih ve 12607291 sayılı yazı ekindeki 2017/25 Nolu Genelge,
b) Müdürlük Makamından alınan "Araştırma Değerlendirme Komisyonu Kurulması" konulu 15/10/2018 tarih ve 19318472 sayılı Olur,
c) Kastamonu Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün 08/05/2019 tarihli ve 333 sayılı yazıları,

Kastamonu Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün ilgi (c) yazısı ile Felsefe ve Fen Bilimleri Anabilim Dalı Felsefe ve Din Bilimleri Yüksek Lisans Programı öğrencisi Esra METİN'in ilimiz merkez ilçesinde bulunan ortaokul ve lise öğrencileri ile "Ortaokul ve Lise Öğrencilerinin Dini Kavramlara İlişkin Metaforik Algıları" adlı yüksek lisans tezi kapsamında ekte yer alan ölçeklerle veri toplamak amacıyla çalışma yapmak istediği bildirilmektedir.

İlgi (c) yazı gereği yapılmak istenen Anket Uygulama Çalışma İzninin ilgi (a) 2017/25 Nolu Genelge kapsamında "Araştırma ve Değerlendirme Komisyonu"na değerlendirilmiş ve uygun bulunmuştur.

Söz konusu tez çalışmasına veri sağlamak için ilgi yazı ekindeki takvim doğrultusunda ilimiz merkez ilçe ortaokul ve lise öğrencilerine anket uygulayabilmesi hususunu;

Olur'lara arz ederim.

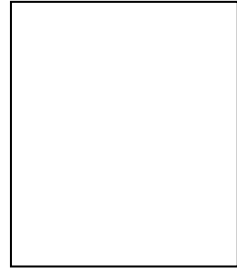
Mehmet ÇELEBİ
Müdür Yardımcısı

OLUR
17.05.2019

Yaşar DEMİR
Millî Eğitim Müdürü

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Esra METİN
Doğum Yeri ve Yılı : Bartın / 1987
Medeni Hali : Bekar
Yabancı Dili : -
E-posta : esra.metinn@hotmail.com

Eğitim Durumu

Lise : Açık Öğretim İmam Hatip Lisesi, 2012
Önlisans : Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi / Çocuk Gelişimi
,2016
Lisans : Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / İlahiyat, 2017

Mesleki Deneyim

İş Yeri : Diyanet İşleri Başkanlığı, Bartın Müftülüğü, 2012-2013
2013-2014
2014-2015
İş Yeri : Milli Eğitim Bakanlığı, Bartın Kozcağız ÇPL, 2017-2018
İş Yeri : Milli Eğitim Bakanlığı, Bartın N.F.K. Ortaokulu, 2018-2019
2019-2020